

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

İSLAM'IN İLK ÜÇ ASRINDA
SİRE ALANINA KATKIDA BULUNAN KADINLARIN
TESPİTİ VE BUNLARIN RİVAYETLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Aws Abduljabbar Mohammed ALGBURI

Danışman
Prof. Dr. Rıza SAVAŞ

İZMİR-2019

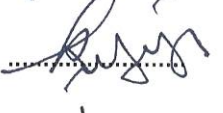
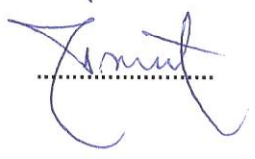
DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Aws Abduljabbar Mohammed AL-GBURI
Öğrenci No : 2014801798
Tez Başlığı : İslamın İlk Üç Asrında Sire Alanına Katkıda Bulunan Kadınların Tespiti ve Bunların Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Savunma Tarihi : 03/09/2019

Danışmanı : Prof.Dr.Rıza SAVAŞ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Rıza SAVAŞ	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Tahsin KOÇYIĞIT	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Ömer DURLU	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Mehmet ŞEKER	- Uşak Üniversitesi	
Doç.Dr.Cahit KÜLEKÇİ	- İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	

Aws Abduljabbar Mohammed AL-GBURI tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği () / oy çokluğu (X) ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Erkan GÖKSU
Müdür V.

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “İslam’ın İlk Üç Asrında Sire Alanına Katkıda Bulunan Kadınların Tespiti Ve Bunların Rivayetlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

/ /
Aws Abduljabbar Mohammed ALGBURI

ÖZET

Doktora Tezi

**İslamın İlk Üç Asrında Sire Alanına Katkıda Bulunan Kadınların Tespiti ve
Bunların Rivayetlerinin Değerlendirilmesi
Aws Abduljabbar Mohammed ALGBURI**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı

İslâm Tarihi Ve Sanatları Programı

Siret-i Nebi ile ilgili kadın ravilerin rivayetlerini inceleyen bu çalışma daha önce yapılmayan özgün bir araştırmadır. Nitekim bazı ravileri konu edinen çalışmalar dışında böyle bir çalışma yapan birine ulaşamamaktadır.

Bu çalışmayla kadın raviler, yaptıkları rivayetler ve bunların diğer nesillere aktarmalarıyla Siret-i Nebiye katkılarını net ve kapsamlı bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız. Çalışma metodumuz söz konusu rivayetlerin tesbiti, analizi, karşılaştırması ve eleştirisi şeklinde olacaktır.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında “siret” kavramının sözlük ve terim anlamı ile “megâzi” ve “siret” kavramlarının tanımına yer verdik. Daha sonra sahabenin Siret-i Nebi ve onun rivayetine verdiği öneme, Siret-i Nebi’nin tarihî olarak tedvin edilmeye başlamasına, İslam’ın kadın eğitime verdiği öneme değinmektedir.

Birinci bölümde Hicrî 3. Yüzyıla kadar Siret-i Nebiyi rivayet eden kadın ravilerin hayatı, yaşadıkları önemli olaylar, hocaları, öğrencileri, vefatları ve en önemli rivayetlerini incelemektedir.

İkinci bölümde Mekke dönemi ile ilgili Siret-i Nebi alanında kadınların naklettikleri rivayetleri ve bu rivayetlerin değerlendirilmesi, analiz ve eleştirilerine yer vermektedir. Bu bölümü hazırlarken kronolojik sırayı takip ettik; yani Hz. Peygamber’in (s.a.s.) nesebinden başlayarak Medine’ye hicretiyle sonlandırdık.

Üçüncü bölümde ise Medine dönemi ile ilgili Siret alanında kadınların tarih rivayetleri ve bu rivayetlerin değerlendirilmesi, analiz ve diğer rivayetlerle karşılaştırılması ve daha sonra eleştirilerine yer verdik. Bu bölümde de kronolojik sırayı takip ederek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine hicretinden Bedir gazvesine kadar meydana gelen olayları ele aldık. Bu bölümü Hz. Peygamber'in hastalığı ve vefatı başlığıyla bitirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siret, Kadın Raviler, Hz. Peygamber, Mekke, Medine.

ABSTRACT

Doctor of Philosophy (PhD)

**Determining The Women Contributed To Sira In The First Three Centuries Of
Islam And Evaluating Of Their Narratives
Aws Abduljabbar Mohammed ALGBURI**

Dokuz Eylül Üniversitesi

Graduate Of Social Sciences

Department Of Islamic History And Arts

Islamic History And Arts Programme

The topic of women's historical narratives about the Prophet's biography is a subject that is not prearranged. As we did not find anyone who discuss on a subject comprehensively. But there are few studies done by people partially taken some of these women narrators.

In this study, we try to give a clear and comprehensive picture of the life of women's narrators, their narration in the Prophet's biography, their contributions to the Seerah an-Nabawiyyah, and its transmission to the next generations. And also we try to present the critical, analytical and comparative studies of those narrations.

We divided this work in to an introduction and three chapters.

An introduction include the definition of biography literally and terminology. The Definition of the term Seerah and Almghazi. It also includes the interest of the Companions in the Prophet's biography and narration as well as the beginning of historical blogging in the biography and finally the attention of Islam to the education of women.

The first chapter includes discussion about the “women narrators” of the Prophet's biography until the third century Hijra, through the talk about each of these narrators in terms of birth and the most important events of her life. It is also include the information about her teachers and students, her death and the important narration that she narrated.

The second chapter deals with women's historical narratives in the field of biography about the "Makkah era" and the comparative analysis and critique of these narratives. This chapter was arranged in chronological order. Started from the ancestors of the Prophet (peace be upon him) up to the migration of Medina.

The third chapter deals with women's historical narratives of the Prophet's biography about the Madina era and the comparative analysis and critique of these narratives. This chapter also based on the chronological order, starting with the events of the Prophet's migration to Madina, until the Battle of Badr, and at the end of this chapter we discuss about the disease and death of the Prophet Muhammad (PBUH).

Keywords: Prophet's biography, women narrators, Muhammad (PBUH), Makkah, Medina.

**İSLAMIN İLK ÜÇ ASRINDA SİRE ALANINA KATKIDA BULUNAN
KADINLARIN TESPİTİ VE BUNLARIN RİVAYETLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**SİRET-İ NEBİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ AKTARAN KADINLARIN,
HOCALARI VE ÖĞRENCİLERİ**

1.1. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) ANNESİ: AMİNE BİNT VEHB	23
1.2. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) EŞLERİNDEN OLAN RÂVÎLER	24
1.2.1. Hatice bint Hüveylid	24
1.2.2. Âişe bint Ebi Bekir es-Sıddîk	24
1.2.3. Hafsa bint Ömer	30
1.2.4. Ümmü Seleme	31
1.2.5. Ümmü Habîbe bint Ebi Süfyan	33
1.2.6. Zeyneb bint Cahş	34
1.2.7. Cüveyriyye bint el-Hâris	36
1.2.8. Safiyye bint Huyey	37
1.2.9. Meymune bint el-Hâris	38
1.3. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) KIZLARI	39
1.3.1. Zeyneb bint Resûlillah	39
1.3.2. Fâtıma bint Resûlillah	40
1.4. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) HALALARI	41
1.4.1. Erva bint Abdülmuttalib	41
1.4.2. Safiyye bint Abdülmuttalib	42
1.4.3. Âtike bint Abdülmuttalib	43

1.5. HANIM SAHABİLER	44
1.5.1. Sözlük ve Terim Olarak “Sahabe” Kavramının Tanımı	44
1.5.2. Sahabe Ravilerin Sayısı	45
1.5.3. Muhacirlerden Olan Hanım Raviler	46
1.5.3.1. Esmâ bint Ebi Bekir	46
1.5.3.2. Esmâ bint Umeys	48
1.5.3.3. eş-Şifâ bint Abdillâh	48
1.5.3.4. Ümmü'l-Fadl bint el-Hâris	49
1.5.3.5. Ümmü Eymen	50
1.5.3.6. Ümmü Hâlid	51
1.5.3.7. Ümmü Rûmân	51
1.5.3.8. Ümmü Şerîk ed-Devsîyye	52
1.5.3.9. Ümmü Osman bint Ebi'l-Âs	53
1.5.3.10. Ümmü Ayyâş	53
1.5.3.11. Ümmü Gülsüm bint Ebi Seleme	53
1.5.3.12. Ümmü Gülsüm bint Ukbe	54
1.5.3.13. Ümmü Hânî	55
1.5.3.14. Ümeyme bint Rakîka	55
1.5.3.15. Berre bint Ebi Ticâra	56
1.5.3.16. Zeyneb bint Habbâb b. el-Erat	56
1.5.3.17. Cedde Damra	56
1.5.3.18. Havle bint Hakîm	57
1.5.3.19. Rakîka es-Sekafiyye	57
1.5.3.20. Rakîka bint Ebi Sayfî	57
1.5.3.21. Zeyneb bint Ebi Râfî'	58
1.5.3.22. Zeyneb bint Ümmü Seleme	58
1.5.3.23. Serrâ bint Nebhân	59
1.5.3.24. Su'dâ el-Meriyye	59
1.5.3.25. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Mevlâsı Selmâ	60
1.5.3.26. Dıbâa bint ez-Zübeyir	60
1.5.3.27. Âtike bint Zeyd	60
1.5.3.28. Âişe bint Kudâme	61
1.5.3.29. Fâtıma el-Fihriyye	61
1.5.3.30. Kuteyle el-Cüheniyye	62
1.5.3.31. Leylâ el-Adeviyye	62
1.5.3.32. Leylâ es-Sakafiyye	63
1.5.3.33. Neffise bint Ümeyye	63
1.5.3.34. Hind bint Esâse	63
1.5.4. Ensâr'dan Olan Râvîler	64
1.5.4.1. Esma bint Ziyâd	64
1.5.4.2. er-Rubeyyi' bint Muavviz	64
1.5.4.3. eş-Şemûs bint en-Nu'mân	65

1.5.4.4. Ümmü'd-Derdâ	65
1.5.4.5. Ümmü'l-Alâ el-Ensâriyye	66
1.5.4.6. Ümmü Cündüb el-Ezdiyye	66
1.5.4.7. Ümmü Husayn el-Ahmesiyye	67
1.5.4.8. Ümmü Sa'd	67
1.5.4.9. Ümmü Sinan el-Eslemiyye	67
1.5.4.10. Ümmü Âmir el-Eşheliyye	68
1.5.4.11. Ümmü Abdirrahman	69
1.5.4.12. Ümmü Atıyye el-Ensâriyye	69
1.5.4.13. Ümmü Umâre	70
1.5.4.14. Ümmü İsa bint'l-Cezzâr	71
1.5.4.15. Ümmü Mübeşşir el-Ensâriyye	71
1.5.4.16. Ümeyye el-Ğıfâriyye	71
1.5.4.17. Enîse bint Hubeyb	72
1.5.4.18. Büdeyle bint Müslim	72
1.5.4.19. Hansâ bint Haddâm	72
1.5.4.20. Havle bint Sa'lebe	73
1.5.4.21. Rumeysse el-Ensâriyye	73
1.5.4.22. Ümmü'l-Münzir el-Ensâriyye	74
1.5.4.23. Sevde bint Mesrah	74
1.5.4.24. Akîle el-Atvâriyye	74
1.5.4.25. Umeyre el-Ensâriyye	75
1.5.4.26. Fâtıma Bint el-Yemân	75
1.5.5. Muhacir ve Ensâr Olmayan Kadın Râvîler	75
1.5.5.1. Halîme bint Ebi Züeyb	75
1.5.5.2. Ümmü Ma'bed	76
1.5.5.3. Sîrîn El-Kıptiyye	76
1.6. TÂBÎÎNDEN OLAN HANIM RÂVÎLER	77
1.6.1. Tâbiî Kavramının Sözlük ve Terim Anlamı	77
1.6.2. Tâbiînden Olan Hanım Râvîler	78
1.6.2.1. Ümmü Bekir ez-Zühriyye	78
1.6.2.2. Ümmü Avn	78
1.6.2.3. Ümmü Gülsüm bint Ebi Bekir	78
1.6.2.4. Ümmü Musa	79
1.6.2.5. Hafsa bint Sîrîn	79
1.6.2.6. Rumeysse bint el-Hâris	80
1.6.2.7. Safiyye bint Şeybe	80
1.6.2.8. Âişe bint Sa'd	81
1.6.2.9. Âişe bint Talha	81
1.6.2.10. Amre bint Abdirrahman	82
1.6.2.11. Umeyre bint Ebi'l-Hâkim	83
1.6.2.12. Umeyre bint Ubeydillah	83

1.6.2.13. Fâtıma bint el-Hüseyin	83
1.6.2.14. Fâtıma bint el-Münzir	84
1.6.2.15. Fâtıma el-Eşcaıyye	84
1.6.2.16. Kerîme bint el-Mikdâd	84
1.6.2.17. Hind bint el-Hâris	85
1.7. TEBAU'T-TÂBÎİNDEN OLAN KADIN RÂVÎLER	85
1.7.1. Ümmü İbbân bint el-Vezzâ'	85
1.7.2 Ümmü İshak bint Talha	86
1.7.3. Ümmü Urve bint Cafer	86
1.7.4. Zeyneb bint Süleyman	86
1.8. KADIN RAVİLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME	87

İKİNCİ BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİ İLE İLGİLİ SÎRET-İ NEBİ ALANINDA KADINLARIN TÂRİH RİVAYETLERİ, BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ EDİLMESİ

2.1. HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) NESEBİ	89
2.1.1. Ma'ad b. Adnan'ın Nesebi	89
2.1.2. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Nesebi	90
2.1.3. Kureyş İsmi'nin Aslı	90
2.1.4. Kureyş'in Diğer Araplara Olan Üstünlüğü	90
2.2. HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMUNDAN ÖNCE MEKKE'NİN DURUMU	91
2.2.1. Kureyş Kuraklık Yıllarını Yaşıyor	91
2.2.2. Kusay'ın Kâbe Hizmetine Başlaması	92
2.2.3. Zemzem Kuyusu	92
2.2.4. Bi'setten Önce Hanifler	93
2.2.5. İsâf ve Nâile	94
2.2.6. Fîl Vakası	94
2.2.7. Yahudi Hahamların Hz. Peygamber (s.a.s)'in Zuhurunun Yaklaştığını Bilmeleri	95
2.2.8. Abdullah b. Abdülmuttalib'in Âmine bint Vehb ile Evlenmesi	96
2.2.9. Âmine bint Vehb'in Rasûlullah'a (s.a.s.) Hamile Kalması	97
2.3. DOĞUMUNDAN Bİ' SETE KADAR HZ. PEYGAMBER (S.A.S)	99
2.3.1. Doğumu	99
2.3.2. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in Haberi	101
2.3.3. Abdülmuttalib'in Vefatı	101
2.3.4. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Hatice bint Huveylid'in Ticareti İçin Çıkması	101
2.3.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Hatice İle Evlenmesi	104
2.3.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Katında Hz. Hatice'nin Yeri	105

2.3.7. Peygamberliğin Belirtileri	106
2.4. Bİ' SET VE NÜBÜVVETİN BAŞLAMASI	108
2.4.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hira Mağarasından Dönüşü ve Varaka b. Nevfel'in Ona Müjde Vermesi	108
2.4.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Varaka b. Nevfel'le Konuşması	108
2.4.3. Nübüvvetin Başlangıcı	109
2.4.4. "Yakın Akrabalarını Uyar" Ayetinin Nüzulu	113
2.4.5. Safiyye bint Abdilmuttalib'in Ebu Leheb İle Konuşması	114
2.4.6. Kureyşlilerin Rasûlullah'a (s.a.s.) Eziyetleri ve Hâşimoğullarının Onu Savunmaları	114
2.4.7. Komşularının Rasûlullah'a (s.a.s.) Eziyetleri	115
2.4.8. Mesed (Tebbet) Suresi'nin Nüzûlu	115
2.4.9. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Müslüman Olması	116
2.4.10. Vahyin Kesintiye Uğraması	116
2.4.11. Vahyin Şekli ve Keyfiyeti	117
2.4.12. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cebrail'i (a.s.) Beklemesi	118
2.4.13. Kureyşlilerin Mekke'de Müslümanlara Eziyet Etmeleri	119
2.4.14. Mekke'de Müslümanların Namazı	120
2.4.15. Ömer b. Hattâb'ın Müslüman Olması	121
2.4.16. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Mekke'de Hastalanması	122
2.4.17. Hatice bint Huveylid'in Vefatı	123
2.4.18. İsrâ Hadisesi	123
2.4.19. Namazın Farz Kılınması	128
2.4.20. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Sevde bint Zem'a ve Âişe bint Ebî Bekir İle Nişanlanması	128
2.5. HABEŞİSTAN'A HİCRET	130
2.5.1. Müslümanların Habeşistan'a Hicret Etmeleri	130
2.5.2. Hz. Ebu Bekir'in Habeşistan'a Hicret Etmek İçin Hz. Peygamber'den İzin İstemesi	133
2.5.3. Amr b. Saîd b. Âs'ın Habeşistan'a Hicreti	134
2.5.4. Ömer b. Hattâb'ın Habeş Muhacirlerine Karşı Yumuşaklığı	134
2.5.5. Kureyş, Muhacirleri Geri Getirmek İçin Habeşistan'a Bir Heyet Gönderiyor	135
2.5.6. Müslümanların Habeşistan'daki Durumları	139
2.6. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) MEKKE DIŞINA DAVETİ	139
2.6.1. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Taif Yolculuğu	139
2.6.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hac Mevsiminde Evs ve Hazreç Kabilelerini Davet Etmesi	140
2.6.3. İkinci Akabe Biatı	142
2.6.4. Kureyşliler Rasûlullah'ı (s.a.s.) Öldürmeye Azmediyorlar	143
2.7. MEDİNE'YE HİCRET	146
2.7.1. Medine'ye Hicret'e İzin Verilmesi	146

2.7.2. Medine'ye Hicretin Başlaması	147
2.7.3. Esmâ bint Ebi Bekir'in Zâtü'n-Nâtıkeyn Diye İsimlendirilmesi	151
2.7.4. Kureyşliler Rasûlullah'ı (s.a.s.) Arıyorlar	152
2.7.5. Medine Yolunda	153
2.7.6. Rasûlullah (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir'in Medine'ye Varışları	153
2.7.7. Hanım Sahabe Ümmü İshak ve Kardeşinin Hicreti	154
2.7.8. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kızı Zeyneb Medine'ye Hicret Ediyor	155
2.7.9. Esmâ bint Ebi Bekir'in Medine'ye Hicreti	157

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDİNE DÖNEMİ İLE İLGİLİ SİRET-İ NEBİ ALANINDA KADINLARIN TÂRİH RİVAYETLERİ, BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ EDİLMESİ

3.1. BEDİR SAVAŞINA KADAR MEYDANA GELEN OLAYLAR	160
3.1.1. Buâs Savaşı	160
3.1.2. Hz. Peygamber'in Hz. Ebu Bekir İle Beraber Medine'ye Gelmesi	160
3.1.3. Kuba Mescidinin İnşası	161
3.1.4. Medine'de Bazı Muhacirlerin Hastalanması	161
3.1.5. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ailesinin ve Hz. Ebu Bekir Ailesinin Hicretleri	162
3.1.6. Ensâr Kadınlarının Biâtı	163
3.1.7. Kiblenin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a Çevrilmesi	165
3.1.8. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Aşure Günü Oruç Tutması	167
3.1.9. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Rüyasında Hz. Âişe'yi Görmesi	167
3.1.10. Hz. Âişe'nin Mehri	167
3.1.11. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Âişe İle Evlenmesi	168
3.1.12. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'yi Diğer Kadınlardan Üstün Tutması	170
3.1.13. Bayram Kutlaması	171
3.1.14. Ümmü Sünbüle'nin Hediyesi	171
3.1.15. Osman b. Mazûn'un Vefatı	172
3.1.16. Ebu Seleme'nin Vefatı	172
3.1.17. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ümmü Seleme İle Evlenmesi	173
3.2. BEDİR SAVAŞI	174
3.2.1. Âtike bint Abdilmuttalib'in Rüyası	174
3.2.2. Şehîde Ümmü Varaka b. Nevfel	175
3.2.3. Bedir Savaşı	176
3.2.4. Ümeyye b. Halef'in Öldürülmesi	176
3.2.5. Ebu Cehil'in Öldürülmesi	177
3.2.6. Bedirde Zühre Oğullarının Müslümanlarla Savaşmaktan Vazgeçmesi	178
3.2.7. Müşriklerin Ölülerinin Bedir'de Defnedilmesi	179

3.2.8. Muğîre b. Muaviye'nin Bedir Esirleri Arasından Kaçması	179
3.2.9. Zeyneb bint Resûlullah'ın Kocas Ebu'l-Âs İçin Fidyeye Vermesi	180
3.3. UHUD SAVAŞI	180
3.4. UHUD VE HENDEK GAZVELERİ ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLAR	185
3.4.1. Mudar Beldesine Heyet Gönderilmesi	185
3.4.2. Zâtü'r-Rika Gazvesinde Korku Namazı	186
3.4.3. Zeyd b. Hârise Seriiyesinin Ümmü Kırfa'dan Dönmesi	188
3.4.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Habbâb b. Eret'in Ailesini Gözetmesi	188
3.4.5. Osman b. Affan'ın Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Ümmü Gülsüm'le Evlenmesi	189
3.4.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kızı Ümmü Gülsüm'in Vefatı	189
3.4.7. Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan İle Evlenmesi	190
3.4.8. Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan'ın Vefatı	190
3.4.9. Müreysî Gazvesi (Beni Mustalık)	191
3.4.10. Hz. Peygamber'in Cüveyriye bint Hâris İle Evlenmesi	192
3.4.11. Cevriye bint Hâris'in İsimlendirilmesi	193
3.4.12. İfk (Hz. Aişe'ye atılan zina iftirası) Hâdisesi	193
3.5. HENDEK SAVAŞI	196
3.6. BENİ KUREYZA GAZVESİ	199
3.6.1. Beni Kureyza'ya Gidiş	199
3.6.2. Kureyza Oğulları Kuşatması	200
3.6.3. Kureyza Oğulları Hakkında Hükümün Uygulanması	200
3.6.4. Ebu Lübâbe'nin İhaneti	201
3.6.5. Sa'd b. Muaz'ın Şehadeti	201
3.7. HUDEYBİYE ANLAŞMASI	202
3.7.1. Hudeybiye Anlaşması	202
3.7.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Bedir ve Hudeybiye'de Bulunanlar Hakkındaki Sözü	203
3.8. HAYBER SAVAŞI	204
3.8.1. Hayber Savaşı	204
3.8.2. Hz. Peygamber'in Safiyye bint Huyey İle Evlenmesi	205
3.8.3. Habeş Muhacirlerinin Geri Dönüşü	206
3.8.4. Habeş Ehli'nin İki Hicrette Bulunmaları	207
3.9. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) DEVLET BAŞKANLARINI İSLAM'A DAVET ETMESİ	207
3.9.1. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kisra'ya Mektubu	207
3.10. KAZA UMRESİ	208
3.10.1. Kaza Umresi	208
3.10.2. Umâme bint Hamza'nın Mekke'den Çıkarılması	208
3.11. KAZA UMRESİ İLE MEKKE FETHİ ARASINDA GEÇEN OLAYLAR	209
3.11.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Zevcesi Hz. Hatice'ye Olan Vefası	209

3.11.2. Örtünme (Hicab) Ayetinin İnmesi	210
3.11.3. Teyemmüm Ayetinin Nazil Olması	211
3.11.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ümmü Hânî İle Nişanlanması	211
3.11.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Zeyneb bint Cahş İle Evlenmesi	212
3.11.6. Zeyneb bint Cahş'ın Vefatı	213
3.11.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Safiyye bint Huyey İle Çekişmesi	214
3.11.8. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Meymûne bint Hâris İle Evlenmesi	214
3.11.9. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ehl-i Beyt'i İçin Dua Etmesi	214
3.11. 10. Bakî Ehlinin Fazileti	215
3.11.11. Ali b. Ebi Tâlib'in Rasulullah'ın Yanındaki Konumu	215
3.11.12. Fâtıma bint Resûlillah'ın Rasûlullah'ın (s.a.s.) Yanındaki Konumu	216
3.11.13. Hişâm b. Muğîre ve Ebu Talib'in Ahiretteki Konumları	216
3.11.14. Ali b. Ebi Talib'in Fâtıma bint Resûlillah (s.a.s.) İle Evlenmesi	216
3.11.15. Ümmü'l-Fadl'ın Rüyası	217
3.11.16. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in İsimlendirilmesi	217
3.11.17. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hüseyin'in Öldürüleceği Mekânı Haber Vermesi	218
3.11.18. Cebrail Hz. Âişe'ye Selâm Gönderiyor	218
3.11.19. Cebrail'in Dihyetü'l-Kelbi Suretinde Gelmesi	218
3.11.20. Maide Suresi'nin Nüzulü	219
3.11.21. En'âm Suresini Nüzulü	219
3.11.22. Hz. Peygamber'in Ensâr Kadınlarıyla Evlenmeyi Reddetmesi	219
3.11.23. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hansâ bint Huddâm'ın Evlenmesini Reddetmesi	220
3.11.24. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ramazan Ayında Yolculuğa çıkması	220
3.11.25. Âişe bint Ebi Bekir'in Hatice bint Huveylid'i Kıskanması	220
3.11. 26. Âişe bint Ebi Bekir'in Mariye'yi Kıskanması	221
3.11.27. Cebrail (As.)'ın Hârise b. Numan'a Selâm Söylemesi	221
3.11.28. Rasûlullah'ın Hassan b. Sabit İçin Mescidde Bir Minber Yapması	221
3.11.29. Müminlerin Annesi Ümmü Habibe'nin Kız Kardeşini Rasûlullah'a Arz Etmesi	222
3.12. MUTE SAVAŞI	222
3.12.1. Mute Savaşı Komutanlarının Şehit Olmaları	222
3.12.2. Mute Savaşı Savaşçılarının "Kaçaklar" Diye İsimlendirilmesi	223
3.13. MEKKE'NİN FETHİ	224
3.13.1. Mekke'nini Fethi	224
3.13.2. Mekke'nin Fethinde Kadınların Biat Etmesi	227
3.13.3. Hind bint Utbe'nin Müslüman Olması	227
3.13.4. Ebu Kuhâfe'nin Müslüman Olması	227
3.13.5. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kızı Zeyneb'in Vefatı	228
3.14. MEKKE'NİN FETHİ İLE VEDA HACCI ARASINDAKİ OLAYLAR	228
3.14.1. Huneyn Gazvesi	228

3.14.2. Kadınların Gazvelere Çıkması	229
3.14.3. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ümâme bint Zeyneb'e Olan Sevgisi	229
3.14.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Osman b. Affan'dan Hayâ Etmesi	229
3.14.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Fâtıma Kilâbiyye İle Evlenmesi	230
3.14.6. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Zevcelerinin İki Guruba Ayrılması	230
3.14.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Bir Gecede Tüm Hanımlarını Dolaşması	230
3.14.8. Hz. Peygamberin Hanımlarından Uzaklaşıp Uzlete Çekilmesi	231
3.14.9. Abbas b. Abdilmuttalib'in Hastalanması	232
3.14.10. Meymûne bint Hâris'in Rasûlullah'la (s.a.s.) Tartışması	232
3.14.11. Rasûlullah'ı (s.a.s.) Hz. Âişe İle Şakalaşması	232
3.14.12. Yemen'den Gelen Behrâ Heyeti	233
3.14.13. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hanımlarını Muhayyer Bırakması	233
3.14.14. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Oğlu İbrahim'in Dünyaya Gelmesi	234
3.14.15. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Oğlu İbrahim'in Vefatı	234
3.14.16. "Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" Ayetinin Nüzulü	235
3.14.17. Abdullah b. Übey b.Selûl'un Vefatı	235
3.15. VEDA HACCI	236
3.16. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) HASTALANMASI VE VEFAT ETMESİ	237
3.16.1. Rasûlullah'a (s.a.s.) Büyü Yapılması	237
3.16.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hastalanması	237
3.16.3. Müminlerin Annesi Hz. Âişe'nin Ruyası	238
3.16.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Bakî Ehline Gitmesi	239
3.16.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Fâtıma'yla Sırrını Paylaşması	239
3.16.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Mirası	239
3.16.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Ebu Bekir'e Namazda Müslümanlara İmamlık Yapmasını Emretmesi	240
3.16.8. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kur'ân'dan En Son Okuduğu Ayetler	240
3.16.9. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Bir Yazı Yazmak İstemesi	240
3.16.10. İnsanların Rasûlullah'ı (s.a.s.) Son Görüşleri	241
3.16.11. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ölüm Esnasında Muhayyer Bırakılması	242
3.16.12. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Vefatı	242
3.16.13. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Yıkanması	243
3.16. 14. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Keflenmesi	244
3.16.15. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cenaze Namazı ve Defni	244
3.16.16. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Defnedildiği Yerin Zikredilmesi	244
3.16.17. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Vefat Sebebi	244
3.16. 18. Hz. Peygamber (s.a.s.) Vefat Ettiğinde Yaşı	245
3.16.19. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Vefatından Sonra Geride Bıraktığı Şeyler	245
SONUÇ	247
KAYNAKÇA	251

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
(a.s.)	(Aleyhi's-selam)
b.	İbn
bint.	binti/Kızı
bs.	Baskı
(c.c.)	(Celle Celalühü)
çev.	Çeviren
dan.	Danışman
D.E.Ü.	Dokuz Eylül Üniversitesi.
h.	hicrî
m.	milâdî
no.	Numara/Numarası.
nşr.	neşreden
ö.	Ölüm tarihi/Vefat tarihi.
p.	Page (İngilizce kitapların sayfa numarası)
r.a.	Radıyyallahu anh, Radıyyallahu ahha.
s.	Sayfa
(s.a.s.)	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
t.y.	basım tarihi yok
thk.	Tahkik eden
y.y.	basım yeri yok
yay.	yayınları

GİRİŞ

Allah’a hamd eder, ondan yardım, bağışlanma ve bizi doğru yola hidayet etmesini dilerim. Nefsimizin kötülükleri ve amellerimizin şerrinden Allah’a sığınırız. Kimi Allah hidayet ederse o hidayete ermiş olur. Kim de sapıtırsa yardımcı ve yol gösterici bulamayacaktır. Salât ve selam peygamberlerin sonuncusu olan Muhammedü’l-Emine, âline ve tertemiz ashabına ve kıyamet gününe kadar onun yolundan gidenlerin üzerine olsun.

Hız. Peygamber’in çağı, insanlığın ve tüm beşerin yeni bir döneminin başlangıcı sayılıp bu sayede birçok kavram ve değer değışti ve son semavî din indirildi.

Nebevî mesajın başlaması, Arapların inançlarında ve yaşam tarzlarında benimsedikleri bazı cehalet devri kavramları ve değerlerinin çoğunun çöküşünün başlangıcı oldu. Nitekim İslam insanlığa ayrıştırıcı değil birleştirici olarak geldi. İnsanlığı tek tanrıcılık, eşitlik, adalet, eğitim, değerler ve yüksek insanî idealere çağırarak insanı en üst seviyelere taşımak için çalıştı.

Hız. Peygamber’in peygamberliği, on üç yılı Mekke ve on yılı da Medine dönemi olmak üzere yirmi üç yıl sürdü. Bu süreç, İslam devletinin ortaya çıkması, cehalet ve aşiret fanatizmi ile kabileciliğin sona ermesine yol açan olaylarla dolu bir dönem olmuştur. Kabilecilik ve ırk yerini en geniş ve kapsamlı anlamıyla din ve tek ümmet aldı.

Siret-i Nebi rivayetleri bize aktaran kadın ravilerin hayatını anlatan biyografi kaynaklarını gözden geçirdiğimizde şunları söyleyebiliriz:

a. Yöntem

İlmi araştırmalar sahasında tarihi rivayetleri nakleden kadın raviler hakkında yazılanların az olduğunu, konuyla ilgili yapılan bazı araştırmaların ise tüm kadın ravileri kapsamadığını, ulaşabildiğimiz bazı çalışmalarda sadece tek bir ravilerin incelendiğini, tarihi olaylarla ilgili tüm kadın ravilerin rivayetleri ve bu ravilerin biyografilerinin anlatıldığı bir çalışmanın mevcut olmadığını tespit etmiş bulunmaktayız.

Bu alandaki çalışmaların yetersizliği, tarihsel rivayetleri bildiren kadınlara dair bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde Siret-i Nebi kaynaklarında kadın ravilerin rivayetlerinin dağınık bir vaziyette olması bu rivayetlerin toplanması, değerlendirilmesi ve analiz edilmesini zorlaştırır. Bunun gibi zikretmemiz gereken diğer bir sebep ise; kadın ravilerin rivayet ettiği tarihî rivayetlerin büyük çoğunluğu hadis ile alakalı olup Siret ilmini ilgilendireyip hadis ilmini ilgilendirir. Bu durum araştırmacının tarihi rivayetleri ayırıştırmasını zorlaştırır.

Bu çalışma esnasında karşılaştığımız diğer zorluklar ise klasik İslam tarihi kaynaklarındaki metin ve rivayetleri Türkçe'ye çevirme hususudur; nitekim bu metinlerin kahir ekseriyeti üst düzey Arapça ile yazılmış olup kolaylıkla tercüme edilemez niteliktedir.

Doktora öğrencisi için tez konusu seçimi, çalışma sırasında karşılaştığı en önemli ve en zor şeylerden birisidir; çünkü tez konusu bilimsel araştırma alanındaki eksiklikleri gideren, bilimsel ve tarihsel bir sorunu çözümleyen, çözüm önerileri geliştiren bir konu olması gerekir. Siret alanında kadın raviler tez konusu olarak seçmemizin sebebi bizden önce kimsenin çalışmamış olmasıdır. Daha önce yapılan çalışmaların çoğu sadece İslam tarihi ile ilgili rivayeti bulunan tek kadın ravi veya iki kadını ele almıştır; hâlbukî kadın raviler ve rivayetlerinin sayısı da sözkonusu yapılan çalışmalardan daha fazladır. Kadınların rivayetleri hakkında yapılan araştırmalarda daha fazla hadis alanıyla ilgili rivayetler ele alınmış, tarih ile ilgili rivayetler çalışılmamıştır.

Böylece uzun süreli araştırmalardan sonra İslam tarihi (Siret-i Nebi) ve tarihî rivayetler alanında kadınların katkılarının tespiti, bu raviler ve rivayetlerle ilgili net bir tasavvuru ortaya koymak için böyle bir konuyu çalışmaya karar verdik. Kadın ravilerin rivayetlerini topladıktan sonra analiz, eleştiri ve değerlendirmeye tabi tuttuk. Aynı şekilde elde ettiğimiz nakilleri ilgili diğer rivayetlerle de karşılaştırmaya çalıştık .

Uzun süre devam eden derin okumalardan sonra tezimizi bir giriş ve üç ayrı bölüm halinde inceledik.

Giriş kısmında “siret” kavramının sözlük ve terim anlamı, “megâzi” ve “siret” kavramlarının tanımına yer verdik. Daha sonra sahabenin Siret-i Nebi ve onun rivayetine verdiği öneme, Siret-i Nebi'nin tarihî olarak tedvin edilmeye başlamasına,

İslam'ın kadın eğitimine verdiği öneme değindik. Son olarak tezimizde yararlandığımız klasik ve çağdaş kaynakların değerlendirmesini yaptık.

Birinci bölümde Hicrî üçüncü yüzyıla kadar Siret-i Nebiyi rivayet eden kadın ravilerin hayatı, yaşadıkları önemli olaylar, hocaları, öğrencileri, vefatları ve en önemli rivayetlerini inceledik. Birinci bölümdeki kadın ravileri “Hz. Peygamber’in annesi, Hz. Peygamber’in hanımları, Hz. Peygamber’in kızları, Hz. Peygamber’in halaları, kadın Sahabîler” şeklindeki alt başlıklar altında ele aldık. Kadın Sahabîleri de “Muhacirlerden kadın raviler, Ensardan kadın raviler, Ensar ve Muhacirlerden olmayan kadın raviler, daha sonra tabiundan kadın raviler, tebeu't-tabiîn'den kadın raviler” şeklindeki alt başlıklar altında irdeledik.

İkinci bölümde Mekke dönemi ile ilgili Siret alanında kadınların rivayetleri ve bu rivayetlerin değerlendirilmesi, analiz ve eleştirilerine yer verdik. Bu bölümü hazırlarken kronolojik sırayı takip ettik; yani Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nesebinden başlayarak Medine'ye hicretiyle sonlandırdık.

Üçüncü bölümde ise Medine dönemi ile ilgili Siret-i Nebiyi alanında kadınların rivayetleri ve bu rivayetlerin değerlendirilmesi, analiz ve diğer rivayetlerle karşılaştırılması ve daha sonra eleştirilerine yer verdik. Bu bölümde de kronolojik sırayı takip ederek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine hicretinden Bedir gazvesine kadar meydana gelen olayları ele aldık. Bu bölümü Hz. Peygamber'in hastalığı, vefatı başlığı ve sonucudan sonlandırdık.

b. Kavramsal Çerçeve

Lügat ve Terim Olarak Sîret

Sözlükte ¹ “siret”, sünnet, hal ve durum anlamlarındadır. Aynı şekilde anlamlarından birisi de “gidilen yol, yöntem”dir. Denilmektedir ki, “سار في الناس أو

¹ İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris (ö. 395/1004), **Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lüga**, thk. Abdüsselâm Muhammed Harun, Dâru'l-Fikir, 1. bs., Beyrut 1979, III, 220-221; Râzî, Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdilkadir (ö. 666/1268), **Muhtâru's-Sihâh**, thk. Mahmut Hatır, Mektebe Lübnan Nâşirûn, 1. bs., Beyrut 1995, s. 325; İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrem b. Ali (ö. 711/1311), **Lisânü'l-Arab**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1993, VI, 56-57.; Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Mukrî (ö. 770/1368), **el-Misbâhu'l-Munîr fî Ğarîbi's-Şerhi'l-Kebîr**, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, I, 353; Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakub (ö. 817/1415), **el-Kâmûsü'l-Muhîr**, thk.

”بالناس سيرة حسنة أو قبيحة” (İnsanların içinde güzel veya çirkin bir yol tutturdu).” es-Sîretü’n-Nebeviyye terkininde kullanılan “sîret” kelimesi, “gidilen yol, yöntem” anlamına gelen kelimedir.²

Bu esasa göre Sîret-i Nebevi’den kastedilen, doğumundan vefatına kadar Hz. Peygamber’in (s.a.s.) insanlar içinde tutturduğu yoludur.

Bu bilgilerden sonra “Sîret-i Nebeviyye”yi terim olarak “Doğumundan vefatına kadar Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatında geçen olayları, bunlarla ilgili şahısları ve hakikatleri tarih kronolojisine göre zikretmektir.” şeklinde tanımlayabiliriz.

Peygamberin doğumundan ölümüne kadar geçen olayları zikretmek bize, peygamberin hayatı, onun hayatında geçen olaylar ve gerçekler olan sîret’in birinci amacını açıklıyor ki o da doğumundan vefatına kadar geçen sürede meydana gelen bu olayları onun hayatı hakkında net bir fikir verecek şekilde tarih kronolojisi içinde peş peşe zikretmektir.

Doğumundan hemen önceki Arap Yarımadası ve çevre ülkelerdeki insanların hayatını genel anlamda şekillendiren olaylar ve gerçekler de bu kapsama dâhildir. Aynı şekilde ona inananların, nasıl Müslüman olduklarının, cihatlarının ve karşılaştıkları sıkıntıların zikredilmesi de sîretin kapsamındadır.

Buna göre, başlı başına Selman Fârisî, Amr b. Abese³ ve diğerlerinin Müslüman olma hikâyeleri sîretten sayılır.

Mes’ûdî (ö. 345/956) “Sîret-i Nebi” kavramını şöyle açıklıyor: “Kitabımızda zamanın haberlerine ulaştık. Kitabımız, doğumundan bi’setine kadar, bi’setinden hicretine, hicretinden de vefatına kadar hayatı ile ilgili hususları içermektedir. Bu dönemdeki gazveleri, fetihleri, seriyyeleri, elçileri, ilginç olayları ve hadiseleri içermektedir.”⁴

Buna göre sîrette tarihî yön ağır basar. Biz, sîret kavramının bu ince manasıyla ancak ihtisaslaşmış siyer kitapları ve tarihçilerin kitapları hakkında uygun

Muhammed Naîm el-Karkasûsî, Müessesetü’r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2005, s. 352; Mecme‘ul-Lügati’l-Arabiyye bi’l-Kâhire, **el-Vasît**, Mektebetü’ş-Şurûki’d-Devliyye, 4. bs., Kahire 2005, s. 467.

² Mecme‘, s. 467.

³ Amr b. Abese: Amr b. Abese b. Halit b. Âmir Bedir savaşına katılmış ilk muhacirlerden olan bir sahabidir. bk. İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 845/1442), **el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe**, thk., Adil Ahmed Abdülmevcûd, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994, IV, 545.

⁴ Mes’ûdî, Ali b. Hasen b. Ali (ö. 345/956), **Murûcü’z-Zeheb ve Meâdinü’l-Cevher**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Dâru’l-Fikr, 3. bs., Beyrut, II, 298.

olduğunu görüyoruz. Ancak bu, bazı muhaddislerin sîret hadislerini tarihçilerinkine ve sîret yazarlarınıninkine benzer şekilde derlemelerine engel değildir. Bunun en güzel örneği Buhârî'nin **Sahîh**'inde derledikleridir. Bu menakıb, fedail ve megâzî kitaplarında açık bir şekilde görülür.

Bu durum bizi sîrete verilen megâzî ve siyer gibi diğer isimleri ele almamıza sevk ediyor. Megâzî kavramı sîret-i nebiye verilmişti. Bunun en açık delili Musa b. Ukbe (ö. 141/758) ve başkalarının megâzîleri gibi ilk sîret kitaplarının megâzî şeklinde isimlendirilmesiydi.

Fuat Sezgin megâzî kitapları hakkında şunları söyler: “Bu kitapların konusu sadece Rasûlullah (s.a.s.)'ın askerî hamlelerini değil, aynı zamanda genel olarak onun hayatı ile ilgili kayıtları da içermektedir. Bu da onların bundan sonra sîret ismi ile adlandırılmasına yol açan şeydir.”⁵

Siyer Kavramı

Siyer, sîret kelimesinin çoğuludur. Burada siyer “Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gazvelerindeki durumlarıdır.”⁶ Mergînânî (ö. 593/1197) şöyle demiştir: “Siyer, sîretin çoğuludur. O, işlerde yol demektir. Dinde ise Peygamber'in gazvelerindeki durumlarına özgüdür.”⁷ İbn Âbidin (ö. 1252/1836) şöyle der: “Siyer, sîretin çoğuludur ve o, seyrin halini ve durumunu beyan etmektedir. Ancak o, hacle ilgili işlerde menâsik kelimesi gibi din dilinde megâzî durumlarına ve bunlarla alakalı şeylere galebe çalmıştır.”⁸ Bu sebeple siyer kitapları sîret, fıkıh ve hadis haberlerini fıkıh konularına ayırmaya özen göstererek bir araya getiriyor. Ebu İshak el-

⁵ Sezgin, Fuad, **Tarihü't-Türasi'l-Arabî**, Ar. çev. Mahmut Fevzi Hicâzî, İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi, Riyat, 1991, II, 19.

⁶ İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1448) , **Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîh-i'l-Buhârî**, thk. Muhibbuddin el-Hatîb, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1959, IV, 276.

⁷ Mergînânî, Ali b. Ebi Bekir b. Abdülcelîl (ö. 593/1196), **el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedi**, thk. Talâl Yusuf, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, Beyrut, I, 132.

⁸ İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer (ö. 1252/1836), **Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr**, Dâr-u Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003, VI, 193.

Fezârî'nin (ö. 188/804) **Siyer**'inde ve Ebu'l-Hasen eş-Şeybânî'nin (ö. 189/805) **es-Siyeru'l-Kebîr**'inde de durum böyledir.⁹

Müslüman fakihler, İslam toplumunun gayri müslim toplum ya da bireylerle ilişkilerde izleyeceği tutum, siyaset ve hukuku özellikle Hz. Muhammed'in ve onu takiben Halifelerin bu konuda benimsedikleri davranış ve gittikleri yoldan çıkardıkları için ilgili hükümleri siyer terimi altında bir araya getirmişlerdir. Bu yaklaşım, İslâm kültüründe devletler hukuku uygulamalarının Hz. Peygamber gibi ideal bir örneğe dayandığı, dolayısıyla bu alanda günlük siyasetin ve keyfiliğin değil hukukun hâkim olması gerektiği mesajını içermektedir¹⁰

Her iki kavram, İbn Abdi'l-Berr'in (ö. 463/1071) kitabı, "**ed-Dürer fî İhtisâri'l-Megâzî ve's-Siyer**"de ve İbn Seyyidi'n-Nâs'ın (ö. 734/1334) **Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**'inde olduğu gibi, "megâzî ve siyer" şeklinde tek bir başlık olarak bir arada kullanıldığı zaman, bununla kastedilen "sîret-i nebeviyye" ve bununla ilgili olaylardır.

Megâzî Kavramı

Burada şu soruyu sormalıyız: Niçin Sîret-i Nebiye isim olarak önce megâzî lafzı verildi?

Şüphesiz ki megâzî sîretin bir parçası veya sîretin son kısmıdır. Fakat o, onun en önemli ve en kayda değer bölümlerinden birisidir. Bunun içerisinde Müslümanlar Mekke'den çıkarıldıktan sonra Medine'de İslâm devletinin kuruluşu yer alır. İslâm Mekke ve çevresinde mahsur kaldıktan sonra Arap Yarımadasında yayıldı. Büyük güçler Arap kabilelerine karşı gazve yapmaya karşı isteksiz davrandıktan ve Müslümanları daha çok yol kesicileri olarak kabul etmelerinden sonra Müslümanlar için büyük güçlerin karşısına çıkabilecek askerî bir güç oluştu.

Buradan hareketle sîrete megâzî lafzı verilmiştir. Sözlükte megâzînin anlamlarından birisi de "gazve yapanların menkıbeleri"dir.¹¹ Bu isimlendirme

⁹ Hammade Faruk, "İ'lâmü's-Sîreti'n-Nebeviyye fî'l-Karni's-Sânî Musannafâtühüm ve Menâhicühüm" Sünnnet ve sîret hakkında Suudi Arabistan inayet sempozyumuna sunulan bir tebliğ, Medine 2004, s. 48.

¹⁰ Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", cilt: 37; sayfa: 319; Ahmet Yaman, "Siyer", cilt: 37; sayfa: 316.

¹¹ Fîrûzâbâdî, s. 1317.

tamamının bir kısmına verilen isimdir. Sahabe, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sîretini onunla beraber olanların menkıbelerini ve cihatlarını da anlatarak hikâyeye ediyordu.

Bizi tercihte bulunmaya sevk eden şeyler şunlardır:

1- Megâzînin Sahebe menkıbeleriyle olan irtibatı: Ömer b. Abdilazîz (ö. 101/720), Asım b. Katâde'ye (ö. 120/738) Şam Camii'nde oturmasını ve insanlara Rasûlullah'ın (s.a.s.) gazvelerini ve sahabenin menkıbelerini anlatmasını emretti. O da öyle yaptı.¹²

2- Sahabe torunlarının menkıbeleri ve hikâyeleri olan babalarından, dedelerinden rivayet ettikleri sîretle ilgili önemli olaylar. Şunlar bu rivayetlerdendir:

a) 'Ubâde b. Velid b. 'Ubâde b. Samit'in babası Velîd'den, onun da dedesi 'Ubâde b. Samit'ten rivayet ettiğine göre nakiplerden (Peygamberimizin seçtiği elçilerden) birisi şöyle dedi: Harp etme konusunda Rasûlullah'a (s.a.s.) biat ettik. 'Ubâde, ilk Akabe'de zorlukta, kolaylıkta, iyi günde, kötü günde dinleyip itaat etmek üzere biat eden on iki kişiden birisiydi."¹³

İbn Hacer (ö. 852/1448) de şöyle dedi: "Şüphe yok ki 'Ubâde b. Samit iki biatte de yer almıştır. Akabe övünç duyulacak en şanlı olaylardan birisidir. O, geçmişten övgüyle bahsetmek istediği zaman ondan bahsederdi."¹⁴

b) Evlatlarının kendisinden rivayet ettikleri Ka'b b. Malik'in tövbesi olayı: Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik'in naklettiğine göre Abdullah b. Ka'b'ın şöyle dedi: Ka'b b. Malik Tebük Gazvesinde Hz. Peygamber'den (s.a.s.) geri kalınca şöyle derken işittim: "Peygamberle beraber İslâm üzere sözleştiğimiz Akabe gecesine tanıklık ettim. İnsanlar arasında Bedir'den daha çok söz edilmesine rağmen, Bedir'de bulunma beni Akabe'de bulunmaktan daha fazla sevindirmez."¹⁵

Biz burada Ka'b'ın Rasûlullah (s.a.s.)'le beraber yaşadıkları menkıbeleri ve hikâyeleri bol bol anlattığımızı görüyoruz. Bunların ona en sevimli gelenlerinden birisi

¹² Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf (ö. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**, thk. Beşşar Avvad Maruf, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 1980, IV, 17; İbn Hacer, Ahmed b. Ali Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448) , **Tehzîbü't-Tehzîb**, Matbaatü Dâirati'l-Meârifî'n-Nizâmiyye, 1. bsk, Hindistan 1908, II, 252.

¹³ İbn Hişam, Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Meâfirî (ö. 213/828), es-**Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa es-Saka - İbrahim el-Îbârî - Abdülhafîz Çelebi, Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Halebî, 2. bs., Kahire 1955, s. 255.

¹⁴ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, I, 85.

¹⁵ Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), **el-Câmi'u'l-Müsnedü's-Sahîh el-Muhtasar min Umûri Resûlillâh ve Sünenihî ve Eyyâmihî**, thk. Muhamed Züheyr b. Nasır, Dâr-u Tavkî'n-Necât, 1. bs., 2001, IV, 77, Hadis No: 4418.

de insanlar arasında Bedirde bulunmak her ne kadar daha üstün görülse ve daha meşhur olsa da Bedir’de bulunmaya tercih ettiği Akabe gecesinde bulunmaktır.¹⁶ Akabe biatında bulunmaktan onur duyduğunu gösteren şeylerden birisi de Abdullah dışındaki çocuklarından ikisinin bu konudan bahsetmeleridir. En büyük oğul daha küçük olana aktarıyordu. İbn İshak (ö. 151/768) şöyle dedi: “Mabed b. Ka’b b. Malik’in bana anlattığına göre onun kardeşi Ubeydullah b. Ka’b b. Malik -ki Ensar’ın en iyi bilenlerindendi- kendisine rivayet etmiş, babası Ka’b da ona anlatmıştı. Ka’b Akabe’de hazır bulunup Rasûlullah (s.a.s.)’e biat edenlerdendi.”¹⁷

Bu, sadece erkeklerle sınırlı değil bilakis sîret hadiselerini torunlarına rivayet eden hanım Sahabîleri de içine alıyordu. Ümmü Seleme ve Ebu Seleme’nin Medine’ye hicret etmesi bunlardan birisidir. Torunu Seleme b. Abdillâh b. Ömer b. Ebi Seleme ondan rivayette bulunmuştur.¹⁸

Belki de hanım sahabenin evlatlarına sîret hadiselerini anlatmaya önem veren bu örneklerin en açık olanı Hâkim’in rivayetidir. O şöyle demiştir: “Ebu Yakub b. ez-Zübeyr b. Habib b. Sabit b. Abdillâh b. ez-Zübeyr’in Hişam b. Urve’den, onun da babasından rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdillâh b. Zübeyr babasına: Babacığım bana Rasûlullah ile ilgili anlat ki ben de senden rivayette bulunayım. Sahabe çocuklarının hepsi babasından rivayette bulunuyor...”¹⁹

3- Sahabîlere tabî olanların, onlara Rasûlullah ile beraber yaşadıkları menkıbelerinin ve övünç kaynaklarının olmasını arzu ederek Rasûlullah’ın yanında bulunmaları ile ilgili sormaları.

Yezid Şerik et-Temîmî’den rivayete göre o şöyle dedi: Huzeyfe’nin yanındaydık. Bir adam şöyle dedi: Yoksa sen Rasûlullah’a yetişip onunla beraber savaştın mı? Huzeyfe şöyle dedi: Sen bunu yapıyordun.²⁰

Ebu İshak es-Sübeyî’den rivayete göre bir adam Berâ b. Âzib’e şöyle dedi: Huneyn günü Rasûlullah’ın yanından kaçtınız mı? O da dedi ki: “Ama Rasûlullah

¹⁶ İbn Hacer, **Fethu’l-Bârî**, VII, 261.

¹⁷ İbn Hişam, s. 247; Taberî, Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), **Târîhu’r-Rusûl ve’l-Mülûk**, Dâru’t-Türâs, Beyrut 1967, II, 360-362.

¹⁸ İbn Hişam, s. 263-264.

¹⁹ Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbü’rî (ö. 405/1014), **el-Müstedrek ‘ale’s-Sahîhayn**, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990, III, 361.

²⁰ Müslim, Ebu’l-Hasen Müslim en-Nisâbü’rî (ö. 261/874), **el-Müsneû’s-Sahîhü’l-Muhtasar bi Nakli’l-Adl an Rasûlillâh**, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâr-u İhyâi’t-Turâsî’l-Arabiyy, Beyrut, III, 1414, Hadis No: 1788.

kaçmadı...”²¹ Aynı şekilde Müslim’in Yezid b. Hibbân senediyle nakiliği rivayet de buna örnektir. O dedi ki: Ben, Husayn b. Sibre ve Amr b. Müslim, Zeyd b. Erkam’a gittik. Onun yanına oturunca Husayn ona şöyle dedi: “Ey Zeyd! Birçok hayırla karşılaştın. Rasûlullah’ı gördün, onun hadisini işittin, onunla beraber gazaya çıktın, onun arkasında namaz kıldın. Çok hayır gördün Zeyd! Bize Rasûlullah’tan duyduklarını anlat.”²²

Tüm bunlar bize sîretin Sahabe döneminden itibaren Sîret-i Nebi ile ilgili yazılan ilk eserler dönemine kadar niçin megâzî diye isimlendirildiğini açıklar. Araştırmamızda görüyoruz ki “sîret” lafzını ilk kullanan kişi İbn İshak’ın **Sîret**’i için yapmış olduğu **Tehzîb**’inde İbn Hişam olmuştur. O, giriş kısmında şöyle demektedir: “Bu, Rasûlullah’ın sîret kitabıdır..” Ben de inşallah bu kitaba İsmail b. İbrahim’i zikrederek başlayacağım. Bu suretle Rasûlullah’ın sîretine kısaca temas etmiş olacağız.”²³ İbn Hişam’dan önce “sîret” lafzını kullanan bir kimseyi bulamadık. Nitekim Şaban Öz de Sîret kelimesi ilk olarak Resulullah(sav)’ın hayat hikayesi için üçüncü asırda ortaya çıktığına değinir.²⁴

Sahabenin Sîret-i Nebi’ye ve Onu Rivayet Etmeye Verdiği Önem

Şüphesiz ki gerek kadın sahabîler gerekse de erkek sahabîler, aynı şekilde Peygamber’in sîretine ve onun hayatına önem verdiler. Bunu, kendilerinden sonra gelen tabîlere aktarmaya da önem verdiler. Bu tabîler de kendilerinden sonra gelenlere nakleden kişilerdir.

Sahabenin sîrete ve onu nakletmeye verdiği önem, Hz. Peygamber ile ilgili her şeyi bilmeye ve kendilerinden sonrakilere nakletmeye verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. Sahabenin Sîret-i Nebiye verdiği önemi üç açıdan özetleyebiliriz:

1) Baba ve ailesinin çocuklarına rivayet etmesi. Örnek:

a) İsmail b. Muhammed b. Sa’d b. Ebi Vakkas (ö.134/751) şöyle dedi: Babam bize Rasûlullah’ın gazvelerini ve seriyyelerini bir bir öğretiyor ve şöyle diyordu:

²¹ Buhârî, **el-Câmi**‘, V, 87. Hadis No: 2864.

²² Müslim, III, 1415, Hadis no: 1789.

²³ İbn Hişam, s. 9-10.

²⁴ Şaban Öz, **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, s. 24, Ankara 2006.

Oğlum! Bunlar babalarınızın şanlı tarihidir. Onu anlatmayı ihmal etmeyin.²⁵ Muhammed b. Sa'd tabîlâhden biriye büyük bir ihtimalle o bu megâzîleri babası Sa'd b. Ebi Vakkas'tan almıştır. Bunun delili ise ifadede geçen "bunlar babalarınızın şanlı tarihidir" ifadesidir.

b) Zeynelabidin Ali b. Hasen b. Ali b. Ebi Talib (ö. 93/712) şöyle dedi: "Biz Kuran'dan bir sureyi öğretir gibi Rasûlullah'ın megâzîsini öğretiyorduk."²⁶

2) Bazı sahabîlerin hadiseleri gören kimselere sormaları.

a) Belki bunun en bariz örneği Bera b. Azib'in nakil ettiği rivayettir. O, şöyle demiştir: Ebu Bekir, Azib'ten on üç dirheme²⁷ bir adam satın aldı. Ebu Bekir, Azib'e şöyle dedi: Berâ'ya emret yükümü taşısin. Azib de şöyle dedi: "Hayır, müşrikleri Rasûlullah ile seni ararken siz onunla beraber Mekke'den çıkıncaya kadar ne yaptığınızı anlatmadan olmaz." O da "Mekke'den çıktık" dedi ve hicret olayını anlattı.²⁸

b) Hz. Peygamber ve ashabının bulunduğu yerleri görmek

Mervan b. Hakem Medine'ye vali olarak görevlendirildiğinde Peygamber ve ashabı ile ilgili önemli olayların gerçekleştiği mekânları göstermesi için Muaviye tarafından sahabe olan Ebu Katade'ye gönderilmesi ve onun da ona bu mekânları göstermesi buna örnektir.²⁹

3) Bazı sahabîlerin sîret hadiseleri ve daha sonra onları rivayet etme işiyle ilgilenmeleri konusunda meşhur olması.

Bunun en güzel örneği Abdullah b. Abbas'tır: "Onun sîret olaylarıyla ilgilendiğine şu sözü delil teşkil eder: Ben Muhacir ve Ensar'dan olan büyük sahabîlerle sürekli irtibat halindeydim ve onlara Rasûlullah'ın gazveleri ve nazil olan ayetlerle ilgili sorular sorardım."³⁰

²⁵ Hatîb Bağdadî, Ahmed b. Ali b. Sabit (ö. 462/1069), **el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'**, thk. Mahmud et-Tamman, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyat, II, 195.

²⁶ Hatîb Bağdadî, II, 195; İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Amr ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, thk. Ali Şîrî, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, 1.bs., Beyrut 1988, V, 21.

²⁷ Bir ağırlık ölçüsü ve gümüş para birimi, İslâmî dirhem'in teorik ağırlığı 2,97 gramdır (14 kîrat).

Ancak bunun biraz daha hafif ve ağırları da vardır. Halil Sahillioglu, DİA, cilt: 9, sayfa: 368-371.

²⁸ Buhârî, **el-Câmi'**, V, 71, Hadis no: 3652; İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî (ö. 230/844), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, thk. Muhammed b. Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990, IV, 365.

²⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 537.

³⁰ İbn Sa'd, II, 371; Beyhâkî, Ahmed b. el-Hasen b. Ali (ö. 458/1065), **Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerîa**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.bs., Beyrut 1985, II, 513-514.

İbn Abbas'ın Sîret-i Nebi'yi rivayet etmesine gelince biz onun bir gününü megâzî rivayetine, bir gününü fıkha, bir gününü de te'vîle tahsis ettiğini görüyoruz.³¹

Zehebî bu rivayeti başka bir ifadeyle şöyle aktarır: “Biz onun yanında hazır bulunurduk o da akşam vakti boyunca megâzî hakkında konuşurdu.”³²

Sîret-i Nebi Tedvîninin Başlangıcı

Tabîfler döneminde telifle ilgili geniş çerçeve belirlendikten sonra, sîret-i nebi ile ilgili tasnifte bulunan özellikle de Urve b. Zübeyir ve ez-Zührî gibi atların ortaya çıkması doğaldır. Bu sebeple ez-Zührî'nin öğrencilerinden ikisinin sîret-i nebi konusunda yaptıkları teliflerle meşhur olduklarını görüyoruz. Bunlar Musa b. Ukbe (ö. 141/758) ve Muhammed b. İshak b. Yesâr (ö. 151/768)'dir.

Zehebî, Musa b. Ukbe hakkında şöyle demiştir: “Güvenilir ve büyük bir imamdır. Peygamberle ilgili megâzî konusunda anlayışı güçlüydü. Bu megâzîyi bir cilt halinde telif etmiştir. O, bu konuda ilk tasnifte bulunan kişiydi.”³³

İlim ehlinde birçok kişi bu megâzîyi övmüş³⁴ ve onu en doğru megâzî olarak nitelendirmiştir. Malik b. Enes³⁵, Şafî³⁶ ve Yahya b. Maîn³⁷ da böyle bir nitelemede bulunmuşlardır. Ahmed b. Hanbel de onu referans göstermiştir³⁸.

Ancak bununla beraber o, geniş kapsamlı değil ve özet şeklindedir. Zehebî şöyle demiştir: “O, büyük çoğunluğu doğru ve mürsel olup, fazla hacimli olmayan bir cilttedir. Fakat o, fazlasıyla açıklamaya ve sonuç çıkarmaya ihtiyaç duyan bir özet

³¹ İbn Sa'd, 2/268; İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî (ö. 630/1232), **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, thk. Ali Muhammed İvad - Adil Ahmed Abdülmevcud, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994, III, 293.

³² Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ**, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, 3. bs., Beyrut 1985, III, 350.

³³ Zehebî, **Siyer**, VI, 114.

³⁴ Musa b. Ukbe'nin **Megâzî**'sinden İbn Kadî Şühbe'nin derlediği seçme hadisler ortaya çıkmıştır. Meşhur Hasen Selman ona bir önsöz ve ta'lik yazmıştır.

³⁵ Beykakî, III, 101, Zehebî, **Siyer**, VI, 117.

³⁶ Hatib Bağdâdî, II, 234.

³⁷ Zehebî, **Siyer**, VI, 117.

³⁸ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Tezkiratü'l-Huffâz**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1998, I, 148.

şeklinde. Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî **Delâilü'n-Nübüvve** diye isimlendirilen çalışmasında ve telifinde güzel iş çıkarmıştır.³⁹

Musa b. Ukbe'nin megâzîsi kaybolmasına rağmen onun büyük bir kısmı sîret-i nebi ve tarih kitaplarında korunmuştur. İbn Sa'd **Tabakât**'ta, İbn Abdi'l-Berr **Dürer**'de, İbn Seyyidinnâs ve başkaları ona çokça yer vermiştir.⁴⁰

Musa b. Ukbe'den sonra Sîret-i Nebi telifinde bir kilometre taşı olan Muhammed b. İshak b. Yesar (ö. 151/768) gelir. Sîrette tasnif onun sayesinde zirve yapmıştır. Sonuçta da kendisinden sonra gelen kimseler için en önemli kaynak olmuştur. Bunda da şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü İbn İshak sîretin tedvini konusunda eşsiz bir yöntem takip etmiştir.

İbn İshak'tan sonra sîret-i nebi ile ilgili tasnif yapanların ön plana çıkanlarından birisi Muhammed b. Ömer b. el-Vâkıdî (ö. 207/822)'dir. Onun tedvindeki yöntemi, sahabe çocuklarına ve mevâlîlerine sormaya yönelmesi şeklinde göze çarpar. Aynı şekilde bizzat kendisi olaylara şu şekilde yaklaşır ve şöyle der: "Sahabe ve şehit çocuklarından kendilerine ulaşıp da şu soruyu sormadığım hiç kimse yoktur: Senin aileden sana şehitlikle ilgili haber veren bir kişi duydun mu? Nerede Öldürüldü? Şayet bana bildirmişse araştırmak üzere o mekana gittim. Müreysî bölgesine gittim ve orayı gördüm. Nerede gazve yapılmışsa oraya gittim ve inceledim.. İbn Senî' şöyle dedi: Harun Ferevî'yi şöyle derken duydum: Mekte'de Vâkıdî'yi gördüm. Su içmek için yanında bir kap vardı. Dedim ki: Ne istiyorsun? O da: Huneyn'in yerini ve olay yerini görmek için oraya gitmek istiyorum."⁴¹

Haber nakletme konusundaki bu hassasiyete istinaden Vakıdî, megâzî ve seriyyelerin tarihleri, bilgi ve ayrıntı toplamadaki düzen ve tertipteki hassasiyet açısından, diğerlerinden farklılık gösterir. Bunun yanı sıra başkalarında olmayan bilgilere sahip olması bakımından da temayüz eder.⁴² Aynı şekilde Medine'deki İslâm topluluğu ile ilgili yaşam hikayeleri ile ilgili ayrıntıların çokluğu, rivayetler ve

³⁹ Zehebî, **Siyer**, VI, 116.

⁴⁰ Sezgin, II, 82-86.

⁴¹ İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'rabî (ö. 743/1342), **Uyûnü'l-Eser fi Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**, thk. İbrahim Muhammed Ramadan, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Beyrut 1993, I, 22.

⁴² Ümmü Amâre el-Ensârîyye'nin Uhut günü Hz. Peygamber'i savunması ve Hz. Peygamber'in de onu övmesine dair Vâkıdî'nin yaptığı rivayet, onu eşsiz kılan rivayetlerdendir.

haberler arasında tercihte bulunma gibi bazı haberler ve gerçekler hakkında eleştirel bir eğilim başlatma çabası hususları da böyledir.⁴³

Bütün bunlar Vakıdî'nin **Megâzî**'sini eşsiz ve ayrıcalıklı kılan şeylerdir. İbn Kesir'in bu konudaki şu sözü dikkat çekicidir: “Vâkıdî'nin yanında genellikle güzel olan fazlalıklar ve özgün bir tarih vardır. Bu konuda o önde gelenlerdendir. Aynı zamanda o, son derece dürüsttür.”⁴⁴

Megâzîdeki önderliğini kabul edilmekle birlikte çok fazla toplaması ve toplamadaki aşırı toleransı sebebiyle o, aşırı eleştiriye maruz kalmıştır. “Zehebî'nin dediği gibi toplamış, derlemiş ve bazan değerliyle değersiz birbirine karıştırmıştır. Bununla beraber gazveler, sahabe dönemi ve onlarla ilgili haberler konusunda vazgeçilmezdir.”⁴⁵

İbn Teymiye de onun megâzîsi konusunda şöyle demiştir: “İnsanlara oayları ayrıntılı bir şekilde bildirmiş ve onlara konularla ilgili değişik durumları haber vermiştir. Onun sözünü delil kabul edip itimat etmeye gelince bu konuda şüphe yoktur. Özellikle de savaşlarda katili, maktulü ve tabloyu ortaya koyan tam bir hikâye olduğu konusunda şüphe yoktur.”⁴⁶

Vâkıdî'den sonra onun öğrencisi ve yazıcısı Muhammed b. Sa'd b. Senî (ö. 230/844), içinde şemaliyle, fiziksel ve ahlakî özellikleriyle ve kullanmış olduğu yüzük, nalin, terlik, hizmetçiler, develer ve diğer şeylerle ilgili rivayetlere önem verdiği **Tabakât** kitabının başında Sîret-i Nebi'yi tedvin etmiştir. Bunlar **İmtâü'l-Esmâ**'da el-Makrîzî (ö. 845/1441), **Sübülü'l-Hedy ve'r-Reşâd**'da Salihî (ö. 942/1536) ve başkaları gibi sîretin alanını geniş tutanların önem verdiği şeylerdir. Aynı şekilde bu kişiler, vahiyden önce nübüvvetin alâmetlerini ve daha sonrasını zikretmeye önem vermişlerdir. Bunlar, Ebu Nuaym, Beyhakî ve diğerlerinin Delâilleri gibi bundan sonraki delâil kitaplarının ilk temel nüvesini teşkil eder.⁴⁷

⁴³ Hammâde, s. 57-62.

⁴⁴ İbn Kesir, **el-Bidâye**, IV, 580.

⁴⁵ Zehebî, **Siyer**, IX, 454-455.

⁴⁶ İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ahmed b. Abdülhalîm el-Harrânî (ö. 728/1327), **es-Sârimü'l-Meslûl 'alâ Şâtîmi'-Resûl**, thk. Muhammed Abdullah Ömer el-Halvânî, Dâru İbn Hazm, 1. bs., Beyrut 1996, s. 97-98.

⁴⁷ Süyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **el-Hasâisu'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, s. 10.

İslâm'ın Kadının Eğitimine Verdiği Önem

Sîret-i Nebi'nin tedvini büyük ölçüde ravilerin naklettikleri birçok kadın rivayetine dayanmaktadır. Sîret-i Nebi'nin korunmasında ve sonraki nesillere aktarılması çalışmasında kadının payı vardır. Durum sadece bununla da sınırlı değildir. Bazı kadınlar sadece kendisi ile bize ulaşan rivayetlerle temayüz etmiştir. Aynı şekilde onlar rivayet naklindeki hassasiyet ve doğrulukta da temayüz ettiler. Bu konuda Zehebî şöyle der: “Kadınlar hakkında itham edilen veya terk ettikleri birisini bilmiyorum.”⁴⁸ Kadınların rivayetlerinin hassasiyetleri konusunda bir örnek de Şevkânî'nin şu sözüdür: “Kadın olması sebebiyle bir kadının verdiği haberi redd eden hiç kimse nakledilmemiştir. Hanım sahabiden ümmetin aldığı nice sünnetler vardır. Sünnet ilmi hakkında en ufak bir nasibi olan bir kimse bunu inkâr edemez.”⁴⁹ Bu, kadınların yapmış oldukları rivayetlerin önemine, âlimlerin onların rivayetlerine önem verdiklerine ve âlimlerin kadınların naklettikleri herhangi bir haberi reddetmediklerine işaret etmektedir.

Şüphe yok ki kadınları bu önemli ilmî aşamaya ulaştıran birinci ve esas etken, İslâm'ın öğretileri ve kadının eğitimine verdiği önemdir. Eğitimde onlar için tanıdığı fırsat eşitliği hakkıdır. Şunlar kadınların eğitim olgularından bazılarıdır:

1- Psikolojik hazırlık: İnsanlara yapılan ilk ilâhî çağrı “Yaradan Rabbinin adıyla oku!”⁵⁰ dur. Bu ayetin onlara ilk yükümlülüğü verdiği kabul edilir. Resûl (s.a.s.) onları kabul ediyor ve sorularına cevap veriyordu. Onların halleriyle ilgileniyor ve onları güzel bir şekilde dinliyordu. Onlar için dua ediyor, onlara nasihat ediyordu. Şüphe yok ki, bu davranışlar onların gönüllerinde güven aşılamaya katkı sağlamıştır. İlim tahsil etmeleri açısından onlar için güçlü bir etken olmuştur. Onların Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ilgili gözlemlerini nakletme konusunda da güçlü bir etken olmuştur. Böylece İslâm kadının Câhiliyye döneminde en kötü duruma düşmesinin ardından erkekle eşit bir şekilde son derece kıymetli bir insan olmasına özen göstermiştir.

⁴⁸ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Mizânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, thk. Muhammed Ali el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rife, 1. bs., Beyrut 1963, IV, 604.

⁴⁹ Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, **Neylül-Evtâr**, thk. Isâmuddin es-Sabâbatî, Dâru'l-Hadîs, 1. bs., Kahire, 1993, VIII, 22.

⁵⁰ Alak, 96/1.

Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediği nakledilmiştir: “Vallahi biz, Câhiliyye’de Allah onlar için ayet indirip, haklarını teslim edinceye kadar kadınları bir şey saymıyorduk.”⁵¹

Hiz. Peygamber (s.a.s.) bazı kadınları ziyaret ediyor ve durumlarını kontrol ediyordu. Bazılarının yanında uyurdu. Bu, ahlâkî bir eğitim, davranış eğitimi ve öğüt verme açılarından bir fırsattı. Aşağıda bunun ve bazı örneklerini vereceğiz:

Hiz. Peygamber (s.a.s.) Ümmü Harim bint. Milhan’ı⁵² ziyaret ettiği zaman bu hanım ona hikâyesini anlatırdı. Hiz. Peygamber, öğlen onun yanında uyurdu. Erkek mücahitlerin elde ettikleri ecir ve büyüklüğe nail olma konusundaki arzusunu gösterirdi. Hiz. Peygamber de ona “sen bir kadınsın” ,“zayıfsın” vs. şeyler söylemezdi. Hatta ona “sen onlardan birisisin” derdi.⁵³

Hiz. Peygamber’in (s.a.s.) ziyaret ettiği kimselerden birisi de Rabî’ bint. Mu’avviz⁵⁴ idi. Peygamber onu akrabalık bağı sebebiyle düğün sabahında ziyaret etti. Bu, Bedir savaşından sonra olmuştur. Ziyareti esnasında insanlara içinde bulunan dünya ve ahret hayrını anlatıyordu.

Aynı şekilde Ümmü Varaka’yı⁵⁵ da ziyaret ediyordu. Onu Şehîde diye isimlendiriyordu. Bu hanım, ibadete, namaza ve Kur’an’a çok düşküncü. Kur’an’ı toplamayı arzu etti ve topladı. Peygamber, ona bir müezzin edinmesi ve ailesine imamlık yapması hususunda izin verdi.⁵⁶ Onun gayretini kabul ediyor, daha gayretli olmasına ve kendisini tezkiye etmesine onu teşvik ediyordu.

Kadınlardan daha başka örneklerin de ortaya çıkması, O’nun (s.a.s.) kadınları psikolojik yönden hazırlamasının meyvelerindendir. Müslüman kadın soruyor, danışıyor, açıklama istiyor ve mücadele ediyordu. Şer’î nasları anlamaya özen gösteriyordu. Kendileri hakkında, “Hayâ, onları dinde araştırma yapmaya engel olmadı.”⁵⁷ denen Ensar hanımlarından birisi Ema binti Yezid’dir ve bu hanım

⁵¹ Buhârî, **el-Câmi**, III, 313, Hadis No: 3156.

⁵² Ümmü Haram binti Melhan b. Halid b. Zeyd b. Ruhâm Necar oğullarındandır. Eşi ‘Uade b. es-Sâmit Akabe biatındaki nakiblerden birisidir. bk. İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 423.

⁵³ Buhârî, **el-Câmi**, III, 1518, Hadis No: 1912.

⁵⁴ Daha sonra açıklaması gelecek.

⁵⁵ Ümmü Varaka binti Abdillâh b. Uveymir b. Nevfel el-Ensâriyye olup künyesiyle meşhurdur. bk. İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 481.

⁵⁶ Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as b. İshak (ö. 275/888), **Sünenü Ebi Davud**, thk. Şuayb el-Erneut, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, I. bs., Beyrut 2009, I, 97, Hadis No: 59.

⁵⁷ Buhârî, **el-Câmi**, I, 88, Hadis No: 1862.

kadınların temsilcisi olarak Hz. Peygamber’le görüşmüştür.⁵⁸ Kadınlar onu Rasûlullah (s.a.s.)’in yanında kendilerini temsil etmesi için seçtiler. Rasûlullah onun sözünü beğendi, Sahabenin huzurunda onu övdü ve onun liyakati konusunda onları tanık gösterdi.

Mehir konusunda Hz. Ömer’in hatasını düzelten kadın gibi, bazı kadınlar Hz. Ömer’in bile hatasını düzeltiyordu. Hz. Ömer onun bu tavrını beğenmiştir.⁵⁹ Aynı şekilde bazı kadınlar kendilerine vaaz ve irşatta bulunması ve ilimlerini artırması için Ömer’den özel bir gün tahsis etmesini istiyorlardı.⁶⁰ Bu da onların ilim talep etme arzularının ve gayretlerinin olduğunu, bu konuda erkeklerle yarışıklarını gösterir.

2- Kadınların Müslümanların meclislerine ve toplantılarına katılmaları:

Şüphe yok ki, kadının sahip olduğu psikolojik yapı ve İslâm’ın, kendi kaidelerinin kökleşmesine çalışması kadına Müslümanların çeşitli toplantılarına ve meclislerine katılma imkânı vermiştir. Hz. Peygamber döneminde kadınlar namazlarda, bayramlarda, hacda ve gazvelerde yer almıştır. Kadın bundan alıkonmamıştır. Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Kadının camilerdeki nasiplerine engel olmayın.”⁶¹ Bazı kadınlar çocuğuyla beraber namaza gelir, çocuğu ağladığı zaman Hz. Peygamber bu hususu dikkate alarak namazı kısa tutardı.⁶²

Birçok münasebetle kadınların geldiğini gösteren şeylerden birisi de Ümmü Hişam bint Hârise⁶³ rivayetidir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Kur’ân’la hitabta bulunurken bu hanım şöyle dedi: “Kaf suresini(ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ)⁶⁴ Hz. Peygamber (s.a.s.) Cuma günü hitapta bulunurken çok dinlemem sebebiyle öğrendim.”⁶⁵

Aynı şekilde hayızlı olanlar bile bayramlarda hazır bulunuyorlardı.⁶⁶ Hac farizalarına gelince, onları Hz. Peygamber’in (s.a.s.) şu sözünden yola çıkarak en

⁵⁸ İlerde açıklaması gelecek.

⁵⁹ İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî (ö. 463/1070), **el-İstî’âb fî Ma’rifeti’l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru’l-Cebel, 1. bsk, Beyrut 1992, IV, 333.

⁶⁰ Buhârî, **el-Câmi’**, I, 72, Hadis No: 101.

⁶¹ Buhârî, **el-Câmi’**, I, 448, Hadis No: 866.

⁶² Buhârî, **el-Câmi’**, I, 44, Hadis No: 861.

⁶³ Ümmü Hişam bint Hârise b. en-Numan el-Ensâriyye ve annesi Ümmü Halit bint Halit Beyati’r-Rıdvân’da biat ettiler.bk. İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 480.

⁶⁴ Kâf, 50/1.

⁶⁵ Müslim,II, 595, Hadis No: 872.

⁶⁶ Buhârî, **el-Câmi’**, I, 51, Hadis No: 967.

ince detaylarına varıncaya kadar Rasûlullah (s.a.s.)'a soruyorlardı: “Hazır bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin.”⁶⁷

Kadınlar bütün bunlarla yetinmedi aynı zamanda, Akabe, Medine ve Mekke'nin fethi biatlerine iştirak ettiler.

c. Kaynaklar ve Arştırmalar

Biyografi ve tabakat kitapları diğerkaynaklarda bulamadığımız, kamusal ve özel hayata ışık tutan ve insanların sosyal, bilimsel, ekonomik ve dini yaşama ne ölçüde katkıda bulunduğuile alakalı bilgi vermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Biyografi kitaplarının en önemlisi İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**⁶⁸ adlı eseridir. Bu eserin son cildi kadınlar'ın tabakatına ayrılmıştır. Bu ciltte Hz. Peygamber'in hanımları, kızları, halaları, muhacir ve ensardan kadın sahabîler, tabiûn'dan olan kadınlar ve tabiûnla görüşen kadınlar hakkında bilgi verilmiştir. İbnü'l-Esir (ö. 630/1233) **Üsdü'l-Gâbe fi Marifeti's-Sahabe**⁶⁹ adlı eserinde ashabın büyük bir kısmının hayatı hakkında bilgi verir. Kadınlara bir cilt tahsis edilerek çok sayıda kadın sahabînin hayatı hakkında tefsilatlı bilgiler verilmiştir. İbn Hibban'ın (ö. 354/965) **es-Sikat**⁷⁰ adlı eseri de çok önemli kitaplardandır. Kaynakların çoğu İbn Hibban'ın eserinde verdiği bilgilere güvenerek nakillerde bulunmuşlardır. Müellif kitabında sika kadınların çoğunun biyografisine yer vermiştir. Kurtuba'lı İbn Abdilberr'in (ö. 463/1071) **el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**⁷¹ adlı eseri hacimli dört ciltten oluşmuştur. Kitabın dördüncü cildinde kadın raviler ve biyografilerine alfabetik sıralamaya göre düzenli olarak yer verilmiş, onların hayatları hakkında önemli ve detaylı bilgiler kaydedilmiştir. Zehebî'nin (ö.

⁶⁷ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 74, Hadis No: 104.

⁶⁸ İbn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî (ö. 230/845), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, thk. Muhammed b. Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

⁶⁹ İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî (ö.630/1233), **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe**, thk. Ali Muhammed Ibad - Adil Ahmed Abdülmevcud, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

⁷⁰ İbn Hibban, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban (ö. 354/965), **es-Sikat**, thk. Muhammed Abdülmueyyid Han, Dairetü'l-Mearifi'l-İslamiyye, 1. bs., Haydarabad 1973.

⁷¹ İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdilllah el-Kurtubî (ö. 463/1070), **el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cebel, 1. bsk, Beyrut 1992

748/1347) **Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ**⁷² adlı eseri, her ne kadar müellif müteahhirun dönemi âlimlerinden olsa da en iyi ve en önemli kaynaklardan sayılır. Müellif kadın raviler hakkında kayde değer detaylı ve yeterli bilgilere yer vermiştir. İbn Mende'nin (ö. 395/1005) **Marifetü's-Sahabe**⁷³ adlı eserinde kadın raviler konusunda önemli ve net bilgilere yer verilmesi bakımından son derece önemli bir kaynak eserdir. Nitekim İbn Mende kitabının son babını sadece kadınlar, onların rivayetleri ve tabakatlarına yer vermiştir. Ebu Nuaym el-İsbahanî'nin (ö. 430/1039) **Marifetü's-Sahabe**⁷⁴ adlı eserinde genel olarak sahabe hakkında özelde ise kadın Sahabîlerin biyografileriyle ilgili tafsilatlı ve önemli bilgilere yer verilmesi bakımından önem arz etmektedir. Nitekim kitabın son babı kadınlara tahsis edilerek Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yakınlıkları, kıdemli olma ve faziletlerine göre tertip edilmiştir. Şihabüddin Ebü'l-Fadl Abdullah Yakut el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) **M'ucemü'l-Büldan**⁷⁵ adlı eseri şehirler, köyler, dağlar ve vadileri tanımamız ve coğrafi özellikleriyle tarihî arka planı hakkında bilgi edinmemiz için önem arz etmektedir. Endelüsî'nin (ö. 487/1094) **M'ucemü mâ İst'eceme min Esmâi'l-Biladi ve'l-Mevazi**⁷⁶ adlı eseri değerli coğrafi eserlerden olup Arap Yarımadası'nda yer alan ve özellikle Hicaz'ın çokça bölge isimleri hakkında bilgiler vermektedir. İstahrî'nin (ö. 346/957) **el-Mesâlik ve'l-Memâlik**⁷⁷ adlı eseri de çokça coğrafi bölge isimleri hakkında bilgi vermesi, Mekke, Medine ve Taif'in çoğu bölgelerini tanıtması bakımından önemli eserlerdendir. İmam Buhârî'nin (ö. 256/869), **el-Câmi'u'l-Müsnedü's-Sahîh el-Muhtasar min Umûri Resûlillâh ve Sünenihî ve Eyyâmihî**⁷⁸ adlı eseri siret-i nebevî'nin farklı olayları ile ilgili sağlam senetlerle bize çok sayıda rivayet sunması açısından önemli kaynaklardandır. Aynı şekilde Buhârî'nin kadınlar tarikiyle bazı olaylarla ilgili kitabına aldığı rivayetler onun titizliği ve tafsilatlı aktarması diğer eserlerden

⁷² Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ**, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, 3. bs., Beyrut 1985.

⁷³ İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1005), **Marifetü's-Sahabe**, thk. Amir Hasan Sabrî, Matbuatü Camiati'l-İmarati'l-Arabiyyeti'l-Müttehede, 1. bs. Ebu Zabi 2005.

⁷⁴ Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsbahânî (ö. 436/1044), **Marifetü's-Sahabe**, thk. Adil b. Yusuf el-Azâzî, Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1. bs, Riyad 1998.

⁷⁵ Yakut el-Hamevî, Şihabüddin Ebu Abdillâh (ö. 626/1248), Daru Sadır, 2. bs., Beyrut 1995.

⁷⁶ Endelüsî, Abdullâh b. Abdilaziz (ö. 487/1112), **M'ucemü mâ İst'eceme min Esmâi'l-Biladi ve'l-Mevazi**, Alemü'l-kütüb, 3. bs., Beyrut 1983.

⁷⁷ İstahrî, Ebu İshak İbrahim b. Muhammed (ö. 346/968), **el-Mesâlik ve'l-Memâlik**, Daru Sadır, 1. bs., Beyrut 1983.

⁷⁸ Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), **el-Câmi'u'l-Müsnedü's-Sahîh el-Muhtasar min Umûri Resûlillâh ve Sünenihî ve Eyyâmihî**, thk. Muhamed Züheyr b. Nasır, Dâru Tavkî'n-Necât, 1. bs., Dimaşk 2001.

ayrılmaktadır. Örneğin İfk olayına Hz. Âişe'nin rivayetiyle çok uzun ve detaylı bir şekilde yer vermiştir. Hâkim'in **el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn**⁷⁹ adlı eseri tarih ve hadisalanlarındaki araştırmacıların çok değer verdiği meşhur kitaplardan olup, müellif Buhârî'nin kendi eserine alma hususunda ihmal ettiği veya zikretmediği çok sayıda rivayeti zikretmiştir. Ayrıca kitapta kadın ravilerden de çokça rivayet mevcuttur. İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852/1448) **Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîh-i'l-Buhârî**⁸⁰ adlı eserinde müellif kadınların rivayetleri ile alakalı detaylı açıklamalar, çokça yorum ve bazen ise eleştirilere yer vermiştir. Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/856) **el-Müsned**⁸¹ adlı eseri çok hacimli bir müsnedir. Ahmed b. Hanbel kitabında istisnasız kendisine ulaşan rivayetleri almış, hatta kitabının bir cildini kadın raviler ve rivayetlerine tahsis etmiştir. Taberânî'nin (ö. 360/971) **el-Mu'cemü'l-Kebîr**⁸² adlı eser 25 ciltlik bir eser olup bu eserde kadınların rivayetlerine genişçe yer verilmiştir. Bu kitabın son cildi kadın ravilerin rivayetlerine tahsis edilmiştir. Mizzî'nin (ö. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**⁸³ adlı eserinde kadın ravilerin çokça rivayetlerini tafsilatlı olarak bulabiliriz. Kitap çok hacimli kaynaklardan olup 35 ciltten oluşmuştur. Mizzî de kitabının son cildini kadınlara tahsis etmiştir. İbn İshak b. Yesâr el-Medenî'nin (ö. 151/768), **el-Mübtade ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî** adlı eseri⁸⁴ İslam tarihi araştırmacıları açısından ilk ve temel kaynak olarak kabul edilir. O döneme yakın olup siret-i nebi yazarlarının ilklerindendir. Kitabın önemi alanında ilklerden olması ve çeşitli olay ve haberleri zikretmesi bakımından eşsiz bir eserdir. İbn Hişam'ın (ö. 213/828), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**⁸⁵ adlı eseri İbn İshak'ın sireti üzerine yazılmış bir kitap olup siret-i nebinin önemli kaynaklarından sayılmaktadır. Aktardığı rivayetlerin çeşitliliği açısından araştırmamızda azami

⁷⁹ Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), **el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn**, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

⁸⁰ İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1448), **Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîh-i'l-Buhârî**, thk. Muhibbuddin el-Hatîb, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1959.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah (ö. 241/855), **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnaut - Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2001,

⁸² Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım (360/970), **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, 2. bs., Kahire 1987.

⁸³ Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Abdirrahman b. Yusuf (ö. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**, thk. Beşşar Avvad Maruf, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 1980.

⁸⁴ İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr el-Medenî (ö. 151/768), **el-Mübtade ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî**, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1978.

⁸⁵ İbn Hişam, Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Meâfirî (ö. 213/828), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa es-Saka - İbrahim el-İbârî - Abdülhafız Çelebi, Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Halebî, 2. bs., Kahire 1955.

derecede faydaladığımız kaynaklardandır. Muhammed b. Ömer Vakıdî'nin (ö. 207/822), **el-Megâzî**⁸⁶ adlı eseri sadece megazi (gazveler)'den bahseden bir kitap olmayp aynı zamanda başkalarının zikretmediği bazı rivayetleri barındırması bakımından da önem arz etmektedir. Vakıdî rivayetleri naklederken titiz davranması ile meşhurdur; nitekim âlimlerin büyük çoğunluğu onu övmüştür. Süheyfî'nin (ö. 581/1185), **er-Ravdu'l-aanif fi Şerhi's-Siretü'n-Nebevîyye li İbn Hişam**⁸⁷ adlı eseri önemli siret şerhlerindendir. Süheyfî'nin müteahhirundan sayılmasına rağmen İbn Hişam'ın naklettiği rivayetleri şerhetmesi hatta bazen tenkit etmesi bakımından önemli bir eserdir. Ahmed b. Ali Takiyyüddin Makrizî'nin (ö. 845/1441) **İmta'u'l-Esma bima li'n-Nebiyi mine'l-Ahval ve'l-Emval ve'l-Hafedeti ve'l-Meta'**⁸⁸ adlı eseri çok hacimli bir eserdir. Makrizî her ne kadar müteahhirundan olsa da Hz. Peygamber'in hayatı hakkında uzun ve tafsilatlı bilgiler verir. Arapça sözlüklerde Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde yaygın olarak kullanılan sözcükler ve terimlerin açıklamalarına yer verilmesi bakımından son derece önemli kaynaklardır. Bu açıklamalar olmadan çoğu metinler ve rivayetleri anlamak zor olurdu. İbn Manzûr'un (ö. 711/1312), **Lisânü'l-Arab**⁸⁹ adlı eseri Arap dilini anlama ve o dönemde yaygın olarak kullanılan bazı kavramları kavramak için temel sözlüklerdendir. Nitekim bu sözlükte müphem kavramların tanımlarına ve açıklamalarına da yer verilmiştir. Muhammed b. Muhammed Zebidî'nin (ö. 1205/1791) **Tacü'l-Arus min Cevâhirü'l-Kâmus**⁹⁰ adlı eseri de hacimli sözlüklerden olup Arap dili kavramlarının tanım ve açıklamalarını sunması bakımından önem arz etmektedir. Firûzâbâdî nispetiyle şöhret bulan Mecdüddin Muhammed b. Yakub'un (ö. 817/1415) **el-Kâmûsü'l-Muhîr**⁹¹ adlı eseri de müphem kavramların açıklanması ve tafsilatına yer verir.

⁸⁶ Vakıdî, Muhammed b. Ömer b. Vakıd es-Sehmî (ö. 207/822), **el-Megâzî**, thk. Marseden Johns, Daru'l-alemî, 3. bs., Beyrut 1989.

⁸⁷ Süheyfî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), **er-Ravdu'l-enf fi Şerhi's-Siretü'n-Nebevîyye**, thk. Ömer Abdüsselam es-Selâmî, Daru İhyai't-türasi'l-Arabî, 1. bs., Beyrut 2006.

⁸⁸ Makrizî, Ahmed b. Ali Takiyyuddin (ö. 845/1441) **İmta'u'l-Esma bima li'n-Nebiyi mine'l-Ahval ve'l-Emval ve'l-Hafedeti ve'l-Meta'**, thk. Muhammed Abdülhamiden-Numeysi, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1999.

⁸⁹ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali (ö. 711/1312), **Lisânü'l-Arab**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1992.

⁹⁰ Zebidî, Muhammed b. Muhammed (ö. 1205/1791) **Tacü'l-Arus min Cevâhirü'l-Kâmus**, thk. Bir grup araştırmacı, Dar'l-Hidaye, 2. bs., Dimaşk 1986.

⁹¹ Firûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakub (ö. 817/1415), **el-Kâmûsü'l-Muhîr**, thk. Muhammed Naîm el-Karkasûî, Müessesetü'r-Risâle, 8. bs., Beyrut 2005.

Bunun yanında kadın raviler hakkında yapılan ve bu çalışmada istifade ettiğimiz bazı önemli çağdaş çalışmalar arasında Ekrem Ziya el-Ömerî'nin **es-Siretü'n Nebeviyyetü's-Sahihah** adlı eseridir. Eserde tarihî rivayetlerin analizinin yapılması ve tenkid edilmesi dikkat çekmektedir. Bu eser faydaladığımız önemli çalışmalar arasındadır. Nitekim müellif kitabında çok fazla yoruma yer vererek zayıf rivayetleri eleştirmiştir. Araştırmamızda faydaladığımız çağdaş araştırmalardan bir diğeri ise Musa b. Raşid Âzimî'nin **el-Lülü'ül-Meknûn fî Sireti Nebiyi'l-Me'mûn**⁹² adlı eseridir. Bu kitap dört hacimli ciltten oluşmuş olup kaynaklarda yeralan çok sayıda tarihî rivayetlerin yorum ve analizine yer vermiştir. Muhammed es-Sadık Arcun **Muhammed Rasûlullah**⁹³ adlı eserinde İslam tarihinin bazı olayları ile ilgili iyi analizler yaparak bazı olay ve rivayetler ile alakalı tenkitlerde bulunur. Aynı şekilde müellif tarihçiler arasında ihtilaf konusu olan bazı rivayetler ve olaylarla ilgili tatmin edici görüşlere yer verir. Ebü'l-Hasan Nedevî'nin **es-Siretü'n-Nebeviyye**⁹⁴ adlı eseri İslam tarihinin önemli olaylarını ele almıştır. Vedad Sekâkîn'in **Ümmehâtü'l-Müminin ve Benâti'r-Resûl**⁹⁵ adlı eserinde Hz. Peygamber'in hanımları ve kızları yeni bir bakış açısıyla ele alınmış ve onların sosyal hayatları ile ilgili başka detaylara yer verilmiştir. Büyük tarihçi İmadüddin Halil'in telif ettiği **el-Müsteşrikûn ve's-Siretü'n-Nebeviyye**⁹⁶ adlı eserinde oryantalistlerin siret-i nebevî ile ilgili çok sayıda görüşlerine tenkitler yöneltmiştir. Nitekim o eserde oryantalistlerin makalelerini incelemiş ve bilimsel bir şekilde reddetmiştir.

Bu çalışmayla kadın raviler, yaptıkları rivayetler ve bunların diğer nesillere aktarmalarıyla Siret-i Nebiye katkılarını net ve kapsamlı bir şekilde ortaya koyarak hicri üçüncüyüzyıla kadar kadın ravilerin tarihi rivayetlerinin eleştiri ve analizlerini yapmaya gayret ettik.

Son olarak, bu araştırmada başarılı olmamızı ve bilimsel araştırma ve İslam kütüphanesine hizmet eden bir çalışmayı sunmayı umuyoruz.

⁹² Âzimî Musa b. Raşid **el-Lülü'ül-Meknûn fî Sireti Nebiyi'l-Me'mûn**, Dirasetün muhakkaka li's-siretü'n-nebeviyye, Daru's-Samidî, Rıyad 2013.

⁹³ Arcun, Muhammed es-Sadık **Muhammed Resûlullah, Menhec ve Risale**, Daru'l-Kalem, 2. bs., Dimaşk 1995.

⁹⁴ Nedevî, Ebü'l-Hasan Ali el-Hüseynî, **es-Siretü'n-Nebeviyye**, Daru's-şurûk, 8. bs., Cidde 1989.

⁹⁵ Sekâkîn, Vedad, **Ümmehâtü'l-Müminin ve Benâti'r-Resûl**, Daru'l-Meârif, Kahire 1969.

⁹⁶ Halil, İmadüddin, **el-Müsteşrikûn ve's-Siretü'n-Nebeviyye**, Daru İbn Kesir, 1. bs., Beyrut 2005.

Çalışmam sırasında bir an bile tereddüt etmeden bana yardımcı olan, nasihat ve tavsiyelerle yol gösteren, ailemden uzak olduğum için bana gurbet ve yalnızlık hissini hafifleten, babam gibi şefkatli davranan danışman hocam Prof. Dr. Rıza SAVAS'a en samimi duygularıyla teşekkür ederim. Rabbim onu korusun uzun ömürler nasip eylesin. Kendilerinden ilim ve marifet adına istifade ettiğim, kıymetli görüşlerine başvurduğum değerli hocalarım Doç. Dr. Tahsin KOÇYİĞİT'e, Prof. Dr. Mehmet ŞEKER'e, Dr. Öğr. Üyesi süleyman GENÇ'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİRET-İ NEBİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİ AKTARAN KADINLARIN, HOCALARI VE ÖĞRENCİLERİ

1.1. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) ANNESİ: AMİNE bint VEHB

Amine bint Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre⁹⁷ ve onun annesi Berre bint Abdilizzî b. Osman b. Abdiddâr b. Kusay' dır.⁹⁸

Hz. Peygamber (s.a.s.), onu daima över ve şöyle derdi: “Ben bir nikâhlı aileden dünyaya geldim, ğayr-ı meşru aileden değil. Âdem'in katından bana Câhiliyye ehlinin hiçbir kötülüğü geçmemiştir. Ben ancak temiz insanların neslinden geldim.”⁹⁹

Vehb b. Abdi Menaf'ın kızı olan Amine, Abdülmuttalib onu oğlu Abdullah'a nişanlandı ve onunla evlendi. Nesep ve statü bakımından o dönemde Kureyş içinde üstün bir kadındı.¹⁰⁰

Amine,oğlu Muhammed'i Medine'de kabri bulunan kocası Abdullah'ın mezarını ziyaret için oraya götürdü. Mekke'ye dönüşte yolda Ebvâ¹⁰¹ diye bilinen bir bölgede vefat etti ve oraya gömüldü.¹⁰² Bu sırada altı yaşındaolan Muhammed, dadısı Ümmü Eymen ve dedesi Abdülmuttalib'le beraber yaşadı. Rivayetlere göre Âmine bint Vehb, Abdullah'tan önce de sonra da başkasıyla evlenmemiştir.¹⁰³

Rasûlullah'ın annesi Âmine bint Vehb, o zaman Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hamileliğinin tüm ayrıntılarıyla, doğumuyla ve onda gördüğü olağan üstü ve şaşırtıcı durumlarla ve alametlerle ilgili birçok önemli rivayetler aktarmıştır.

⁹⁷ İbn Sa'd, I, 49-50; İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Sa'd b. Hazm el-Endülüsî (ö. 456/1064), **Cemheretü Ensabi'l-Arab**, thk. Alimlerden bir grup, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1. bs., Beyrut 1983, I, 170.

⁹⁸ İbn Sa'd, I, 49-50; Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud (ö. 279/892), **Ensabü'l-Eşrâf**, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyad ez-Ziriklî, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1996, I, 532-533.

⁹⁹ İbn Sa'd, I, 49-50.

¹⁰⁰ İbn Hişâm, I, 156.

¹⁰¹ Ebvâ: Mekke tarafında güneyde Medine'nin bir köyüdür. bk. İbn Şemâil, Abdü'l-Mü'min b. Abdülhak (ö. 739/1338), **Merâsidü'l-İttilâ' alâ Esmâi'l-Emkine ve'l-Bukâ**, Dâru'l-Cil, I, Beyrut 1992, I, 19.

¹⁰² İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr el-Medenî (ö. 151/768), **el-Mübtade ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî**, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1978, s. 65.

¹⁰³ İbn Hazm, **Cemhere**, I, 17.

1.2. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) EŞLERİNDEN OLAN RÂVÎLER

Özellikle kadınlar arasında dinin tebliğ edilmesinde ve Sîret-i Nebi rivayetinde müminlerin annelerinin büyük bir rolü vardır. Onların odaları kadın-erkek ilim talep etmek üzere gelenler için bir okuldu. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinin çokluğu, onların rivayetlerini daha fazla ve Hz. Peygamber'in hayatını daha kapsayıcı kılmıştır. Onlardan bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ilgili en ince ayrıntıları nakletmiştir. Bu nedenle onun yemesi, içmesi, hoşlandığı şeyler, hoşlanmadığı şeyler, gazveleri, haccı, namazı ve hayatıyla ilgili diğer ayrıntılarla ilgili rivayetleri bulmamızda şaşılacak bir şey yoktur. Tüm bunların çoğu, bütün bu ayrıntıları kendisinden nakleden hanımları sayesinde olmuştur. Bu rivayetlere dayanarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatıyla ilgili en ince ayrıntılara önem veren Beyhakî'ye ait olan *eş-Şamâilü'l-Mihammediyye*, el-Makrîzî'ye ait olan *İmtâ'u'l-Esmâ'* gibi pek çok eser ortaya çıkmıştır.

1.2.1. Hatice bint Hüveylid

Hatice bint hüveylid b ased b abdul izah b kusai¹⁰⁴. fil vakasinden 15 yıldan önce doğum gününü¹⁰⁵ şanlı bir nesep idi. çok zengin bir kadındı ve herkes onden evlinmek istiyordu¹⁰⁶. Hz. peygamber 25 yandayken onden evlendi ancak o 40 yaşındaydı¹⁰⁷. Siyer alanında vahi gelmesi, vahi gecikmesi, ve Hz. peygamberin çocukları ile ilgili Onun rivayet bulduk.

1.2.2. Âişe bint Ebi Bekir es-Sıddîk

Âişe bint Ebi Bekir Abdillâh b. Ebi Kuhâfe Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Temîm b. Mürre b. Ka'b b. Lüey et-Teymiyye olup, Kureys'tendir.¹⁰⁸ Hz. Âişe Mekke'de babası Ebu Bekir'in evinde dünyaya geldi.¹⁰⁹

¹⁰⁴ İbn Sa'd, I.105.

¹⁰⁵ İbn Sa'd, I.105.

¹⁰⁶ İbn Sa'd, I.105.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, I.105.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, V, 58; Halife b. Hayyat, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Tabakât-ü Halîfe b. Hayyat**, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî, Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., Beyrut 1977, s. 333; İbnü'l-Kelbî,

Doğum tarihini belirleme konusunda ihtilaf vardır. Bir görüşe o, bisetten dört veya beş yıl önce doğmuştur.¹¹⁰ Ancak Hz. Âişe'den gelen : “Ben altı yaşındayken Rasûlullah (s.a.s.) benimle evlendi.”¹¹¹ Rivayetine göre onun büyük bir ihtimalle bisetin altıncı yıllarında doğduğu anlaşıyor. Onun evlendiği yaş konusu ileride üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Âişe Mekke’de yaşadı ve onun bakımını Benî Mahzum’dan bir gurup üstlendi.¹¹² Hz. Âişe çocukluğundan şöyle bahsediyor: “Anne-babamın İslam’dan başka bir dine mensup oldukları akıma gelmiyor.”¹¹³ Böylece o, anne-babası ve kız kardeşi Esmâ ile temsil edilen İslâmî bir ortamda yaşamıştır. Toplumsal açıdan onun ailesinin İslâm’dan önce ve sonra yüksek bir konumları vardı. Babası Kureyş’in liderlerinden olup danışma heyetindendi.¹¹⁴ Bunun yanı sıra o, insanların en takva sahibi olanlarından biri idi. Yine o iffetli ve cömert idi.¹¹⁵ Annesi Ümmü Ruman el-Kinâniyyeye gelince o, din ve ahlak bakımından en üstün hanım Sahabîlerden biridir.¹¹⁶ Önceden Müslüman oldu ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ailesi ve Sevde bint Zem’a ile beraber Medine’ye hicret etti. Hârise b. Numan’ın evinde konakladılar.¹¹⁷

Tüm bu etkenler Hz. Âişe’yi sahabe topluluğunda önemli bir konuma getirmiştir. Hz. Âişe nübüvvet evine Rasûlullah’ın (s.a.s.) eşi olarak ama henüz çocukluk kalıntılarını üzerinde taşıyarak girmiştir. Hz. Peygamber onu en üstün bir eş olarak karşılamıştır. Fakat o, yaşının küçüklüğüne ve yaşının gerektirdiği şeylere olan ihtiyaç duymasına rağmen Hz. Peygamber ona hiçbir gün Hatice bint Huveylit’te olduğu gibi olgun yaşta eş muamelesinde bulunmamıştır. Ona bir baba ve halim selim bir eş gibi davranmıştır.¹¹⁸ O, kendisine en sevimli gelen eşiydi.¹¹⁹

Hişam b. Muhammed b. es-Sâib (ö. 254/868), **Cemheratü’n-Neseb**, thk. Naci Hasen, Mektebeü’n-Nahda, 1. bs., Beyrut 1986, I, 80-97; İbn Kuteybe, Muhammed b. Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (ö. 276/889), **el-Maarif**, thk. Servet Ukkâşe, el-Hey’etü’l-Mısriyyetü’l-Âmme li’l-Kitâb, 2. bs., Kahire 1992, s. 134; Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 4-14; Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed (ö. 430/1038), **Hilyetü’l-Evliyâ’ ve Tabakâtü’l-Esfiyâ**, Dâru’s-Saâde, Kahire 1974, II, 43; İbnü’l-Esîr, VII, 186-189; Zehebî, **Siyer**, II, 135.

¹⁰⁹ İbn Hişam, IV, 214.

¹¹⁰ İbn Hacer, VIII, 16.

¹¹¹ Buhârî, **el-Câmi’**, II, 466, Hadis No: 3869.

¹¹² Zebidî, Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif (ö. 893/1488), **et-Tecrîdü’s-Sarîh li Ahdâsi’l-Câmi’i’s-Sahîh**, thk. Hasen Abdülmün’im Şelebî, ve Kesre Salih el-Alî, Müessesetü’r-Risâle, 1. bs., III, 310.

¹¹³ Buhârî, **el-Câmi’**, II, 468, Hadis No: 3905.

¹¹⁴ Suyûtî, **Târîhu’l-Hulefâ**, s. 39.

¹¹⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 56.

¹¹⁶ İbn Sa’d, VIII, 276; İbnü’l-Esîr, V, 583.

¹¹⁷ İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî**, VII, 265.

¹¹⁸ Sekâkînî, Vedat, **Ümmehâtü’l-Mü’minîn ve Benâtü’r-Resûl**, Dâru’l-Me’ârif, Kahire 1969, s. 47.

Rivayet edildiğine göre Rasûlullah’a (s.a.s.) ruyasında Hz. Âişe ile evleneceği gösterildi. Bu rivayet şöyledir: “Rasûlullah (s.a.s.) dedi ki: Rüya da bir adam seni ipekten bir kumaş içinde taşıırken iki defa gördüm. ‘Bu senin eşin’ diyordu. Ben de ona şöyle diyordum: ‘Şayet bu Allah katındansa geçerli kılsın (Yani müyesser kılsın).’”¹²⁰ Gördüğü bu rüya Rasûlullah’ı etkilemiş ve onunla evlenmeye yönelmiştir. Rasûlullah’ın Hz. Âişe’ye karşı baba şefkati gösterdiği anlaşılmaktadır. Onun annesine şöyle tavsiyede bulunuyordu: “Ey Ümmü Rûmân sana Âişe’ye iyi davranmayı tavsiye ediyorum. Bu konuda benim sözümü iyi tut.”¹²¹

Hız. Âişe hakkında birçok menkıbe, olay ve nakil vardır. O İslam toplumu içinde çok aktif bir hayat yaşadı. Onun İslam’ın doğru anlaşılması konusundaki katkılarını kaynaklarınız muhafaza etmişlerdir. Zerkeşî (ö 794\1392) bunları **el-İcâbe li İrâdi Ma’stedrakethü Âişe ale’s-Sahâbe** adlı eserinde sadece ona ait olan ve içinde Hz. Peygamber’in (s.a.s.) eşlerinden başka birisinin bulunmadığı kırktan fazla olay içinde sahabeye yönettiği eleştiriler yer alır.

Şüphe yok ki onun bu katkıları, herkesin bu büyük kadının değerini tanımasını sağlamıştır. Esasen Hz. Peygamber de onun bu yönünü ifade etmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Erkeklerden kemale ermiş olanlar çoktur. Kadınlardan da Meryem bint İmran ve Firavun’un eşi Asiye’den başka kimse yoktur. Âişe’nin kadınlara üstünlüğü, tiridin (çok kıymetli bir et yemeği) diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.”¹²² İmam Zehebî bu Hadis’i şöyle yorumluyor: “Karineler ilâhî bir emirle bu üstünlüğe işaret eder. Bu durum Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ona karşı duyduğu aşırı sevginin sebeplerindendir.”¹²³ İnsanlar Hz. Âişe’nin Rasûlullah’ın yanındaki yerinin farkındadır. Bu yüzden Sahabîler Resulullah (s.a.v)’in rızasını kazanmak maksadıyla hediyelerini getirmek için Âişe’nin yanında kaldığı günü gözetlerlerdi ki bu durum diğer zevcelerini rahatsız ederdi.¹²⁴

Güçlü hafızası, ince ve pratik zekâsı, Allah’ın Âişe’ye hibe ettiği ilâhî hediyelerdendir. Ebu Bekir’in evinde yetişmiş ve nübüvvet evinde yaşamıştır. Saf nebevî kaynaktan içmiştir. İlim ve anlayıştan bol bol yararlanmayı bilmiştir. Çok

¹¹⁹ İbn Sa’d, VIII, 27; Buhârî, **el-Câmi’**, II, 416, Hadis No: 3672.

¹²⁰ Buhârî, **el-Câmi’**, I, 303, Hadis No: 7011.

¹²¹ İbn Sa’d, VIII, 54; Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 6.

¹²² Buhârî, **el-Câmi’**, IV, 1890, Hadis No: 346.

¹²³ Zehebî, **Siyer**, II, 137.

¹²⁴ Buhârî, **el-Câmi’**, III, 63, Hadis No: 3775.

soru sorar, bol bol açıklama isterdi. Araştırma ve incelemeye düşküncü. Büyük sahabîler buna tanıklık etmişlerdir. İbn Melike'den şöyle nakledilmiştir: “Âişe'nin duyup da öğreninceye kadar danışmadığı hiçbir şey yoktur.”¹²⁵ Kur'ân'dan bir ayet dinler, onu ezberler nüzul mekânını ve nüzul zamanını kayıt ederdi. Şöyle dedi: “‘Daha doğrusu onların asıl azab vakti, kıyamettir. O vaktin azabı daha müdhiş, daha acıdır.’”¹²⁶ Ben oyun oynayan bir genç iken Hz. Muhammed'e (s.a.s.) Mekke'de nazil olmuştur. Bakara ve Nisâ surelerinden ne inmişse ben onların yanında olmuşumdur.”¹²⁷ Sonra Hz. Peygamber'in evine geçtikten sonra, Kur'ân'ın birçok nüzul anında Rasulullah'ın yanında bulundum. Bazan Vahiy Hz. Peygamber'e onun yatağında gelirdi. Bu sebeple o, vahiy nazil olurken Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hallerini anlatmıştır.¹²⁸ Bu durum Hz. Peygamber'in ağızından ayetleri ezberlemesini, hükümleri ve maksatları kavramasını sağlayan şeydir.¹²⁹ Manalarını ve tefsirini öğrenmek üzere Kur'ân'ı ezberledi.

Sonuçta Hz. Aîşe, Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir eden büyüklerden oldu. Buna Arap dili, şiirler ve edebiyattaki engin bilgisinin de katkısı vardır.¹³⁰ Onun kendine özgü Mushafı vardı. Onda Kur'ân'ı tefsiriyle bir araya getirmiştir. Bu sebeple normal Mushaf'ın üç katı büyüklükte bir hacme sahiptir.¹³¹

Hz. Âişe kendi döneminde en çok rivayette bulunanlardan birisidir. Çünkü o, nübüvvet evinde yaşamış ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) hayatı hakkında en ince ayrıntılara şahit olmuştur. Bunun yanı sıra o Hz. Peygamber'in ağızından birçok münferit hadise işitti. Bunlar daha sonra nakledilmişlerdir.¹³²

Bu sebeple Sîret-i Nebî'nin rivayetlerinden çoğunun nakledilmesinde ve korunmasında ve Hz. Peygamber'in evindeki hayatla ilgili doğru tablonun nakledilmesinde büyük pay ona aittir.

Hz. Âişe ilimde büyük bir dereceye ulaşmıştır. Öyle ki, bir rivayette şüpheye düşen veya bu konuda ihtilafa düşen bir kimse hemen ona yazar ve sorardı. Bu

¹²⁵ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 54, Hadis No: 3888.

¹²⁶ Kamer, 54/46.

¹²⁷ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 301, Hadis No: 4876.

¹²⁸ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 13-14, Hadis No: 302.

¹²⁹ Kehhâle, Ömer Rıza, **A'lâmü'n-Nisâ fî Âlemeyi'l-Arab ve'l-İslâm**, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut ts., II, 106.

¹³⁰ Zehebî, **Siyer**, II, 140.

¹³¹ Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/1505), **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, el-Mektebetü's-Sekâfiyye, Beyrut, I, 96.

¹³² Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh (ö. 794/1391), **el-İcâbe li İrâdi Me'stedrekethü Âişe ale's-Sahâbe**, thk. Refat Fevzi Abdülmuttalib, Mektebetü'l-Hancî, 1. bs. Kahire 2001, s. 23.

sadece bununla da sınırlı kalmayıp büyük sahabîler de ona müracaat ediyordu. Hatta, Muaviye b. Ebi Süfyan'a bir konu problemli gelip de içi rahat etmeyince onu Âişe'ye sorardı.¹³³

Hiz. Âişe ile ilgili birçok özellik rivayet edilmiştir. Ancak bütün bu rivayetlerinin çoğu Urve b. Zübeyr¹³⁴, el-Kâsım b. Muhammed b. Ebi Bekir¹³⁵, el-Esved b. Yezid en-Nehâî¹³⁶ ve Amre bint Abdîrrahman'dan¹³⁷ gelmiştir.

İbn Kesîr kız öğrencileri Amre bint Abdîrrahman, Hafsa bint Sîrîn¹³⁸ ve Âişe bint Talha¹³⁹'ya özel bir yer vermiştir. Onlar, içinde bulundukları çağın en bilgin kadınlarıydı. Rivayet alanında özellikle de Siyer-i Nebevî rivayetinde yüksek bir dereceye ulaşmışlardı.¹⁴⁰

Yine biz, Hiz. Âişe'nin engin ilmi sebebiyle birçoklarının ondan alıntı yaptıklarını görüyoruz. Bu konuda Hişam b. Urve şöyle der: "İnsanlardan Arapçayı ve Arap nesebini Âişe'den daha iyi bilen kimseyi görmedim."¹⁴¹

Şüphesiz İslâm'dan önce törenler, adetler ve toplumsal haberler bakımından Arap adetlerinin çoğu Hiz. Âişe yoluyla nakledilmiştir. Meselâ, nikâhta ve evlilikte Arapların takip ettikleri usuller,¹⁴² onlara göre talakın keyfiyeti,¹⁴³ evlilik törenlerinde eğlence ve şarkılar,¹⁴⁴ ne zaman oruç tuttukları,¹⁴⁵ Kureyş'in Hac mevsiminde nerede konakladıkları,¹⁴⁶ ölüyü gördüklerinde ne dedikleri,¹⁴⁷ keza Evs ve Hazreç arasında

¹³³ Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah (ö. 241/855), **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnaut - Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2001, VI, 87.

¹³⁴ Urve b. Zübeyr: Urve b. Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid el-Esedî Ebu Abdullah el-Medenî, Hiz. Ömer'in halifeliğinin başında doğdu. Teyzesi Âişe'den çok rivayette bulunmuştur. Hicrî 94/712 yılında vefat etmiştir. bk. İbn Sa'd, V, 178; Zehebî, **Siyer**, IV, 421-427.

¹³⁵ el-Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir es-Siddîk: Künyesi Ebu Abdurrahman olup Medine fakihlerinin büyüklerindendir. Halası Hiz. Âişe'nin bakımında yetim olarak yaşadı. Daima onun yanında bulunurdu. Hicrî 106 yılında vefat etmiştir. Zehebî, **Siyer**, V, 53-60.

¹³⁶ el-Esved b. Yezid en-Nehâî: Ebu Amr el-Kûfî'nin babası olup Hiz. Âişe'den birçok hadis rivayette bulunmuştur. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de mevcuttur. Zehebî, **Siyer**, IV, 50.

¹³⁷ Amre bint Abdîrrahman: İlerde zikredilecektir.

¹³⁸ Hafsa bint Sîrîn: İlerde zikredilecek.

¹³⁹ Âişe bint Talha: İlerde zikredilecek.

¹⁴⁰ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, XI, 339.

¹⁴¹ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kasım (360/970), **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, 2. bs., Kahire. XII, 457.

¹⁴² Buhârî, **el-Câmi'**, I, 348, Hadis No: 5127.

¹⁴³ Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevde (279/892), **el-Câmi'u'l-Kebîr**, thk. Beşşar Avvad Maruf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1988.

¹⁴⁴ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub (ö. 360/970), **el-Mu'cemü's-Sağîr**, thk. Muhammed Şekûr, el-Mektebü'l-İslâmî, 1. bs., Amman, 1985. IV, 253.

¹⁴⁵ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 434, Hadis No: 1861.

¹⁴⁶ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 138, Hadis No: 4520.

¹⁴⁷ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 451, Hadis No: 3847.

çaatışmaların geçtiğı Buâs günleri ile ilgili haberler,¹⁴⁸ putlara tapınmaları gibi ibadetleri ve âdetleri,¹⁴⁹ tüm bunlara ilaveten vahyin başlangıcı,¹⁵⁰ nübüvvet günlerinin başlarında nübüvvetin halleri ve Hicret hadisesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler,¹⁵¹ en ince ayrıntısına kadar İfk Hadisesi¹⁵² bunlardandır.

Şu da zikredilmeye değerdir ki, bu vakalarla ilgili başkalarının yapmış oldukları rivayetlerin çoğı özet şeklindedir. Ancak Hz. Âişe'nin rivayetleri ise bu vakaları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Keza, Kur'ân-ı Kerim'in nüzulünün keyfiyeti,¹⁵³ onun tertibi,¹⁵⁴ İslâm'da namazı eda etme yolları,¹⁵⁵ başından sonuna kadar Resul'ün ölüm hastalığının keyfiyeti,¹⁵⁶ kefenlerinin sayısı ve niteliğı¹⁵⁷ de bunlardandır.

Ayrıca Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in gazvelerini ayrıntılı bir şekilde resmetmiştir diyebiliriz. Büyük Bedir Gazvesi,¹⁵⁸ Uhut Gazvesi,¹⁵⁹ Hendek,¹⁶⁰ Beni Kureyza Gazvesi,¹⁶¹ Zâtü'r-Rik'â,¹⁶² Hayber Gazvesi,¹⁶³ Mû'te,¹⁶⁴ Mekke'nin fethinde kadınların biatı,¹⁶⁵ Vedâ Haccı'nın en önemli vakaları,¹⁶⁶ keza Rasûlullah'ın (s.a.s.) ibadeti, gece kalkması ve ailesinin işiyle ilgilenmesi ile ilgili en ayrıntılı bilgiler, onun güzel ve yüce ahlâkının ayrıntılı bir şekilde ve tam olarak tasvir edilmesi de böyledir.¹⁶⁷ Hz. Peygamber'in hayatında karşılaştığı en şiddetli şeyleri, Ebu Bekir Sıddîk'in halifeliğı ile ilgili rivayeti¹⁶⁸ ve Hz. Peygamber'in mirasının taksim konusunda zevcelerinin ve Fatıma'nın meselesini¹⁶⁹ de açıklamıştır.

¹⁴⁸ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 454, Hadis No: 3847.

¹⁴⁹ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 385, Hadis No: 1643.

¹⁵⁰ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 314, Hadis No: 4978.

¹⁵¹ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 467-576, Hadis No: 3901.

¹⁵² Buhârî, **el-Câmi'**, III, 50-54, Hadis No: 4141.

¹⁵³ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 318-319, Hadis No: 4997.

¹⁵⁴ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 318, Hadis No: 4993.

¹⁵⁵ Müslim, I, 190, Hadis No: 381.

¹⁵⁶ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 326, Hadis No: 3536.

¹⁵⁷ Buhârî, **el-Câmi'**, I, 298, Hadis No: 1264.

¹⁵⁸ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 232, Hadis No: 2916.

¹⁵⁹ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 32, Hadis No: 4065.

¹⁶⁰ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 42, Hadis No: 4103.

¹⁶¹ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 45, Hadis No: 4110.

¹⁶² Müslim, I, 1820, Hadis No: 1817.

¹⁶³ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 72, Hadis No: 4241.

¹⁶⁴ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 76, Hadis No: 4263.

¹⁶⁵ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 81, Hadis No: 4289.

¹⁶⁶ Taberî, **Tarih**, II, 113.

¹⁶⁷ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 388, Hadis No: 3555.

¹⁶⁸ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 414, Hadis No: 3667.

¹⁶⁹ Buhârî, **el-Câmi'**, III, 72, Hadis No: 4241.

Şüphe yok ki, tüm bu bilgiler daha sonra üzerine Sîret-i Nebî'nin bina edildiği, onun gördüğü duyduğu ve anlatıldığı olaylara dayanmaktadır.

Müminlerin annesi Hz. Âişe, hicretin 58\677. yılı Ramazan'ın 17'sinde Çarşamba gecesi 66 yaşındayken vefat etmiştir. O gece vitir namazından sonra defnedilmiştir.¹⁷⁰

1.2.3. Hafsa bint Ömer

Hafsa bint Ömer b. el-Hattab b. Nüfeyl b. Abdiluzza b. Kurât b. Zürâh b. Udey b. Ka'b b. Lüey¹⁷¹ dir. Annesi Zeynep bint Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cemah, Osman b. Maz'ûn'un kız kardeşidir.¹⁷² Hafsa, Kureyşliler Kabe'yi inşa ederlerken yani bi'setten beş sene önce dünyaya gelmiştir.¹⁷³

Hafsa, Huneys b. Huzâfe b. Kays b. Udey ile evlenmiş ve onunla beraber Medine'ye hicret etmiştir. Kocas Bedir savaşından sonra vefat etmiştir.¹⁷⁴

Kocas vefat edince Hz. Ömer, onu Hz. Ebu Bekir'le evlendirmek istedi. Hz. Ebu Bekir ona olumlu cevap vermemiştir. Sonra Hz. Ömer, kızını Osman b. Affan'la evlendirmek istedi. O da olumlu cevap vermedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, her ikisini de Rasûlullah'a şikâyet etmiş, Rasûlullah da şöyle demiştir: “Hafsa, Osman'dan daha hayırlı birisiyle evlenir, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı birisiyle evlenir.”¹⁷⁵ Sonra Rasûlullah onu Ömer'den istedi ve onunla evlendi.¹⁷⁶ Âlimlerin çoğunluğuna göre onunla evlendiği sene hicretin üçüncü yılıydı.¹⁷⁷

Rivayet edildiğine göre Rasûlullah Hafsa'yı boşamış, sonra Cebrail'den gelen bir emirle ona tekrar dönmüştür. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Cebrail bana

¹⁷⁰ İbn Sa'd, VIII, 78.

¹⁷¹ İbn Sa'd, VIII, 65; İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1004), **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, thk. Âmir Hasen Sabri, Matbûât Câmîati'l-İmârâti'l-Arabîyyeti'l-Müttahide, 1. bs, Abudabi, 2005, s. 947; -Kelâbâzî, Ahmed b. Muhammed el-Hüseyn Ebu Nasr (ö. 398/1007), **el-Hidâye ve'l-İrşâd fî Ma'rîfeti Ehli's-Sikâti ve's-Sidâd**, thk. Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rife, 1. bs., Beyrut, 1986, II, 839; İbnü'l-Esîr, VII, 67.

¹⁷² İbn Sa'd, VIII, 65; Kelâbâzî, II, 839; İbnü'l-Esîr, VII, 67.

¹⁷³ Zehebî, **Siyer**, II, 231; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 87.

¹⁷⁴ İbn Sa'd, VIII, 65; İbn Mende, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, 947; Zehebî, **Siyer**, VIII, 231.

¹⁷⁵ İbn Sa'd, VIII, 66; İbnü'l-Esîr, VII, 67; Zehebî, **Siyer**, VIII, 231.

¹⁷⁶ İbn Mende, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, s. 951; el-Kelâbâzî, II, 840.

¹⁷⁷ İbnü'l-Esîr, VII, 67.

geldi ve şöyle dedi: Hafsa'yı geri döndür. Şüphe yok ki o dosdoğru ve çok oruç tutan birisidir. Cennet'te de senin eşindir.”¹⁷⁸

Hafsa hem Hz. Peygamber'den hem de babası Hz. Ömer'den rivayet etti.¹⁷⁹ Bunun yanı sıra Kardeşi Abdullah b. Ömer'den de rivayet aktarmıştır.¹⁸⁰ Ondan da kadın-erkek birçok sahabe rivayet etmiştir.¹⁸¹

Hafsa Hicrî 45\665 yılının Şaban ayında Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifeliği zamanında vefat etti. O sırada 60 yaşındaydı.¹⁸² Onun namazını Medine valisi Mervan b. Hakem kıldırmıştır.¹⁸³

1.2.4. Ümmü Seleme

Hind bint Ebi Ümeyye Süheyl Zâdü'r-Rakb b. el-Muğîre b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzûm'dur.¹⁸⁴ Onunla Ebu Seleme Abdillâh b. Abdilesed evlenmiş ve beraber Habeşistan'a hicret ettiler. Orada Zeyneb, Seleme, Ömer ve Dürre adlarındaki çocuklarını dünyaya getirmiştir.¹⁸⁵ Kocası Uhud'da almış olduğu yaradan sonra vefat etmiştir.¹⁸⁶ Hz. Peygamber (s.a.s.) onunla hicretin dördüncü senesinde evlenmiştir.¹⁸⁷

Ümmü Seleme en güzel kadınlardan biriydi. Âişe bint Ebi Bekir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Onun güzelliğinden bahsetmeleri sebebiyle çok üzuldüm, onu görünceye kadar bekledim ve nihayet onu gördüm. Vallahi bana anlattıklarından kat kat daha güzel ve iyiydi. Bunu Hafsa'ya da anlattım. O da: “Hayır, vallahi bu, senin kıskançlığından ileri geliyor. O gerçekten de denildiği gibi güzel değildir.”

¹⁷⁸ İbn Sa'd, VIII, 66; el-Kelâbâzî, II, 840; Zehebî, **Siyer**, II, 927.

¹⁷⁹ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (ö. 774/1372), **et-Tekmil fi'l-Cerh ve't-Ta'dil ve Ma'rifetü's-Sikât ve'd-Duafâ ve'l-Mecâhil**, thk. Şadi b. Muhammed, en-Numan li'l-Buhûs ve'd-Dîrâsâtü'l-İslâmiyye, I. bs., Yemen 2011, II, 228.

¹⁸⁰ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 87.

¹⁸¹ İbn Kesir, **et-Tekmil**, IV, 228.

¹⁸² İbn Sa'd, VIII, 86.

¹⁸³ İbn Sa'd, VIII, 86.

¹⁸⁴ İbn Sa'd, VIII, 69; Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Kesîr (ö. 310/922), **el-Müntehab min Zeyli'l-Müzil**, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut, s. 95; İbn Hibban, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân (ö. 354/965), **es-Sikât**, thk. Muhammed b. Abdülmuîd Hân, Dâiratü'l-Meârifî'l-Osmâniyye, I. bs., Haydarabad 1973, III, 439; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 95; Kelâbâzî, II, 838; Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsbahânî (ö. 436/1044), **Ma'rifetü's-Sahâbe**, thk. Adil b. Yusuf el-Azâzî, Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, I. bs., Riyad 1998, s. 3218; İbn Abdilber, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (ö. 463/1070), **el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cil, I. bs., Beyrut, 1992, IV, 1920; İbnü'l-Esîr, II, 278; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 317.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, VIII, 69.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, VIII, 69.

¹⁸⁷ Zehebî, **Siyer**, III, 467.

Bundan sonra Ümmü Seleme'ye bir kere daha baktım ve gerçekten de Hafsa'nın dediği gibi olduğunu gördüm. İlk anda ise onu kıskandığım içim öyle görmüştüm.”¹⁸⁸

Ümmü Seleme akıllı ve dindarlıkla vasıflanmıştır. Rasûlullah (s.a.s.), onun görüşüne saygı duyar, zaman zaman da görüşünü alırdı.”¹⁸⁹

O, fetva makamında olan fakih sahabîlerden sayılmaktadır. İbn Hazm onu ikinci dereceden yani, sahabe arasında orta düzeyde fetva verenler arasında saymıştır.¹⁹⁰

Ümmü Seleme çok rivayette bulunmuştur. Rivayetler açısından Âişe bint Ebi Bekir Sıddîk'ten sonra en çok rivayette bulunanların ikincisi sayılır. Bukay b. Muhalled'in kitabına göre onun rivayetlerinin sayısı üçyüz yetmiş sekiz olarak takdir edilmiştir.

Şüphe yok ki, onun ömrünün uzun olması rivayetlerinin şöhretini ve yaygınlığını artırmıştır. Yaklaşık 90 küsur yıl civarında yaşamıştır. O, müminlerin annelerinin en son vefat edenidir. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da katledilmesinden sonra Hicrî 61 yılında vefat etmiştir.¹⁹¹ Bazıları 59\678 yılında vefat ettiğini¹⁹² söylese de 61\680 yılında öldüğü daha kesindir. Çünkü o, Hz. Hüseyin'in öldürülmesine tanıklık etmiştir. Hz. Hüseyin de Hicrî 61\680 yılında öldürülmüştü.

Ümmü Seleme gazvelerle ilgili rivayette bulunmuştur. Keza, mezalim, fitneler, Kıyamet alametleri ve Mehdi hakkında da rivayet etmiştir. Yine Ali b. Ebi Talib ve Ammâr b. Yasir'in menkıbeleri ile ilgili de rivayetleri vardır.

Bu tarihî rivayetlerin ve diğerlerinin miktarı, bunun dışında Hz. Peygamber'e ait sözlerle ve dualarla ilgili rivayetlerle beraber ona ilmî değer kazandırmaktadır. Bu durum, Ümmü Seleme'nin bunların ve Hz. Peygamber'den sadır olanların korunmasına ve insanlara nakledilmesine önem verdiğine tanıklık eder.

Gerek kadın olsun gerekse erkek olsun bir nesil öğrenci Ümmü Seleme'nin rivayetlerini nakletmişlerdir. Birçokları da ondan alıntı yapmışlardır. Sahabîlerden Aişe bint Ebi Bekir, Ebu Said el-Hudrî, Ömer b. Ebi Seleme, Enes b. Malik, Büreyde b. el-Husayn el-Eslemî ve Süleyman b. Büreyde de bunlardandır. Tabînden rivayette

¹⁸⁸ Zehebî, Şemsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Osman (ö. 748/1347), **Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm**, thk. Beşşar Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. bs., Beyrut, 2003, II, 741.

¹⁸⁹ Buhârî, **el-Câmi'**, II, 279, Hadis No: 1168.

¹⁹⁰ İbn Hazm, **Cevâmiu's-Sîre**, s. 134.

¹⁹¹ Zehebî, **Târîh**, II, 741.

¹⁹² İbnü'l-Esîr, VII, 278.

bulunanlar; Saîd b.el-Müseyyeb, Selman b.Yesâr, Âmir eş-Şa'bî, el-Esved b. Yezid, Mücahit, Atâ b. Ebi Rebâh ve başkalarıdır. Kadınlardan da Kızı Zeyneb, Hind bint el-Hâris, Safiyye bint Şeybe, Safiyye bint Ubeyd, Amre bint Abdirrahman ve başkaları rivayette bulunmuştur.¹⁹³

1.2.5. Ümmü Habîbe bint Ebi Süfyan

Ramle bint Ebi Süfyan b. Harb b.Ümeyye b. Abdi Şems'tir.¹⁹⁴ Onun adının Hind olduğu söylene de Ramle ismi daha kesindir.¹⁹⁵ Annesi, Safiyye bint Ebi'l-Âs b. Ümeyye'dir.¹⁹⁶ Onunla Ubeydullah b. Cahş evlendi. Ondan Habîbe olmuş ve onun adıyla künye almıştır.¹⁹⁷ Ümmü Habibe kocasıyla beraber Habeşistan'a hicret etti. Kocasını Habeşistan'da İslâm'dan irtidât ettikten sonra Hıristiyan olmuş ve orada ölmüştür. Ancak Ümmü Habibe dinine bağlı kalmıştır.¹⁹⁸

Rasûlullah (s.a.s.) hicrî 6\627 yılında kocasının vefatından sonra onu Necâşi'den istemiş ve onunla evlenmiştir. O sırada onun velisi Osman b. Affan idi.¹⁹⁹ Onun dört yüz dinar mehrini ona Necâşî kendisinden vermiştir. Osman b. Affan onlar için bir et ve tirit ziyafeti düzenledi. Rasûlullah (s.a.s.) Şurahbil b. Hasene'yi gönderdi ve onu Habeşistan'dan getirtti.²⁰⁰ Ebu Süfyan kızının Rasûlullah ile evlendiğini duyunca çok sinirlendi.²⁰¹ Aynı şekilde Rasûlullah'ın onu Ebu Süfyan'dan istediği rivayet edilmiştir ancak bu varsayımdan ibarettir. Çünkü Rasûlullah onu istediğinde o Habeşistan'da idi, Ebu Süfyan ise o sıralar henüz Müslüman olmamıştı.²⁰²

¹⁹³ Mizzî, **Tehzîb**,XXXV, 219.

¹⁹⁴ İbn Sa'd, VIII, 76; Vâsıtî, Eslem b. Sehl (ö. 292/904), **Târîhu Vâsıt**,thk. Korkîs Avvad, Âlemü'l-Kütüb, 1. bs., Beyrut 1986, s. 73; İbn Hibbân,III, 131; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**,s. 951; Kelâbâzî, II, 843; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3217; İbn Abdilberr,IV, 1846; İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetullah (571/1175), **Târîhu Dımaşk**,thk. Amr b. Ğarâme el-Amrevî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, LXIX (69), 130; İbnü'l-Esîr, VII, 118; Zehebî, **Siyer**,III, 480.

¹⁹⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**,VIII, 140.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, VIII, 76.

¹⁹⁷ İbn Sa'd, VIII, 76.

¹⁹⁸ İbn Sa'd, VIII, 76.

¹⁹⁹ İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**,s. 951.

²⁰⁰ İbn Abdilber, IV, 1843.

²⁰¹ İbn Abdilber,IV, 1843; Ruveyfî, Muhammed b. Mükrrrem b. Ali (ö. 711/1311), **Muhtasaru Târîhi Dımaşk**,thk. Ruhi el-Ye's ve diğerleri, Dâru'l-Fikr, 1. bs, Dımaşk 1984, VIII, 361.

²⁰² İbnü'l-Esîr, VII,s. 118.

Zikredildiğine göre Ebu Süfyan Kureyş'in müttefiki Benî Teym, Rasûlullah'ın (s.a.s.) müttefiği Benî Huzaa'ya hainlik yaptıktan sonra, Mekke'nin fethinden önce Medine'ye gelince, Rasûlullah kimsenin Ebu Süfyan'la konuşmamasını emretti. Bundan sonra kızı Ümmü Habibe'nin yanına gitmiş ama o da onu Rasûlullah'ın minderine oturtmamış ve ona: "Sen müşriksin" demiştir.²⁰³

Nesep açısından Ümmü Habibe Rasûlullah'a diğerlerine göre en yakın olanı sayılır. O amcasının kızlarındandır. Aynı şekilde hanımlarının en çok mihirle evleneni odur.²⁰⁴

Ümmü Habibe Rasûlullah'tan (s.a.s.) ve Zeyneb bint Cahş'tan rivayette bulundu,²⁰⁵ Ondan da kızı Habibe, kardeşi Muaviye, Safiyye bint Şeybe, Zeyneb bint Ümmü Seleme, Urve b. Zübeyir ve başkaları rivayette bulunmuştur.²⁰⁶

Ümmü Habibe 44\664 yılında vefat etmiştir. Muaviye'den önce 42 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Ancak bu bir zandır.²⁰⁷

Şam'da vefat ettiği söylenmiştir ancak daha kesin olanı Medine'de vefat ettiği'dir.²⁰⁸

1.2.6. Zeyneb bint Cahş

Zeyneb bint Cahş b. Rabâb b. Ya'mer b. Sabra b. Mürre b. Kebîr b. Ğanem b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme'dir.²⁰⁹ Annesi, Rasûlullah'ın (s.a.s.) halası Ümeyme bint Abdilmuttalib'tir.²¹⁰

Onunla Zeyd b. Sabit evlendi. Ondan sonra da iddeti bittikten sonra Allah'ın şu emrine istinaden onunla Rasûlullah evlendi: "*En sonunda Zeyd o kadınla ilişkisini tamamen kesip boşayınca Biz onu seninle evlendirdik*"²¹¹ Bundan önce onun adı

²⁰³ İbnü'l-Esîr, VII,s. 118.

²⁰⁴ Zehebî, **Siyer**,III, 480. (لَيْسَ فِي أَزْوَاجِهِ مَنْ هِيَ أَقْرَبُ نَسَبًا إِلَيْهِ مِنْهَا، وَلَا فِي نِسَائِهِ مَنْ هِيَ أَكْثَرُ صَدَاقًا مِنْهَا).

²⁰⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**,VIII, 142.

²⁰⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**,VIII, 142.

²⁰⁷ Zehebî, **Târîh**,II, 447.

²⁰⁸ Zehebî, **Târîh**,II, 447.

²⁰⁹ İbn Sa'd, VIII, 80; İbn Hibban,III, 144; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**,s. 966; Kelâbâzî,s. 841; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**,VI, 3323; İbn Abdilber, IV, 1849; İbnü'l-Esîr, VII, 126; Mizzî, **Tehzîb**,XXXV,185.

²¹⁰ İbn Sa'd, VIII, 80.

²¹¹ Ahzâb, 33/37.

Berre idi Rasûlullah da Zeyneb adını verdi.²¹² Onun Rasûlullah ile evlenmesi Hicretin üçüncü yılında gerçekleşti.²¹³

Hiz Âişe onun hakkında şöyle derdi: “Zeyneb bint Cahş, Rasûlullah’ın yanında benimle aynı konumdaydı. Din konusunda daha hayırlı ve Allah’tan daha fazla korkan, konuşması daha doğru, akraba bağına daha fazla riayet eden ve daha dürüst Zeyneb’den başka bir kadın görmedim.”²¹⁴

Hiz. Âişe ayrıca onun hakkında şunu da söylemiştir: “Allah Zeyneb’e rahmet etsin. Muhakkak hiçbir şerefin ulaşmadığı dünya şerefine nail olmuştur. Allah onu Nebi’si ile evlendirmiş ve bunu Kur’ân’da dile getirmiştir. Biz etrafında iken Rasûlullah (s.a.s.) bize şöyle demiştir: “Sizin eli en uzun olanınız bana en çabuk katılacak olanınızdır.” Rasûlullah onun kendisine daha çabuk kavuşacağını müjdelemiştir. O, cennette Hiz. Peygamber’in eşidir.”²¹⁵

İfk Hadisesi ile ilgili olarak Hiz. Âişe hakkında Hiz. Zeyneb’in güzel bir sözü vardır.²¹⁶ Hiz. Ömer zamanında da daima tasaddukta bulunuyordu.²¹⁷ O, 35 yaşındayken Rasûlullah onunla evlendi. 50 yaşında hicretin 20\640. yılında vefat etti. Onun 53 yaşında vefat ettiği görüşü de vardır.²¹⁸ Cenaze namazını Ömer b. el-Hattâb kıldırdı.²¹⁹

Zeyneb bint Cahş Rasûlullah’ın yanında iken rivayette bulundu. Ondan da birçok kişi rivayette bulundular: Onlardan bazıları şunlardır: Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan, Zeyneb bint Ebi Seleme, el-Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Abdillâh b. Cahş.²²⁰

Müminlerin annelerinin rivayetleriyle karşılaştırıldığı zaman Zeyneb bint Cahş’ın rivayetleri az sayılır. Rivayetleri az olmasına rağmen o, bazı münferit rivayetlerle diğerlerinden ayrılır.²²¹

²¹² İbn Abdilber, IV, 1849.

²¹³ İbnü’l-Esr, VII, 126.

²¹⁴ İbn Abdilber, IV, 1852.

²¹⁵ Zehebî, *Târîh*, II, 117.

²¹⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 155.

²¹⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 155.

²¹⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 155.

²¹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 155.

²²⁰ Mizzî, *Tehzîb*, XXXV, 185.

²²¹ Mizzî, Cemalüddin Ebu’l-Haccâc Yusuf b. Abdirrahman (ö. 742/1341), *Tuhfetü’l-Eşrâf bi Ma’rifeti’l-Etrâf*, thk. Abdüssamed Şerafüddin, el-Mektebü’l-İslâmî, II, Beyrut 1983, XI, 321.

Zeyneb bint Cahş'ın rivayetlerinin az olması, onun erken ölmesi ile ilişkilidir diyebiliriz. Fakat onun sîreti ve Rasûlullah (s.a.s.) ile evlenme hikâyesi hakkında çok rivayette bulunulmuştur.

Sîret-i Nebi'nin detaylı tablosu ancak müminlerin annelerinin, özellikle de ister rivayet ettikleri olsun, isterse de kendisinden rivayet edilenler olsun Zeyneb bint Cahş'ın rivayetlerinin varlığı ile tamamlanır.

1.2.7. Cüveyriyye bint el-Hâris

Cüveyriyye bint el-Hâris b. Ebi Dırâr b. Habib b. Âid b. Malik b. Hatice b. el-Mustalık el-Huzâiyye'dir.²²² Müreysî' Gazvesi gününden önce Müsafi' b. Safvan adındaki amcasının oğlu ile evlenmiştir.²²³

Cüveyriyye aynı gazvede Sabit b. Kays b. Şemmas el-Ensârî'nin oku ile esir düşmüştü.²²⁴

Âişe bint Ebi Bekir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.s.) Mustalikoğulları'nın (Benü'l-Mustalik) kadınlarını esir alınca bunların beşte birini ayırdı. Sonra süvarilere iki hisse, yaya olanları da bir hisse olmak üzere insanlar arasında taksim etti. Cüveyriyye bint Hâris b. Ebi Dırar da Sâbit b. Kays el-Ensârî'nin hissesine düştü. Safvan b. Malik adındaki amcasının oğlu ile evliydi. O, bu savaşta öldürülmüştü. Sabit b. Kays kendisini dokuz dirheme²²⁵ serbest bırakmasına karşılık onunla mükâtebe yaptı. Çok etkileyici bir güzelliği vardı. Hz. Peygamber benim yanımdayken Cüveyriyye yapmış olduğu sözleşmeyi söylemek için ona çıkıp geldi. Vallahi onu görür görmez onun Hz. Peygamber'in yanına gelmesini istemedim. Benim gördüğümü onun da göreceğini anladım. Cüveyriyye şöyle dedi:

- Yâ Rasûlullah! Ben kavminin lideri olan el-Hâris'in kızı Cüveyriyye. Bildiğin gibi esir düştüm. Sâbit b. Kays'ın hissesine düştüm. Benimle dokuz dirheme mükâtebe yaptı. Benim serbest kalmama yardım et. O da şöyle dedi:

²²² İbn Sa'd, VIII, 92; İbn Hibban, III, 66; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 962; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3230; İbn Abdilber, IV, 804; İbnü'l-Esîr, VII, 57; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 145; İbn Kesîr, **et-Tekmil**, IV, 221.

²²³ İbn Sa'd, VIII, 92.

²²⁴ İbn Sa'd, VIII, 92.

²²⁵ 27. Dipnota bakınız.

- Bundan daha da hayırlısı olsa nasıl olur? O:
- Nedir o? dedi. Hz. Peygamber:
- Senden mükâtebeyi alıp seninle evlenmek, dedi. O da:
- Evet ey Allah'ın Resûlü! dedi. Rasûlullah da:
- Ben de öyle yaptım, dedi."²²⁶

Hicrî 50'de vefat etmiştir. 56 yılında öldüğü de söylenmiştir. Onun cenaze namazını o sıralar Medine'nin valisi olan Mervan b. Hakem kıldırmıştır. 65 yıl yaşamıştır.²²⁷

İbn Abbas, İbn Ömer, Câbir b. Abdillâh, Ebu Eyyub el-Atekî, Ubeydullah b. es-Sebbâk ve et-Tufeyl İbn Ehî Cüveyriyye, Cüveyriyye bint el-Hâris'ten rivayette bulunmuşlardır.²²⁸

Cüveyriyye'nin rivayetleri bir ciltte bulunan bir kitabın içinde yedi rivayettir.²²⁹ Bunlardan dördü Kütüb-ü Sitte'de geçmektedir.

1.2.8. Safiyye bint Huyey

Safiyye bint Huyey b. Ahtab b. Sa'ye b. Âmir b. Ubeyd b. Ka'b b. el-Hazrec b. Ebi Habîb b. Nudayr'dır.²³⁰ Nesebi Harun'a (a.s.) dayanır.²³¹

Kinâne b. Ebi'l-Hakîk ile evlenmiştir. Bu kişi Hicretin 7. yılında Hayber gazvesinde öldürüldü. Safiyye o gün esir düştü.²³² Allah'ı ve Resûlü'nü tercih ederse, Rasûlullah (s.a.s.) ona azat etmeyi teklif etti. O da: Allah'ı ve Resûlü'nü tercih ediyorum dedi ve Müslüman oldu. O da onu azat etti ve onunla evlendi. Azat olmasını onun mehri saydı.²³³

Safiyye onurlu, akıllı ve asil bir kadındı. Hz. Peygamber (s.a.s.) ona ikramda bulunur ve onu severdi. Ne zaman diğer hanımlarından kaynaklanan bir kıskançlık

²²⁶ İbn Abdilber, IV, 1805.

²²⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 74.

²²⁸ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3236.

²²⁹ İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddin Ebi'l-Ferac Abdîrrahman (ö. 597/1200), **Telkîh Fuhûmi Ehli'l-Eser fi Uyûni't-Târîh ve's-Siyer**, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997, s. 370.

²³⁰ İbn Sa'd, VIII, 95; İbnü'l-Esîr, VII, 168; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 76; Zehebî, **Siyer**, III, 484.

²³¹ Zehebî, **Siyer**, III, 484.

²³² Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3231.

²³³ İbn Sa'd, VIII, 95.

görse onu savunurdu. Hatta Hz. Peygamber, Zeyneb bint Cahş'tan sadır olan kötü bir söz sebebiyle tam iki ay ayrı durdu.²³⁴ Ayrıca Arap olmaması sebebiyle onu kınadıkları zaman Rasûlullah eşlerine cevap verme hususunda onunla dayanışma içindeydi.²³⁵

İlim ve vakar ile tanınmıştır. Bunun en güzel örneği, kendisine cumartesi gününü seviyor ve Halife Ömer b. Hattab'ın halifeliği döneminde Yahudilerle bağlantı kurdu şeklinde kendisine iftira eden cariyeyi affetmesi ve azat etmesidir.²³⁶

Safiyye bint Huyey Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş, ondan da İshak b. Abdillâh b. el-Hâris b. Nevfel, Ali b. el-Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, onun mevlâsı Kinâne, Müslim b. Safvan, onun mevlâsı Yezid b. Mutab ve erkek kardeşinin oğlu rivayette bulunmuşlardır.²³⁷

Müminleri annesi Safiyye hicrî 36 yılında, bir görüşe göre de hicrî 50 yılında vefat etmiştir.²³⁸

1.2.9. Meymune bint el-Hâris

Meymune bint el-Hâris b. Hazen b. Büceyr b. el-Heram b. Rueybe b. Abdillâh b. Âmir b. Sa'sa'a'dır.²³⁹ Annesi Hind bint Avf b. Züheyr b. el-Hâris'tir.²⁴⁰ Cahiliye döneminde Mesut b. Amr ile daha sonra da Ebu Rahm b. Abduluzza ile evlenmiştir.²⁴¹ Rasûlullah onunla Hicretin yedinci yılında Mekke'de Umretü'l-Kadâ (Kaza Umresi) yılında evlenmiş ve yanında onu da Medine'ye götürmüştür.²⁴² Onun kendisini Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hibe ettiği ve Allah'ın şu ayeti onun hakkında indirdiği rivayet edilmiştir: *“Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mümin kadını”*²⁴³.

²³⁴ Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, VI, 337-338.

²³⁵ Tirmizî, **el-Câmi'**, V, 708, Hadis No: 3898.

²³⁶ İbn Abdilber, II, 42; Zehebî, **Siyer**, III, 486.

²³⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 211.

²³⁸ Zehebî, **Siyer**, III, 486.

²³⁹ İbn Sa'd, VIII, 104; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 395; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3234; İbn Abdilber, IV, 1914; İbnü'l-Esîr, VII, 262; Zehebî, **Siyer**, III, 489.

²⁴⁰ İbn Sa'd, VIII, 104.

²⁴¹ İbn Sa'd, VIII, 104.

²⁴² Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3234.

²⁴³ Ahzâb, 33/50.

Onun vefat tarihi konusunda ihtilaf vardır. Hicrî 51\671, 61\680 ve 63\682 yıllarında öldüğü şeklinde görüşler vardır.²⁴⁴

Meymune Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuştur. Kendisinden rivayet edenlerin en meşhurları şunlardır: İbn Abbas, onun mevlâsı Süleyman b. Yesâr, Abdullah b. Şeddâd, Abdurrahman b. es-Sâib, Atâ b. Yesâr ve el-Âliye bint Sübey'.²⁴⁵

1.3. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) KIZLARI

1.3.1. Zeyneb bint Resûlillah

Zeyneb bint Resûlillah (s.a.s.), kızlarının en büyüğüdür. Annesi Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abdiluzza'dır.²⁴⁶ Cahiliye döneminde onunla Ebu'l-Âs b. er-Rabî b. Abdiluzza b. Abdi Şems b. Abdi Menaf evlenmiştir. Ondan Ümame'yi doğurmuştur. Daha sonra Hz. Fatıma vefat ettikten sonra onunla Ali b. Ebi Talib evlenmiştir.²⁴⁷

Rasûlullah'ın hicretinden sonra Medine'ye hicret etti. Şöyle ki, Rasûlullah Zeyd b. Harise'yi onu Mekke'den getirmesi için gönderdi. Bunun üzerine Zeyneb yola çıktı. Hübar b. el-Esved de onu aramaya çıktı ve ona yetişti. Devesini dürtmeye başladı, bunun üzerine o da deveden düştü. O sırada hamile idi. Düştükten sonra çocuğunu düşürdü.²⁴⁸

Rivayet edildiğine göre onun kocası Ebu'l-Âs Bedir Savaşı'nda esir düştü. Zeyneb bint Resûlillah kocası Ebu'l-Âs'ın kurtuluş fidyesi olması için eşine kendine ait bir gerdanlık gönderdi. Annesi Hz. Hatice onu evlenirken kendisine hediye etmişti. Rasûlullah onu görünce kalbi yumuşadı gerdanlığı tanıdı. Bunun üzerine gerdanlığın Zeyneb'e iade edilmesini ve esirinin serbest bırakılmasını istişareden

²⁴⁴ Zehebî, **Târîh**, II, 548.

²⁴⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 313.

²⁴⁶ İbn Sa'd, VIII, 25; İbn Abdilber, IV, 1853.

²⁴⁷ Dûlâbî, Ebu Beşir, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd (ö. 310/922), **ez-Zürriyyetü'd-Tâhîratü'n-Nebeviyye**, thk. Sa'd el-Mübârek el-Hasen, ed-Dâru's-Selefiyye, 1. bs., Kuveyt 1984, s. 44.

²⁴⁸ İbn Mende, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, s. 926.

sonra emretti.²⁴⁹ Ebu'l-Âs'ın sonraki yıllarda Müslüman olduğu ve eşine döndüğü rivayrt edilmiştir.

Zeyneb bint Resûlillah, Hibar b. el-Esved'in darbesinin etkisiyle uzun süre çektiği sıkıntıdan sonra Hz. Peygamber hayatta iken takriben Hicret'in sekizinci yılında vefat etmiştir. Rasûlullah onun ölümüne son derece üzülmüştür. Onun kabrine indi ve onun için çok dua etti.²⁵⁰

1.3.2. Fâtıma bint Resûlillah

Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma'nın annesi Hatice bint Huveylit'tir.²⁵¹ Kureyşliler Kabe'yi inşa ettikler zaman yani bi'setten beş sene önce dünyaya gelmiştir.²⁵²

Ali b. Ebi Talib ile Medine'de on beş yaşında Hz. Ali de yirmi bir yaşındayken evlenmiştir.²⁵³

Rasûlullah'ın hastalığında hazır bulundu. Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Ben Rasûlullah'ın yanında oturuyorum, bana “merhaba kızım!” dedi. Onu sağına veya soluna oturttu. Ona bir şey fısıldadı, o da ağladı. Bunun üzerine bir şey fısıldadı o da güldü. Dedim ki: Bir ağlamaya daha yakın olan hiçbir gülme görmedim. Rasûlullah sana özel bir şey söyledi ağladın, hemen sonra tekrar bir şey sordu bu defa da güldün. Resulullah, gizlice sana ne söyledi?”

Hz. Fatıma: “Ben Resulullah'ın (s.a.s.) sırrını açıklayacak değilim.” diye cevap verdi.

Resulullah (s.a.s.) vefat ettikten sonra (tekrar aynı soruyu) sordum. O şöyle cevap verdi: “Resulullah gizlice bana buyurdu ki: “Cebrâil yılda sadece bir defa Kur'an'ı bana sunuyordu. Ama bu yıl iki defa sundu. Ben bu olay için ecelimin geldiğinden başka bir sebep görmüyorum. Ben senin için ne güzel selefim! Sen de Ehl-i Beyt'in arasında bana kavuşacak ilk şahıssın.” Bunları duyunca ağladım.

²⁴⁹ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3195.

²⁵⁰ İbn Abdilber, IV, 1854; İbnü'l-Esîr, VII, 131.

²⁵¹ İbn Sa'd, VIII, 1; Dûlâbî, s. 61; İbn Abdilber, IV, 1893; İbnü'l-Esîr, VII, 216; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 247.

²⁵² İbn Sa'd, VIII, 16.

²⁵³ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 252.

Sonra buyurdu ki: “Acaba bu ümmetin hanımlarının efendisi veya iki âlem hanımlarının efendisi olmak seni hoşnut etmez mi?” Bunu duyunca da güldüm.”²⁵⁴ Rasûlullah’ın vefatına üzüldü. Nihayet Enes b. Mâlik’e şöyle dedi: “Ey Enes! Toprağı Rasûlullah’ın üzerine atarken kalpleriniz nasıl hoş oldu?”²⁵⁵

Hz. Fatıma Hicret’in 11\632. yılında Ramazan’ın üçünde Salı gecesi Rasûlullah’ın vefatından altı ay sonra vefat etmiştir.²⁵⁶ Başka görüşler olsa da âlimlere göre bu daha doğrudur.

Onu Esmâ bint Umeys yıkadı ve kocası Ali b. Ebi Talib bir gece defnetti.²⁵⁷ Bir rivayete göre onun namazını Hz. Ebu Bekir kıldı.²⁵⁸

Hz. Fatıma Hz. Peygamber’den rivayette bulundu, ondan da oğlu Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, Enes b. Malik, Ali b. Ebi Talib, Ebu Râfi’in eşi Ümmü Râfi’, Âişe bint Ebi Bekir, Fâtımetü’s-Suğrâ bint Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ve Rasûlullah’ın hanımını Ümmü Seleme rivayet etti.²⁵⁹

1.4. RASÛLULLAH’IN (S.A.S.) HALALARI

1.4.1. Erva bint Abdülmuttalib

Tam adı Erva bint Abdülmuttalib b. Haşım b. Abdi Menâf b. Kusay’dır.²⁶⁰ Rasûlullah’ın (s.a.s.) halasıdır.²⁶¹ Câhiliyye döneminde onunla Umeyr b. Vehb b. Abdi Menâf b. Kusay evlendi. Sonra Ertâa b. Şurahbil b. Haşım b. Abdi Menaf’la evlendi.²⁶²

Kardeşi Hz. Hamza ve oğlu Tuleyb’den sonra Müslüman oldu.²⁶³ Bazı tarihçiler Rasûlullah’ın (s.a.s.) halalarından sadece Safiyye’nin Müslüman olduğunu rivayet etmişlerdir.²⁶⁴

²⁵⁴ İbn Sa’d, VIII, 25; İbn Abdilber, IV, 1899; İbnü’l-Esîr, VII, 6.

²⁵⁵ İbnü’l-Esîr, VII, 216.

²⁵⁶ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 252.

²⁵⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 252.

²⁵⁸ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 252.

²⁵⁹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 252.

²⁶⁰ İbn Sa’d, VIII, 35; İbn Abdilber, IV, 1778; İbnü’l-Esîr, VII, 6.

²⁶¹ Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 57.

²⁶² İbn Sa’d, VIII, 35.

²⁶³ İbn Abdilber, IV, 177.

²⁶⁴ İbnü’l-Esîr, VII, 6.

Erva, Mekke müşriklerinin yapmış oldukları eziyetlerden sonra Rasûlullah'a destek oluyordu. Berre bint Ebi Ticâra onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Ebu Cehil ve bir kaç Kureyş kâfiri Hz. Peygamber'e saldırıda bulundu ve ona eziyet etti. Tuleyb b. Erva Ebu Cehil'e gitti ve onu dövdü. Bunun üzerine onu yakaladılar ve bağladılar. Ebu Leheb onu çözdü ve serbest bıraktı. Erva'ya denildi ki: Oğlun Tuleyb'i gördün mü? Muhammed eziyet görmesin diye kendini siper etti. O, “Evet” dedi. Bazıları Ebu Leheb'in yanına gidip ona durumu haber verdiler. O da o tarafa doğru yönelip Erva'nın yanına vardı ve şöyle dedi: Sana hayret! Abdülmuttalib'in dinini terk edip Muhammed'e tabi olmuşsun. O da şöyle cevap verdi: “Evet öyle. Beni azarlamayı bırak da, git, sen de kardeşinin oğlunun başında bulun. Ona yardımcı ve destek ol. O şayet işinde galip gelirse, onun dinine girmenya da kendi dinin üzerinde kalman, sana hayır getirir. Şayet başarısız olursa kardeşinin oğlunun dinine girme konusunda sen mazur sayılırsın.” Bunun üzerine Ebu Leheb: “Uyduruk bir din getirmişken bütün Araplara mı güç yetireceğiz?” dedi ve oradan uzaklaştı.”²⁶⁵

Bu rivayet, Erva'nın ve oğlu Tuleyb'in daha önceden Mekke'de Müslüman olduğunu gösterir ve onu Müslüman olup olmadığından şüpheye düşenlere bir cevap teşkil eder.

Erva bint Abdilmuttalib Mekke'den Medine'ye hicret etti.²⁶⁶

Rasûlullah'ın vefatı sırasında söylediği mersiye den bir kıtası şöyledir:

“Ey Allah'ın Resûlü! Sen bizim ümidimizdin

Sen bize iyilik ederdin, zulmetmezdin.”²⁶⁷

1.4.2. Safiyye bint Abdilmuttalib

Safiyye bint Abdilmuttalib b. Haşim b. Abdi Menaf b. Kusay'dır.²⁶⁸ Annesi Hâle bint Vüheyb b. Abdi Menaf b. Zühre b. Kilâb.²⁶⁹ Câhiliyye döneminde Haris b. Harb b. Ümeyye b. Abdi Şems ile evlendi sonra vefat etti. Sonra onunla el-Avvâm b. Huveylid b. Esed evlendi, ondan Zübeyir, es-Sâib ve Abdü'l-Kâbe oldu.²⁷⁰ O,

²⁶⁵ İbn Sa'd, VIII, 36; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 9.

²⁶⁶ İbn Sa'd, VIII, 35.

²⁶⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 9.

²⁶⁸ İbn Sa'd, VIII, 36; İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 933; İbn Abdilber, IV, 1873.

²⁶⁹ İbn Sa'd, VIII, 34.

²⁷⁰ İbn Abdilber, IV, 1873.

Rasûlullah'ın halası, Zübeyir b. Avvâm'ın annesi ve Hz. Hamza'nın anne bir kardeşidir.²⁷¹

Safiyye, ilk muhacirlerdendir. Hendek gününde onun kahramanlıkları vardır.²⁷² Rasûlullah'ın ona Hayber'in ganimetlerinden verdiği rivayet edilmiştir. Hz. Hamza'nın şehit olmasına tanıklık etmiş ve çok üzülmüştür. Safiyye, Ömer b. el-Hattab'ın halifeliği döneminde vefat etti. Muğîre b. Şube'nin evinde defnedildi.²⁷³

Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayette bulunmuş²⁷⁴, ondan da oğlu Zübeyir b. Avvâm ve Hind bint el-Hâris el-Mâziniyye rivayette bulunmuştur.²⁷⁵

1.4.3. Âtike bint Abdilmuttalib

Âtike bint Abdilmuttalib b. Haşım b. Abdi Menâf b. Kusay²⁷⁶, Rasûlullah'ın (s.a.s.) halasıdır.²⁷⁷ Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcesi Ümmü Seleme'nin babası Ebi Umeyye b. el-Muğîre ile evlendi. Ondan Abdullah ve Karîbe dünyaya geldi.²⁷⁸

Âtike Kureyşlilerin en akıllısı ve mantıklısıydı.²⁷⁹ Önceden Mekke'de Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti.²⁸⁰ Bir kısım âlimler onun Müslüman olması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir görüşe göre Rasûlullah'ın halalarından, Safiyye bint Abdilmuttalib dışında Müslüman olan yoktur.²⁸¹

Âtike hakkında meşhur bir kıssa rivayet edilmiştir. Bu kıssa onun gördüğü rüya ile ilgilidir. Bedir savaşı ile ilgili rüyasını kardeşi Abbas'a anlatmış sonra bu rüya gerçekleşmiştir.²⁸²

Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebi Muayt Atike'den rivayet etmiştir.²⁸³

²⁷¹ İbnü'l-Esîr, VII, 171.

²⁷² Zehebî, **Siyer**, III, 510.

²⁷³ İbn Sa'd, VIII, 34.

²⁷⁴ İbn Sa'd, VIII, 34.

²⁷⁵ İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 734.

²⁷⁶ İbn Sa'd, VIII, 36; İbnü'l-Esîr, VII, 183.

²⁷⁷ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3251.

²⁷⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 2291.

²⁷⁹ el-Âmilî, I, 318.

²⁸⁰ İbn Sa'd, VIII, 36.

²⁸¹ İbnü'l-Esîr, VII, 187.

²⁸² İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 229.

²⁸³ İbn Mende, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, s. 937.

1.5. HANIM SAHABİLER

1.5.1. Sözlük ve Terim Olarak “Sahabe” Kavramının Tanımı

Sözlükte: “Sahib” kelimesi “sohbet” kelimesinden türemiştir. Sözlük anlamlarının hepsi de “bağlanmak, bağlı kalmak, devam etmek, tabi olmak, itaat etmek” anlamları etrafında dolaşmaktadır.²⁸⁴

Terim olarak: Âlimlere göre sahâbî, Hz. Peygamber (s.a.s.) uyanıkken onunla bi’setinden sonra mümin olarak karşılaşan, mümin olarak hayatını sürdüren ve iman üzere ölen kişilerdir.²⁸⁵

Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Hz. Peygamber’in yanından ayrılmayan diğerleri gibi onunla uzun süreli bir araya gelenler bu kapsama dâhil olduğu gibi, Dammam b. Sa’lebe ve diğerleri gibi ona gelip onunla çok az görüşüp kısa süreli de olsa karşılaşanlar da dâhildir. Hafız İbn Hacer²⁸⁶ “veya onunla oturmadığı halde onu görenleri” de zikretmiştir.

Ondan bir Hadis rivayet eden, tek bir rivayette bulunan veya daha fazla rivayette bulunanlar da dâhildir. Müminlerin annesi Hz. Âişe, Ebu Hureyre ve çok rivayette bulunanlar ve hiç rivayette bulunmayanlar bunlardandır.

Bu kapsama ittifakla buluş çağına erenler girer. Ergenlik çağına girmeyenlerde ise temyiz şartı (doğruyu yanlıştan ayırt etme yaşı) aranır. el-İrakî’nin de zikrettiği gibi Yahya b. Muîn, Ebu Zür’a, Ebu Hâtim ve başkaları gibi.²⁸⁷

Tanımda geçen “uyanıkken” kelimesi ile ilgili hususa gelince bu kelime, Hz. Peygamber’i (s.a.s.) rüyasında görüp sohbet eden kimseleri kapsamadığını vurgulamak içindir. Şüphesiz böyle bir kişi İbn Hacer²⁸⁸ ve es-Sehâvî’nin ittifakıyla²⁸⁹ sahabe değildir.²⁹⁰

²⁸⁴ İbn Manzur, Cemâlüddin Muhammed b. Mükrem b. Ali (ö. 711/1311), **Lisânü’l-Arab**, Dâru Sâdır, 3. bs., Beyrut, 1993, I, 52.

²⁸⁵ İbn Hacer, **Nüzhetü’n-Nazar fî Tevzîhi Nuhbeti’l-Fikr fî Müstalahı Ehli’l-eser**, thk. Abdullah b. Dayfullah er-Rahîlî, Matbaatü Sefir, 1.bs, Riyad 2001, s. 114.

²⁸⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 11.

²⁸⁷ Irâkî, Ebu’l-Fadl Abdürrahîm b. el-Hüseyn (ö. 806/1403), **et-Takyid ve’l-Îzâh Şerhu Mukaddimeti İbni’s-Salâh**, thk. Abdurrahman Muhammed, el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1. bs., Medine 1969, s. 292.

²⁸⁸ Irâkî, s. 292.

²⁸⁹ İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî**, VII, 5.

²⁹⁰ İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî**, III, 89.

Tanımda geçen “Ona iman ederek” kelimesine gelince bu, Hz. Peygamber’i (s.a.s.) sadece görme şartını yeterli görmemeyi ifade etmek içindir. Çünkü iman etmediği halde onu gören birçok kimse vardır. Bu kapsama Abdullah b. Ebi Serh gibi iman edip de sonradan imanından dönenler de girer.

Yine tanımda geçen “bi’setinden sonra” kelimesi de, Hz. Peygamber’i Şam’a ya da başka yerlere giderken onu tanıyanlar gibi bi’setinden önce onu görenleri hariç tutmak için kullanılmıştır. Böyle kişiler sahabe kapsamına girmez.

Tanımda geçen “hayattayken” ifadesi ile de Rasûlullah vefat etmeden önce ona iman edip, onunla uyanikken karşılaşan kimse kastediliyor. Hz. Peygamber (s.a.s.) defnedilmeden önce kefenlenmişken onunla karşılaşan Şair Ebu Züveyb el-Hezelî gibi kişiler vardır.

Tanım aynı şekilde onunla karşılaşan kimsenin iman üzere ölmesini de şart koşturmuştur. İman edip dinden dönen ve küfür üzere ölen kimseler de vardır. Bu kimseler kesinlikle sahabe kapsamına dâhil değildir. Ubeydullah b. Cahş gibi.

1.5.2. Sahabe Ravilerin Sayısı

Araştırmacılar kadın ve erkek ravi sahabîlerin toplam sayısı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Hâkim, sahabe ravilerin dört bin olduğunu, ez-Zehebî de bin beş yüz kadar olduğunu iki bini kesinlikle geçmeyeceğini söyler.²⁹¹

Bakiy b. Muhalled’in **Adedü Mâ Liküllî Vâhidin mine’s-Sahâbe mine’l-Hadîs** adlı kitabını tahkik eden Dr. Ekrem Ziya el-Ömerî Önsöz kısmında İbnü’l-Cevzî’nin düzenlediği sahabe ravi listesinin 1858’e (1642’si erkek, 216’sı kadın) ulaştığını belirtmiştir. Bunların içinde rivayeti geçerli olmayanlar da vardır. Kaynaklarda ravilerin sayısı ile ilgili yapılan araştırma sonucunda Zehebî’nin zikretmiş olduğu ravi sayısının daha doğru olduğu ortaya çıkıyor.²⁹²

Konuyla ilgili Muhammed Hamidullah’ın değerlendirmesi de şöyledir:
Bundan sonra (Kur’an’ı kastediyor), sahabîlerin aracılığıyla bize kadar nakledilmiş bulunan Muhammed s.a.s. ’ın yaptığı yahut söylediği şeyler mecmuası olan Hadis yahut Sünnet gelir. Bu arada belirtelim ki,

²⁹¹ Sehâvî, Şemsüddin Ebu’l-Hayr Muhammed b. Abdurrahmân (ö. 902/1496), **Fethu’l-Muğîs bi Şerhi Elfiyeti’l-Hadîs li’l-İrâkî**, thk. Ali Hüseyin Ali, Mektebetü’s-Sünne, 1. bs., Kahire 2003, II, 124.

²⁹², Bakiy b. Muhalled, **Adedü mâ Liküllî Vâhidin mine’r-Ruvvât mine’s-Sahâbe**, thk.Ömerî, Ekrem Ziya, Muhakkikin mukaddimesi, s. 51.

*Peygamber s.a.s. hayatta iken İslamı kabul etmiş büyük sayıda muhtedi kitlesi arasında yüzbin'den ziyadesi vardır ki bunlardan her biri, o büyük Mu'allimin hayatından en az bir vak'ayı daha sonraki nesillere nakletmiştir. Onun hayatında gördüğümüz bir biçimde, bir şahsın hayatının her safhasına dair göz-kulak şahitleri vasıtasıyla ve anında yapılmış tesbit ve şهادetlerin bir benzeri, ne kendisinden evvel ve ne de sonra başka hiç bir kimsede görülmemektedir.*²⁹³

Kadın Sahabîler açısından bu sayıyı (216) esas aldığımızda mezkur sayı, Sîret- Nebi ve Hadîs-i Şerif ravilerinin her ikisini de içine almaktadır. Bunun içinden Hadis ravilerini çıkardığımız zaman elimizde geriye doksan sekiz kadar Sîret-i Nebi ravisi kalır. Bu sayıyı yaptığımız araştırma neticesinde elde edebildik. Bu sayı, rivayetlerin sayısı bakımından başta Hz. Âişe ve Ümmü Seleme olmak üzere müminlerin annelerini de içine almaktadır. Sonra onları, tarihle ilgili rivayetleri olan ve temel kaynaklarda geçen sahabe, tâbiîn ve tebeu tâbiînden diğer raviler izlemektedir. Şimdi biz de onların biyografilerini (hayat hikâyelerini) kısaca vereceğiz. Bu bölümde bunları tespit edip, Sîret-i Nebi alanında onlardan her birisinin oynadığı rolü ve yaptığı katkıyı ortaya koymaya çalışacağız.

1.5.3. Muhacirlerden Olan Hanım Raviler

1.5.3.1. Esmâ bint Ebi Bekir

Esmâ bint Ebi Bekir Abdullah b. Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Temîm b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Ğâlib el-Karaşîyye'dir.²⁹⁴ Rasûlullah'ın bi'setinden on dört yıl önce doğmuştur. O sıralar Hz. Ebu Bekir 21 yaşındaydı.²⁹⁵ Esmâ yaklaşık 100 sene yaşadı ve oğlu Abdullah b. Zübeyr'in Mekke'de Haccac tarafından öldürüldüğü hicretin 73\692. Yılında vefat etti. Ne bir dişi düştü ne de aklını kaybetti.²⁹⁶

Esmâ'nın annesi de Katîle bint Abduluzza b. Esad b. Cabir b. Malik'tir.²⁹⁷ Sonradan Müslüman oldu. Hz. Ebu Bekir Câhiliyye döneminde onu boşamıştı.²⁹⁸

²⁹³ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Türk. Çeviri: Salih Tuğ, İstanbul 1980, I, 9.

²⁹⁴ İbn Sa'd, VIII, 182; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VII, 486.

²⁹⁵ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 77.

²⁹⁶ Zehebî, **Siyer**, III, 255.

²⁹⁷ Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 64.

²⁹⁸ İbnü'l-Esîr, V, 532.

Esmâ büyük bir ailenin içinde yetişti. Başkalarında bulunmayan üstünlüğü vardır. Hepsî de Rasûlullah'ın sahabesinden olan bir ailedendir. Babası, dedesi Ebu Kuhâfe, kız kardeşi, kocası ve oğlu sahabedir. Ebu Bekir'in ailesinde bulunan bu özellik başka hiçbir ailede yoktur.

Esmâ, ilk Müslüman kadınlardan sayılır. Tarih kaynakları onun, Hatice bint Huveylit'ten sonra Müslüman olduğunu yani, Müslüman kadınların ikincisi olduğunu aktarır.²⁹⁹ Hz. Peygamber'e (s.a.s.) biat etmiş ve ona güçlü bir şekilde iman etmişti.³⁰⁰

Esmâ tarihî kaynaklarda “Zâtü'n-Nıtâkayn” (iki kuşaklı) diye tanınmıştır. Onun şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Ebu Bekir'in evinde Medine'ye hicret etmek istediği zaman Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yol azığını hazırladım. Şöyle dedi: Onun yol azığı ve kırbasını bağlayacak bir şey bulamadım ve Ebu Bekir'e şöyle dedim: Vallahi, yol azığını bağlamak için kuşağımdan başka bir şey bulamadım. O da: Onu ikiye böl, birisiyle kırbayı, diğeriyle de yolluğu bağla, dedi. Ben de öyle yaptım, bu sebeple “iki kuşak (nitâk) sahibi” diye isimlendirildim.³⁰¹

İbn Sa'd, bunun Rasûlullah'ın mağaraya çıktığı gece gerçekleştiğini ifade etmiştir.³⁰² İbnü'l-Cevzî de aynı görüştedir.³⁰³

el-‘İkdü'l-Ferîd'de Rasûlullah'ın ona şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Allah bu kuşağının karşılığında cennette sana iki kuşak versin.”³⁰⁴

Esmâ Rsülullah'ın havarisi olan ve aynı zamanda ilk Müslüman olanlardan Zübeyir b. Avvâm ile evlendi.³⁰⁵

Ondan Abdullah, Urve, Münzir, Âsım, el-Muhâcir, Hatîcetü'l-Kübrâ, Ümmü'l-Hasan, Âişe ve Ümmü Gülsüm dünyaya geldi.³⁰⁶

Esmâ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş, ondan da Abdullah b. Zübeyir, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Kîsân, Urve b. Zübeyir, Safiyye bint Şeybe ve Fâtıma bint el-Münzir gibi birçokları rivayette bulunmuştur.³⁰⁷

²⁹⁹ İbn Hişâm, I, 224.

³⁰⁰ Kehâle, I, 47.

³⁰¹ İbn Sa'd, VIII, 250.

³⁰² Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 79.

³⁰³ İbnü'l-Cevzî, **Telkîh**, s. 320.

³⁰⁴ İbn Abdi Rabbih, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed (ö. 328/939), **el-‘İkdü'l-Ferîd**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1982, V, 55.

³⁰⁵ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, VIII, 346.

³⁰⁶ İbn Sa'd, VIII, 461.

³⁰⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 123.

Esmâ, oğlu Abdullah b. Zübeyir'in ölümünden birkaç gün sonra Mekke'de hicrî 73 yılında vefat etmiştir.³⁰⁸

1.5.3.2. Esmâ bint Umeys

Esmâ bint Umeys b. Muid b. Teym b. el-Hâris b. Ka'b b. Malik b. Nesr b. Vehbullah'tır.³⁰⁹ Annesi Hind bint Avf b. Züheyr b. el-Hâris el-Kenâniyye'dir.³¹⁰ Mekke'de önceden Müslüman olmuş ve kocası Cafer b. Ebi Talib'le beraber hicret etmiştir. Ondan el-Habşe, Abdullah, Avn ve Muhammed isimli çocukları olmuştur.³¹¹

Kocası Cafer b. Ebi Talib Mute savaşında öldürüldükten sonra onunla Hz. Ebu Bekir Sıddîk evlendi ve Hz. Ebu Bekir ölünceye kadar onun yanında kaldı.³¹²

Sonra onunla Ali b. Ebi Talib evlendi.³¹³

Esmâ, Hz. Peygamber'den birçok rivayette bulunmuştur. Ondan da bir çokları rivayette bulunmuşlardır. Bazıları şunlardır: Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Abbâs, Âmir eş-Şa'bî, Saîd b. el-Müseyyeb, el-Kâsım b. Muhammed b. Ebi Bekir es-Sıddîk, Fâtıma bint Ali b. Ebi Talib ve Ümmü Avn bint Muhammed b. Cafer b. Ebi Talib.³¹⁴

1.5.3.3. eş-Şifâ bint Abdillâh

eş-Şifâ bint Abdillâh b. Abdi Şems b. Halef b. Sudât b. Abdillâh b. Kurat'tır.³¹⁵ Annesi Fâtıma bint Vehb b. Amr b. Âid'dir.³¹⁶ Şifâ Mekke'de Müslüman oldu, Medine'ye hicret etti ve Rasûlullah'a orada biat etti.³¹⁷ Ömer b. el-Hattâb ona son derece saygı duyar, ona danıştı. Zira o, akıllı ve erdemli

³⁰⁸ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 123.

³⁰⁹ İbn Sa'd, VIII, 219; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VII, 3255; İbnü'l-Esîr, VI,12; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 126.

³¹⁰ İbnü'l-Esîr, VI, 12.

³¹¹ İbnü'l-Esîr, VI, 12.

³¹² Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 128.

³¹³ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 128.

³¹⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 128; Zehebî, **Târih**, II, 478.

³¹⁵ İbn Sa'd, VIII, 210; İbn Hibbân, III, 361; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 5371; İbnü'l-Esîr, VII, 162; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 207.

³¹⁶ İbn Sa'd, VIII, 201.

³¹⁷ İbn Abdilber, IV, 1868; İbnü'l-Es'ir, VII, 162.

kadınlardan sayılır.³¹⁸ Rasûlullah (s.a.s.) öğlenleri onun yanında uyurdu. O da ona özel bir yatak yapmıştı. Onun çocukları da Mervan b. Hakem Medine valisi olup da bu yatağı kendilerinden alıncaya kadar onu korudular.³¹⁹ Ömer b. el-Hattâb aklının ve ilminin üstünlüğü sebebiyle pazar işini eş-Şifâ'ya yükledi.³²⁰ Ayrıca çocukluğundan beri yazmayı biliyordu ve o bunu hanım sahabîlere öğretiyordu.³²¹ Rasûlullah oğlu Süleyman'la beraber kendisine Medine'de bir ev verdi.³²²

Şifâ, Rasûlullah'tan (s.a.s.) ve Ömer b. el-Hattâb'tan rivayette bulunmuş, ondan da oğlu Süleyman b. Ebi Hasme ve Rasûlullah'ın eşi Hafsa bint Ömer b. el-Hattâb nakillerde bulunmuştur. Onun rivayetlerini Buhârî, Edeb ve Ef'âlû'l-İbâd kitaplarında zikretmiştir. Ayrıca Ebu Davut ve Nesâî de bu rivayetlere yer vermişlerdir.³²³

1.5.3.4. Ümmü'l-Fadl bint el-Hâris

Lübâbetü'l-Kübrâ bint el-Hâris b. Hazen b. el-Cübeyr b. el-Hezem b. Ruveybe b. Abdillâh b. Hilâl b. Âmir b. Sa'saa'dır.³²⁴

Annesi Havle bint Avf b. Züheyr b. el-Hâris'tir.³²⁵ Rasûlullah'ın (s.a.s.) amcası Abbas b. Abdilmuttalib ile evlenmiştir.³²⁶ Ondan altı erkek dünyaya gelmiştir ki bunlar; el-Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Mâbed, Kusem ve Abdurrahman'dır. Yedinci bir çocuk daha dünyaya getirmiştir. Bunun adı da Ümmü Hubeybe'dir.³²⁷ Lübâbe'nin kız kardeşi Rasûlullah'ın zevcesi Meymûne bint el-Hâris'tir.³²⁸

Ümmü'l-Fadl kocası Abbâs b. Abdilmuttalib Müslüman olduğunu ilan ettikten sonra Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir.³²⁹ Rasûlullah onu daima evinde ziyaret ederdi ve öğlen vaktinde onların yanında uyurdu. Onun Rasûlullah'tan (s.a.s.)

³¹⁸ İbnü'l-Es'ir, VII, 162.

³¹⁹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 207.

³²⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 207.

³²¹ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3371.

³²² İbn Abdilber, IV, 1870.

³²³ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 208.

³²⁴ İbn Sa'd, VIII, 218; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3436; İbn Abdilber, IV, 1907.

³²⁵ İbn Sa'd, VIII, 218.

³²⁶ İbnü'l-Es'ir, VII, 366.

³²⁷ İbn Abdilber, IV, 1907.

³²⁸ İbn Abdilber, IV, 1907.

³²⁹ İbn Sa'd, VIII, 218.

kendisinden sonrası için onlara tavsiyede bulunmasını istediği ve ona şöyle cevap verdiği rivayet edilir: “Şüphesiz ki siz benden sonra ezileceksiniz ve mustazaf olacaksınız.”³³⁰

Lübâbe Rasûlullah’tan (s.a.s.) rivayet etmiş³³¹, ondan da oğlu Abdullah b. Abbas, Enes b. Malik, Abdullah b. el-Hâris ve Gâbûs b. el-Muhârik.³³²

1.5.3.5. Ümmü Eymen

Rasûlullah’ın mevlâsı olup adı, Bereke’dir. Onu babasından miras aldı ve Hatice bint Huveylid ile evlenince onu azat etti.³³³ Onun hakkında şöyle derdi: “Ümmü Eymen annemden sonra annemdir.”³³⁴ Onu, yâ ümmâh! (ey annesi!) diye çağırır, ona baktığı zaman “Bu ehl-i Beyti’nin geri kalanıdır” derdi.³³⁵

Aynı şekilde şöyle derdi: “Kim cennetlik bir kadınla evlenmekten mutlu olmak istiyorsa Ümmü Eymen’le evlensin.”³³⁶

Onunla Ubeyd b. Zeyd b. Beni’l-Hâris evlenmiştir. Ondan Eymen dünyaya gelmiştir.³³⁷ Ümmü Eymen Rasûlullah’ın vefat ettiği gün ağlamış ve kendisine “Rasûlullah’a karşı seni ağlatan nedir?” diye sorulunca şöyle demiştir: “Ben Rasûlullah’ın öleceğini anladım ama bizden kaldırılan vahye ağlıyorum.”³³⁸

Hz. Peygamber’den (s.a.s.) rivayette bulunmuş, ondan da Enes b. Malik ve Hanneş b. Abdillâh es-San’ânî rivayette bulunmuştur.³³⁹

Ümmü Eymen iki hicret yapmıştır. İlki Habeşistan’a ikincisi de Medine’yedir.³⁴⁰ Rasûlullah’tan beş ay kadar sonra vefat etmiştir. Hz. Osman’ın hilâfeti dönemine kadar kaldığı da söylenmiştir.³⁴¹

³³⁰ İbn Sa’d, VIII, 218.

³³¹ İbnü’l-Esîr, VII, 366.

³³² Ebu Nuaym, **Ma’rifetü’s-Sahâbe**, VI, 343.

³³³ İbn Sa’d, VIII, 179; İbn Abdilber, IV, 1793; İbnü’l-Esîr, VII, 290.

³³⁴ Ruveyfî, II, 318.

³³⁵ Ruveyfî, II, 318.

³³⁶ İbn Sa’d, VIII, 179.

³³⁷ İbn Sa’d, VIII, 179.

³³⁸ İbnü’l-Esîr, VII, 290.

³³⁹ Mizzî, **Tehzîb**, III, 329.

³⁴⁰ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 325.

³⁴¹ Zehebî, **Târîh**, II, 32.

1.5.3.6. Ümmü Hâlid

Eme bint Hâlid b. Saîd b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdi Şems.³⁴² Onun annesi Hümeine bint Halk'tır. Eme, anna-babası oraya hicret ettikten sonra Habeşistan'da doğmuştur. Hep beraber iki gemi ile gelmişlerdir.³⁴³

Eme, Zübeyr b. Avvâm ile evlenmiş, ondan da; Ömer ve Halit dünyaya gelmiştir. Bundan sonra da künyesi Ümmü Halid olmuştur.³⁴⁴ Zehebî şöyle demiştir: “Kadın sahabîlerden en son ölenin o olduğunu zannediyorum.”³⁴⁵

O, Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayette bulunmuştur. Ondan da Musa b. Ukbe, İbrahim b. Ukbe ve Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs rivayet etmiştir.³⁴⁶

1.5.3.7. Ümmü Rûmân

Ümmü Rûmân bint Âmir b. Uveymir b. Abdi Şems b. Itâb b. Üzeyne b. Sübey' b. Dehmân b. el-Hâris b. Ğanem b. Mâlik b. Kinâne'dir.³⁴⁷ Hz. Ebu Bekir Sıddîk'in zevcesi ve müminlerin annesi Âişe'nin annesidir.³⁴⁸

Nesebi konusunda büyük bir ihtilâf vardır. Fakat tarihçiler onun Benî Ğanem b. Mâlik b. Kinâne'den olduğu hususunda görüş birliği içindedirler.³⁴⁹

Hz. Ebu Bekir Sıddîk'ten önce onunla Abdullah b. el-Hâris evlenmiş ve onu Mekke'ye getirmiştir. Daha sonra da vefat etmiştir. Ondan et-Tufeyl b. Abdillâh dünyaya gelmiştir. Bu kişi, Hz. Âişe'nin ana bir erkek kardeşidir.³⁵⁰

Ümmü Rûmân, Hz. Ebu Bekir kendilerine Abdullah b. Uraykıt'ı gönderdikten sonra hicret etmiştir. Bu kişi onu ve tüm Hz. Ebu Bekir ailesini götürmüştür. Medine'ye Hz. Peygamber (s.a.s.) Mescid-i Nebvî'yi inşa ederken varmışlardır.³⁵¹

³⁴² İbn Sa'd, VIII, 186; İbn Hibbân, III, 25; İbn Abdilber, IV, 179; İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 400.

³⁴³ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 28.

³⁴⁴ İbn Sa'd, VIII, 187.

³⁴⁵ Zehebî, **Târîh**, II, 894.

³⁴⁶ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 130.

³⁴⁷ İbn Sa'd, VIII, 216; Kelâbâzî, II, 858; İbn Abdilber, IV, 1936.

³⁴⁸ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 338.

³⁴⁹ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 338.

³⁵⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 359.

³⁵¹ İbnü'l-Esîr, VII, 320.

Hız. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş, ondan da Mesruk b. el-Ecda' rivayette bulunmuştur.³⁵² Hız. Peygamber (s.a.s.) hayatta iken Hicret'in altıncı yılında vefat etmiştir. Rasûlullah (s.a.s.) onun kabrine inmiş ve onun için istiğfarda bulunmuştur. Şöyde demiştir: "Allah'ım! Senin ve Resûlü hakkında Ümmü Rûmân'ın karşılaştığı şeyler sana gizli değildir". Sonra şöyle dedi: "Kim el-Hûri'l-În'den bir kadına bakmak isterse Ümmü Rûmân'a baksın."³⁵³

1.5.3.8. Ümmü Şerîk ed-Devsîyye

Onun ismi konusunda tarihçiler arasında bir hayli ihtilâf edilmiştir. Onun Ğazîyye bint Câbir b. Hakîm olduğunu söyleyenler olduğu gibi³⁵⁴, Ğuzeyle bint Câbir b. Hakîm ed-Devsîyye Ümmü Şerîk olduğunu söyleyenler de vardır.³⁵⁵

Ümmü Şerîk'in kimliği açık değildir, bu konuda bir karışıklık vardır. Tarihçilerin çoğu ihtilâf etmişlerdir. Ancak İbn Hacer el-Askalânî, âlimlere karmaşık gelen konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve şöyle demiştir: "Şüphe yok ki Ümmü Şerîk tekdir. Ensardan, Kureys'in Âmiriyye kolundan veya Devs'in Ezdiyye kolundan olduğu hususunda nesebinde ihtilâf vardır. Bu üç nesebin de birleştirilmesi mümkündür. Şöyle diyebiliriz: Kendisi Kureys'tendir, Devs'ten birisiyle evlenmiş ve onlara nispet edilmiştir. Daha sonra Ensâr'dan birisiyle evlenmiş ve onlara nispet edilmiştir. Ya da evlenmemiş ama genel manada Ensâr'a nispet edilmiştir".³⁵⁶

Ümmü Şerîk, önceden Mekke'de Müslüman oldu. Orada kadınları İslâm'a davet etti. Sonra, bu durum ortaya çıkınca Mekke müşrikleri tarafından şiddetli eziyetlere maruz kaldı.³⁵⁷

Onun kendisini Rasûlullah'a hibe ettiği ve bunun üzerine de şu ayetin indiği kaydedilmiştir: *"ve kendisini Peygamber'e hibe etmişse mümin bir kadını..."*³⁵⁸ Ancak Rasûlullah onunla evlenmedi. Ensar kadınlarının kıskançlık göstermesini istemediği için böyle olmuştur diye nakiller vardır.³⁵⁹ Ya da Hız.

³⁵² Kelâbâzî, II, 859.

³⁵³ İbn Abdilber, IV, 1937.

³⁵⁴ İbn Sa'd, VIII, 122; İbn Abdilber, IV, 1943; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 367.

³⁵⁵ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3406.

³⁵⁶ İbn Hecer, **el-İsâbe**, VIII, 420.

³⁵⁷ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3518.

³⁵⁸ Ahzâb, 33/50.

³⁵⁹ İbn Abdilber, IV, 1943.

Peygamber onun kibirli biri olduğunu gördüğü için onunla evlenmediği söylenmiştir.³⁶⁰ Birinci görüş doğruya daha yakındır.

Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etmiş, ondan da Câbir b. Abdillâh, Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyir ve Şehr b. Huveysib rivayette bulunmuştur.³⁶¹

1.5.3.9. Ümmü Osman bint Ebi'l-Âs

Fatıma bint Abdillâh Ümmü Osman b. Ebi'l-Âs es-Sekâfi'dir.³⁶² Rasûlullah'ın (s.a.s.) doğumuna şahit oldu ve onu doğum esnasında gördüğü kerametlerle beraber ayrıntılı bir şekilde rivayet etti.³⁶³

1.5.3.10. Ümmü Ayyâş

Rasûlullah'ın (s.a.s.) hizmetkârıdır. Bir görüşe göre de o, Rasûlullah'ın kızı Rukayye'nin mevlâsıdır.³⁶⁴ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş ondan da torunu Anbese b. Saîd b. Ebi Ayyâş ve zevcesi Ümmü Allâm bint Musa rivayet etmiştir.³⁶⁵

1.5.3.11. Ümmü Gülsüm bint Ebi Seleme

Ümmü Gülsüm bint Ebi Seleme b. Abdi'l-Esed el-Mahzûmî'dir.³⁶⁶ Rasûlullah'ın dadısı olup, Hz. Peygamber (s.a.s.) ondan terbiye görmüştür.³⁶⁷ Ümmü Gülsüm en meşhur sîret-i nebi tarihçilerinden olan ve el-Megâzî kitabının yazarı Musa b. Ukbe'nın annesine bilgiler vermiştir.³⁶⁸ Ümmü

³⁶⁰ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3518.

³⁶¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 3671.

³⁶² İbn Abdilber, IV, 1900; İbnü'l-Esîr, VII, 223.

³⁶³ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3558.

³⁶⁴ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3539; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 445.

³⁶⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 377.

³⁶⁶ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3549; İbn Abdilber, IV, 1953; Safedî, Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdillâh (ö. 764/1362), **el-Vâfi bi'l-Vefeyât**, thk. Ahmed el-Arnaut ve Türkî Mustafa, Dâru İhyâi't-Turâs, Beyrut 2000, XXIV, 271.

³⁶⁷ İbn Abdilber, IV, 1953.

³⁶⁸ Safedî, XXIV, 272.

Gülsüm bint Ebi Seleme, Rasûlullah'ın zevcesi Ümmü Seleme'den rivayet etmiş, ondan da Musa b. Ukbe'nin annesi rivayette bulunmuştur.³⁶⁹

1.5.3.12. Ümmü Gülsüm bint Ukbe

Ümmü Gülsüm bint Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebi Amr b. Umeyye b. Abdi Şems b. Abdi Menâf b. Kusay'dır.³⁷⁰ Annesi Erva bint Kureyz b. Rabîa b. Habîb b. Abdi Şems b. Abdi Menâf b. Kusay'dır.³⁷¹ Onun Rasûlullah ile beraber iki kibleye namaz kılanlardan olduğu şeklinde bir rivayet³⁷² varsa da bundan onun Mekke'de Müslüman olması kasdediliyorsa doğru kabul edilebilir. Eğer kible değişmeden önce Medine'ye geldiği ima ediliyorsa bu doğru değildir.

Önceden Mekke'de Müslüman oldu. Sonra Hicret'in yedinci senesinde Medine'ye hicret etti. Orada Rasûlullah'a biat etti. O, biat eden muhacir hanımlardandır. İki kardeşi onu geri istemek için geldiler. Rasûlullah bunu reddetti. Allah Teâlâ şu ayeti indirdi: “Size mümin kadınlar hicret etmiş olarak gelirlerse onları imtihan edin”³⁷³. Ümmü Gülsüm bint Ukbe, Medine'de kaldı.³⁷⁴

Medine'ye gelince onunla Zeyd b. Hârise evlendi. Zeyd, Mute savaşında öldürüldü. Sonra onunla Zübeyir b. Avvâm evlendi. Ondan, Zeyneb'i dünyaya getirdi. Zübeyr onu boşadı, ondan sonra da Abdurrahman b. Avf evlendi. Ondan da İbrahim ve Hamîd dünyaya geldi. O da ölünce onunla Amr b. Âs evlendi. Onun yanında da bir ay kaldı, sonra öldü.³⁷⁵

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve Büsra bint Safvan'dan rivayette bulundu, ondan da oğulları İbrahim ile Hamîd b. Abdurrahman b. Avf rivayet etti.³⁷⁶

³⁶⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 461.

³⁷⁰ İbn Sa'd, VIII, 183; İbn Hibbân, III, 458; Kelâbâzî, II, 867; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3548; İbnü'l-Esîr, VII, 376.

³⁷¹ İbn Sa'd, VIII, 183.

³⁷² Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3548.

³⁷³ Mümtetine, 60/10.

³⁷⁴ İbn Abdilber, IV, 1954.

³⁷⁵ İbnü'l-Esîr, VII, 376; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 351.

³⁷⁶ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 351.

1.5.3.13. Ümmü Hânî

Fâhita bint Ebi Talib b. Abdilmuttalib b. Hâşim'dir.³⁷⁷ Ali b. Ebi Tâlib'in ana-baba bir kardeşidir.³⁷⁸ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) amcasının kızı olup, hicretin sekizinci yılında Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. Kocası Necran'a kaçtı. Onların arasını İslâm açtı. O da dul olarak yaşadı. Kardeşi Ali'den sonra vefat etti.³⁷⁹ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet etmiş³⁸⁰, ondan da Ali b. Ebi Talib, İbn Abbâs, Urve b. Zübeyir ve Mücahit eş-Şa'bî Rivayet etmişlerdir.³⁸¹

1.5.3.14. Ümeyme bint Rakîka

Ümeyme bint Abdillâh b. Becâd b. Umeyr b. el-Hâris b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.³⁸² Annesi Hatice bint Huveylid'in kardeşi Rakîka bint Huveylid'dir.³⁸³ O, Rasûlullah'ın (s.a.s.) evlatlarının teyzesinin kızıdır.³⁸⁴

Umeyme Medine'de kadınlarla beraber Rasûlullah'a biat etti. Hz. Peygamber onlara biat ederken şöyle buyurdu: “Güç yetirebildiğiniz ve yapabildiğiniz hususlarda”. O da şöyle dedi: “Allah ve Resûlü bize karşı bizden daha merhametlidir”.³⁸⁵

Mute savaşını gördü, Muaviye'nin halifeliği zamanında Şam'a gitti.³⁸⁶ Rasûlullah'tan ve hanımlarından rivayette bulundu. Ondan da Muhammed b. el-Münkedir ve kızı Hakîme bint Ümeyme rivayet etti.³⁸⁷

³⁷⁷ İbn Hayyât, **Tabakât**, s. 619; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3419; İbnü'l-Esîr, VII, 209; Ziriklî, Hayruddin b. Mahmud b. Muhammed (ö. 1396/1976), **el-A'lâm**, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. bs., Şam, 2002, V, 126.

³⁷⁸ İbnü'l-Esîr, VII, 209.

³⁷⁹ Ziriklî, V, 126.

³⁸⁰ Ziriklî, V, 126.

³⁸¹ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3419.

³⁸² İbn Asâkir, LXIX (69), 47; Ruveyfî, V, 151; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 130.

³⁸³ İbn Asâkir, IX, 47.

³⁸⁴ İbnü'l-Esîr, VII, 25.

³⁸⁵ İbnü'l-Esîr, VII, 25.

³⁸⁶ Ruveyfî, V, 152.

³⁸⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 130.

1.5.3.15. Berre bint Ebi Ticâra

Berre bint Ebi Ticâra b. Ebi Fûkeyhe Yesâr el-Ezdiyye'dir. Bunlar, Benî Abdiddâr'ın anlaşmalılarıdır.³⁸⁸ Rivayete göre Ticâra'nın oğulları Mekke'ye gelen Kinde'den bir guruptur.³⁸⁹ Berre Habeşistan'a hicret etmiştir.³⁹⁰

Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etmiş³⁹¹, ondan da Safiyye bint Şeybe ve Umeyre bint Abdillâh b. Ka'b b. Malik rivayet etmiştir.³⁹² Rasûlullah'la beraber Veda Hacc'ında bulundu. Bu Hac'la ilgili gördüklerini aktardı.³⁹³

1.5.3.16. Zeyneb bint Habbâb b. el-Erat

Zeyneb bint Habbâb b. el-Erat et-Temîmiyye³⁹⁴ meşhur sahabe Habbâb b. el-Erat'ın kızıdır. Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yetişmiştir.³⁹⁵ Buhârî, Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayette bulunanlar arasında onu da zikretmiştir.³⁹⁶

1.5.3.17. Cedde Damra

Cedde Damra b. Saîd'dır³⁹⁷, Tarih kaynakları onun adını sadece bu kadarıyla zikretmişlerdir. Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber iki kibleli namazı kılmıştır ve ondan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Torunu Damra b. Saîd rivayet etmiştir.³⁹⁸

³⁸⁸ İbn Sa'd, VIII, 194; İbn Hibbân, III, 39; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 48.

³⁸⁹ İbnü'l-Esîr, VII, 3.

³⁹⁰ İbn Hibbân, III, 39.

³⁹¹ İbn Sa'd, VIII, 194.

³⁹² İbnü'l-Esîr, VII, 36.

³⁹³ İbnü'l-Esîr, VII, 36.

³⁹⁴ İbnü'l-Esîr, VII, 129; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 157.

³⁹⁵ İbn Sa'd, VIII, 226.

³⁹⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 157.

³⁹⁷ İbnü'l-Esîr, VII, 409.

³⁹⁸ İbnü'l-Esîr, VII, 409.

1.5.3.18. Havle bint Hakîm

Havle bint Hakîm b. Ümeyye b. Hârîse b. el-Evkaş b. Mürre b. Hilâl b. Fâlih b. Sa'lebe'dir.³⁹⁹ Annesi Daîfe bint el-Âs b. Ümeyye b. Abdi Şems'tir.⁴⁰⁰ Ümmü Şerîk künyesini almıştır.⁴⁰¹

Kendisini Rasûlullah'a (s.a.s.) hibe etmiş, ancak Hz. Peygamber (s.a.s.) onunla evlenmemiştir. Hz. Peygamber'e hizmet ederdi. Sonra onunla Osman b. Mazûn evlenmiş, ölünceye kadar da onunla yaşamıştır.⁴⁰²

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş, ondan da Sa'd b. Ebi Vakkas, Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyir ve Ömer b. Abdilaziz rivayette bulunmuştur.⁴⁰³

1.5.3.19. Rakîka es-Sekafiyye

Rakîka bint Vehb es-Sekafiyye'dir.⁴⁰⁴ Hz. Peygamber (s.a.s.), Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefatından sonra Mekke'den Taif'e gidince Müslüman oldu.⁴⁰⁵

Rakîka Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Taif'e yaptığı ziyaretin ayrıntılarını, onunla karşılaşmasının ve Taiflilerle arasında geçen konuşmanın ayrıntılarını rivayet etti. Sakîf Müslüman olunca çocuklarına Rasûlullah Rakîka'yı sordu. Ona, Müslüman olarak vefat ettiğini haber verdiler.⁴⁰⁶

1.5.3.20. Rakîka bint Ebi Sayfî

Rakîka bint Ebi Sayfî b. Hâşim b. Abdi Menâf b. Kusay'dır.⁴⁰⁷ Onun annesi Hâle bint Kelede b. Abdi Menâf b. Abdiddâr b. Kusay'dır.⁴⁰⁸ Rasûlullah'a (s.a.s.)

³⁹⁹ İbn Sa'd, VIII, 124.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, VIII, 124.

⁴⁰¹ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 233.

⁴⁰² İbn Sa'd, VIII, 125.

⁴⁰³ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 164.

⁴⁰⁴ Safedî, XIV, 94.

⁴⁰⁵ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 137.

⁴⁰⁶ İbnü'l-Esîr, VII, 112.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, VIII, 178; Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3328; İbnü'l-Esîr, VII, 112.

⁴⁰⁸ İbn Sa'd, VIII, 178.

yetiştği söylenmiştir. O ona, kendisini öldürmek isteyen Kureş'in suikast girişimini haber veren henımdır. Bunun üzerine Ali b. Ebi Talib onun yatağına yatmıştır.⁴⁰⁹ Ancak Ebu Nuaym'ın başka bir sözü daha vardır. Şöyle demektedir: Bi'sete ve çağrıya yetişmemiş ve ondan önce vefat etmiştir.⁴¹⁰ Nevfel b. Üheyb b. Abdi Menâf ile evlendi. Ondan Muhzime, Safvân ve Âsiye dünyaya geldi.⁴¹¹

1.5.3.21. Zeyneb bint Ebi Râfi'

Zeyneb bint Ebi Râfi', Rasûlullah'ın (s.a.s.) mevlâlarından olan bir hanım sahabedir. Kendisinden torunu İbrahim b. Ali er-Râfi' rivayet etti.⁴¹²

1.5.3.22. Zeyneb bint Ümmü Seleme

Zeyneb bint Ebi Seleme b. Abdilese el-Mahzûmiyye'dir.⁴¹³ Annesi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşi Ümmü Seleme'dir.⁴¹⁴ Habeşistan'da doğdu.⁴¹⁵ Nübüvvet evinde eğitim gördü. İsmi "Berre" iken Rasûlullah (s.a.s.) onu Zeyneb diye adlandırdı.⁴¹⁶ Bu hanım, kendisiyle ilgili rivayette bulunmuştur ve şöyle demiştir: "Benim adım Berre idi, Rasûlullah beni Zeyneb olarak adlandırdı."⁴¹⁷ Abdullah b. Zem'a b. el-Esved el-Esedî ile evlendi. Ondan çocuğu oldu. Zamanının en fakih kadınlarındanı. Harre olayında anne-babası öldürüldü.⁴¹⁸ Uzun yaşadı ve Hicrî 74\693 yılında vefat etti.⁴¹⁹

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş ondan da müminlerin annelerinden dördü rivayette bulunmuştur. Bunlar: Annesi Ümmü Seleme, Zeyneb bint Cahş, Âişe ve Ümmü Habîbe'dir. Büyük sahabîler ve Ali b. el-Hüseyin, Urve b.

⁴⁰⁹ İbn Sa'd, VIII, 178; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 137.

⁴¹⁰ Ebî Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3328.

⁴¹¹ İbn Abdilber, IV, 1839.

⁴¹² İbnü'l-Esîr, VII, 131; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 158.

⁴¹³ İbn Abdilber, IV, 1854.

⁴¹⁴ Safedî, XV, 38.

⁴¹⁵ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 422.

⁴¹⁶ İbn Abdilber, IV, 1884.

⁴¹⁷ İbn Makula, Ebu Nasr Ali b. Hibetullah (ö. 475/1082), **el-İkmâl fi'l-İrtiyâb ani'l-Mü'telif ve'l-Muhtelif fi'l-Esmâ ve'l-Künâ ve'l-Ensâb**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 1990, s. 253.

⁴¹⁸ İbnü'l-Esîr, VII, 132.

⁴¹⁹ Zehebî, **Târîh**, II, 814.

ez-Zübeyir, el-Kasım b. Muhammed, Ubeydullah b. Abdillâh, Hamîd b. Nâfi' ve başkaları gibi Tâbiînden olanlar ondan rivayet etmiştir.⁴²⁰

Zeyneb bint Ümmü Seleme'nin rivayetleri önemli sayılır. Çünkü o, Hz. Peygamber'in evinde terbiye görmüştür. Bu evin içinde cereyan eden her şeye muttali oluyordu. Bunun yanı sıra Rasûlullah'ın (s.a.s.) eşi olan Ümmü Seleme de onun annesiydi. Annesinden birçok rivayette bulunmuştur. Birçokları da ondan rivayette bulunmuşlardır. Buna bir de uzun süre yaşadığını eklemek gerekir. Onun rivayetleri, kendisinden alan birçok kişi vasıtasıyla yayılmıştır.

1.5.3.23. Serrâ bint Nebhân

Serrâ bint Nebhân el-Ğaneviyye,⁴²¹ Mekke'de önceden Müslüman olan sahabedir.⁴²² Veda Hutbesi ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş ondan da, Rabîa b. Abdirrahman b. Husayn el-Ğanevî ve torunu rivayet etmiştir.⁴²³ Keza, Sâkne bint el-Ca'd el-Ğaneviyye de rivayet etmiştir.⁴²⁴

1.5.3.24. Su'dâ el-Meriyye

Su'dâ bint Avf b. Hârîce b. Sinân İbn Ebi Hârîse el-Meriyye.⁴²⁵ Meşhur sahabe Talha b. Ubeydullah'ın karısıdır.⁴²⁶ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve Talha b. Ubeydullah'tan rivayette bulunmuş, ondan da Ömer b. el-Hattâb, oğlu Yahya b. Talha ve başkaları rivayet etmiştir.⁴²⁷

⁴²⁰ Zehebî, **Târîh**, II, 814.

⁴²¹ İbn Sa'd, VIII, 239; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 194; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 253; İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 425.

⁴²² İbn Sa'd, VIII, 239.

⁴²³ İbn Abdilber, IV, 1860; Zehebî, **el-Kâşif fî Ma'rifeti Men lehû Rivâye fî'l-Kütübi's-Sitte**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1. bs., Cidde 1992, II, 509.

⁴²⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 194.

⁴²⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 195; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 253.

⁴²⁶ İbn Hibbân, IV, 351.

⁴²⁷ İbn Hacer, **Tehzîb**, VIII, 176.

1.5.3.25. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Mevlâsı Selmâ

Selmâ, Rasûlullah'ın hizmetlisi ve mevlâsı,⁴²⁸ Ebi Râfi'in eşidir.⁴²⁹ Selmâ, Hatice bint Huveylid'e doğum yaptıran ebedir. Rasûlullah'ın ondan olan tüm çocuklarının doğumunu o yaptırmıştır.⁴³⁰

Heyber savaşını görmüştür. Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma'yı yıkamıştır.⁴³¹ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve Fâtımatü'z-Zehra'dan rivayette bulunmuş, kendisinden de torunu Abdullah b. Ali b. Râfi,⁴³² ve Âişe bint Ebi Bekir rivayet etmiştir.⁴³³

1.5.3.26. Dıbâa bint ez-Zübeyir

Dıbâa bint ez-Zübeyir b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdi Menâf b. Kusay.⁴³⁴ Annesi Âtike bint Ebi Vehb b. Amr b. Âiz'dir. Rasûlullah'ın amcasının kızıdır. Onu el-Mikdâd b. Ömer b. Sa'lebe ile evlendirmiştir.⁴³⁵ Ondan Abdullah ve Kerîme'yi dünyaya getirdi.⁴³⁶

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve kocası el-Mikdâd b. el-Esved'den rivayet etti. Ondan da Saîd b. el-Müseyyeb, Abdullah b. Abbas, Urve b. ez-Zübeyir, Âişe bint Ebi Bekir, kızı Kerîme bint el-Mikdâd ve başka birçok kimse rivayette bulunmuştur.⁴³⁷

1.5.3.27. Âtike bint Zeyd

Âtike bint Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ b. Rebâh b. Benî Udey b. Ka'b'tır.⁴³⁸

⁴²⁸ İbn Sa'd, VIII, 181.

⁴²⁹ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VII, 3352.

⁴³⁰ İbnü'l-Esîr, VII, 148.

⁴³¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 196.

⁴³² Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 196.

⁴³³ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VII, 3352.

⁴³⁴ İbn Sa'd, VIII, 34; İbn Hibbân, III, 201; İbn Abdilber, IV, 1874.

⁴³⁵ İbn Sa'd, VIII, 34.

⁴³⁶ İbn Abdilber, IV, 1874.

⁴³⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 221.

⁴³⁸ İbn Sa'd, VIII, 208; İbn Abdilber, IV, 1876.

Arap kadınlarının fasihlerindendi. Güzelliğiyle ve iyiliğiyle tanınmıştır.⁴³⁹ Annesi Ümmü Kürz bint el-Hadramî'dir.⁴⁴⁰ Önceden Mekke'de Müslüman olmuştur. Hicret etti ve Rasûlullah'a biat etti.⁴⁴¹

Abdullah b. Ebi Bekir es-Sıddîk ona aşık oldu ve onunla evlendi. Bunun bir sonucu olarak onu Cuma namazından ve gazvelere gitmekten alıkoydu. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk onu boşamasını emretti ve o da onu boşadı.⁴⁴² Daha sonra onunla sırasıyla Ömer b. el-Hattâb, Zübeyir b. Avvâm ve el-Hüseyn b. Ali evlendi.⁴⁴³

1.5.3.28. Âişe bint Kudâme

Âişe bint Kudâme b. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cem'dir.⁴⁴⁴ Annesi Râita bint Süfyân el-Huzâiyye'dir.⁴⁴⁵ Mekke'de annesiyle beraber Rasûlullah'a biat etmiştir. Biatın ayrıntılarını ve keyfiyetini rivayet etmiştir.⁴⁴⁶

Âişe, babası Osman b. Maz'ûn'dan rivayette bulundu.⁴⁴⁷ İbrahim b. Muhammed b. Hâtıb b. el-Hâris ile evlendi. Ondan Kudâme, Osman ve Muhammed'i dünyaya getirdi.⁴⁴⁸

1.5.3.29. Fâtıma el-Fihriyye

Fâtıma bint Kays b. Halid el-Fihriyye, Dahhâk b. Kays el-Fihri'nin kardeşidir.⁴⁴⁹ İlk muhacir Müslüman hanımlardandır. Zeki ve güzeldi. Ebu Amr b. Hafs b. el-Muğîre'nin yanında idi, sonra onu boşadı. Rasûlullah (s.a.s.) ile istişare etti. Ona Üsâme b. Zeyd'i işaret etti. O da onunla evlendi.⁴⁵⁰

⁴³⁹ el-Âmilî, I, 321.

⁴⁴⁰ İbn Sa'd, VIII, 208.

⁴⁴¹ İbn Sa'd, VIII, 208.

⁴⁴² İbn Abdilber, IV, 1876; el-Âmilî, I, 321.

⁴⁴³ İbn Abdilber, IV, 1880.

⁴⁴⁴ İbn Sa'd, VIII, 342.

⁴⁴⁵ İbnü'l-Esîr, VII, 191

⁴⁴⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 239.

⁴⁴⁷ İbn Sa'd, VIII, 342.

⁴⁴⁸ İbn Asâkir, XXXVIII, 314.

⁴⁴⁹ İbn Sa'd, VIII, 213; Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3416; İbnü'l-Esîr, VII, 224.

⁴⁵⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 264.

Annesi Ümeyme bint Rabîa⁴⁵¹, Beni Kinâne'dendir. Şura ashabı Ömer b. el-Hattâb öldürüldüğünde onun evinde toplandı.⁴⁵²

Âişe bint Ebi Bekir, Ümmü Seleme⁴⁵³, Abdullah b. Abbas, Câbir b. Abdillâh, Ebu Seleme b. Abdirrahman⁴⁵⁴, Urve b. Zübeyir, el-Kasım b. Muhammed ve Abdurrahman b. Âsım ondan rivayet etti⁴⁵⁵. Fâtıma Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etmiştir.⁴⁵⁶ Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifeliği döneminde vefat etti.⁴⁵⁷

1.5.3.30. Kuteyle el-Cüheniyye

Kuteyle bint Safiy el-Cüheniyye⁴⁵⁸, Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti.⁴⁵⁹ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulundu, ondan da Abdullah b. Yesâr el-Cühenî rivayet etti.⁴⁶⁰

1.5.3.31. Leylâ el-Adeviyye

Leylâ bint Ebi Hasme b. Huzeyfe b. Ğânim b. Âmir b. Abdillâh b. Ubeyd b. Uveyc b. Udey b. Ka'b el-Karaşîyye el-Adeviyye.⁴⁶¹ Mekke'de önceden Müslüman oldu ve iki kıble namazını kıldı. Kocası Âmir b. Rabîa el-Anzî ile beraber Habeşistan ve Medine olmak üzere iki hicret yaptı.⁴⁶² Medine'ye ilk giren kervanın onunki olduğu rivayet edilmiştir.⁴⁶³ Hanım sahabe eş-Şifâ bint Abdillâh ondan rivayette bulundu.⁴⁶⁴

⁴⁵¹ İbn Sa'd, VIII, 214.

⁴⁵² İbnü'l-Esîr, VII, 224; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 264.

⁴⁵³ Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 62.

⁴⁵⁴ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3416.

⁴⁵⁵ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 294.

⁴⁵⁶ İbnü'l-Esîr, VII, 224; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 264.

⁴⁵⁷ Zehebî, **Siyer**, III, 539.

⁴⁵⁸ İbn Sa'd, VIII, 238; Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3422; İbn Makula, IV, 608; es-Safedî, XXIV, 149.

⁴⁵⁹ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3427; İbn Makula, IV, 608.

⁴⁶⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 276.

⁴⁶¹ İbn Sa'd, VIII, 268; Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3439; İbnü'l-Esîr, VII, 249.

⁴⁶² İbn Sa'd, VIII, 268.

⁴⁶³ İbnü'l-Esîr, VII, 249.

⁴⁶⁴ İbnü'l-Esîr, VII, 249.

1.5.3.32. Leylâ es-Sakafîyye

Leylâ bint Kânif b. el-Huveyris b. el-Hâris b. Huseyme es-Sakafî'dir.⁴⁶⁵ Rasûlullah'ın kızı Ümmü Gülsüm vefat ettiğinde onu yıkayan kadınlar arasındadır. Bu olayı dikkatli bir şekilde ayrıntılı olarak rivayet etti.⁴⁶⁶ Ondan da Davut İbn Ümmi Habîb bint Ebi Süfyan nakilde bulundu.⁴⁶⁷

1.5.3.33. Nefîse bint Ümeyye

Nefîse Bint Ümeyye b. Ebi Ubeyd b. Hümâm b. el-Hâris b. Bekir b. Zeyd, Beni Temîm'dendir.⁴⁶⁸ Mekke'de önceden Müslüman oldu. Denildiğine göre Hz. Hatice ile Hz. Peygamber (s.a.s.) evleninceye kadar aralarında aracılık yapmıştır.⁴⁶⁹

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet etmiş, ondan da Ümmü Sa'd bint Sa'd b. er-Rabî' rivayet etmiştir.⁴⁷⁰

1.5.3.34. Hind bint Esâse

Hind bint Esâse b. Abbâd b. Abdilmuttalib b. Abdi Menâf b. Kusay'dır.⁴⁷¹ Babası cesaretiyle, biniciliğiyle ve cömertliğiyle meşhur olan Arap emirlerindendir. Birçok özellikleri üzerinde taşımıştır. Edebî yönü güçlü, zeki ve erdemli bir kişiydi. Şiire ilgisi vardı.⁴⁷² İçinde Hind bint Atebe'ye ve onun Uhud'da söylediği şeylere karşılık verdiği uzun beyitleri vardır.⁴⁷³ Hind Müslüman oldu, Rasûlullah'a (s.a.s.) biat etti ve Medine'ye hicret etti.⁴⁷⁴

⁴⁶⁵ İbn Hibbân, III, 361.

⁴⁶⁶ İbn Abdilber, IV, 1910.

⁴⁶⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 366.

⁴⁶⁸ İbn Sa'd, VIII, 193.

⁴⁶⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 366.

⁴⁷⁰ İbnü'l-Esîr, VII, 272.

⁴⁷¹ İbn Sa'd, VIII, 182; İbnü'l-Esîr, VII, 277; İbn Hibbân, III, 439; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 536.

⁴⁷² el-Âmilî, I, 536.

⁴⁷³ Ziriklî, VIII, 96.

⁴⁷⁴ İbn Sa'd, VIII, 182.

1.5.4. Ensâr'dan Olan Râvîler

1.5.4.1. Esmâ bint Ziyâd

Esmâ Bint Ziyâd b. Tarfe b. Musâd b. el-Hâris b. Mâlik b. en-Nemir b. Kâsıt b. Rabîa'dır.⁴⁷⁵ Kocası Râfî' b. Hudeyc b. Râfî' b. Udey b. Zeyd el-Ensârî'dir. Hicrî 73\692 yılında Medine'de ölmüştür.⁴⁷⁶

1.5.4.2. er-Rubeyyi' bint Muavviz

er-Rubeyyi' bint Muavviz b. el-Hâris b. Rifaa b. el-Hâris b. Sevvâd b. Malik b. Ğanem b. Malik b. en-Neccâr'dır.⁴⁷⁷ Annesi Ümmü Yezid bint Kays b. Züevrâ b. Haram b. Cündüb b. Âmir b. en-Neccâr'dır.⁴⁷⁸ er-Rubeyyi', İyâs b. el-Bükeyr ile evlenmiştir.⁴⁷⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.) zifafının ertesi sabahı akrabalık bağı sebebiyle onu ziyaret etti ve yanında oturdu.⁴⁸⁰

Müslüman oldu ve Rasûlullah'la (s.a.s.) beraber gazvelere çıkar, yaralıları tedavi eder, onlara su götürür ve onlar için gerekli olan bakımları yapardı.⁴⁸¹ Bu yüzden başkasından rivayet edilmeyen hadiselerden ve gazvelerden birçoğuna tanıklık ettiği içiner-Rubeyyi'bint Muavviz rivayetlerinin hassas olduğunu anlıyoruz. er-Rubeyyi'bint Muavviz, Bey'atü'r-Rıdvân'da bulundu ve Rasûlullah'a biat etti.⁴⁸²

er-Rubeyyi' bint Muavviz, uzun yaşadı.⁴⁸³ Bu sebeple siyer konusunda birçok rivayette bulunmuştur. Bir çokları ondan rivayet etmiştir. Onlardan bazıları şunlardır: Halid b. Zekvân, Süleyman b. Yesâr, Âişe bint Enes b. Mâlik, Amr b. Şuayb, Abbâde b. es-Sâmit ve başkaları.⁴⁸⁴

⁴⁷⁵ İbn Sa'd, V, 198.

⁴⁷⁶ İbn Hibbân, III, 121.

⁴⁷⁷ İbn Sa'd, VIII, 329.

⁴⁷⁸ İbn Sa'd, VIII, 329.

⁴⁷⁹ İbn Sa'd, VIII, 329.

⁴⁸⁰ Zehebî, **Siyer**, IV, 300.

⁴⁸¹ İbn Abdilber, IV, 1837.

⁴⁸² İbnü'l-Esîr, VII, 108.

⁴⁸³ Zehebî, **Târîh**, II, 812.

⁴⁸⁴ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 239.

1.5.4.3. eş-Şemûs bint en-Nu'mân

eş-Şemûs bint en-Nu'mân b. Âmir b. Mücemme' b. el-Attâf b. Dabiyye b. Zeyd el-Ensâriyye'dir.⁴⁸⁵ Annesi Sâlime bint Mutarrıf b. el-Hâris'tir.⁴⁸⁶ Müslüman oldu ve Rasûlullah'a (s.a.s.) biat etti.⁴⁸⁷ Bize Rasûlullah (s.a.s.) Kuba'ya geldiğinde Sîret-i Nebi kaynaklarının ayrıntılı bir şekilde ortaya koydukları Kuba Mescidi'nin inşası olayına tanıklık etmek gibi önemli bir rivayette bulunmuştur.⁴⁸⁸

eş-Şemmûs, Ebu Süfyan b. el-Hâris b. Kays ile evlenmiştir.⁴⁸⁹ Ondan, Ebu Süveyd b.Âmir rivayet etmiştir.⁴⁹⁰

1.5.4.4. Ümmü'd-Derdâ

Hayra bint Ebi Hadred Ümmü Bilal⁴⁹¹, oldukça saygın bir sahabî bir hanımdır. Ümmü'd-Derdâ'nin seksen bir yıl yaşadığı rivayet edilmiştir.⁴⁹² Kocasını Ebu'd-Derdâ vefat ettikten sonra onu Muaviye b. Ebi Süfyan istedi. O da onunla evlenmeyi reddetti. Onunla ilgili bir rivayete göre kocası Ebu'd-Derdâ ölüm döşegindeyken ona şöyle demiştir: "Sen beni dünyada babamdan istedin ve beni verdiler. Ben de seni ahrette senden istiyorum." O da şöyle dedi: Öyleyse benden sonra nikâhlanma.⁴⁹³ Ümmü'd-Derdâ kadınların seçkinlerinden ve zekilerinden kabul edilir. İbadetler ve ibadetlerin gerekleri konusunda görüş sahibiydi.⁴⁹⁴

Hizmeti Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulundu. Kocasını Ebu'd-Derdâ, Selman el-Fârisî, Ka'b b. Âsım, Âişe bint Ebi Bekir ve Ebu Hureyre'den de rivayette bulundu.⁴⁹⁵ Kendisinden de çok miktarda tabî'n rivayette bulunmuştur. Onların en

⁴⁸⁵ İbn Sa'd, VIII, 260; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3372.

⁴⁸⁶ İbn Sa'd, VIII, 260.

⁴⁸⁷ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3372.

⁴⁸⁸ İbn Hibbân, III, 190; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 205.

⁴⁸⁹ İbn Sa'd, VIII, 260.

⁴⁹⁰ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3372.

⁴⁹¹ Kelâbâzî, II, 858; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, IV, 2012; İbn Abdilber, IV, 1934.

⁴⁹² Zehebî, **Târîh**, II, 1026.

⁴⁹³ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 123.

⁴⁹⁴ İbn Abdilber, IV, 1935;

⁴⁹⁵ Zehebî, **Târîh**, II, 1026.

göze çarpanları şunlardır: Racâ b. Hayve, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd, Yunus b. Meysere ve daha birçoklarıdır.⁴⁹⁶

1.5.4.5. Ümmü'l-Alâ el-Ensâriyye

Ümmü'l-Alâ el-Hâris el-Ensâriyye sahabedir.⁴⁹⁷ Zeyd b. Sabit'le evlenmiş, ondan da Hârice b. Zeyd adında bir çocuk dünyaya getirmiştir.⁴⁹⁸ Rasûlullah'a (s.a.s.) Medine'de biat eden kadınlardandır.⁴⁹⁹ Onunla beraber Hayber Gazvesinde bulundu.⁵⁰⁰ Rasûlullah onu hastalığında ziyaret ederdi.⁵⁰¹ Ona şöyle dedi: "Ey Ümmü'l-Alâ! Bilmez misin? Müslüman'ın hastalığı günahlarına kefarettir."⁵⁰²

Ümmü'l-Alâ rivayetlerini Hicret hakkında yapmıştır.⁵⁰³ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuştur. Ondandır kardeşinin oğlu Hizâm b. Hakîm el-Ensârî ve Abdûlmelik b. Umeyr rivayet etmiştir.⁵⁰⁴

1.5.4.6. Ümmü Cündüb el-Ezdiyye

Ümmü Selîm'dir.⁵⁰⁵, Ümmü Süleyman⁵⁰⁶ b. Amr b. el-Ahvas⁵⁰⁷, olduğu da söylenmiştir. Rasûlullah'a (s.a.s.) biat eden ve ondan rivayet eden bir hanımdır.⁵⁰⁸ Ondandır oğlu Abdullah b. Şeddâd ve Abdullah b. Hâris'in mevlâsı Ebu Yezid rivayette bulunmuştur.⁵⁰⁹

⁴⁹⁶ Zehebî, **Târîh**, II, 1026.

⁴⁹⁷ Zehebî, **el-Kâşif** II, 526.

⁴⁹⁸ Zehebî, **el-Kâşif**, II, 526.

⁴⁹⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 440.

⁵⁰⁰ İbn Sa'd, VIII, 336.

⁵⁰¹ İbn Abdilber, IV, 1948.

⁵⁰² Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 377.

⁵⁰³ Kelâbâzî, II, 867.

⁵⁰⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 377.

⁵⁰⁵ İbn Sa'd, VIII, 236.

⁵⁰⁶ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3477; İbn Abdilber, IV, 1927.

⁵⁰⁷ İbn Sa'd, VIII, 236.

⁵⁰⁸ İbn Sa'd, VIII, 236.

⁵⁰⁹ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 328.

1.5.4.7. Ümmü Husayn el-Ahmesiyye

Ümmü Husayn bint İshâk el-Ahmesiyye, Yahya b. el-Husây'nın ninesidir.⁵¹⁰ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet eden bir hanımdır.⁵¹¹ Ondan da oğlu Yahya b. el-Husayn ve el-Îzâz b. Hureys rivayette bulunmuştur.⁵¹² Rasûlullah'la (s.a.s.) beraber Vada Haccı'nda bulunmuş ve onu bütün ayrıntılarıyla beraber rivayet etmiştir.⁵¹³

1.5.4.8. Ümmü Sa'd

Cemîle bint Sa'd b. er-Rabî' b. Amr b. Ebi Züheyr b. Malik b. İmriü'l-Kays b. Malik b. el-Hazreç el-Ensâriyye'dir.⁵¹⁴ Annesi Halâde bint Enes b. Sinan b. Vehb'tir.⁵¹⁵

Annesi ona hamileyken babası Uhud Savaşı'nda öldürüldü. Ebu Bekir Sıddîk'ın evinde yetim olarak yetişti.⁵¹⁶

Ümmü Sa'd, Zeyd b. Sabit ile evlenmiş,⁵¹⁷ ondan Sa'd, Hârice, Süleyman, Yahya, İsmail, Osman ve Ümmü Zeyd olmuştur.⁵¹⁸ Ondan, oğlu Hârice b. Zeyd rivayetv etti.⁵¹⁹

1.5.4.9. Ümmü Sinan el-Eslemiyye

Hz. Peygamber devri hanımlardan olup, Müslümanlığı kabul etmiş ve Rasûlullah'a (s.a.s.) hicretten sonra biat etmiştir.⁵²⁰ Bu hanım Rasûlullah'la (s.a.s.) beraber Hayber'in fethinde bulundu.⁵²¹ Onun Safiyye bint Huyey ile evliliğine şahid

⁵¹⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 345; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 332.

⁵¹¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 345.

⁵¹² İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 440.

⁵¹³ İbn Sa'd, VIII, 236.

⁵¹⁴ İbn Sa'd, VIII, 348; Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3510; İbnü'l-Esîr, VII, 327.

⁵¹⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 364.

⁵¹⁶ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 364.

⁵¹⁷ İbn Sa'd, VIII, 348.

⁵¹⁸ İbn Sa'd, VIII, 348.

⁵¹⁹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 401.

⁵²⁰ İbn Sa'd, VIII, 227; İbnü'l-Esîr, VII, 335.

⁵²¹ İbn Sa'd, VIII, 227.

oldu.⁵²² Rivayet edildiğine göre o, Hz. Peygamber’e (s.a.s.) süt getirmiş, Hz. Âişe de onu almasını reddetmiştir. Bunun üzerine Rasûlullah ona şöyle demiştir: “Onu alınız! Çünkü Ümmü Sinan köy halkımızdandır, biz ise şehirliyiz.”⁵²³

1.5.4.10. Ümmü Âmir el-Eşheliyye

Esmâ bint Yezid b. es-Seken b. Râfi’ b. İmriü’l-Kays b. Zeyd b. Abdileşhel’dir.⁵²⁴ Tarihçilerin çoğunluğu onun ismi üzerinde hem fikirdirler. Ancak biz İbnü’l-Esîr’in onlardan ayrıldığını görüyoruz. Ümmü Âmir el-Eşheliyye ile Esmâ bint Yezid b. es-Seken’i ayrı kişiler olarak yazmıştır. Biz de bunu destekleyen başka bir kaynak bulamadık. Ümmü Âmir, Ümmü Esmâ Sa’d bint Huzeym b. Mes’ûd’un annesidir.⁵²⁵

Esmâ, sahabe olan Muaz b. Cebel’in amcasının kızıdır.⁵²⁶ Müslüman oldu ve Rasûlullah’a biat etti. Hitabeti son derece güçlü ve zeki birisiydi. Rasûlullah’a (s.a.s.) şöyle dediği rivayet edilir: “Şüphe yok ki Allah Teâlâ seni erkeklere ve kadınlara gönderdi. Biz de kadınlar topluluğu olarak dört duvar arasında evlerde kapanmış, erkeklerin arzularına boyun eğmiş ve çocuklarına hamile kalmış vaziyetteyken sana iman ettik ve sana tabi olduk. Erkekler cemaatler, cenazelerde bulunma ve cihat konularında üstün kılındılar. Cihada çıktıkları zaman onların mallarını koruruz, çocuklarını yetiştiririz. Biz de ecirde onlarla eşit miyiz ey Allah’ın Resûlü!” Rasûlullah (s.a.s.) yüzünü ashabına çevirdi ve şöyle dedi: “Kadının sözünü duydunuz mu? Kendi diniyle ilgili ne güzel bir soru bu!”⁵²⁷ Esmâ bint Yezid bu olaylara tanık olması itibarıyla gerçekten de önemli rivayetlerde bulunmuştur. Rasûlullah’a biat ettikten sonra onun Hudeybiye anlaşması ile ilgili de rivayetleri vardır. Keza, katılmış olduğu ve o gün Rumlardan dokuz kişiyi öldürdüğü Yermuk savaşı hakkında da rivayette bulunmuştur.⁵²⁸ O, Rasûlullah’tan rivayet etti, ondan da Abdurrahman b. Sâbit b. es-Sâmit el-Ensârî, Şehr b. Havşeb el-Eşârî ve Mücâhid

⁵²² İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 411.

⁵²³ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 411.

⁵²⁴ İbn Sa’d, VIII, 245; İbn Asâkir, LXIX (69), 318; Ruveyfî, V, 145; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 128; Zehebî, **Târîh**, II, 620; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 21.

⁵²⁵ İbn Sa’d, VIII, 245.

⁵²⁶ İbn Abdilber, IV, 1788.

⁵²⁷ İbn Abdilber, IV, 1788.

⁵²⁸ Zehebî, **Târîh**, II, 620.

rivayet etmiştir.⁵²⁹ Şam'a yerleşti, ömrünün sonuna kadar orda kaldı ve orada defnedildi.⁵³⁰

1.5.4.11. Ümmü Abdirrahman

Ümmü Abdirrahman bint Ebi Sa'd el-Hudrî⁵³¹ meşhur bir sahabînin kızıdır. Uhut Savaşının sahnelerini babasından rivayet etti.⁵³² Ondan da Hind bint Saîd b. İbrahim'in halası rivayet etti.⁵³³

1.5.4.12. Ümmü Atıyye el-Ensâriyye

Nesîbe bint Ka'b Ümmü Atıyye el-Ensârîyye'dir.⁵³⁴ Nesîbe bint el-Hâris olduğu da söylenmiştir.⁵³⁵ Hanım sahabîlerin ileri gelenlerindendir.⁵³⁶ Rasûlullah'tan (s.a.s.) ve Ömer b. Hattâb'dan rivayet etmiştir.⁵³⁷ Ondan da Muhammed b. Sîrîn, Ümmü Şerâhîl, Enes b. Malik ve Abdülmelik b. Umeyr rivayet etmiştir.⁵³⁸

Ümmü Atıyye Rasûlullah'la beraber gazvelere katılmıştır. Yaralıları tedavi ediyordu. Görmüş olduğu bu gazvelerle ilgili rivayetlerde bulunmuştur.⁵³⁹ Rasûlullah'ın kısı Zeyneb'in ölümüne tanık olmuş, onu yıkamış ve vefatı hakkında rivayette bulunmuştur.⁵⁴⁰ Basra'ya yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.⁵⁴¹

⁵²⁹ İbn Asâkîr, LXIX (69), 38.

⁵³⁰ Zehebî, **Siyer**, III, 525.

⁵³¹ İbnü'l-Esîr, VII, 351; İbn Mende, **el-Müstehrec min Kütübî'n-Nâs li't-Tezkire ve'l-Müstatref min Ahvâli'r-Ricâl li'l-Ma'rife**, thk. Âmir et-Temîmî, Vizâratü'l-Adl ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, el-Menâme, I, 557.

⁵³² İbn Mende, **el-Müstehrec**, I, 537.

⁵³³ İbn Mende, **el-Müstehrec**, I, 537.

⁵³⁴ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3558.

⁵³⁵ İbn Abdilber, IV, 1947.

⁵³⁶ İbn Abdilber, IV, 1947.

⁵³⁷ Zehebî, **Siyer**, III, 538.

⁵³⁸ İbn Kesîr, **et-Tekmil**, IV, 316; Zehebî, **Târîh**, II, 743.

⁵³⁹ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 455.

⁵⁴⁰ İbn Sa'd, VIII, 333.

⁵⁴¹ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 437.

1.5.4.13. Ümmü Umâre

Nüseybe bint Ka'b b Amr b. Avf b. Mebdûl b. Amr b. Ğanem, Mâzin b. en-Neccâr oğullarındandır.⁵⁴² Annesi er-Rebâb bint Abdillâh b. Habîb b. Zeyd b. Sa'lebe'dir.⁵⁴³ Akabe Biatına tanık oldu⁵⁴⁴, Rıdvan Biatına da tanık oldu.⁵⁴⁵ Uhud, Huneyn ve Yemâme günlerini gördü.⁵⁴⁶ Onun, eşini ve çocuklarının Uhud'da göstermiş oldukları cesaretleri sebebiyle Rasûlullah ona büyük övgüde bulundu ve şöyle dedi: "Bugün Nüseybe bint Ka'b'ın makamı filanın filanın makamından daha hayırlıdır."⁵⁴⁷ Yine şöyle dedi: "Sağa-sola ne tarafa dönsem onun etrafımda savaştığını görüyorum."⁵⁴⁸ Ümmü Umâre de Rasûlullah'a şöyle dedi: "Allah'a dua et de Cennet'te seni bize komşu eylesin." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): "Allah'ım! Onları Cennet'te bana komşu kıl" buyurdu."⁵⁴⁹

Ümmü Umâre Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet etmiş, ondan da birçokları rivayet etmiştir. Onlardan bir kısmı şunlardır: el-Hâris b. Abdillâh b. Ka'b, Abbâd b. Temîm, Habib b. Zeyd⁵⁵⁰, Muhammed b. Sîrîn ve kızkardeşi Hafsa bint Sîrîn ve Ümmü Şerâhîl.⁵⁵¹

Ümmü Umâre hicretin 63\682. yılında Harre gününde Ukbe b. Müslim el-Merî Medine'ye saldırdığı zaman öldürülmüştür.⁵⁵²

Ümmü Umâre'nin Sîret-i Nebi alanında yapmış olduğu rivayetler son derece önemlidir. Çünkü Umâre Rasûlullah'ın hayatındaki önemli durakların çoğuna İslâm'ın yayılmaya ve devlet kurallarının yerleşmeye başladığı dönemlerin başlarından itibaren tanıklık etmiştir.

⁵⁴² İbn Sa'd, VIII, 303; İbn Hibbân, III, 224; Ebu Nuaym, **Me'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3441; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 441.

⁵⁴³ İbn Sa'd, VIII, 303.

⁵⁴⁴ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3440.

⁵⁴⁵ İbn Abdilber, IV, 1948.

⁵⁴⁶ Zehebî, **Siyer**, III, 516.

⁵⁴⁷ Zehebî, **Siyer**, III, 516.

⁵⁴⁸ İbn Sa'd, VIII, 303.

⁵⁴⁹ İbn Sa'd, VIII, 303.

⁵⁵⁰ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 347.

⁵⁵¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 315.

⁵⁵² İbn Hibbân, III, 224.

1.5.4.14. Ümmü İsa bint'l-Cezzâr

Ümmü İsa Binti'l-Cezzâr el-Asriyye, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunan bir hanım sahabedir. Ondan da kızı Ümmü Ferve bint Müzâhim el-Asriyye rivayet etmiştir.⁵⁵³

1.5.4.15. Ümmü Mübeşşir el-Ensâriyye

Ümmü Mübeşşir bint el-Berâ b. Ma'rûr el-Ensâriyye'dir.⁵⁵⁴ Zeyd b.Hârîse'nin eşidir.⁵⁵⁵ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve müminlerin annesi Hafsa bint Ömer'den rivayet etmiştir. Ondan da Cabir b. Abdullah, Mücahid ve Muhammed b. Abdîrrahman b. Hallâd rivayet etmiştir.⁵⁵⁶

1.5.4.16. Ümeyye el-Ğıfâriyye

Ümeyye bint Kays Ebi's-Salt el-Ğıfâriyye'dir.⁵⁵⁷ Müslüman oldu ve Hicretten sonra Rasûlullah'a biat etti. Onunla beraber Hayber'de bulundu.⁵⁵⁸ Yaralıları tedavi etmek, su taşımak ve askere yardım etmek için çıkardı.⁵⁵⁹ Rasûlullah (s.a.s.) ona Hayber ganimetlerinden bir gerdanlık hediye etti ve onu eliyle boynuna taktı. Bunun üzerine o şöyle dedi: "O zaman vallahi bu benden asla ayrılmayacak."⁵⁶⁰

Ümeyye el-Ğıfâriyye, Rasûlullah'ın Safiyye bint Huyey ile yaptığı evliliği, düğüne gelen kadınların birisinden naklederek haber vermiştir.⁵⁶¹ Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etti, ondan da oğlu Süleyman b. Süheym rivayet etti.⁵⁶²

⁵⁵³ İbnü'l-Esîr, VII, 363; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 446.

⁵⁵⁴ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3557.

⁵⁵⁵ İbnü'l-Esîr, VII, 381.

⁵⁵⁶ İbn Kesîr, **et-Tekmil**, IV, 354; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 470.

⁵⁵⁷ İbn Sa'd, VIII, 227; Hatîb Bağdâdî, **Telhîsü'l-Mütesâbih fi'r-Resm**, thk. Sekîne eş-Şihâbî, Talas li'd-Dirâsât ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1. bs., Dimaşk 1985, II, 847; İbnü'l-Esîr, VII, 29; İbn Asâkir, III, 223.

⁵⁵⁸ İbn Sa'd, VIII, 227.

⁵⁵⁹ İbn Sa'd, VIII, 227.

⁵⁶⁰ Hatîb Bağdâdî, **Telhîs**, II, 848.

⁵⁶¹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 37.

⁵⁶² İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 402.

1.5.4.17. Enîse bint Hubeyb

Enîse Bint Hubeyb b. Yesâf b. Atebe b. Amr b. Hudeyc b. Âmir b. el-Hazrec'tir.⁵⁶³ Annesi Zeyneb bint Kays b. Şemmâs'tır.⁵⁶⁴ Enîse, Zeyd b. Hârise ile evlendi. Ondan Abdullah, Muhammed ve Ümmü Gülsüm dünyaya geldi.⁵⁶⁵

Müslüman oldu ve kadınlarla beraber Rasûlullah'a biat etti. Onunla beraber Veda Haccı'na katıldı.⁵⁶⁶

Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etti. Ondan da erkek kardeşinin oğlu Hubeyb b. Abdirrahman b. Hubeyb rivayet etti.⁵⁶⁷

1.5.4.18. Büdeyle bint Müslim

Büdeyle Bint Müslim b. Umeyre b. Süleyman el-Hârisî el-Ensâriyye'dir.⁵⁶⁸ Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yetişen ve onunla iki kibleli namazı kılan bir hanım sahabedir. Kiblenin dönüştürülmesi olayını bize rivayet eden kişidir.⁵⁶⁹ Ondan Muhammed b. Müslime rivayet ett.⁵⁷⁰

1.5.4.19. Hansâ bint Haddâm

Hansâ Bint Haddâm b. Halid el-Ensâriyye.⁵⁷¹ İbn Abdilber onu Bint Haddâm b. Vedîa el-Ensâriyye diye zikretmiştir.⁵⁷² Bir adamı sevip onunla evlenmek istedikten sonra meşhur bir kıssası vardır. Babası reddetti ve bir başkasıyla evlendirdi. Hz. Peygamber (s.a.s.) bunu işitti. Bu evliliği sona erdirip onu sevdiği

⁵⁶³ İbn Sa'd, VIII, 271; İbn Hibbân, III, 24.

⁵⁶⁴ İbn Sa'd, VIII, 271.

⁵⁶⁵ İbn Sa'd, VIII, 271.

⁵⁶⁶ İbnü'l-Esîr, VII, 34.

⁵⁶⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 38.

⁵⁶⁸ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VII, 3277; İbnü'l-Esîr, VII, 34.

⁵⁶⁹ İbnü'l-Esîr, VII, 34.

⁵⁷⁰ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 56.

⁵⁷¹ İbn Abdilber, IV, 1813.

⁵⁷² Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3317.

kişiyle evlendirdi.⁵⁷³ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet etti, ondan da Abdurrahman ve Mücemme' b. Yezid b. Cârîye rivayet etmiştir.⁵⁷⁴

1.5.4.20. Havle bint Sa'lebe

Havle el-Ensâriyye'nin ismi ve nesebiyle ilgili ihtilâf vardır. İsmiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir: Havle, Huveyle bint Huveylid, Havlebint Mâlik b. Sa'lebe, Havlebint Sa'lebe b. Mâlik b. ed-Dühşem ve Havle bint es-Samit.⁵⁷⁵ Evs b. es-Sâmit ile evlenmiştir.⁵⁷⁶ Onun hakkında şu ayet nazil olmuştur: "Allah, seninle eşi hakkında tartışmaya giren ve Allah'a şikayet eden kadının sözünü işitmiştir."⁵⁷⁷ Ensar kadınlarıyla beraber Müslüman oldu ve Rasûlullah'a biat etti.⁵⁷⁸ Ondan Yusuf b. Abdillâh b. Selâm rivayet etti.⁵⁷⁹

1.5.4.21. Rumeysse el-Ensâriyye

Rumeysse el-Ensâriyye'nin kimliği konusunda tarih kaynaklarında ihtilâf vardır. Bazıları onu, Rûmeysse bint Amr b. Hâşim b. el-Muttalib b. Abdi Menaf olarak ⁵⁸⁰ bazıları da sadece Âsım el-Ensâriyye'nin ninesi Rumeysse diye zikretmiştir.⁵⁸¹ Büyük bir ihtimalle o Ensar kadınlarından olup zikredildiği gibi Hâşim b. Abdi Menaf oğullarından değildir. Biz, Medine döneminde ona ait bir rivayetten başkasını bulamadık. Mekke döneminde de ona ait herhangi bir rivayet bulamadık. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) amcasının kızları arasında Rumeysse diye bir isim de bulunmamaktadır.

⁵⁷³ İbnü'l-Esîr, VII, 89.

⁵⁷⁴ Kelâbâzî, VIII, 849.

⁵⁷⁵ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3310 (بنات مالك بن) وقيل: بنت خويلد، وقيل: بنت خولة، وقيل: خولة بنت خويلد، وقيل: بنت مالك بن)

، فقيل: خولة، وقيل: بنت ثعلبة بن مالك بن الدخشم، وقيل: بنت الصامت

⁵⁷⁶ İbnü'l-Esîr, VII, 92.

⁵⁷⁷ Mücâdele, 58/1.

⁵⁷⁸ İbn Sa'd, VIII, 280.

⁵⁷⁹ İbn Abdilber, IV, 1831.

⁵⁸⁰ İbnü'l-Esîr, VII, 119; İbn Abdilber, IV, 1846.

⁵⁸¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 178; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3334.

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) ve Âişe bint Ebi Bekir'den rivayet etmiş, ondan da Âsım b. Ömer b. Katâde ve Muhammed b. el-Münkedir rivayet etmiştir.⁵⁸²

1.5.4.22. Ümmü'l-Münzir el-Ensâriyye

Selmâ bint Kays Ümmü'l-Münzir el-Ensâriyye'dir.⁵⁸³ Udey b. en-Neccâr oğullarının kadınlarından birisidir.⁵⁸⁴ Rasûlullah'ın (s.a.s.) teyzelerinden birisi olup önceden Müslüman olmuş ve onunla iki kibleli namazı kılmıştır.⁵⁸⁵ Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivayet etmiş⁵⁸⁶, ondan da Ümmü Selîr rivayet etmiştir.⁵⁸⁷

1.5.4.23. Sevede bint Mesrah

Sevede Bint Mesrah sahabî hanımlardandır. El-Hasen b. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın doğumunda bulunmuş bir ebe idi. Doğumun ayrıntılarını ve Rasûlullah'a Fâtıma'nın doğumunu nasıl müjdelediğini rivayet etti.⁵⁸⁸

1.5.4.24. Akîle el-Atvâriyye

Akîle bint Ubeyd b. el-Hâris el-Atvâriyye⁵⁸⁹, Medine'li bir hanım sahabedir. Abdah'ta Muhacir kadınlarla beraber Rasûlullah'a biat etti ve bu biatin ayrıntılarını rivayet etti.⁵⁹⁰ Kendisinden, kızı Hacce bint Kurayt rivayet etti.⁵⁹¹

⁵⁸² İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 242.

⁵⁸³ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3351.

⁵⁸⁴ İbn Hibbân, III, 184.

⁵⁸⁵ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 480.

⁵⁸⁶ Taberî, **el-Müntehab**, s. 116.

⁵⁸⁷ İbn Hacer, **Ta'cîlü'l-Menfaa bi Zevâidi Ricâli'l-Eimmeti'l-Erbâa**, thk. İkrâmullah İmdâü'l-Hak, Dâru'l-Beşâir, 1. bs., Beyrut 1996, II, 655.

⁵⁸⁸ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3359; İbn Abdilber, IV, 1868; Safedî, XVI, 26.

⁵⁸⁹ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, III, 3402; İbn Abdilber, IV, 1884.

⁵⁹⁰ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, III, 3402.

⁵⁹¹ İbnü'l-Esîr, VII, 195.

1.5.4.25. Umeyre el-Ensâriyye

Umeyre bint Mesud b. Evs b. Malik b. Sevad b. Zafer el-Ensâriyye'dir.⁵⁹² Annesi Leylâ bint el-Hutaym b. Udey'dir. Kays b. Zeyd b. Âmir ile evlenmiş, ondan da Habîbe ve Ümmü Cündüb'ü dünyaya getirmiştir.⁵⁹³ Dört kız kardeşiyle beraber Medine'de Rasûlullah'a biat etti.⁵⁹⁴

1.5.4.26. Fâtıma Bint el-Yemân

Fâtıma bint el-Yemân büyük sahabe Huzeyfe b. el-Yemân'ın kardeşidir.⁵⁹⁵

Rasûlullah'ın vefat ettiği son hastalığında onu ziyaret etmiştir. Rasûlullah acı çekerken onunla ilgili gördüğü şeyleri rivayet etti.⁵⁹⁶ Erkek kardeşi Ubeyde b. Huzeyfe ondan rivayet etti.⁵⁹⁷

1.5.5. Muhacir ve Ensâr Olmayan Kadın Râvîler

1.5.5.1. Halîme bint Ebi Züeyb

Halîme bint Ebi Züeyb Abdullah b. Şecne b. Câbir, Hevâzin kabilesine mensub Sa'd b. Bekr oğullarındandır.⁵⁹⁸ Hz. Peygamber'i (s.a.s.) emziren sütannesidir. Kocasını el-Hâris b. Abduluzza b. Sa'd b. Bekir'dir.⁵⁹⁹

İbn Abdilber onun Huneyn gününde Hz. Peygamber'e (s.a.s.) geldiğini, onun da kalkıp ridasını onun için serdiğini ve üzerine oturduğunu zikreder.⁶⁰⁰ Ancak es-

⁵⁹² İbn Sa'd, VIII, 256.

⁵⁹³ İbn Sa'd, VIII, 256.

⁵⁹⁴ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 251.

⁵⁹⁵ İbn Sa'd, VIII, 248.

⁵⁹⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 279.

⁵⁹⁷ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 279.

⁵⁹⁸ İbn Ebi Heyseme, Ebu Bekir Ahmed (ö. 279/892), **Târîh-u İbn Ebî Heyseme**, thk. Salâh b. Fethi Hilâl, el-Fârûk el-Hadîse li't-Tıbbâti ve'n-Neşr, 1. bs., Kahire 2006, II, 816; İbn Hibbân, I, 38; İbn Mende, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, s. 939.

⁵⁹⁹ Ebu Nuaym, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, VI, 3292; İbn Abdilber, IV, 1813.

⁶⁰⁰ İbn Abdilber, IV, 1813; İbn Mende, **Ma'rîfetü's-Sahâbe**, s. 939.

Safedî Huneyn günü Rasûlullah'a gelen kişinin eş-Şeymâ bint Halîme es-Sa'diyye olduğunu söyler.⁶⁰¹ Bu rivayet doğruya daha yakındır.

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet etti. Emzirme dönemi boyunca onunla ilgili olarak gördüğü kerâmetleri ve bereketleri aktardı. Daha sonra ondan da Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib aktarmıştır.⁶⁰²

1.5.5.2. Ümmü Ma'bed

Âtike bint Hâlid b. Halîf b. Munkız b. Rabîa, Huzaa oğullarındandır.⁶⁰³ Ümmü Ma'bed künyesiyle meşhurdur. Rasûlullah (s.a.s.) Medine'ye hicret ettiği sırada yolda ona misafir oldu. O, meşhur koyun kıssasının sahibidir.⁶⁰⁴ Bu vakitten itibaren Müslüman olduğu söylenmiştir. Yine bu olaydan sonra Müslüman olup daha sonra da biat ettiği söylenmiştir.⁶⁰⁵ Ümmü Ma'bed, Ömer b. el-Hattâb'ın hilâfeti dönemindeki er-Ramâde (kıtık dönemi) yılına kadar yaşadı.⁶⁰⁶

1.5.5.3. Sîrîn el-Kıptiyye

Sîrîn el-Kıptiyye, Rasûlullah'ın (s.a.s.) oğlu İbrahim'in annesi Mâriye'nin kız kardeşidir. Bu ikisini Rasûlullah'a Kıptîlerin meliki Mukavkıs hediye etti. O da Mâriye'yi kendine seçti. Sîrîn'i de Hassân b. Sâbit'e hibe etti. Sîrîn, ondan Abdurrahman b. Hassân b. Sâbit'i dünyaya getirdi.⁶⁰⁷

⁶⁰¹ İbn Abdilber, IV, 1813.

⁶⁰² Safedî, XIII, 83.

⁶⁰³ İbn Sa'd, VIII, 224; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3400; İbn Abdilber, IV, 1876; İbnü'l-Esîr, VII, 186.

⁶⁰⁴ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 475.

⁶⁰⁵ İbn Sa'd, VIII, 225.

⁶⁰⁶ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 477.

⁶⁰⁷ İbn Sa'd, VI, 204; Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3366.

1.6. TÂBÎÎNDEN OLAN HANIM RÂVÎLER

1.6.1. Tâbîî Kavramının Sözlük ve Terim Anlamı

Genel olarak tâbîînin ne olduğunu bilmek faydasız değildir. Hatta hadis ehli açısından bu, mürsel ve müsnedi tanıma konusunda kendisine müracaat edilen temel bir ilimdir. Sahabeyi tanıma konusunda da durum aynıdır.⁶⁰⁸

Hadis-i Şerif'te Tâbîî'nin fazileti hakkında şöyle geçer: “Ümmetimin en hayırlısı, benim içinde yaşadığım dönemdir, sonra onları takip edenlerdir.”⁶⁰⁹ Bu Hadis'e göre Tâbîîn fazilette Sahebe döneminden sonra gelir. Sahabe'den sonra dönem olarak insanların en hayırlı dönemi Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashabıyla konuşan ve onlardan hadis ezberleyen kimselerin dönemidir. Çünkü sahabîler vahye ve onun nüzulüne tanık olmuşlardır.⁶¹⁰

Kavram olarak Tabîî kavramı iki unsuru içine alır:

1) Bir sahabe ile sohbet eden kişidir. Hatîb Bağdâdî (463/1070)'nin görüşü budur. Bu tanıma göre onu sadece görmek yetmez.

2) Sohbet etmese de bir sahabe ile görüşen ama sahabede olduğu gibi onunla sohbet etmeyen kişidir. Bu da Hâkim'in (ö. 405/1014) ilkesidir.⁶¹¹ âlimlerin çoğu bu ilkeyi esas almıştır.⁶¹²

Âlimlerin dediklerine göre sahabede aranan şart aranmaksızın, sahabeyi sadece görmek tâbîî olmak için yeterlidir. Ancak İbn Hibbân bu konuda onu görmek için akli erecek bir yaşta olmayı şart koşturmuştur. Aksi takdirde akli ermeyen küçük yaşta görürse bu yeterli değildir.

⁶⁰⁸ Suyûtî, **Tedribü'r-Râvî fî Şerhi'n-Nevâvî**, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîse, II, 234.

⁶⁰⁹ Müslim, IV, 1962, Hadis No: 2533.

⁶¹⁰ Hâkim, **Ma'rîfetü Ulûmi'l-Hadîs**, thk. es-Seyyid Muazzam Hüseyin, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. bs., Beyrut, 1977, s. 42.

⁶¹¹ Hâkim, **Ma'rîfe**, s. 42.

⁶¹² Irâkî, s. 274.

1.6.2. Tâbiünden Olan Hanım Râvîler

1.6.2.1. Ümmü Bekir ez-Zühriyye

Ümmü Bekir bint el-Mesrûr b. Muhriye el-Karaşîyye ez-Zühriyye⁶¹³, Rasûlullah'ın (s.a.s.) mevlâsı Ubeydullah b. Ebi Râfi'den rivayet etti. Ondan da erkek kardeşinin oğlu Abdullah b. Cafer b. Abdurrahman b. el-Mesrûr rivayet etti.⁶¹⁴

1.6.2.2. Ümmü Avn

Ümmü Avn bint Mümid b. Cafer b. Ebi Talib el-Kuraşîyye el-Hâşîmiyye'dir.⁶¹⁵ Muhammed b. el-Hanefîyye b. Ali b. Ebi Talib'in eşidir.⁶¹⁶

Ümmü Avn, ninesi Esmâ bint Umeys'ten Cafer b. Ebi Talib'in şehid olması olayını rivayet etti.⁶¹⁷ Ondan da oğlu Avn b. Muhammed b. el-Hanefîyye ve Ümmü İsa el-Cezzâr rivayet etti.⁶¹⁸

1.6.2.3. Ümmü Gülsüm bint Ebi Bekir

Ümmü Gülsüm bint Ebi Bekir b. Ebi Kuhâfe b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir.⁶¹⁹ Annesi Habîbe bint Hârice'dir.⁶²⁰ Annesi kendisine hamile iken babası vefat etti.⁶²¹ Babası onun hakkında kızı Âişe'ye şöyle tavsiyede bulundu: "Ben onda bir aktiflik görüyorum. Ona karşı iyi olmanızı tavsiye ediyorum."⁶²²

⁶¹³ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 332; İbn Kesîr, **Tekmîl**, IV, 326.

⁶¹⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 333.

⁶¹⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 373; Zehebî, **el-Kâşif**, II, 526; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 348; İbn Hacer, **Takrîbü't-Tehzîb**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r-Reşîd, 1. bs, Dimaşk 1986, s. 757; Hazrecî, Ahmed b. Abdillâh b. Ebi'l-Hayr (ö. 923/1517), **Hulâsa Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**, thk. Abdülfettâh Ebu Ğudde, Dâru'l-Beşâir, 5. bs, Halep, 1995, s. 499.

⁶¹⁶ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 348.

⁶¹⁷ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 375, 375.

⁶¹⁸ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 375, 375.

⁶¹⁹ İbn Sa'd, VIII, 337; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 380.

⁶²⁰ İbn Sa'd, VIII, 337.

⁶²¹ İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 466.

⁶²² İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 351.

Talha b. Ubeydillah ile evlendi. Ondan Âişe bint Talha'yı dünyaya getirdi. Talha sonra Cemel Vakası'nda öldürüldü. Ondan sonra Abdurrahman b. Abdillah b. Ebi Rabîa ile evlendi. Ondan da dört çocuğu oldu.⁶²³

Ümmü Gülsüm kardeşi ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi Âişe'den rivayet etti. Ondan da oğlu İbrahim b. Abdurrahman ve Cabir b. Abdillah el-Ensârî, Talha b. Yahya b. Talha b. Ubeydillah ve başkaları rivayette bulunmuştur.⁶²⁴ Ümmü Gülsüm sahabî hanımlardan değildir. Çünkü o, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra dünyaya gelmiştir.⁶²⁵

1.6.2.4. Ümmü Musa

Adı Habîbe, bir görüşe göre de Fâhite'dir.⁶²⁶ Ali b. Ebi Talib'in câriyesi idi.⁶²⁷ Ali b. Ebi Talib ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi olan Ümmü Seleme'den rivayet etmiş, ondan da Muğîre b. Mukassem ed-Dabî rivayet etmiştir.⁶²⁸

1.6.2.5. Hafsa bint Sîrîn

Ümmü'l-Hüzeyl Hafsa bint Sîrîn Basralıdır. Tâbiîn'den olan meşhur Muhammed b. Sîrîn'in kız kardeşidir.⁶²⁹ Zamanının kadınları arasında emsali yoktu.⁶³⁰ Kur'ân'ı on iki yaşındayken okudu.⁶³¹ Yetmiş yıl yaşadı ve Hicrî 100-110\718-728 yılları arasında vefat etti.⁶³²

Kendisine İyâs b. Muâviye sorulunca şöyle dedi: "Hafsa'ya karşılık tercih edeceğim hiç kimseye ulaşmadım." Bunun üzerine ona Hasan el-Basrî ve Muhammed b. Sîrîn olduğu söylendi. O da: "Ben ise ona karşılık hiç kimseyi tercih etmiyorum." dedi.⁶³³

⁶²³ Zehebî, **Târîh**, II, 449.

⁶²⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 381.

⁶²⁵ İbnü'l-Esîr, VII, 373.

⁶²⁶ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 356.

⁶²⁷ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 481.

⁶²⁸ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 389.

⁶²⁹ İbn Sa'd, VIII, 352.

⁶³⁰ Zehebî, **Târîh**, III, 37.

⁶³¹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 151.

⁶³² İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 409.

⁶³³ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 226.

Hafsa, Enes b. Malik, Ümmü Atıyye el-Ensâriyye, kardeşi Muhammed b. Sîrîn, Hasan el-Basrî'nin annesi Hayre ve başkalarından rivayet etti. Ondan da İyâs b. Muaviye, Âişe bint Sa'd el-Basriyye, Abdullah b. Avn, Âsım el-Ahvâl ve Hişâm b. Hassân rivayet etti.⁶³⁴

1.6.2.6. Rumeysse bint el-Hâris

Rumeysse bint el-Hâris b. et-Tufeyl b. Sehbara el-Ezdî.⁶³⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi Âişe'nin sütkardeşi Avf b. el-Hâris'in kardeşidir. O, İbn Ebi Atîk diye bilinen Muhammed b. Abdірrahman b. Ebi Bekir es-Sıddîk'in zevcesidir.⁶³⁶ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi Ümmü Seleme'den rivayet etti. Ondan da kardeşi Avf b. el-Hâris.⁶³⁷

1.6.2.7. Safiyye bint Şeybe

Safiyye bint Şeybe b. Osman b. Ebi Talha b. Abdiluzzâ b. Osman b. Abdiddâr b. Kusay.⁶³⁸ Dedesi Osman b. Ebi Talha Kâbe-i Müşerreffe'nin kapıcısıdır.⁶³⁹ Annesi Ümmü Osman Berre bint Süfyan'dır.⁶⁴⁰ Onunla Abdullah b. Halid b. Üseyd b. Ebi'l-İs b. Ümeysse evlendi.⁶⁴¹

Safiyye güvenilir râvîlerden sayılır.⁶⁴² Dârekutnî onun sahabe değil, taiînden olduğunu tekit eder.⁶⁴³

O, fakih bir kadındır.⁶⁴⁴ Velid b. Abdilmelik b. Mervan zamanına kadar yaşadı.⁶⁴⁵ Safiyye şu kişilerden rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.s.), Abdullah b. Ömer, Esmâ bint Ebi Bekir, Berre bint Ebi Ticâra, Âişe bint Ebi Bekir, Rasûlullah'ın

⁶³⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 152.

⁶³⁵ İbn Hibbân, IV, 244; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 176; Zehebî, **el-Kâşif**, II, 508; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 241; İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 419.

⁶³⁶ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 176.

⁶³⁷ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 419.

⁶³⁸ İbn Sa'd, VIII, 343; İbn Abdilber, IV, 1873; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 212; Zehebî, **Siyer**, IV, 484.

⁶³⁹ İbn Hibbân, IV, 520.

⁶⁴⁰ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 212.

⁶⁴¹ İbn Sa'd, VIII, 343.

⁶⁴² İbn Hibbân, IV, 520.

⁶⁴³ Zehebî, **Târîh**, II, 974.

⁶⁴⁴ Zehebî, **Siyer**, IV, 484.

⁶⁴⁵ Zehebî, **Siyer**, IV, 484.

(s.a.s.) zevceleri Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe, Ümmü Osman bint Ebi Süfyan ve el-Eslemiyye.⁶⁴⁶

Ondan da İbrahim b. Muhacir, Büdeyl b. Meysere, el-Hasen b. Müslim, Abdullah b. Osman b. Hasen, Abdülhamîd b. Cübeyr ve Meymun b. Mihrân rivayet etti.⁶⁴⁷ Rivayetlerini birçokları aktarmıştır.⁶⁴⁸

1.6.2.8. Âişe bint Sa'd

Âişe bint Sa'd b. Ebi Vakkâs b. Vehb b. Abdi Menâf b. Zühre'dir.⁶⁴⁹ Annesi Zeyn bint el-Hâris b. en-Numan'dır.⁶⁵⁰ Âişe zamanının en güzel kadınlarından birisiydi.⁶⁵¹ Hicrî 117 yılında 84 yaşında vefat etti.⁶⁵²

Âişe, babasından, Ümmü Zer'den ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hanımlarının altısından rivayet etti. Ondan da İmam Malik b. Enes, İsmail b. İbrahim b. Ukbe, el-Hakem b. Utbe, Muhammed b. Mücahid b. Musa b. Sa'd b. Ebi Vakkâs ve başkaları rivayet etti.⁶⁵³

1.6.2.9. Âişe bint Talha

Âişe bint Talha b. Ubeydillah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym'dir.⁶⁵⁴ Annesi Ümmü Gülsüm bint Ebi Bekir es-Sıddîk'tir.⁶⁵⁵ Zamanının en güzel kadınlarındanı.⁶⁵⁶ Abdullah b. Abdirrahman b. Ebi Bekir es-Sıddîk ile evlendi, daha sonra da Mus'ab b. Zübeyir b. Avvâm ile evlendi. Eşi öldürüldü. Bunun üzerine Ömer b. Ubeydullah b. Ma'mer ile evlendi.⁶⁵⁷ Aşırı güzelliği

⁶⁴⁶ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 264.

⁶⁴⁷ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 264.

⁶⁴⁸ İbn Sa'd, VIII, 343.

⁶⁴⁹ İbn Sa'd, VIII, 341; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 236; Zehebî, **Târîh**, III, 255; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 277.

⁶⁵⁰ İbn Sa'd, VIII, 341.

⁶⁵¹ İbn Hibbân, IV, 288.

⁶⁵² Zehebî, **Târîh**, III, 255.

⁶⁵³ İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 277.

⁶⁵⁴ İbn Sa'd, VIII, 314; Zehebî, **Târîh**, III, 76; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 236; İbn Asâkir, LXIX (69), 248.

⁶⁵⁵ Zehebî, **Târîh**, III, 369.

⁶⁵⁶ Zehebî, **Târîh**, III, 369.

⁶⁵⁷ İbn Sa'd, VIII, 314.

sebebiyle onunla evlenenlerin hepsi de ona mehir olarak Arabın hiçbir kadına vermediği mihri verdi. Öyle ki, bu konuda şair şöyle dedi:

وتبیت سادات الجیوش جیاعاً	يُضع الفتاة بالف الف كامل ⁶⁵⁸
Kızı çiyez olarak bin bin alıyor	ancak ordu liderleri aç kalıyor

Âişe bint Talha, teyzesi ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcesi Âişe'den rivayet etmiş, ondan da oğlu Talha b. Abdillâh b. Abdîrrahman b. Ebî Bekir es-Sıddîk, Abdullâh b. Yesâr, Atâ b. Ebî Rebâh, Habîb b. Ebî Amre, Muâviye b. İshâk ve başkaları rivayet etmiştir.⁶⁵⁹

1.6.2.10. Amre bint Abdîrrahman

Amre bint Abdîrrahman b. Esad b. Zûrâre b. Ades Neccâr oğullarındandır.⁶⁶⁰ Annesi Sâlime bint Hakîm b. Hâşim'dir.⁶⁶¹ Amre Medinelilerin en bilgili olan hanınlarındandır sayılır⁶⁶² İbn Kesîr onun hakkında şöyle dedi: “Kadınlar arasında ondan daha âlim yoktur.”⁶⁶³ Amre, Rasûlullah'ın (s.a.s.) eşi Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Âişe'nin evinde yetişti. Onun geniş ilminden bol bol aldı. Birçok rivayeti ondan aktarmış, ayrıca Ümmü Seleme'den de rivayette bulunmuştur.⁶⁶⁴

Ondan İbn Şihâb ez-Zührî rivayet etti ve şöyle dedi: “Kasım b. Muhammed bana dedi ki: “Ey çocuk! Senin ilim taleb etmeye düşkün olduğunu görüyorum. Sana onu alacağın kabı göstersem olmaz mı?” Ben de: “Tabi ki” dedim. O da şöyle dedi: Amre'yi öneririm, çünkü o Âişe'nin odasında idi.” Dedi ki: “Ona gittim ve onun bitip tükenmek bilmeyen bir derya olduğunu gördüm.”⁶⁶⁵ Zührî'nin dışında birçokları ondan rivayet etti.⁶⁶⁶ Hicrî 98\716 yılında vefat etti.⁶⁶⁷

⁶⁵⁸ Zehebî, **Târîh**, III, 76.

⁶⁵⁹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 238.

⁶⁶⁰ İbn Sa'd, VIII, 350; Zehebî, **Târîh**, II, 1151; İbn Kesîr, **et-Tekmîl**, IV, 281.

⁶⁶¹ İbn Sa'd, VIII, 350.

⁶⁶² İbn Hibbân, V, 288.

⁶⁶³ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, XI, 339.

⁶⁶⁴ İbn Sa'd, VIII, 350.

⁶⁶⁵ Zehebî, **Siyer**, IV, 508.

⁶⁶⁶ Kelâbâzî, II, 856.

⁶⁶⁷ İbn Hibbân, V, 288.

1.6.2.11. Umeyre bint Ebi'l-Hâkim

Umeyre bint Ebi'l-Hâkim Râfi' b. Sinan'dır.⁶⁶⁸ Biyografi kitaplarında hatta diğer tarih kaynaklarında onunla ilgili olarak bu basit bilgi dışında bir şey bulamadık.

1.6.2.12. Umeyre bint Ubeydillah

Umeyre bint Ubeydillah b. Ka'b b. Malik Et-Tâbiyye El-Ensâriyye'dir.⁶⁶⁹ Uhut Savaşı ile ilgili olarak babasından sadece onun yaptığı önemli bir rivayet vardır.⁶⁷⁰

1.6.2.13. Fâtıma bint el-Hüseyin

Fâtıma bint el-Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kuraşîyye el-Hâşîmiyye el-Medeniyye,⁶⁷¹ Zeynelâbidîn ve Sekîne'nin kız kardeşidir. En meşhur tabiûn devri hanımlarındandır. el-Hasen b. el-Hasen b. Ali b. Ebi Talib ile evlenmiştir. O ölünce Fatıma, Abdullah b. Amr b. Osman ile evlenmiştir.⁶⁷² Fâtıma doksan yıl yaşamış ve Hicrî 110 yılından sonra vefat etmiştir.⁶⁷³

Müminlerin annesi Âişe, Esmâ bint Umeys, Rasûlullah'ın kızı Fatıma, Bilâl b. Rebâh, Zeyneb bint Ali b. Ebi Talib, Zeynelâbdin, Abdullah b. Abbas ve babası el-Hüseyin b. Ali'den rivayet etmiştir.⁶⁷⁴ Kendisinden de oğlu İbrahim b. Hasan, oğlu Hasan b. Hasan b. Hasan, Ziyâd Ebu Hişâm, Sehl b. Yusuf b. Sehl b. Malik el-Ensârî ve daha birçok kimse rivayette bulunmuştur.⁶⁷⁵

⁶⁶⁸ İbnü'l-Esîr, VII, 202; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 248.

⁶⁶⁹ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XIX, 100; Fâlûcî, Ekrem b. Muhammed, **el-Mu'cemü's-Sağîr li Ruvâti'l-İmâm İbn Cerîr et-Taberî**, Dâru İbn Affân, Kahire ts., II, 837.

⁶⁷⁰ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XIX, 100.

⁶⁷¹ Hatîb Bağdâdî, **Târîh**, III, 374; İbn Asâkir, **Târîh**, X, 70; Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 254.

⁶⁷² Hatîb Bağdâdî, **Târîh**, III, 374.

⁶⁷³ İbn Hibbân, V, 300; Zehebî, **Târîh**, III, 295.

⁶⁷⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 295.

⁶⁷⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 295.

1.6.2.14. Fâtıma bint el-Münzir

Fâtıma bint el-Münzir b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abduluzza b. Kusay'dır.⁶⁷⁶

Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr ile evlenmiş onunla 13 yıl evli kalmıştır.⁶⁷⁷

Fâtıma, Ebu Bekir'in kızı Esma, Amre bint Abdirrahman el-Ensâriyye ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşi Ümmü Seleme'den rivayet etti.⁶⁷⁸ Ondan da kocası Hişâm b. Urve, İbn İshak ve Muhammed b. Sûka rivayet etti.⁶⁷⁹

1.6.2.15. Fâtıma el-Eşcaiyye

Fâtıma bint Müslim el-Eşcaiyye'dir.⁶⁸⁰ Tabîinden olup Fâtıma el-Huzâiyye⁶⁸¹ ve Müslim b. Beşer'den rivayet etmiştir.⁶⁸²

1.6.2.16. Kerîme bint el-Mikdâd

Kerîme bint el-Mikdâd b. Esved el-Kindiyye⁶⁸³, Abdullah b. Vehb b. Za'me ile evlendi.⁶⁸⁴ Annesi Dubâa bint ez-Zübeyr b. Abdilmuttalib'ten rivayet etti.⁶⁸⁵ Ondan da kocası Abdullah b. Vehb ve kızı Kuraybe bint Abdillâh b. Vehb rivayet etti.⁶⁸⁶

⁶⁷⁶ İbn Sa'd, VIII, 384.

⁶⁷⁷ Kurtubî, Ebu'l-Velîd Sükeyman b. Halef (ö. 474/1082), **et-Ta'dîl ve't-Tecrîh Limen Harece Leh'l-Buhârî fî'l-Câmi'is-Sahîh**, thk. Ebu Lübâbe Hüseyin, Dâru'l-Livâ, 1. bs., Riyad 1986, III, 1295.

⁶⁷⁸ Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedruddin (ö. 855/1451), **Meğâni'l-Ahyâr fî Şerhi Esâmî Ricâli Meân'l-Âsâr**, thk. Muhammed Hasen, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 2006, III, 498.

⁶⁷⁹ Suyûtî, **İs'âfü'l-Mübatta bi Ricâli'l-Muvatta**, el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, Kahire ts., s. 35.

⁶⁸⁰ Ebu Nuaym, **Ma'rifetü's-Sahâbe**, VI, 3412.

⁶⁸¹ İbn Sa'd, VIII, 63.

⁶⁸² İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 438.

⁶⁸³ İbn Hibbân, V, 343; İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 448.

⁶⁸⁴ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 293.

⁶⁸⁵ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 293.

⁶⁸⁶ İbn Hacer, **Tehzîb**, I, 438.

1.6.2.17. Hind bint el-Hâris

Hind bint el-Hâris el-Fârisiyye⁶⁸⁷, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcelerine yetişen bir hanımdır.⁶⁸⁸ Ma'bed b. el-Mikdâd b. el-Esved ile evlendi.⁶⁸⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi Ümmü Seleme ve İbn Şihâb ez-Zührî'den rivayet etti.⁶⁹⁰

Sîret-i Nebile ilgili rivayetleri olan tespit ettiğimiz tâbiî kadınların sayısı on yedidir. Yukarda tarih kaynaklarından bulup zikrettiğimiz tercemelerden anlaşılmaktadır ki bu dönemdeki rivayetlerin çoğunluğu, büyük tâbiî hanımlarındandır. Bunların ilmî yeterlilikleri vardır veya müminlerin anneleri olan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hanımlarıyla veya büyük hanım sahabîlerle bağları vardır. Onlardan bilimsel bir hassasiyetle Sîret-i Nebile ilgili rivayetlerde bulunmuşlardır. Onların rivayetleri ile ilgili tarih kaynaklarının çoğu bunlarla doludur. Tarihçilerin çoğu bu rivayetlerin hassasiyetini ve Sîret-i Nebi alanındaki önemini zikretmişlerdir. Bu konuda Zehebî şöyle demiştir: “Kadınlar içinde itham edilen veya alimlerin terk ettikleri kimseleri bilmiyorum.”⁶⁹¹ Bu, onların bu alanda yaptıkları rivayetlerin değerini ve bu konuda erkeklere olan üstünlüklerini gösterir.

1.7. TEBAU'T-TÂBÎÎNDEN OLAN KADIN RÂVÎLER

1.7.1. Ümmü İbbân bint el-Vezzâ'

Ümmü İbbân bint el-Vezzâ' b. Zerrâ'u'l-Abdiyye'dir.⁶⁹² Dedesi Zerrâ' b. Âmir el-Abdî'den rivayet etti. Ondan da Matar b. Abdirrahman el-A'nak rivayet etti.⁶⁹³

⁶⁸⁷ İbn Sa'd, VIII, 351.

⁶⁸⁸ İbn Sa'd, VIII, 351.

⁶⁸⁹ Mizzî, **Tehzîb**, XXXV, 320.

⁶⁹⁰ İbn Hacer, **Tehzîb**, XII, 457.

⁶⁹¹ Zehebî, **Mîzân**, IV, 604.

⁶⁹² Zehebî, **el-Muktenâ fî Serdi'l-Künâ**, thk. Muhammed Salih, el-Meclisü'l-İlmî el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 1.bs., Medine, 1988, II, 167; amlf., **Mîzân**, IV, 486; İbn Kesîr, **et-Tekmil**, IV, 323.

⁶⁹³ İbn Hacer, **et-Tehzîb**, XII, 458.

1.7.2 Ümmü İshak bint Talha

Ümmü İshak bint Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.⁶⁹⁴ Kocası Abdullah b. Ebi Atfık b. Muhammed b. Abdirrahman b. Ebi Bekir es-Sıddîk'tir.⁶⁹⁵

1.7.3. Ümmü Urve bint Cafer

Ümmü Urve bint Cafer ez-Zübeyir b. Avvâm'dır.⁶⁹⁶ Yüz seksen bir yılında vefat etmiştir.⁶⁹⁷

1.7.4. Zeyneb bint Süleyman

Zeyneb bint Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdilmuttalib el-Hâşimiyye'dir.⁶⁹⁸ Abbasî emîresidir. Ailesiyle beraber el-Hamîme adlı beldeye yaşadı.⁶⁹⁹ Muhammed b. İbrahim el-İmâm ile evlendi.⁷⁰⁰

Çağındaki kadınların en üstünlerinden birisiydi.⁷⁰¹ Görüş ve fesahat sahibiydi. Bağdat'ta ikamet etti. Halifeler ona hürmet eder ve ikramda bulunurdu.⁷⁰² Hattâ Halife el-Mehdî hanımı Hayzerân'a, edebini, ahlakını ve ilmini almak üzere Zeyneb'e gidip gelmesini emretti.⁷⁰³ Zeyneb babası Süleyman b. Ali'den rivayet etti. Ondan da Âsım b. Ali b. Âsım el-Vâsitî, Cafer b. Abdilvâhib b. Cafer ve başkaları rivayet etti.⁷⁰⁴ Zeyneb Halife Me'mun'un vefatından sonra 218\833 yılında vefat etti.⁷⁰⁵

⁶⁹⁴ İbn Sa'd, V, 245.

⁶⁹⁵ Zehebî, **Târîh**, IV, 81.

⁶⁹⁶ Buhârî, **et-Târîhu'l-Evsat**, thk. Mahmud İbrahim, Dâru'l-Va'y, 1. bs., Kahire 1977, II, 227.

⁶⁹⁷ Zehebî, **Târîh**, IV, 779.

⁶⁹⁸ Ruveyfî'î, IX, 174; Ziriklî, III, 66.

⁶⁹⁹ el-Hamîme: Şam tarafında Amman'ın köylerinden birisidir. Orada Abbas oğulları ikamet ediyordu. bk. Yâkût el-Hamevî, II, 307.

⁷⁰⁰ İbn Asâkir, LXIX (69), 169.

⁷⁰¹ İbn Asâkir, LXIX (69), 171.

⁷⁰² Ziriklî, III, 66.

⁷⁰³ Ziriklî, III, 66.

⁷⁰⁴ İbn Asâkir, LXIX (69), 169.

⁷⁰⁵ Ruveyfî'î, IX, 175.

1.8. KADIN RAVİLERLE İLGİLİ GENEL DEĞERLENDİRME

Rasûlullah'ın annesinden ve zevcelerinden başlayıp tebeü't-tâbiîn dönemine kadar tespit edip tanımaya çalıştığımız Sîret-i Nebi'yi rivayet eden hanım râvîleri, hocalarını ve öğrencilerini bu bölümde ele aldık. Bölüm sonunda, şunları söylememiz mümkündür:

1) Sahabe döneminde Sîret-i Nebi ile ilgili kadınların yapmış oldukları rivayetlerin çoğunluğu müminlerin anneleri vasıtasıyla, özellikle de Âişe bint Ebi Bekir, Ümmü Seleme ve bu ikisinden sonra gelen Hz. Peygamber'in (s.a.s.) diğer hanımları vasıtasıyla gelmiştir. Bu, bazı hanım sahabîlerin Rasûlullah'tan doğrudan rivayet etmedikleri anlamına gelmez. Olaya tanıklık eden kimseden de nakilde bulunan sahabî hanımlar vardır. Bazı râvîler ise Rasûlullah ile beraber olayların çoğuna tanık olmuşlar ve bunları rivayet etmişlerdir. Olayın tanığı olarak bir konuda bilgi veren kimsenin bu anlatımı tarih ilminde son derece önemlidir. Bu sebeple Rasûlullah devri hanımlarından nakledilen bu bilgiler, siyer ilmi açısından da büyük bir değere sahiptir. Hz. Âişe'den aktarılan bilgilerin önemli bir kısmının böyle olduğu söylenebilir. Bu siyer bilgileri çok erekn dönemde Hz. Âişe'nin öğrencilerinden Âişe bint Talha,⁷⁰⁶ Amre bint Abdîrrahman ve Urve b. ez-Zübeyr vasıtasıyla yazıya geçirildiği de söylenebilir.

Urve teyzesi Âişe ile uzun yıllar beraber yaşadı. Ondan alması gereken bütün bilgileri aldı diyebiliriz. Bu konuyla ilgili Hişam'ın babası Urve'den aktardığı bir rivayete göre Urve, Hz. Âişe'nin vefatından dört sene kadar önce; "Teyzem Âişe bu gün ölse, keşke ona sorsaydım diye pişman olacağım bir şey kalmamıştı" demiştir.⁷⁰⁷

2) Tâbiîn döneminde Sîret-i Nebi ile ilgili hanım sahabîlerin yapmış oldukları rivayetlerin çoğunu Âişe, Ümmü Seleme, Ümmü Atıyye ve Esmâ bint Ebi Bekir'in öğrencileri aktarmıştır. Bu dönemin en göze çarpan rivayetlerine örnek olarak Hafsa bint Sîrîn ve Fatma bint el-Münzir'in rivayetleri verilebilir. Bu dönemin diğer rivayetleri ise rivayetleri bir-ikiyi geçmeyen hanım tâbiîler tarafından babası, kocası, amcası vs. vasıtasıyla yapılmıştır.

⁷⁰⁶ Buharî, Edebü'l-Müfred adlı eserinde (1997 baskısı sayfa 431-432) Âişe bint Talha'nın gelen mektuplara cevap yazdığını belirtir.

⁷⁰⁷ Yakup b. Süfyan el-Fesevî, el-Ma'rife ve't-Tarih, Beyrut 1981, I, 489.

3) Sîret-i Nebeviyye konusunda hanım râvîleri araştıran kişi, kadunların siyer ile ilgili yapmış oldukları rivayetlerin müminlerin annelerinin vefatından sonra bu rivayetleri kendilerinden alan öğrencileri olmasına rağmen ciddi ölçüde gerilediğini görecektir.

4) Tâbiîn nesli içinde Sîret-i Nebi ile ilgili olarak kadınların yapmış oldukları rivayetlerin çok olduğu gözlenmez. Bu bize, onların Sîret-i Nebi ile ilgili rivayetleri fazla talep etmedikleri, edenlerin de çok az olduğu izlenimini vermektedir. Bunun yanı sıra bu kimseler şöhret bulmamışlardır. Bu durum, onların terceme kitaplarında az zikredilmelerine yol açmıştır. Onlardan birisini zikreden kimse onunla ilgili ya dikkatsizce bilgi vermekte, ya da onun durumunu ve vefat tarihini bilmemektedir. Bu rivâyetleri incelediğimiz zaman, onların çoğunun ravilerin kendi çevrelerindeki akrabalarından aktardıkları bir kaç rivayeti geçmeyecek şekilde olduğunu görüyoruz.

5) Hicrî üçüncü asırda tedvinin yoğunluğuna rağmen Sîret-i Nebi alanında bazı kadınların hocalarından dinleyip aktarmak şeklinde göstermiş oldukları bireysel çabaların dışında oldukça az rivayet kayda geçmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİ İLE İLGİLİ SÎRET-İ NEBİ ALANINDA KADINLARIN TÂRİH RİVAYETLERİ, BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ EDİLMESİ

2.1. PEYGAMBER'İN (S.A.S.) NESEBİ

2.1.1. Ma'ad b. Adnan'ın Nesebi

Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcesi Ümmü Seleme'nin şöyle dediği rivayet edilir: “Rasûlullah'ı (s.a.s.) ‘Ma'ad b. Adnan b. Uded b. Zend b. el-Berrâ b. A'râk es-Serâ’ derken işittim. Rasûlullah sonra şunu okudu: ‘Âd'ı, Semud'u, Rass Ashâbı'nı ve bunların arasında kalan Allah'tan başkasının bilmediği birçok kuşakları helâk etti.’” Ümmü Seleme şöyle dedi: A'râk es-Serâ İsmail b. İbrahim ve Zend Hemeysa' ve Berrâ.⁷⁰⁸

Ümmü Seleme'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ma'ad b. Adnan b. Uded b. Zend b. el-Yura b. A'râk es-Serâ’.”⁷⁰⁹

Burada “Ma'ad b. Adnan”dan sonraki nesebi konusunda ihtilâf olduğunu görebiliriz. Bu ihtilâf tarih kaynaklarının çoğunda da vardır. Kerîme bint el-Mikdâd'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.s.) nesebini aktarırken Ma'ad b. Adnan b. Uded'den daha öteye gitmez ve şöyle buyururdu: ⁷¹⁰ “Nesebciler yalan söyledi.” Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: “ve bunun arasında birçok nesil vardır”.⁷¹¹

İbn Kesîr, nesebin Adnan'a kadar ulaşması konusunda tartışma ve ihtilâf yoktur. Bu, tevatüren ve icma ile sabittir. İhtilâf bundan sonrası içindir. Ancak, nesebciler ve ehli kitaptan olan bir takım âlimler arasında ihtilâf yoktur. Bunlara göre Adnân, Allah'ın peygamberi İsmail'in oğlarından ki o da Sahabîlerin ve

⁷⁰⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 437.

⁷⁰⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 245.

⁷¹⁰ İbn Sa'd, I, 47.

⁷¹¹ *Furkân*, 23/38.

İmamların sahih olan görüşüne göre ez-Zebîh yani kurbanlık olarak ismi geçen kimsedir.⁷¹²

Urve b. Zübeyir bu konuda şöyle der: Adnan'dan ve Kahtân'dan ötesi ile ilgili yalandan başka bir şey bilen kimeyi bulamadık.⁷¹³ Taberî de Urve'nin düşüncesine sahiptir.⁷¹⁴

2.1.2. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Nesebi

Küleyb b. Vâil'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bana Zeyneb bint Ümmü Seleme haber verdi, ben ona dedim ki: Ne dersin? Hz. Peygamber (s.a.s.) Mudar'dan mıdır? O, şöyle dedi: “Evet o, ancak Mudar'dan olan kimselerdendir”. Kinâne oğlu Nadr'ın oğullarındandır.⁷¹⁵

2.1.3. Kureyş İsminin Aslı

Kerîme bint el-Mikdâd, babasının şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'de Kusay'ın kabilesi çıktığında ve Huzaa ile Benî Bekir kabileleri de sürüldüğü zaman Kureyş orda toplandı. O gün onların toplanıp bir araya geldiklerini ifade etmesi açısından Kureyş diye adlandırıldı. Burada Kureyş kelimesinin kök harflerinden türemiş olan “tekarrüş” toplanma anlamındadır. Kusay'ın durumu normala dönünce anne bir kardeşi Razâh b. Rabîa el-Uzrî, beraberindeki kardeşleri ve kavmiyle geri döndü.⁷¹⁶

2.1.4. Kureyş'in Diğer Araplara Olan Üstünlüğü

Saîd b. Amr b. Ca'de babasından, o da ninesi Ümmü Hânî bint Ebi Talib'ten rivayet ettiğine göre ninesi şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: Allah Kureyş'i kendilerinden önce hiç kimseye vermediği ve kendisinden sonra da kimseye

⁷¹² İbn Kesîr, **el-Fusûl fi's-Sîre**, thk. Muhammed el-Abdu ve Muhyiddin Müstev, Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 3. bs., Dımaşk 1983, s. 87.

⁷¹³ Zehebî, **Târîh**, I, 18.

⁷¹⁴ Taberî, **Târîh**, II, 271.

⁷¹⁵ Müslim, IV, 178.

⁷¹⁶ İbn Sa'd, I, 57.

verilmeyecek altı özellikle üstün kılmıştır. “Allah şu özelliklerle onları üstün kılmıştır:

- a) Benim onlardan olmam,
- b) Nübüvvetin onların içinden çıkması,
- c) (Kâbe hizmetlerinden olan) hicâbe ve sikâye (Gelen ziyaretçilere zemzem ile ikramda bulunmak) işlerinin onlara ait olması,
- d) Fîl kavmine karşı Allah’ın onlara yardım etmesi,
- e) On yıl kendilerinden başka kimsenin Allah’a kulluk yapmamaları⁷¹⁷ ve
- f) Allah’ın onlar hakkında kendileri dışında hiç kimseye indirmedığı Kur’ân’dan bir sure indirmesi.⁷¹⁸

2.2. HZ. PEYGAMBER’İN DOĞUMUNDAN ÖNCE MEKKE’NİN DURUMU

2.2.1. Kureyş Kuraklık Yıllarını Yaşıyor

Rakîka bint Ebi Sayfî b. Hâşim b. Abdi Menâf’ın şöyle dediği rivayet edildi: Kureyş’in başına, mallarını alıp götüren, onları helâk olmayla karşı karşıya bırakan ve yıllarca süren bir kuraklık geldi. Rüyada şöyle diyen birisini duydum: “Ey Kureyşliler! Bu gönderilen Nebi sizdendir. Şu zaman, ortaya çıkışının başlama zamanıdır. Onunla size yağmur ve yeşillik gelir. Sizden soy bakımından en şererfli bir adama bakın... O çocuklarıyla çıksın (dışarıya). Sizden her bir batından bir adam (dışarıya) da çıksın. Temizlensinler, güzel koku sürünsünler, rüknü (Hacer-i Esved’in köşesini) istilâm etsinler. Sonra Ebu Kubeys dağına çıkın.⁷¹⁹ Sonra o kişi öne çıkıp yağmur duası yapsın, siz de “amin” deyin. O zaman yağmura kavuşursunuz”. Sabah olunca rüyasını onlara anlattı. Baktılar, bu vasfı Abdülmuttalib’in vasfı olarak gördüler. Onun yanında toplandılar. Onlardan her batından bir adam çıktı. Kendilerine (kadının) emrettiği şeyi yaptılar. Sonra yanlarında Hz. Peygamber de olduğu halde -ki o çocuktı- Ebu Kubeys dağına

⁷¹⁷ Bununla kastedilen, nübüvvetin başlangıcı olan bu sürede Kureyş’ten Müslüman olan kimselerdir. Münâvî, Zeynüddîn Muhammed (ö. 1031/1622), **et-Teyşîr bi Şerhi’l-Câmi’i’s-Sağîr**, Mektebetü’l-İmâmi’s-Şâfi, 3. bs., Riyad 1988, II, 171.

⁷¹⁸ Taberânî, **el-Mu’cem**, XXIV, 409; Hâkim, **el-Müstedrek**, II, 582.

⁷¹⁹ Ebu Kubeys: Mekke’ye bakan dağın adıdır. Bekrî, Abdullah b. Abdilaziz (ö. 487/1094), **el-Mesâlik ve’l-Memâlik**, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, Riyad 1992, I, 401; Yâkût el-Hamevî, I, 80.

çıktılar. Abdülmuttalib öne çıktı ve şöyle dua etti: “Allahım! Bunlar senin kulcağızların ve kulcağızlarının oğullarıdır, câriyelerin ve câriyelerinin kızlarıdır. Bize sulayacağın yağmur indir. Bizden kuraklığı gider. Bize yağmur ve ot ver.” Çok geçmeden vadiler sel olup taştı. Rasûlullah (s.a.s.) sebebiyle suya kavuştular.⁷²⁰

2.2.2. Kusay’ın Kâbe Hizmetine Başlaması

Seleme bint Müslim el-Esleme, Fatıma el-Huzâiyye’nin şöyle dediğini rivayet etti: Kusay, Huleyl b. Habeşîyye’nin kızı ile evlenince ondan çocukları oldu. Huleyl: “Kusay’ın oğlu benim oğlumdur. Onlar kızımın oğullarıdır. Kâbe’nin ve Mekke işinin yönetimi Kusay’a emanet ediyorum.” dedi. “Ona en layık olan sensin” diye de ekledi.⁷²¹

Taberî de, bu rivayetin sahibini biraz farklı bir şekilde ortaya koyuyor. Bu da “Kusay’ın Mekke işini ve Kâbe hizmetini kayın validesi Huleyl’in vefatından sonra üstlenmesidir.” O, Huleyl’in ona bu işi yüklediğini zikretmeksizin onun bu işe en layık olan kişi olduğu görüşüne sahipti.⁷²²

2.2.3. Zemzem Kuyusu

Âişe bint Talha’nın Peygamber’in (s.a.s.) zevcesi Hz. Âişe’den rivayet ettiğine göre o, şöyle dedi: Zemzem, yenilen bir yiyecek ve hastalık için bir şifadır.⁷²³

Zemzem kuyusunun aslı ve nasıl kazıldığı konusunda bir takım rivayetler vardır. Bunlardan birisi de İbn Sa’d’ın rivayetidir. Bu rivayete göre Zemzem’i kazan kişi Abdülmuttalib’tir. Orada bir örgü ve altından bir silah buldu.⁷²⁴ Bu rivayetlerin çoğu zayıftır ve hiç birisinin de doğruluğu ispatlanmamıştır.⁷²⁵

⁷²⁰ İbn Sa’d, I, 73-74.

⁷²¹ İbn Sa’d, I, 56.

⁷²² Taberî, *Târîh*, II, 255.

⁷²³ İbn İshak, s. 26-27.

⁷²⁴ İbn Sa’d, I, 69.

⁷²⁵ Âzimî, Musa b.Râşid, *el-Lü’lûü’l-Meknûn fî Sîreti’n-Nebiyyi’l-Me’mûn: Dirâse Muhakkaka li’s-Sîreti’n-Nebeviyye*, Dâru’s-Sumeyd’î li’n-Neşr ve’t-Tevzî, Riyad 2013, I, 53.

2.2.4. Bi'setten Önce Hanifler

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Esmâ bint Ebi Bekir'den yaptığı rivayete göre o şöyle demiştir: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i sırtını Kâbe'ye dayamış olarak gördüm, şöyle diyordu: "Ey Kureyşliler! Zeyd'in canı elinde olana yemin olsun ki, benim dışımda sizden hiç kimse İbrahim'in dini üzere değildir." Sonra şöyle devam eder: "Allahım! Keşke sana karşı en sevimli yüzü bilseydim de, onunla sana ibadet etseydim. Ama onu bilmiyorum." Daha sonra da Zeyd b. Amr b. Nüfeyl,avcunun üzerine secde etti.⁷²⁶

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl,kavminin dininden ayrılmış, ne Yahudiliğe ne de Hristiyanlığa da girmemiş ve böyleceyaşamıştı. Putları, leşi, kanı ve putlar adına kesilen kurbanları yemeyi bıraktı. Küçük kız çocuklarının öldürülmesini yasakladı ve İbrahim'in Rabb'ine tapıyorum dedi. Kavminin yaptıkları sebebiyle onları ayıpladı.⁷²⁷ Zeyd b, Amr Nüfeyl, kavminin dinini terk etmesi ile ilgili şu sözleri söyledi (Şiir):

Tek bir Rab mi yoksa bin Rab mi?

İşler taksim edildiği zaman.

Lât ve Uzza'dan tamamen ayrıldım.

Aklı başında olan böyle yapar.⁷²⁸

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in doğru dini araştırmak üzere Şam ve Belkâ'ya gittiği rivayet edilir. Orada Hristiyanlığı ve Yahudiliği görmüş ama ikna olmamıştı. Önceden de bir rahip ona, Mekke'de bir peygamberin zuhur edeceğini haber verdi, o da hemen oraya döndü. Yolda öldürüldü.⁷²⁹

⁷²⁶ İbn İshâk, s. 116; Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 72; Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 498.

⁷²⁷ İbn Hişâm, I, 224-225.

⁷²⁸ Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), **er-Ravdu'l-Enf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye li İbn Hişâm**, thk. Ömer Abdüsselâm Selâmî, Dâr-ü İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, 1. bs., Beyrut 2000, II, 235.

⁷²⁹ İbn Habîb, Muhammed b. Habîb b. Ümeyye Bağdâdî (ö. 245/860), **el-Münemmik fî Ahbâri Kureyş**, th. Hurşid Ahmed Fâruk, Âlemü'l-Kütüb, 1. bs., Beyrut 1985, s. 154.

2.2.5. İsâf ve Nâile

Amre bint Abdurrahman b. Esad Zûrâre'nin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcesi Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Biz hâlâ, Cürhüm kabilesinden İsâf ve Nâile adındaki kadın ve erkeğin Kâbe'de zina edip taşlaştıklarını duyuyorduk.⁷³⁰

Şüphe yok ki Araplar açısından Kâbe eski zamanlardan beri kutsaldı ve oraya gidiyorlardı. Hiçbir Arab'ın böyle bir mekânda böyle bir şey yapmaya cüret etmesi makul değildi! Cevat Ali, İsâf ve Nâile'nin Amr b. Luhay'ın Şam'dan Hübel ve diğerleriyle beraber getirdiği iki put olduğu görüşündedir.⁷³¹

Amr b. Luhay İsâf'ı siyah duvarın karşısına ve zemzem tarafına doğru dikmişti. Nâile'yi de Kâbe'nin yanına ve Makâm tarafına dikmiş, sonra geri kalan putları dikmişti.⁷³² Bu ikisinin yanında kurbanlar kesilir olmuştu. İsâf ve Nâile Hicret'in 8. yılında Mekke'nin fethine kadar bu hal üzere devam ettiler. Sonuçta Hz. Peygamber (s.a.s.) onların kırılmasını emretti.⁷³³

Cevat Ali, İsâf ve Nâile'nin durumlarıyla ilgili habercilere ait birçok ve uzun hikâyeler olduğunu, hikâyenin uzun ve oldukça eski olması sebebiyle de bunların bir kısmının efsane düzeyinde olduğunu savunur.⁷³⁴

2.2.6. Fîl Vakası

Abdullah b. Ebi Bekir b. Hazem'in Abdurrahman b. Esad b. Zûrâre'nin kızı Amre'den, onun da Peygamber'in (s.a.s.) hanımı Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Fîl'in komutanını ve sürücüsünü kör ve ayağa kalkamaz vaziyette gördüm. Mekke'de yiyecek istiyorlardı.⁷³⁵

⁷³⁰ İbn İshak, s. 24; Zehebî, *Târîh*, I, 70.

⁷³¹ Ali, Cevat, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslâm*, Dâru's-Sâkî, 4. bs., Kahire, 2001, XI, 267.

⁷³² Kelbî, *el-Esnâm*, thk. Ahmed Zeki Paşa, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 4. bs., Kahire, 2000, 27-29; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ ve Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1992, II, 232.

⁷³³ Vâkıdî, II, 841.

⁷³⁴ Ali, Cevat, XI, 267.

⁷³⁵ İbn İshak, s. 65; İbn Hişâm, I, 57.

Fil olayı meşhurdur. İslâm'dan önce Araplar onu kendi olayları olarak anlatıyorlardı.⁷³⁶ Bu hâdise büyük olasılıkla Mîlâdî 570 veya Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğduğu 571 yılında gerçekleşmiştir.⁷³⁷ Bu olayın büyüklüğü ve verdiği ibretin önemi sebebiyle Allah Teâlâ Fîl Suresi adıyla bilinen bir sure indirmiştir.⁷³⁸

Burada biz, Mekke'de bu olayın 571 yılında yani Hz. Âişe'nin doğumundan onlarca yıl önce gerçekleştiği bilindiği halde Fil'in komutanını nasıl gördüğü sorusunu ortaya atmak isteriz. Bu rivayeti başka bir yönden alırsak bu bize Hz. Âişe'nin yaşının bazı tarih nakillerinin bize tasvir ettiğinden çok daha fazla olduğunu destekler.

2.2.7. Yahudi Hahamların Hz. Peygamber (s.a.s)'in Zuhurunun Yaklaştığını Bilmeleri

Ümmü Sa'd bint Sa'd b. Rabî, Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet ediyor: Benî Kureyza ve Nadaîr Yahudi kabilelerinin hahamları Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vasfını zikrediyorlardı. Kızıl gezegen doğunca onun Hz. Peygamber olduğunu, ondan sonra peygamber gelmeyeceğini, onun adının Ahmed olduğunu ve Yesrib'e yapacağı hicreti haber verdiler. Ama Rasûlullah Medine'ye gelince inkâr ettiler, kışkandılar ve kâfir oldular.⁷³⁹

Tevrat'ta peygamberlerin sonuncusundan, onun özelliklerinden, ortaya çıkışından ve çıkış vaktinden bahseden haberler mevcuttur. Hz. Muhammed (s.a.s.) dünyaya gelince Mekke'de onların kitaplarında bu müjdeyi okuyan bir Yahudi çıktı ve şöyle bağırmaya başladı: "Ey İnsanlar topluluğu! Bu gece Arapların peygamberi doğdu." Bunun üzerine: "Onun alâmeti ne?" dediler. O da: "İki omzunun arasında siyah bir ben ve üzerinde de kıllar vardır." dedi. Ona denildi ki: "Abdülmuttalib'in bir çocuğu (torunu) dünyaya geldi." Bunun üzerine o geldi, beni gördü ve: "Vallahi İsrail oğullarının nübüvveti gitti. Sevindiniz mi ey Kureyşliler!" dedi.⁷⁴⁰

⁷³⁶ Ali, Cevad, I, 52.

⁷³⁷ Ali, Cevad, I, 52.

⁷³⁸ Ebu Nuaym, **Delâilü'n-Nübüvve**, thk. Muhammed Ravvâs Kal'acî ve Abdülber Abbas, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1986, s. 143.

⁷³⁹ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, II, 327.

⁷⁴⁰ Sıbtü İbnü'l-Cevzî, Muzaffer Yusuf b. Kuzoğlu (ö. 654/1256), **Mir'âtü'z-Zemân fî Târîhi'l-A'yân**, thk. Muhammed Berakât ve Ammar Rihâvî, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1. bs., Dimaşk 2013, I, 37.

Hassan b. Sabit şöyle der: “Ben yedi yaşında küçük bir çocuktum. Bir baktım, bir Yahudi şöyle bağırıyor: “Ey Yahudi halkı! Vallahi, Ahmed’in yıldızı bu gece doğdu, annesi onu doğurdu”.⁷⁴¹

Muhamed b. Sabit b. Şürahbîl, Ümmü Derdâ’nın şöyle dediğini rivayet etti: “Haham Ka’b’a dedim ki: “Tevratta Rasûlullah’ın (s.a.s.) özelliğini nasıl buluyorsunuz?” O da: “Onun Allah’ın Resûl’ü Muhammed olduğunu, adının Mütevekkil olduğunu, çarşılarında kaba, katı yürekli ve öfkeli değildir. Allah ona anahtarları vermiştir ki onunla görmeyen gözleri gördürür, ağırlaşmış kulakları duyurur, tutulmuş dilleri çözer ki “Allah’tan başka ilah yoktur, o tektir ve onun ortağı yoktur” desin. Mazluma yardım eder ve onu korur.”⁷⁴²

Îzâr b. Hureys, Hz. Peygamber (s.a.s)’in eşi Hz. Âişe’nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.s.) İncil’de çarşılarında kaba⁷⁴³, katı yürekli⁷⁴⁴ ve öfkeli değildir,⁷⁴⁵ kötülüğe misliyle karşılık vermez, affedicidir ve hoşgörülüdür⁷⁴⁶ şeklinde yazılıdır. Yüce Allah Kur’ân’da Tevrat ve İncil’deki söz konusu bu sıfatları şöyle desteklemiştir: “O, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı olarak buldukları kişidir.”⁷⁴⁷ Suyûtî Tevrat ve İncil’de zikredilen bu sıfatların ve özelliklerin hepsini **ed-Dürrü’l-Mansûr** diye bilinen kitabında toplamıştır.

2.2.8. Abdullah b. Abdülmuttalib’in Âmine bint Vehb ile Evlenmesi

Ümmü Bekir bint Mesûr b. Muharrame babasının şöyle dediğini nakletmiştir: Âmine bint Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre b. Kilâb, amcası Vuheyb b. Abdi Menâf b. Zühre’nin himayesinde idi. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdi Menaf b. Kusay oğlu ve Hz. Peygamber’in (s.a.s) babası Abdullah b. Abdilmuttalib ile ona gitti ve Âmine

⁷⁴¹ Sıbtü İbnü’l-Cevzî, I, 38.

⁷⁴² İbn İshak, s. 142-142.

⁷⁴³ Orijinal metinde geçen “faz” kelimesi iğrenç yaratılışlı anlamındadır. el-Humeyrî, Neşvân b. Saîd (ö. 573/1177), **Şemsü’l-Ulûm ve Devâü Kelâmi’l-Arab Mine’l-Külûm**, thk. Hüseyin b. Abdillâh el-Umerî, Dâru’l-Fikr, 1. bs., Dimaşk 1999, VIII, 5057; İbn Manzûr, VII, 451.

⁷⁴⁴ Ezherî, Muhammed b. Ahmed (ö. 370/980), **Tehzîbü’l-Lüga**, thk. Muhammed Ivaz, Dâr-u İhyâi’t-Turâsi’l-Arabîy, 1. bs., Beyrut 2001, VIII, 99; İbn Manzûr, VII, 449.

⁷⁴⁵ Sehab: Çok bağırıp çağıran demektir. Sebti, İyâd b. Musa (ö. 544/1149), **Meşâriku’l-Envâr alâ Şihâhi’l-Âsâr**, el-Mektebetü’l-Atîke, II, 209; Fitnî, Muhammed Tahir b. Ali (ö. 986/1578), **Mücemme’ Bihâri’l-Envâr fî Garâibi’t-Tenzîl ve Letâifi’l-Ahbâr**, Matbaatü Meclisi Dâirati’l-Me’ârifî’l-Osmâniyye, 3. bs. 1967, III, 48.

⁷⁴⁶ İbn İshak, s. 142.

⁷⁴⁷ A’râf, 7/157.

bint Vehb'i oğluna istedi ve onu Abdullah b. Abdilmuttalib ile everdi. Abdülmuttalib onun bu oturumunda kızı Hâle bint Vüheyb b. Abdilmuttalib'i de kendisine istedi ve onunla evlendi. Abdülmuttalib b. Hâşim'in ve Abdullah b. Abdilmuttalib'in evlilikleri bir mecliste oldu. Hâle bint Vüheyb, Abdülmuttalib'den Hamza b. Abdilmuttalib'i dünyaya getirdi. Neseb bakımından Rasûlullah'ın (s.a.s.) amcası olan Hz. Hamza onun sütkardeşidir.⁷⁴⁸

Ümmü Bekir b. Mesûr'den rivayete göre: Abdülmuttalib, oğlu Abdullah ile beraber kendileri için dünür gitti, her ikisi de bir mecliste evlendi. Abdülmuttalib, Hâle bint Üheyb b. Abdi Menaf b. Zühre ile Abdullar b. Abdilmuttalib de Âmine bint Vehb b. Abdi Menaf b. Zühre ile evlendi.⁷⁴⁹

Bu iki rivayetten anlaşıldığına göre Taberî, Hâle ismini Hâle bint Üheyb şeklinde verirken İbn Sa'd onu Hâle bint Vüheyb şeklinde verir. Burada babasının adıyla ilgili basit bir ihtilâf vardır. Abdülmuttalib ve oğlu Abdullah'ın evliliklerinin aynı zamanda gerçekleştiğini ve Rasûlullah ile amcası Hamza b. Abdilmuttalib'in yaşları birbirine yakın olması hasebiyle sütkardeş olacak şekilde aynı zamanda çocukları olduğunu görüyoruz.

2.2.9. Âmine bint Vehb'in Rasûlullah'a (s.a.s.) Hamile Kalması

Ali b. Zeyd b. Abdillâh b. Vehb'in babasından, onun da halasından rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Âmine bint Vehb Rasûlullah'a (s.a.s) hamile kaldığında şöyle derdi: Ben ona hamile kaldığımı hissetmedim ve diğer kadınlarda olduğu gibi onun ağırlığını görmedim. Ben, yarı uykuda yarı uyanıkken birisi bana geldi ve şöyle dedi: "Hamile olduğumu hissettin mi?" Ben de sanki bildiğim şeyi söylüyordum. Bunun üzerine bana: "Sen bu ümmetin efendisine ve peygamberine hamile kaldın" dedi. Bu olay pazartesi günüydü. Şöyle dedi: "Bu benim hamile kaldığım ilk zamanlardadır. Daha sonra zaman geçti, doğumum yaklaşınca bu kişi bana tekrar geldi ve şöyle dedi: Onu her hasetçinin şerrinden Samet olan Bir'in (Allah'ın) korumasına emanet ediyorum." Âmine şöyle dedi: "Ben bunu söylüyordum. Hizmetli kadınlarıma bunu söyledim. Onlar da bana boynuma bir demir asmamı söylediler."

⁷⁴⁸ İbn Sa'd, I, 76.

⁷⁴⁹ Taberî, **Târîh**, II, 246.

Âmine: “ben de öyle yaptım.” dedi ve şöyle devam etti: “Bu bir süre daha devam etti, daha sonra kesildi. Artık onu takmaz oldum.”⁷⁵⁰

Âmine’nin Rasûlullah’a (s.a.s) hamile kalması, ondan daha kolay ve daha hafifini görmemesi, demirden parçalar takması, sonra da bırakması, rüyasında onun yüce makamını görmesi, ona Muhammed ismini vermesinin emredilmesi ve uyanma esnasında dua ettiği şiirlerin bulunduğu altından bir yaprağı görmesi ile ilgili haberler ve hikâyeler rivayet edilmiştir. İşin gerçeği şudur ki, bu rivayetlerin hiç birisi de ispat edilememiştir.⁷⁵¹

Aynı şekilde doğum esnasında eline bebeğin başı semaya gelecek şekilde verilmesi⁷⁵² ve taştan bir tencere içine oturtulduğu, üzerinin patlayıp gözlerini semaya dikerek bakıp kaldığı,⁷⁵³ sünnetli bir şekilde doğduğu⁷⁵⁴ veya sünnetini Cebrail’in (a.s.) gerçekleştirdiği⁷⁵⁵ veya doğumunun yedinci gününde Abdülmuttalib’in sünnet ettiği ve ziyafet çekip onu Muhammed diye isimlendirdiği⁷⁵⁶ şeklinde gerçekleşen olaylardan bahseden zayıf rivayetler gelmiştir. Bu son rivayet son derece zayıf olmasına rağmen Zehebî şöyle dedi: “Sünnetli olduğu rivayeti, Hz. Abbas hadisinin en sağlam olanıdır.”⁷⁵⁷ Abdülmuttaib’in erkek çocuk olmasına sevinmesi, yetime karşı sünnet görevini yapması ve kavminin âdeti üzere ziyafet düzenlemesi delile ihtiyaç göstermez. Bu konuda asılsız rivayetler vardır.⁷⁵⁸

Aynı şekilde doğum gecesinde cinlerin fısıltıları, onu müjdelemeleri ve Mekke’deki pagan tapınaklarındaki bazı putların devrilmesi,⁷⁵⁹ Kisra Sarayı, Mecusî ateşinin sönmesi, Mûbezan’ın rüyasında arap atlarının Dicle’yi geçtiklerini ve Fars ülkelerinde yayıldıklarını görmesi vb. zayıf rivayetler de vardır.⁷⁶⁰

⁷⁵⁰ İbn Sa’d, I, 79.

⁷⁵¹ İbn Sa’d, I, 98-99.

⁷⁵² İbn Sa’d, I, 101-102.

⁷⁵³ Beyhakî, I, 113.

⁷⁵⁴ İbn Sa’d, I, 103.

⁷⁵⁵ Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Evsat**, thk. Tarık b. İvazullah ve Abdülmuhsin İbrahim, Dâru’l-Harameyn, Kahire 1994, II, 57.

⁷⁵⁶ İbn Abdilber, I, 21-22.

⁷⁵⁷ Zehebî, **Târîh**, I, 8.

⁷⁵⁸ İbn Sa’d, I, 103.

⁷⁵⁹ Harâitî, Ebu Bekir Muhammed b. Cafer (ö. 327/938), **Hevâtifü’l-Cân**, thk. İbrahim Salih, Dâru’l-Beşâir li’t-Tıbbâ ve’n-Neşr ve’t-Tevzî, 1. bs., Dımaşk, 2001, s. 17.

⁷⁶⁰ Zehebî, **Târîh**, I, 11-14.

2.3. DOĞUMUNDAN Bİ'SETE KADAR HZ. PEYGAMBER (S.A.S)

2.3.1. Doğumu

Osman b. Ebi'l-Abbas'ın annesi Fâtıma bint Abdillâh'dan aktardığı rivayete göre o şöyle demiştir: Âmine Rasûlullah'ı (s.a.s.) doğururken gördüm. Doğum sancısı gelince yıldızlara baktım. Nerdeyse üzerime düşeceğini söyleyecek derecede aşağıya sarkmışlardı. Onu doğurunca ondan içinde bulunduğumuz yeri ve evi aydınlatan beyaz bir nur çıktı. Nurdan başka bir şey görmüyordum.⁷⁶¹

Abdullah b. Vehb b. Zem'a'nın babasından, onun da halasından rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Âmine bint Vehb Rasûlullah'ı (s.a.s.) doğurunca Abdülmuttalib'e müjdeci gitti. Odada oğlu ve kavminden adamlarla otururken ona müjde geldi. Ona Âmine'nin oğlan çocuğu doğurduğunu haber verdi. Abdülmuttalib buna sevindi. O ve yanındaki kalktı, onun yanına girdiler. Ona gördüğü her şeyi, kendisine söylenen her şeyi ve emredilen şeyleri anlattı. Şöyle dedi: Abdülmuttalib onu aldı, Kâbe'ye girdirdi, Allah'a dua etmeye durdu ve verdiği şey sebebiyle ona şükretti.⁷⁶²

Âmine bint Vehb şöyle dedi: Sanki benden çıkan ve yeryüzünü aydınlatan bir kıvılcım gördüm.⁷⁶³

Zührî halası Ümmü Bekir bint Mesrûr'dan şöyle rivayet etti: Âmine bint Vehb dedi ki: Ona yani Rasûlullah'a (s.a.s.) hamile kaldım. Onu doğuruncaya kadar onun sebebiyle bir sıkıntı çekmedim. Benden doğunca onunla beraber doğu ile batının arasını aydınlatan bir nur çıktı. Sonra yere düştü, ellerinin üzerine dikildi. Sonra bir avuç toprak aldı, onun (bebeğin) başını havaya doğru kaldırdı. Bazıları da şöyle demiştir: Diz üstü başını havaya kaldırmış vaziyette durdu. Onunla beraber Şam'ın saraylarını ve çarşılarını aydınlatan bir nur çıktı. Öyle ki develerin boyunlarını gözlerimle gördüm.⁷⁶⁴

⁷⁶¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV, 186; İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 34.

⁷⁶² İbn Sa'd, I, 82.

⁷⁶³ İbn Sa'd, I, 82.

⁷⁶⁴ İbn Sa'd, I, 81.

Rasûlullah'ın (s.a.s.) annesi Âmine bint Vehb'den rivayete göre: O, Muhammed'e (s.a.s) hamile olunca getirilmiş ve ona şöyle denilmiştir: Sen bu ümmetin efendisine hamilesin. Yeryüzüne gelince de şöyle de:

*Onu her hasetçinin şerrinden Tek olan'a sığınıyorum.
Her âbid olan iyyinin ve her önde giden kulun içinde
Artmayan bir iniştir,
Şüphe yok ki o, Hamîd'tir, Mâcid'dir.⁷⁶⁵
Âmine şöyle dedi:
Yâ Rabbi! Bu tertemiz çocuğu kutlu eyle.
Hâşim oğulları ve değerli kavim içinde.⁷⁶⁶*

Hız. Peygamber'in (s.a.s) doğumundan bahseden birçok zayıf ve sahih olmayan rivayetler gelmiştir. Âlimlerin çoğu bu rivayetlerin bir kısmını reddetmiştir: Bunlardan bazıları şunlardır: Âmine bint Vehb'in onu dizüstü çökmüş ve başını semaya kaldırmış vaziyette doğurması, onunla beraber Şam'ın saraylarını ve çarşılarını aydınlatan bir nurun çıkması. Keza Kisra sütununun sarsılması ve Mecusî ateşinin sönmesi gibi diğer abartılı rivayetler. Suyûtî bunlarla ilgili olarak şöyle dedi: “Bu kitabımda aşırı tuhaf olanlara yer vermedim ve vermeyi de uygun bulmadım. Ancak ben bu konuda Hâfız Ebu Nuaym'a tabi oldum.”⁷⁶⁷

Zehebî bu rivayetlerin bir kısmını da tenkit etmiş ve Cebraîl'in Rasûlullah'ı (s.a.s.) sünnet etmesi rivayetinin kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.⁷⁶⁸

Muhammed Gazzâlî bu rivâyetlerle ilgili sözü şöyle özetlemiştir: Bu söz, doğru düşüncüyü aşan bir tabirdir. Şüphe yok ki Hız. Peygamber'in (s.a.s) doğumu, zulmün sona erdiğini ve o dönemin kapandığını ilan eden bir gerçektir.⁷⁶⁹

Ekrem Ziya Ömerî'ye gelince, o da bu rivayetleri şöyle tenkit etmiştir:

“Âmine'nin ona hamileliğinin niteliğine ilgili kıssalar ve haberler rivayet ettim. Şüphe yok ki o, ondan (Hız. Peygamber) dolayı hafiflik ve kolaylık çekmedi. O, demirden muskalar takıp çıkarıyordu. Rüyasında müjde olarak onun celil makamını gördü, Muhammed adını koyması emredildi, uyanınca dua edeceği şiirleri ihtiva eden altından sayfa buldu, şeklindeki hikâyelerin hiçbirisi sabit değildir.”⁷⁷⁰

⁷⁶⁵ İbn İshak, s. 45.

⁷⁶⁶ İbn İshak, s. 41.

⁷⁶⁷ Suyûtî, **el-Hasâis**, I, 83

⁷⁶⁸ Zehebî, **Târîh**, I, 28.

⁷⁶⁹ Gazzâlî, Muhammed, **Fıkhu's-Sîre**, thk. Muhammed Nasıruddin Elbânî, Dâru'l-Kalem, 7. bs., Dımaşk. 1998, s. 58-59.

⁷⁷⁰ Ömerî, Ekrem Ziya, **es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha**, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 6. bs., Medine, 1994, I, 98.

Doğurduğu zaman başını semaya kaldırmış bir şekilde bebeğin elleri üzerine düşen şeyin olduğunu, sünnetli olarak doğduğunu veya Cebrail'in (a.s.) ya da Abdülmuttalib'in sünnet ettiğini ifade eden zayıf haberler gelmiştir.⁷⁷¹

Aynı şekilde doğduğu gece cinlerin fısıldaması ve onu müjdelemeleri, Mekke'de putperest tapınaklarında pazı putların yüz üstü devrilmesi, Kisra sarayının sarsılması, sütunlarının ve sütunlarının düşmesi, Mecusîlerin ateşlerinin sönmesi, Sava Gölü'nün taşması⁷⁷² Mûzebân'ın⁷⁷³ Arap atlarının Dicle'yi geçip Fars ülkelerinde yayılması rüyası⁷⁷⁴ şeklinde uydurma rivayetler de vardır.

2.3.2. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in Haberi

Câhiliyye döneminde birisi kızını öldürmek isteyince Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ona: "Ağır ol, onu öldürme. Ben onun rızkını üzerime alıyorum." der ve onu alır. Çocuk yetişince onun babasına şöyle dedi: "Dilersen onu sana verebilirim, dilersen de onun bakımını üzerime alabilirim."⁷⁷⁵

2.3.3. Abdülmuttalib'in Vefatı

Ümmü Eymen'den rivayete göre o şöyle dedi: Bir gün Rasûlullah'ı (s.a.s.) Abdülmuttalib'in minderinin arkasında ağlarken gördüm.⁷⁷⁶

2.3.4. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Hatice bint Huveylid'in Ticareti İçin Çıkması

Ümmü Sa'd bint Rabî'in Nefîse bint Müneyye'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) 25 yaşına gelince Ebu Talib ona şöyle dedi: Ben malı

⁷⁷¹ Ömerî, I, 99.

⁷⁷² Sava: Hemedan ve Rey şehirleri arasında bulunan güzel bir şehirdir. İbn Havkal, Muhammed b. Havkal Mevsilî (ö. 367/967), **Sûretü'l-Arz**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1938, II, 359; Yakut Hamevî, III, 179; Kazvîni, Zeriyya b. Muhammed (ö. 682/1283), **Âsârü'l-Bilâd ve Ahbâü'l-İbâd**, Dâru Sâdır, Beyrut 1982, s. 386.

⁷⁷³ Mûzebân: Farsça'da hâkim anlamına gelir. Mûzebân da kadılar kadısıdır. İbn Manzûr, III, 511; Ahmed Rıza, **Mu'cem Mütüni'l-Lüga**, Dâru'l-Hayâ, Beyrut 1960, V, 362.

⁷⁷⁴ Ömerî, I, 99.

⁷⁷⁵ Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 498; Zehebî, **Siyer**, I, 77.

⁷⁷⁶ İbn Sa'd, I, 95.

olmayan bir adamım. Benim açımdan bu işlerin de zamanı geçti. İşte senin kavminin kervanı! Şam'a gitme vakti geldi. Hatice bint Huveylid de kervanları ile senin topluluğunun içinden bazı adamlar gönderiyor. Sen de ona gitsen, kendini ona takdim etsen seni hemen kabul edecektir. Amcasıyla yapmış olduğu konuşma Hatice'ye ulaştı. Bununla ilgili olarak ona haber yolladı ve şöyle dedi: Senin kavminden bir adama verdiğim ücretin iki katını vereyim.⁷⁷⁷

Umeyre bint Ubeydillah b. Ka'b b. Malik'in Ümmü Sa'd bint Sa'd b. Rebî'den, onun da Nefîse bint Müneyye'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Ebu Talip dedi ki: Bu Allah'ın sana gönderdiği rızıktır. Bunun üzerine Rasûlullah, Hatice'nin hizmetlisi Meysere ile beraber yola çıktı. Amcaları kervan sahiplerine ona iyi davranmaları konusunda tavsiyelerde bulundular. Nihayet Şam'ın Busrâ şehrine vardılar ve bir ağacın gölgesinde konakladılar. Rahip Nastûr şöyle dedi: "Bu ağacın altında bu güne kadar ancak bir peygamber konaklamıştır." Daha sonra Meysere'ye şöyle sordu: "onun gözlerinde kırmızılık var mı?" O da: "Evet, ondan hiç ayrılmaz." O da: "Evet o, peygamberdir, peygamberlerin sonuncusudur." dedi. Sonra malını sattı ve kendisiyle bir adam arasında anlaşmazlık çıktı. Adam, ona, "Lat ve Uzza'ya yemin et" dedi. Rasûlullah (s.a.s.): "O ikisi adına asla yemin etmedim. Ben bunlardan uzaklaştırılan kişiyim" dedi. Adam: "Söz, senin sözündür." dedi ve Meysere'ye dönüp şöyle dedi: "Vallahi bu din adamlarımızın kitaplarında vasıflarını buldukları nebidir."

Meysere yolculuk yaparken öğle sıcaklığı arttığı sıralarda Rasûlullah'ı (s.a.s.) güneşten koruyan iki melek görüyordu. Meysere bütün bunları anlayıp kavradı. Allah Meysere'ye onun sevgisini vermişti. Sanki Meysere, onun kölesi gibiydi.

Onlar ticaret mallarını sattılar ve daha önce yaptıkları kârın iki misli kâr ettiler. Geri döndüklerinde Merrizzahran'da⁷⁷⁸ Meysere şöyle dedi: Ey Muhammed! Hatice'ye git, Allah'ın senin sayende ona neler verdiğini ona haber ver. O, senin bu durumunu değerlendirir. Rasûlullah (s.a.s.), yürüdü ve nihayet öğlen vaktinde Hatice yüksek bir yerde iken Mekke'ye girdi. Hatice, Rasûlullah (s.a.s) devesinin üzerindeyken onu iki meleğin gölgelediğini gördü. Hatice hizmetçilerine de onu

⁷⁷⁷ İbn Sa'd, I, 103-104.

⁷⁷⁸ Merrizzahran: Mekke'nin vadilerinden birisidir. Yâkût Hamevî, IV, 63; İbn Battûta, Muhammed b. Abdillâh Tancî (ö. 779/1378), **Tuhfetü'n-Nüzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr**, Akâdemiyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, Ribat 1996, I, 367.

gösterdi ve buna onlar da şaşırdı. Rasûlullah (s.a.s.) onun yanına gitti, ona kendileri sayesinde yapmış oldukları kazancı haber verdi. O da buna sevindi. Meysere de onun yanına girdiğinde Hatice ona da gördüğü şeyleri haber verdi. Bunun üzerine Meysere şöyle dedi: Bunu Şam'dan çıkışımızdan itibaren gördüm. Ona Rahip Nastur'un dediklerini ve satışta anlaşmazlığa düştüğü diğer adamın söylediklerini haber verdi.

Rasûlullah (s.a.s.) onun ticaretini yapmış ve kârını iki katına çıkarmıştı. Hatice da ona söz verdiğinin birkaç katı ücret verdi.⁷⁷⁹

Zehebî, bu kısımda geçen şeylerin bir kısmında, özellikle de bulutun gölgelendirmesi ve rahip meselelerinde eleştiride bulunmuştur. Onun üzerinde kendisini gölgelendiren bir bulut varsa ağacın gölgesinin meyletmesi nasıl tasavvur edilebilir? Çünkü bulutun gölgesi altında konakladığı ağacın gölgesine neden ihtiyaç duysun ki? Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ebu Talib'e kesinlikle rahibin sözünü hatırlattığını ya da Kureyş'in kendi aralarında konuştuklarını ve büyüklerin böyle bir hikâyeye ilgi duyduklarını ve dikkat çektiklerini görmüyoruz. Şayet gerçekleşmiş olsaydı aralarında meşhur olur ve onun peygamber olduğunu hissederlerdi. İlk olarak Hira Mağarasında kendisine vahiy gelmesini inkâr etmezlerdi. Aklını kaybettiği korkusuyla Hz. Hatice'ye gelip, kendisini atmak için dağların yamaçlarına gitmezdi.⁷⁸⁰

Aynı şekilde bu rivayette rahibin sözü meselesi geçmektedir. O da: “Bu ağacın altında peygamberden başka konaklayan olmadı” sözüdür. Burada yüzlerce olmasa da onlarca kişinin geçtiği işlek bir yolda bu ağacın gölgesinde nasıl oluyor da sadece peygamberin oturduğu söylenebilir?

Bu yolculuk, Meysere'nin Rasûlullah'ı (s.a.s.) yakından tanıma, onun kişiliğini, karakterini ve insanlarla ilişkilerini görme imkanı verdi. Meysere de bütün bunları Hz. Hatice'ye doğru bir şekilde aktardı diyebiliriz. Hz. Hatice, böylece Rasûlullah'ı yakından tanıdı ve onunla evlendi.

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, I, 104-105.

⁷⁸⁰ Zehebî, **Târîh**, I, s. 57.

2.3.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Hatice İle Evlenmesi

Umeyre bint Abdullah b. Ka'b b. Malik'in Ümmü Sa'd bint Sa'd b. Rabî'den, onun da Nefîse bint Müneyye'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abduluzza b. Kusay Allah'ın kendisine lutfettiği değer ve hayırla kararlı, metanetli ve şerefli bir kadındı. Oğün için o, nesep bakımından Kureyş'in tam ortasında yer alıyordu. Onların en şerefli ve en zengini idi. Kavminden herkes gücü yetse onunla evlenmeyi çok istiyordu. Ona birçok mal teklif edip onu istiyorlardı. Kervanı Şam'dan döndükten sonra beni Muhammed'e gizlice haber almak üzere gönderdi. Ben dedim ki: "Seni evlenmekten alıkoyan nedir?" O, şöyle dedi: "Evlenecek imkânım yok." Ben: "Peki sana bu imkân verilse, güzelliğe, mala, şerefe ve yeterliliğe davet edilsen ne dersin?" O: "Kimdir o?" dedi. Ben: "Hatice" dedim. O: "Bu nasıl olur?" dedi. Ben: "Bu işi bana bırak." O da: "O zaman ben de yaparım." dedi. Ben de gittim, durumu ona haber verdim. O, filan filan zamanda gelmesi için haber yolladı. Amcası Amr b. Esed'e de nikâhlarını kıyması için haber yolladı. Amr b. Esed de geldi. Rasûlullah (s.a.s.) 25 yaşında iken onunla evlendi. Bu sırada Hatice de 40 yaşında olup, Fil yılından 15 sene önce doğmuştu.⁷⁸¹

Hz. Hatice Rasûlullah'tan (s.a.s.) Kasım, Abdullah -ki İslâm döneminde doğduğu için Tahir ve Tayyib diye adlandırılmıştır-, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma dünyaya geldi.⁷⁸²

Tarih kaynakları Hz. Hatice'nin Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği zaman kaç yaşında olduğunu belirleme hususunda ihtilâf vardır. Biz Nefîse bint Müneyye'nin yapmış olduğu ve İbn Sa'd'ın getirdiği rivayette onun 40 yaşında olduğunu ve Fil yılından 15 sene önce dünyaya geldiğini yani, Rasûlullah'tan (s.a.s.) 15 yaş daha büyük olduğunu görüyoruz. Daha sonra İbn Sa'd, Kelbî'den başka bir rivayet naklediyor. Bu rivayete göre o, Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği zaman 28 yaşındaydı.⁷⁸³ Ancak diğer tarih kaynakları bu ihtilâfı zikretmiştir. İbn Kesîr, Hz.

⁷⁸¹ İbn Sa'd, I, 105; İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 63-64.

⁷⁸² İbn Sa'd, VIII, 13.

⁷⁸³ İbn Sa'd, VIII, 13.

Hatice'nin Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği zaman 35 yaşında olduğunu ifade eder.⁷⁸⁴ Hâkim ise onun evlendiği sırada 28 yaşında olduğunu zikretmiştir.⁷⁸⁵

Ömerî,Hâkim'in İbn İshak'tan yapmış olduğu rivayeti tercih eder. Bu rivayete göre Hz. Hatice, Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği zaman yirmi sekiz yaşında idi. Zira kadınların menapoz dönemine girmeden önce doğum yaptıkları dikkate alınır ve Hz.Hatice'nin de Rasûlullah'tan (s.a.s) iki erkek ve dört kız dünyaya getirdiği bilgisi doğru kabul edilirse yirmi sekiz yaş rivayeti daha makul olur.⁷⁸⁶

Bazı tarih kaynakları onu Rasûlullah ile evlendiren kişinin Amr b. Esed değil, babası Huveylid b. Esed olduğunu zikreder. Ancak İbn Sa'd, Taberî, Makrîzî ve başkaları bunu kabul etmezler. Onun babasının Ficâr savaşından önce öldüğünü vurgulamışlardır.⁷⁸⁷

2.3.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Katında Hz. Hatice'nin Yeri

Hişam b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: Ben Hz. Peygamber'in (s.a.s) hanımlarından hiçbirisi hakkında, onunla ilgili olarak duyduklarımdan dolayı Hz. Hatice'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç olmadım. Onun ölümünden ancak üç sene sonra benimle evlendi. Rabbi ona Cennet'te içinde kavgâ, gürültü ve yoğunluk olmayan inciden⁷⁸⁸ yapılmış bir evi müjdelemesini emretmiştir.⁷⁸⁹

Hişam b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: Bir defasında Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hâle, Rasûlullah'ı ziyaret edip yanına girmek için izin istemişti. Onun izin istemesini Hz. Hatice'nin izin istemesine benzeten Hz. Peygamber (s.a.s) heyecanlanmış ve hâli değişmişti. Rasûlullah aleyhisselam kendisini teskin etmek için, "Allahım! Bu Hâle'dir." dedi. Bunun

⁷⁸⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 295.

⁷⁸⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 200.

⁷⁸⁶ Ömerî, I, 113.

⁷⁸⁷ İbn Sa'd, VIII, 13; *Târîh*, II, 282; Makrîzî, Ahmed b. Ali Takiyyüddîn (ö. 845/1441), *İmtâu'l-Esmâ' Bimâ li'n-Nebiyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Metâ'*, thk. Muhammed b. Abdilhamîd Nesîmî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1999, I, 18.

⁷⁸⁸ Kamıştan (قصب) ev, inciden bir ev anlamındadır. Ferâhîdî, Halil b. Ahmed (ö. 170/786), *Kitâbü'l-Ayn*, thk. Mehdî Mahzûmî, Dâru'l-Hilâl, Bağdat 1986, V, 68; İbn Manzûr, XIV, 131.

⁷⁸⁹ İbn İshâk, s. 244.

üzerine ben de kıskandım. Ben Hz. Peygamber'in (s.a.s) hanımlarından hiçbirisi hakkında, Hz. Hatice'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç olmadım.⁷⁹⁰

Ebi Nüceyh'ten rivayete göre Hz. Âişe şöyle dedi: Rasûlullah'ın (s.a.s.) huzuruna bir kadın girdi. Rasûlullah bir yiyecek getirdi. Yiyeceği eline vererek onu yemesini sağladı. Ben: "Yâ Resûlallah! Ellerini fazla açma" dedim. Rasûlullah: "Bu, Hatice'nin yaşadığı zamanlarda bize gelirdi. Şüphesiz ahde vefa ve söz verip yerine getirme imandandır!" buyurdu.⁷⁹¹

Hz. Âişe'den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Hz. Hatice'yi zikrettiği zaman onu övmekten ve onun için istiğfar etmekten bıkmazdı. Birgün onu andı, bana bir kıskançlık geldi ve şöyle dedim: "Allah sana yaşı büyük olanın yerine başkasını verdi." Hz. Âişe der ki: Rasûlullah'ın (s.a.s.) son derece öfkeli olduğunu gördüm. Kendi kendime dedim ki: Allah'ın! Rasûlullah'ın öfkelerini benden giderirsen onu kötü bir şekilde anmayacağım. Karşı karşıya geldiğim şeyi Rasûlullah görünce şöyle dedi: Nasıl söyledin? Vallahi, insanlar beni inkâr ederken o inanmıştır. İnsanlar beni yalanlamışken o beni tasdik etmiştir.⁷⁹²

2.3.7. Peygamberliğin Belirtileri

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Bir Yahudi ticaret yapmak için Mekke'ye yerleşti. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğduğu gece gelince Kureyş'in meclislerinin birisinde şöyle dedi: "İçinizde bu gece doğan birisi var mı?" "Bilmiyoruz" dediler. Dedi ki: "Ey Kureyşliler! Bakınız, size dediğim şeyi dikkate alınız. Bu gece bu ümmetin son peygamberi Ahmed dünyaya geldi. Onun omuzları arasında sarı-siyah bir ben vardır, onda da sık kıllar vardır. Topluluk, onun konuşmasına şaşırılmış vaziyette dağıldı. Evlerinde olayı ailelerine anlatınca bunların bazılarında bu gece Abdullah b. Abdülmuttalib'in bir oğlu olduğunu ve Muhammed adı verildiği söylendi. O günden sonra tekrar karşılaştılar. Yahudi'ye evinde iken gittiler ve şöyle dediler: "İçimizde bir çocuğun doğduğunu öğrendin mi?" Dedi ki: "Benim size heber vermemden önce mi, sonra mı?" Onlar: "Önce. Adı da Ahmed." dediler. O: "Beni ona götürün." dedi. Onunla

⁷⁹⁰Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 12.

⁷⁹¹Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 14.

⁷⁹²Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 13.

beraber çıktılar, annesinin yanına vardılar, o da çocuğu onlara gösterdi. Sırtındaki beni gördü ama bunu Yahudilere gizledi. Sonra kendine geldi. Dediler ki: Vah sana! Neyin var? O: “Nübüvvet İsrailoğullarından gitti, Kitap da ellerinden çıktı. Nübüvveti Araplar elde etti. Sevindiniz mi ey Kureyş halkı?” dedi.⁷⁹³

Ümmü Eymen’den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber’de (s.a.s) en ufak bir şüphe, açlık veya susuzluk görmedim. Sabah erkenden gider, zemberekten içerdi. Kahvaltı teklif edilir, o da “hayır istemiyorum, karnım tok” derdi.⁷⁹⁴

Ümmü Sa’d’dan rivayete göre o şöyle dedi: Dedim ki: “Ey Allah’ın Resûlü sende tuvalet ihtiyacı baş gösteriyor ama sende hiçbir rahatsızlık belirtisi görülüyor.” O: “Ey Âişe! Bilmiyor musun ki, toprak nebilerden çıkan şeyleri yutar. Ondan hiç bir şey görülmez” buyurmuştur.⁷⁹⁵

Nübüvvetin alâmetleri konusunda pek çok zayıf rivayet gelmiştir. Bu rivayetlerin bir kısmında, bunların doğru olmadığını ve zayıf olduğunu destekleyen birçok abartı vardır.

Hâşim b. Urve’nin babasından, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu ve Mekke’deki Yahudi adamdan bahseden söz konusu ilk rivayetin içinde iki abartı olduğunu görüyoruz. Birincisi; rivayetteki Filistin kelimesinin gelişindedir. Şunu biliyoruz ki, Filistin bu dönemde bu isimle değil, İlya adıyla tanınıyordu. İkincisi; “nübüvvet mührü” ile ilgilidir. Âlimlerin çoğunluğunun görüşüne göre bu o duğduğunda değil, doğduktan sonra oldu.⁷⁹⁶

Nübüvvet mührünün birçok özelliği vardır. Kısacası omzunda bir et parçası iken, herkes onu belli bir şeye benzetmiştir.⁷⁹⁷

⁷⁹³ İbn Sa’d, I, 129.

⁷⁹⁴ İbn Sa’d, I, 133.

⁷⁹⁵ İbn Sa’d, I, 135.

⁷⁹⁶ Suyûtî, **el-Hasâis**, I, 103.

⁷⁹⁷ Suyûtî, **el-Hasâis**, I, 103.

2.4. Bİ' SET VE NÜBÜVVETİN BAŞLAMASI

2.4.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hira Mağarasından Dönüşü ve Varaka b. Nevfel'in Ona Müjde Vermesi

Urve b. Zübeyir'in Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcesi Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre Rasûlullah (s.a.s.) Hira mağarasından⁷⁹⁸ dönünce Hz. Hatice'ye gitti ve şöyle dedi: “Beni örtünüz, beni örtünüz.” üzeri örtüldü. Daha sonra şöyle dedi: “Ey Hatice! Vallahi kendimden korktum.” Hatice ona: “Sevin! Vallahi Allah seni asla sıkıntıya sokmaz. Şüphe yok ki doğru söylersin, sıla-i rahimi gözetirsin, misafire ikramda bulunursun, haklının yanında olursun.” Bunun üzerine onu Varaka'ya götürdü. O, âmâ bir yaşlıydı. İncil'i İbranice olarak okuyordu. Hatice ona: “Ey amcaoğlu! Dinle kardeşinin oğlu ne diyor.” dedi. Varaka ona: “Ne diyorsun ey kardeşimin oğlu?” Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) durumu ona haber verdi. Varaka şöyle dedi: “Vallahi o, Musa'ya inen Nâmûs'tur. Keşke ben, kavminin seni çıkaracağı gün hayatta olsaydım ve senin zafer kazanmanda sana yardım etseydim!” O: “Kavmim beni çıkaracak mı?” dedi. Varaka: “Evet, senin getirdiğinle gelen hiçbir peygamber yoktur ki düşmanlık yapılmamış ve eza görmemiş olsun”⁷⁹⁹

2.4.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Varaka b. Nevfel'le Konuşması

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Esmâ bint Ebi Bekirden yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'e (s.a.s.) Varaka b. Nevfel hakkında soruldu, o da şöyle dedi: “Kıyamet günü tek bir ümmet olarak dirilir.”⁸⁰⁰

Zührî'nin Urve'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'e (s.a.s.) Varaka hakkında soruldu. Hz. Hatice ona şöyle dedi: “Yâ Resûlallah o seni tasdik etti ama sen muzaffer olmadan önce vefat etti.” Bunun üzerine o: “Ben onu rüyada gördüm, üzerinde beyaz bir elbise vardı. Ateş

⁷⁹⁸ Hira: Mekke'nin bir dağıdır. Zemahşerî, Mahmud b. Amr (ö. 538/1144), **el-Cibâl ve'l-Emkine ve'l-Miyâh**, thk. Ahmed Abdüttevâb, Dâru'l-Fadîle, Kahire 1999, s. 144.

⁷⁹⁹ Tayâlisî, Ebu Davud Süleyman (ö. 204/819), **Müsned Ebu Davud Tayâlisî**, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin Türkî, Dâr-u Hicr, 1.bs., Kahire 1999, III, 77.

⁸⁰⁰ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 82.

ehlinden olsaydı, üzerinde bundan başka bir elbise olurdu” dedi ve ekledi: “Varaka’nın bir veya iki cennet bahçesi olduğunu gördüm.”⁸⁰¹

2.4.3. Nübüvvetin Başlangıcı

Zührî’nin Urve’den, onun da Hz. Âişe’den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Rasûlullah’a (s.a.s.) gelen vahyin ilk başlangıcı uykuda görülen sadık rüya şeklindeydi. Görmüş olduğu rüya sabahın aydınlığı gibi gerçek oluyordu. Sonra kendisine yalnızlık sevdireldi. Hira’ya gidip orda ibadet ediyordu. Bu ibadet gecelerce sürerdi. Bunun için azık alırdı. Sonra Hz. Hatice’ye tekrar döner tekrar azık alırdı. Nihayet hak geldi. O Hira mağarasındayken Melek orada ona geldi ve “oku!” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Ben okur değilim.” dedi. Dedi ki: “Bunun üzerine beni aldı ve takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bırakıp “oku!” dedi.” O: “Ben okur değilim.” dedi. Dedi ki: “Bunun üzerine beni aldı ve ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bırakıp “oku!” dedi.” O: “Ben okur değilim.” dedi. Dedi ki: “Bunun üzerine beni aldı ve üçüncü defa takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bırakıp “Yaradan Rabbinin adıyla oku!” dedi ve beşinci âyet olan “insana bilmediği şeyleri öğretti.” ayetine kadar okudu.

Rasûlullah (s.a.s.), bu sebeple ürpermiş bir vaziyette döndü. Hatice’nin yanına gitti ve: “Beni örtünüz, beni örtünüz!” dedi. Onu örttüler, nihayet korkusu dindi ve: “Ey Hatice! Bana ne oluyor?” dedi ve durumu ona anlattı ve “Kendimden korktum.” dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice: “Hayır asla! Sevin! Vallahi Allah seni asla rezil etmez. Sen sıla-i rahimi gözetirsin, doğru konuşursun, herkese tahammül gösterirsin, misafire ikram edersin, haklının yanında olursun.” dedi. Sonra onunla çıktılar, Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abduluzza b. Kusay’a gittiler -ki o, Hz. Hatice’nin babasının erkek kardeşi olan amcasının oğluydu. Câhiliyye döneminde Hristiyan olmuş birisiydi. Arapça yazmayı biliyordu. İncil’den Allah’ın yazmasını dilediği kadarını yazmıştı. Âmâ olmuş yaşlı bir kimseydi. Hatice ona: “Ey amcaoğlu! Kardeşinin oğlunu dinle!” dedi. Varaka: “Kardeşimin oğlu ne görüyorsun?” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) ona gördüğü şeyleri haber verdi. Bunun üzerine Varaka: “Bu Musa (a.s.)’a inen nâmûs’tur. Keşke ben o dönemde hayatta olsaydım! Kavmin seni

⁸⁰¹ Zehebî, **Siyer**, I, 96.

çıkardığı zaman hayatta olsaydım!” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Kavmim beni çıkaracak mı?” dedi. Varaka: “Evet. Senin getirdiğini getiren hiçbir adam gelmemiştir ki düşmanlık edilmemiş olsun. Ben o gününe yetişirsem sana destek olur, yardım ederim.” dedi. Çok geçmeden Varaka vefat etti, vahiy bir süre kesintiye uğradı. Bize ulaştığına göre Rasûlullah (s.a.s.) çok üzüldü. Bu sebeple kendisini dağların yamaçlarından atmak üzere defalarca dağlara gitti. Ne zaman kendisini atmak üzere bir dağın tepesine çıksa Cebrail (a.s.) ona görünür ve şöyle derdi: “Yâ Muhammed! Şüphe yok ki sen, gerçekten de Allah’ın resûlüsün.” Böylece onun içi rahatlar ve sakinleşirdi. Sonra geriye dönerdi. Bundan sonra vahyin kesilmesi uzamaya devam edince tekrar böyle yapardı. O zaman yine Cebrail (a.s.) kendisine görünür ve aynı şeyleri söylerdi.”⁸⁰²

Bu metinde Rasûlullah’ın (s.a.s.) birden fazla intihar etme girişimi meselesi geçmektedir. Bu hikâye bu metnin senedinde geçtiği gibi Hz. Âişe kanalıyla gelmemiştir. Bu eklemenin Zührî’nin yorumu olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Âişe’nin rivayeti “sana yardım ederim” kısmında sona ermektedir. Sonra, önceki bölümle bağlantısı olmayan ikinci yeni bir bölüm başlamaktadır. Bu da “bize ulaştığına göre” ifadesidir. Bunlar, Zührî’nin eklemelerindendir ve senetsizdir. Bunu İbn Hacer şu sözleriyle vurgulamaktadır: “Bize ulaştığına göre” sözünü söyleyen kişi Zührî’dir.”⁸⁰³ Ekrem Ziya Ömerî, Zührî’nin rivayetinin doğru olmadığını, çünkü o, Hz. Peygamber’in ismet sıfatıyla çelişmektedir.⁸⁰⁴

Cebrail Rasûlullah’a görüldüğü ve ona: “Ey Muhammed! Sen gerçekten de Allah’ın Resûlüsün.” dediği zaman Rasûlullah’ın (s.a.s.) ikinci bir defa intihar etmesinin bir gerekçesi olmaz artık.

Zührî’nin Urve’den, onun da Hz. Âişe’den yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: Allah (c.c.) kullarına rahmet etmeyi ve onları şereflelendirmeyi murad ettiği zaman nübüvvet ile ilgili Rasûlullah (s.a.s.) için ilk gerçekleşen şey, rüyada gördüğü bir şeyin sabahın aydınlığı gibi gerçekleşmesi şeklindeydi. Bunun üzerinden Allah (c.c.) dilediği kadar zaman geçti. Allah ona yalnızlığı sevdirdi. Onun için yalnız kalmaktan daha sevimli bir şey yoktu.”⁸⁰⁵

⁸⁰² İbn Hanbel, **Müsned**, LXIII, 112-114; Buhârî, **el-Câmi**, I, 7, Hadis No: 6982; Taberî, **Târîh**, I, 298-299; İbn Hibbân, I, 48-51; İbn Seyyidi’n-Nâs, I, 102-104.

⁸⁰³ İbn Hacer, **Fethu’l-Bârî**, XII, 359.

⁸⁰⁴ Ömerî, I, 126.

⁸⁰⁵ İbn İshak, s. 120.

Fatıma bint Hüseyin'in Hatice bint Huveylit'ten yapmış olduğu rivayete göre o, Rasûlullah (s.a.s.)'e şöyle dedi: "Ey amcaoğlu! Şu gelen arkadaşını sana geldiği zaman bana haber verebilir misin?" Rasûlullah (s.a.s.) birgün onun yanındayken Cebrail gelince Rasûlullah onu gördü ve şöyle dedi: "Ey Hatice! Bu bana gelen Cebrail'dir." O: "Şimdi onu görüyor musun?" Hz. Peygamber: "Evet" dedi. Hatice dedi ki: Onu (Hz. Peygamber'i) sol tarafına oturttu ve: "Onu şimdi görüyor musun?" dedi. O: "Evet" dedi. Sağ tarafına oturttu ve: "Şimdi onu görüyor musun?" dedi. O: "Evet" dedi. Bunun üzerine onu kucağına oturttu ve: "onu şimdi görüyor musun?" dedi. O: "Evet" dedi. Rasûlullah'ı kucağında otururken Hz. Hatice açıldı, başörtüsünü çıkardı ve: "Şimdi onu görüyor musun?" dedi. O: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice: "Bu şeytan değildir, Şüphe yok ki bu melektir ey amcaoğlu! Sebat et ve sevin." dedi. Sonra ona iman etti. Ona gelenin hak olduğuna tanıklık etti.⁸⁰⁶

Berre bint Ebi Ticâre'den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah, Allah kendisini şereflelendirmeyi dilediği zaman, nübüvvetin başlangıcı şöyle oldu: İhtiyacı için çıkıp hiçbir ev görmeyinceye kadar uzaklaşıp, tepelerin arasına ve vadilerin ortasına doğru varınca geçtiği hiçbir kaya veya ağaç yoktu ki ona "Selâm sana yâ Resûlallah!" dememiş olsun. O da sağına, soluna ve arkasına bakıyor ama kimseyi göremiyordu."⁸⁰⁷

İbn Abbas'tan rivayete göre o şöyle dedi: Bana Ümmü Eymen anlattı ve şöyle dedi: Büvâne⁸⁰⁸ Kureyş'in getirdiği ve tazimde bulunduğu bir puttu. Onun için ibadetler edip, kurbanlar kesiyorlardı.⁸⁰⁹ Onun yanında başlarını traş ediyorlar, gündüzden geceye kadar itikâf yapıyorlardı. Bu yılda bir gün oluyordu. Ebu Talib ona kavmiyle beraber geliyordu. Rasûlullah'ın (s.a.s.) da bu bayrama gelmesini ona söylüyor, Rasûlullah (s.a.s.) da bundan kaçınıyordu. Hatta Ebu Talib'in ve halalarının ona kızdığını gördüm. Bu aşırı öfkeleri onlara şunu söyletti: "İlahlarımızdan ızak durman sebebiyle biz senden korkuyoruz. Ey Muhammed!

⁸⁰⁶ İbn İshak, s. 133-134

⁸⁰⁷ İbn Sa'd, I, 125; Taberî, *Târîh*, II, 295.

⁸⁰⁸ Büvâne: Kızıl Deniz sahiline yakın Yanbu Bölgesidir. Yakut Hamevî, I, 505; Şurâb, Muhammed b. Muhammed Hasen, *el-Meâlimü'l-Esîra fi's-Sünne ve's-Sîre*, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Dımaşk 1991, s. 54.

⁸⁰⁹ Asıl metinde geçen "nesâik" kelimesi "nüsük" kelimesinin çoğuludur. İbadet anlamına gelir. "Haccın nüsükü" denir. Aynı şekilde "nâsik adam (zâhid adam) da denir. Ezdî, Ebu Bekir Muhammed b. Hasen (ö. 321/933), *Cemheratü'l-Lüga*, thk. Remzi Münîr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1. bs., Beyrut 1987, II, 857.

Kavminin bayramına gelmeyi istemiyorsun, onların aralarına fazla katılmıyorsun.” Ümmü Eymen şöyle dedi: O, gidinceye ve Allah’ın gözlerinden kaybolmasını dilediği yere kadar bunları söylemeye devam ettiler. Sonra korkmuş ve dehşete kapılmış vaziyette bize döndü. Halaları ona şöyle dedi: “Sana ne oldu?” O: “Bana bir deliliğin isabet etmesinden korkuyorum.” dedi. Onlar: “Allah sana şeytanı bela etmez. Sende hayırlı vasıflar var. Ne gördün?” dediler. O: “Ne zaman bir puta yaklaşısam, ondan bana senin arkandan “Ey Muhammed ona dokunma” diye bağırان beyaz ve uzun bir adam görünüyor. Ümmü Eymen şöyle devam etti: Ne zaman onların bayramına gitse böyle oluyordu.⁸¹⁰

Hiz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ve Hiz. Hatice bir ay itikâf etti. Bu da Ramazan’a denk geldi. Rasûlullah (s.a.s.) çıktı ve “es-Selâmü Aleyküm” denildiğini duydu. Hiz. Hatice: “Ona cin geldiğini zannettim.” dedi ve şöyle devam etti: “Sevin! Selâm hayırdır.” Sonra başka bir gün Cebrail’i (a.s.) Güneş’in üzerinde gördü. Bir kanadı doğuya doğru, diğer kanadı da batıya doğru uzanıyordu. Ondan dolayı dehşete kapıldı. Bir de baktı ki Cebrail (a.s.) onunla kapı arasında duruyor. Hiz. Peygamber der ki: “Benimle konuştu, sonunda ona alıştım. Sonra bana bir randevu verdi. Randevuya vaktinde geldim. Cebrail beni alıyordu. Geri dönmeyi arzu edince bir de baktım ki Mikail (a.s.) ile beraber gelmiş. Cebrail yeryüzüne indi, Mikail de yer ile gök arasında kaldı... Karnımı yardı. Ordan Allah’ın dilediği şeyleri çıkardı, sonra altından bir tas içinde onu yıkadı ve onu yerine iade etti... Sonra sırtıma mühür vurdu. Öyle ki mührün temas ettiğini hissettim. Daha sonra bana “Rabbi’nin adıyla oku!”⁸¹¹ dedi. Ben hiçbir kitabı okumadım. Gözlerimden yaş gelene kadar boğazımı tuttu. Sonra bana “Yaradan Rabbi’nin adıyla oku!”⁸¹² ayetinden “Bilmediği şeyleri”⁸¹³ ayetine kadar okudu. Hiz. Peygamber şöyle dedi: “Daha sonra hiçbir şeyi unutmadım.” Sonra beni bir adamla tarttı, ben de onu tarttım, sonra beni başka bir adamla tarttı, ben de onu tarttım. Sonra yüz adamla tarttı. Sonra Mikail şöyle dedi: “Kâbe’nin rabbine andolsun ki ben onun ümmetine tabi oldum.” Hiz. Peygamber şöyle devam etti: “Sonra evime geldim. Hangi taşla ve

⁸¹⁰ İbn Sa’d, I, 125-126.

⁸¹¹ Alak, 96/1.

⁸¹² Alak, 96/2.

⁸¹³ Alak, 96/ 5.

ağaçla karşılaşmışsam bana “Ey Allah’ın Resûlü! Sana selâm olsun” diyordu. Nihayet Hatice’nin yanına girdim. Bana “es-Selâmü aleyke yâ Resûlallah!” dedi.⁸¹⁴

Vahiy müsteşriklerin hâlâ karşı karşıya kaldıkları bir problemdir. Onun bir açıklamasını yapamamaktadırlar. Bu konuda şaşkınlık ve tezat içindedirler. Câhiliyye dönemindeki İslâm’ın geldiği sırada Mekke’de Arapların yapmış oldukları ve Kur’ân’nın cevap verdiği eski ithamlara başvurmaktadırlar. Allah Teâlâ bu ithamları şöyle hikâye etmektedir: “Ona ancak bir beşer öğretti.”⁸¹⁵, “İnkâr edenler şöyle dedi: Bu Kur’an, ancak onun uydurduğu bir yalandır. Bu konuda ona başka bir topluluk da yardım etmiştir.”⁸¹⁶

Yirminci yüzyılda müsteşriklerden bazıları, Hz. Peygamber’in (s.a.s) Kur’an vahyini Varaka b. Nevfel’den ya da rahip Bahîra’dan öğrendiğini söylemektedirler. Bazen onun bir Mekkeli bir Yahudiden öğrendiğini de iddia ederler. Biz biliyoruz ki, Mekke’de Yahudi yoktur. Sahih bir rivayet olduğu kabulse bile, onun Bahîra ile karşılaşması birkaç saati geçmemiştir ve o sırada Hz. Muhammed oniki yaşında bir çocuktur. Tevrat ve İncil risâlet döneminden asırlarca sonra ancak tercüme edilmiştir. O asırda tercüme edildiğini kabul etsek bile onun ümmî olması onu bu metinleri okumasına engeldir.⁸¹⁷ Kur’ân’daki dinî kıssalarla Tevrat ve İncil’de geçenler arasında benzerlik bulunması, Kur’an’ın onlardan alınarak oluşturulduğunu değil, bu kaynağın da ilâhî olduğunu hepsinin tek bir kaynaktan geldiğini gösteren bir delildir.⁸¹⁸

2.4.4. “Yakın Akrabalarımı Uyar” Ayetinin Nüzulu

Hişâm b. Urve’nin babasından, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: “Yakın akrabalarımı uyar”⁸¹⁹ ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.s.) kalktı ve şöyle dedi: Ey Fatıma bint Muhammed!, Ey Safiyye bint Abdilmuttalib!, Ey

⁸¹⁴ Ebu Davud, III, 126-127.

⁸¹⁵ Nahl, 16/103.

⁸¹⁶ Furkân 25/4.

⁸¹⁷ Dirâz, Muhammed Abdullah, **Medhal İle’l-Kur’âni’l-Kerîm**, Dâru’l-Kalem, Kuveyt 1980, s. 141.

⁸¹⁸ Bin Nebi, Malik, **ez-Zâhiratü’l-Kur’âniyye**, Dâru’l-Fikir, Dımaşk, 2000, s. 118.

⁸¹⁹ Suarâ, 26/214.

Abdūlmuttalib'in oğulları!, benim size karşı Allah'tan gelen hiçbir şeye gücüm yetmez. Malımdan dilediğinizi isteyin.⁸²⁰

2.4.5. Safiyye bint Abdūlmuttalib'in Ebu Leheb İle Konuşması

Musa b. Meysere'nin Hind bint Hâris'ten yapmış olduğu rivayete göre Safiyye bint Abdūlmuttalib Ebu Leheb'e şöyle dedi: "Ey kardeşim! Kardeşinin oğlunun yüz üstü bırakılması, senin daha çok hoşuna gidiyor. Halbuki Allah'a yemin olsun ki, âlimler Abdūlmuttalib'in neslinden bir peygamber çıkacağını hâlâ söylüyorlar. İşte o peygamber budur." Bunun üzerine o: "Vallahi bu yanlış bir düşüncedir ve kuruntudan ibarettir. Kadınların sözü zıfâf odasında geçerlidir. Bütün Kureyşin kolları ayaklandığı zaman, onlarla beraber Araplar da harekete geçer. Bizim onlara karşı gücümüz ne ki?" dedi.⁸²¹

2.4.6. Kureyşlilerin Rasûlullah'a (s.a.s.) Eziyetleri ve Hâşimoğullarının Onu Savunmaları

Umeyre bint Ubeydillah b. Kab b. Malik'in Ümmü Dürre'den, onun da Berre bint Ebi Ticâre'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Ebu Cehil ve Kureyş kâfirlerinden birkaçı Hz. Peygamber'e (s.a.s.) karşı saldırıya geçtiler. Ona eziyet ettiler. Tuleyb b. Umeyr Ebu Cehil'e doğru yöneldi ve ona şiddetli bir şekilde vurdu ve başını yarı. Bunun üzerine onu yakalayıp bağladılar. Ebu Leheb onun karşısına çıktı ve onu serbest bıraktı. Ervâ'ya denildi ki: "Oğlunu görmüyor musun? Muhammed'e siper olarak kendini ortaya atmaya ne kadar istekli." O: "Onun en hayırlı günü, dayısının oğlunu koruduğu gündür ki o, Allah katından hak ile gelmiştir." dedi. Onlar: "Muhammed'e mi tabi oldu?" dediler. O: "Evet" dedi. Bunların bazıları Ebu Leheb'e gittiler ve durumu haber verdiler. O da o kadına gitti ve: "Hayret sana ve senin Muhammed'e tabi olanlarına! Abdūlmuttalib'in dinini mi terk ettin?" dedi. O da: "Bu doğrudur. Yeğenin yanında dur, ona yardım et ve onu savun. Şayet işinde galip gelirse sen hayırlı bir şey elde etmiş olursun. İster onun

⁸²⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, LXI, 494; Buhârî, **el-Câmi**, I, 156; Müslim, I, 192.

⁸²¹ Belâzurî, **Ensâb**, I, 119.

dinine girersin istersen de dininde kalırsın. Ama başarısız olursa yeğenin konusunda sen mazur sayılmış olursun.” dedi. Ebu Leheb: “Uydurma bir din getirdiği halde bizim koskoca Araplara karşı gücümüz mü var ki?” dedi ve ayrılıp gitti.⁸²²

Allah, Rasûlü’nü amcası Ebu Talib vasıtasıyla korudu. Çünkü o, kavmi içinde şerefli, saygın ve beyefendi bir kişiydi. Rasûlullah’ın (s.a.s.) işi ile ilgili konuda onu karşılarına almaya cesaret edemiyorlardı. Ebu Talib’in kavminin dini üzerinde kalması Allah Teâlâ’nın hikmetlerindendir.⁸²³

2.4.7. Komşularının Rasûlullah’a (s.a.s.) Eziyetleri

Hişâm b. Urve’nin babasından, onun da Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s) şöyle dedi: Ben iki komşunun kötülüğüne uğruyordum: “Ebu Leheb ve Ukbe b. Ebi Muayt kapımın önüne pislik⁸²⁴ getirip dökerlerdi.” Hz. Âişe’nin dediğine göre Hz. Peygamber: “Ey Abdi Menaf oğulları! Ey komşularım!” der ve onu kapısından giderirdi.⁸²⁵

2.4.8. Mesed (Tebbet) Suresi’nin Nüzûlu

Esmâ bint Ebi Bekir’den rivayete göre o şöyle dedi: “Tebbet ya da Ebuleheb” suresi nazil olunca Havrâ Ümmü Cemil bint Harb elinde bir taşla geldi ve şöyle dedi: “Babamızı küçük düşürüyor. Onun dinine son derece öfkelenдик, onun işine karşı geldik.”

Hiz. Peygamber (s.a.s.) Ebu Bekir’le beraber mescitte oturuyordu. Hiz. Ebu Bekir onu görünce şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Bu tarafa yöneldi, seni görmesinden korkuyorum.” Bunun üzerine Rasûlullah onun kendisini göremeyeceğini söylemiş, şu ayeti okumuş ve onunla korunmuştur: “Sen Kur’ân’ı okuduğun zaman seninle ahirete iman etmeyenler arasına görünmez bir perde kıldık.”⁸²⁶

⁸²² İbn Sa’d, VIII, 35.

⁸²³ Makrîzî, İmtâ, I, 35.

⁸²⁴ Pislik diye çevirdiğimiz kelime “Fers(فَرث)”: Karından çıkan her şeydir. Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad (ö. 393/1003), *es-Sihâh Tâcü’l-Lüga ve Sihâhü’l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülğafûr, Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, 2. bsk. Beyrut 1987, I, 289; İbnü’l-Manzûr, II, 176.

⁸²⁵ Belâzurî, *Ensâb*, I, 131.

⁸²⁶ İsrâ, 17/45.

Hız. Ebu Bekir'in karşısında durdu ama Rasûlullah'ı (s.a.s.) görmedi. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir! Arkadaşının beni yerdiğini haber aldım." Ebu Bekir: "Bu evin Rabbi'ne andolsun ki seni hicvetmedi." Bunun üzerine kadın şöyle diyerek dönüp gitti: "Kureyşliler, benim efendilerinin kızı olduğumu öğrendiler."⁸²⁷

2.4.9. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Müslüman Olması

Âişe bint Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayete göre o şöyle dedi: Ben babamı şöyle derken işittim: "Ben 22 yaşında iken Müslüman oldum. Ficâr yılında doğdum."⁸²⁸

Suyûtî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın Müslüman oluşunun keyfiyeti ile ilgili bir rivayet zikreder. Buna göre Sa'd şöyle der: "Müslüman olmadan üç (yıl) önce rüyada sanki hiçbir şey göremeyecek derecede karanlıkta olduğumu, Ay aydınlattığı zaman ona tabi olduğumu gördüm. Sanki ben, benden önce ona tabi olanları görüyorum. Zeyd b. Hârise'yi, Ali'yi ve Ebu Bekir'i görüyorum. Sanki ben onlara buraya ne zaman geldiklerini soruyorum ve bana diyorlar ki: "Bu saatte". Bana Rasûlullah'ın (s.a.s.) gizlice İslâm'a davet ettiği ulaştı. Ecyad yamaçlarında⁸²⁹ onunla karşılaştım ve: "Neye davet ediyorsun?" dedim. O: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim onun resûlü olduğuma tanıklık etmene" dedi. Ben de tanıklık ettim."⁸³⁰

2.4.10. Vahyin Kesintiye Uğraması

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hatice bint Huveylit'ten yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'a (s.a.s.) vahiy gelmeyince bu duruma son derece morali bozuldu. Gördüğüm bu moral bozukluğu sebebiyle ona şöyle dedim: "Sende gördüğün moral bozukluğundan dolayı Rabb'in sana darıldı." Bunun üzerine Allah: "Rabb'in sana veda etmedi, darılmadı da." Ayeti nazil oldu."⁸³¹

⁸²⁷ Hâkim, **el-Müstedrek**, II, 393; Zehebî, **Siyer**, s. 118-119.

⁸²⁸ Belâzurî, **Ensâb**, I, 103.

⁸²⁹ Ecyad: Mekke'deki dağ yamaçlarından birisinin adıdır. Aynı şekilde Mekke'de bir dağın da adıdır. Hâzîmî, Ebu Bekir Muhammed Musa (ö. 584/1188), **el-Emâkin**, thk. Hamid b. Muhammed Câsir, Dâru'l-Yemâme, Riyad 1995, s. 47.

⁸³⁰ Suyûtî, **el-Hasâis**, I, 205.

⁸³¹ İbn İshak, s. 135.

Hafız İbn Hacer'e göre vahyin kesintiye uğramasının amacı Rasûlullah'ın korkusunun giderilmesi ve dinginleştirilmesi, böylece vahye tekrar özlem duymasıdır.⁸³²

Vahyin kesintiye uğradığı süre ile ilgili olarak farklı rivayetler vardır. İki seneye yakın veya daha fazla sürdüğünü söyleyenler olduğu gibi kırk gün sürdüğünü söyleyenler de vardır.⁸³³ Tercih edilen görüş kırk gün sürdüğü şeklinde olanıdır. Tüm rivayetleri inceledikten sonra iki buçuk sene sürdüğü görüşü ise doğru değildir.⁸³⁴

Aynı şekilde Muhammed Ebu Şühbe de şöyle der: “Tercih ettiğim ve temayül gösterdiğim görüş, onun günlerle ifade edilen süre kadar sürmüş olmasıdır. Bu süre maksimum kırk gündür. Ama İslâm daveti süresinin iki buçuk üç senesinin vahiysiz ve davetsiz geçmesini akıl kabul etmez. Bunu kanıtlayan geçerli bir nakil de yoktur”.⁸³⁵

Vahyin kesintiye uğradığı süre meselesi ile ilgili zayıf bir rivayet vardır. O da Rasûlullah'ın (s.a.s.) birden fazla intihar etme teşebbüsüdür. Ancak biz buna daha önce özellikle de nübüvvetin alâmetleri bölümünde cevap verdik ve açıklamasını yaptık.

2.4.11. Vahyin Şekli ve Keyfiyeti

Âişe bint Ebi Bekir'den rivayete göre o şöyle dedi: Hâris b. Hişâm, Rasûlullah'a (s.a.s.) “vahiy sana nasıl geliyordu?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “Tamamı şöyleydi: Melek bazen bana çan sesi şeklinde gelir -ki bu bana en ağır olanıdır- sonra benden ayrılır. Ben de dediği şeyleri kavramış olurum. Melek bazen de bir adam sûretinde gelir ve benimle konuşur. Ben de dediği şeyleri kavramış olurum.”⁸³⁶

Şa'bî'nin Ebu Seleme'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) ellerini bir atın üzerine koyarken gördüm. Bir adamla konuşuyordu. Ona şöyle dedim: “Seni Dıhyetü'l-Kelbî'nin atının üzerine

⁸³² İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî**, XIV, 383.

⁸³³ Makrîzî, I, 31.

⁸³⁴ Mübârekfûrî, Safiyyürrahman, **er-Rahîku'l-Mahtûm**, Mektebetü'n-Nûri'l-İslâmiyye, Kahire 1976, s. 69.

⁸³⁵ Ebu Şühbe Muhammed, **es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'ân**, Dâru'l-Kalem, 8. bs., Dımaşk, 2006, I, 264.

⁸³⁶ İbn İshak, s. 146-147.

elini koyarken ve onunla konuşurken gördüm.⁸³⁷ O: “Onu gördün mü?” dedi. Hz. Âişe: “Evet” dedi. Hz. Peygamber: “O Cebrail’dir (a.s.), sana selamı var.” O da: “Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun. Allah ona hayırlı bir dost ve misafir verdi. O, ne güzel dosttur! Ne güzel misafirdir!”⁸³⁸

Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Aşırı soğuk bir günde ona vahiy nazil olurken ve ondan ayrılırken gördüm. Alnı şıpır şıpır terliyordu.⁸³⁹

Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Cebrail’i yaratıldığı şekliyle aslî suretinde ancak iki defa gördü. Semadan yeryüzüne inerken gördü. Yaratılışının en büyük hali, gökle yerin arasını kaplamıştı.⁸⁴⁰

2.4.12. Hz. Peygamber’in (s.a.s) Cebrail’i (a.s.) Beklemesi

Abdullah b. Abbas’ın Rasûlullah’ın (s.a.s.) eşi Meymûne bint Hâris’ten yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’a (s.a.s.) bir durgunluk geldi. Ona: “Neyin var yâ Resûlallah? Durgunlaştın.” denildi. Dedi ki: “Cebrail bana benimle görüşmeyi vaad etti ama görüşmedi, vaadini yerine getirmedi. Ne o gece, ne ikinci gece, ne de üçüncü gece gelmedi. Sonra Rasûlullah (s.a.s.) oturduğumuz koltuğun altındaki köpek yavrusunu suçladı. Çıkarılmasını emretti, çıkarıldı. Sonra su aldı, onun bulunduğu mekânı suladı. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) geldi ve Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “Bana söz verdin ama seni görmedim.” O da: “İçinde köpek ve resim bulunan bir eve girmeyiz.” dedi. Şöyle dedi: bunun üzerine o gün köpeklerin öldürülmesini emretti. Dedi ki: küçük bahçenin köpeği hakkında da izin istiyor, onun da öldürülmesini emrediyordu.⁸⁴¹

Köpeklerin öldürülmesi, aynı şekilde onların evin içinde yetiştirilmesi meselesi, İslâm hukukçukarını oldukça meşgul etmiştir. Bu konuda farklı görüşler vardır. Bu rivayetle ilgili hususa gelince biz bunda, Kur’ân’la, mantıkla ve fitratla çelişen şeyler görüyoruz. Kur’ân-ı Kerim’de Kehf Suresinde köpek şu ayetlerde

⁸³⁷ Dıhyetü’l-Kelbî: Dıhye b. Huleyfe b. Ferve Kelbî’dir. Meşhur bir sahabelidir. Uhut, Hendek ve başka savaşlara tanık olmuştur. Gülyüzlü olması darb-ı mesel haline gelmiştir. Cebrail onun kılığına girerdi. Bagavî, Abdullah b. Muhammed b. Abdilaziz (ö. 317/929), **Mu’cemü’s-Sahâbe**, thk. Muhammed Emin, Dâru’l-Beyân, 1.bs., Kuveyt, 2000, II, 292.

⁸³⁸ İbn Hanbel, Müsned, XLII, 63.

⁸³⁹ İbn Sa’d, I, 155.

⁸⁴⁰ Suyûtî, **el-Hasâis**, I, 201.

⁸⁴¹ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIII, 384.

zikredilmektedir: “üçtür, dördüncüleri de köpekleridir.”⁸⁴², “giriş kısmında köpekleri kollarını uzatmış”⁸⁴³ Bu ayetler köpek vb. hayvanları yetiştirmenin cevazına işaret eder. İkinci mesele, gücüne kuvvetine rağmen Cebrail’in (a.s.) bir köpekten nasıl kaçtığıdır. Bu sebeple biz, bu rivayetlerde kabul etmesi çok zor olan abartıların ve zayıflıkların olduğunu düşünüyoruz.

2.4.13. Kureyşlilerin Mekke’de Müslümanlara Eziyet Etmeleri

Umeyre bint Ubeydillah b. Ka’b’ın Ümmü Dürre’den, onun da Bürre bint Ebi Ticâre’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Kureyşliler, kuşluk namazını inkâr etmiyorlardı. Ancak vaktini inkâr ediyorlardı. Rasûlullah (s.a.s.) ikindi vakti gelince guruplara ayrıldılar, birer birer, ikişer ikişer namaz kıldılar. Tuleyb b. Umeyr ve Hâtıb b. Abdi Şems bir asker topluluğuyla beraber birbirlerine bakarak namaz kılmak üzere yürüdüler. O sırada İbnü’l-Üsaydî ve İbnü’l-Kıptiyye onlara hücum etti. Bu ikisi kötüydüler. Bir süre onlara taş attılar. Sonunda öfkeyle çıkıp gittiler. Ebu Cehil, Ebu Leheb ve Ukbe b. Ebi Muayt’a gittiler. Durumu onlara heber verdiler. Sabah onlara doğru gittiler. Diğerleri sabahın alaca karanlığında çıkıyor, abdest alıp namaz kılıyorlardı. Onlar gurup halinde iken Ebu Cehil, Ebu Leheb, Ukbe ve bir gurup ayak takımı onlara saldırdı. Onları yakaladılar, küfür ettiler. Allah Resûlünün ashabı İslâm’ı açıkladılar. Onunla konuştular, onları çağırdılar ve kendilerini savundular. Tuleyb b. Umeyr Ebu Cehil’e yöneldi, ona vurdu ve başını yardı. Bunun üzerine onu yakaladılar ve bağladılar. Ebu Leheb onun karşısına çıktı ve onu çözdü. Yeğeniydi. Erva bint Abdilmuttalib’e denildi ki: “Oğlun Tuleyb’i görmüyor musun? Muhammed’e tabi olmuş ve onun için siper olmuş.”

Ervâ Müslüman olmuştu. Şöyle dedi: Tuleyb’in günlerinin en hayırlısı halasının oğlunu savunduğu gündür. O, Allah Teâlâ’nın katından Hakk’ı getirmiştir. Bunun üzerine: “Sen ona mı tabi oldun?” dediler. O: “Evet” dedi. Bunun üzerine bir kısmı Ebu Leheb’e gittiler ve durumu ona haber verdiler. O da onun yanına gitti ve: “Sana ve senin gibi Muhammed’e tabi olanlara hayret! Abdülmuttalib’in dinini terk ettin.” O: “Evet öyle. Yeğenin yanında dur, onu destekle ve savun. Şayet işinde

⁸⁴² Kehf, 18/22.

⁸⁴³ Kehf, 18/18.

galip gelirse sen hayırlara kavuşursun, dilersen onun dinine girersin dilersen de kendi dinin üzere kalırsın. Öyle yapmazsan yeğenine karşı mazur sayılırsın.” dedi. Ebu Leheb: “Bizim tüm Araplara karşı gücümüz yok. Sonra onun uydurma bir din getirdiğini söylüyorlar.” dedi. Daha sonra Ebu Lehe buradan ayrıldı.⁸⁴⁴

Rasûlullah’ın (s.a.s.) siyaseti, davet işini sona erdirmek için Müslümanlara karşı koyma konusunda son derece kararlı olan müşriklerin aksine, ashabının hayatta kalmasına özen gösterip, davetin istikbalini dikkate alarak, onları sabır göstermeye, kendilerini kontrol etmeye ve provoke olmamaya teşvik üzere kuruluydu. Sonuçta Müslümanlar Mekke’de bunu başardılar diyebiliriz.

Kureyşlilerin Mekke’de Müslümanlara eziyet etmeleri noktasında bazı zayıf rivayetler vardır. Bilâl b. Rebâh’in efendisi Ümeyye b. Halef’in elinden işkence görmesi ile ilgili rivayet bunlardanır. Zira o işkence görürken Varaka b. Nevfel ona geldi ve Ümeyye b. Helef’e şöyle dedi: “Şayet onu Müslüman oldu diye öldürürseniz onun bereketinden yararlanmak için onun kabrinden bir mekân edinirim.”⁸⁴⁵

Şüphe yok ki düşünen kişinin ilk aklına gelen şey, Rasûlullah’ın (s.a.s.) ve ashabının müşriklerden gördükleri çeşitli işkence ve eziyetlerle ilgili bir hikâyeye ile karşılaştığı zaman Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ashâbının görmüş olduğu bu işkencenin niçin olduğunu sormaktır. Onlar hak üzeredirler. Allah’ın (c.c.) orduları varken ve aralarında Rasûlullah (s.a.s.) onun dinine davet ederken ve onun yolunda cihat ederken onları işkenceden niçin korumadı?

Bütün bunlar, sadıkların doğruluğunu ve yalancıların yalanını ortaya çıkarmak içindir. İnsanlar ifade ettikleri İslâm davasını ve Allah sevgisini sadece dilleriyle terk etseler yalancı olanla olmayan bir olurdu. Ancak belâ ve imtihan, doğruyla yalancıyı birbirinden ayıran terazidir.⁸⁴⁶

2.4.14. Mekke’de Müslümanların Namazı

Umeyre bint Ubeydullah b. Ka’b b. Malik’in, Azize bint Ebi Ticrât’dan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ve ashabı ikindi vakti

⁸⁴⁴ Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 57.

⁸⁴⁵ Zehebî, **Siyer**, I, 352; İbn Kesîr, **el-Bidâye**, III, 64.

⁸⁴⁶ Bûtî, Muhammed Said Ramazan, **Fıkhu’s-Sîre Mea Mûcez li Târîhi’l-Hilâfeti’r-Râşide**, 25. bs., Dâru’l-Fikr, Dimaşk, 2005, s. 77-78.

geldiği zaman guruplara ayrılırlar, birer ikişer namaz kılarlardı. Tuleyb b. Umeyr ve Hâtüb b. Amr Küçük Ecyad'da bir yerde namaz kılarken o sırada guruba kötü insanlardan olan İbnü'l-Asdâ ve İbnü'l-Ğaytala saldırdı. Onlarla bir çatışma çıktı. Onlara bir süre taş attılar, daha sonra çıkıp gittiler.⁸⁴⁷

Bu olay İsrâ Gecesinde beş vakit namaz farz kılınmadan önce oldu. Müslümanlar şu Âyet-i Kerîme'ye dayanarak fecir doğmadan önce iki rekat, Güneş batmadan önce de iki rekat namaz kılıyorlardı. Bu husus şu ayette ifade edilmiştir: “Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabb’ini övgüyle tesbih et.”⁸⁴⁸ Daha sonra Allah Teâlâ bu namazı neshetti, onun yerine beş vakit namazı getirdi.⁸⁴⁹

İbn Hacer İsrâ'dan önce Rasûlullah'ın (s.a.s.), fecirden önce iki rekât, Güneş batmadan önce de iki rekât kıldığını, ashabının da böyle yaptığını zikreder. Ancak, beş vakit namazdan önce farz kılınan bir namazın olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Buna göre, önceden farz olan, Güneş doğmadan önce ve doğduktan sonra kılınan namazlardır görüşü sahihtir. Bu konuda şu ayet delil olarak kabul edilir: “Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabb’ini övgü ile tesbih et.”⁸⁵⁰

2.4.15. Ömer b. Hattâb'ın Müslüman Olması

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “Allahım! İslâm'ı Ömer b. Hattâb ile güçlendir.”⁸⁵¹

Leyla Ümmü Abdillâh bint Ebi Hasme'den rivayete göre o şöyle dedi: Ömer b. Hattâb Müslümanlığımız konusunda bize karşı en çetin olanıydı. Biz Habeşistan'a çıkmak için hazırlandığımız zaman ben devemin sırtında gitmeye koyulunca Ömer b. Hattâb bana geldi ve: “Nereye ey Ümmü Abdillâh?” dedi. Ben: “Dinimiz konusunda bize eziyet ettiniz. Biz de Allah'ın (c.c.) toprağına, Allah'a kulluk konusunda eziyet görmeyeceğimiz bir yere gidiyoruz.” dedim. O: “Allah sizinle olsun.” dedi ve gitti. Sonra bana kocam Âmir b. Rabâa geldi. Ömer'in kibarlığı ile ilgili gördüklerimi ona

⁸⁴⁷ Belâzurî, **Ensâb**, I, 117. (إِبْنُ الْأَصْدَاءِ وَابْنُ الْغَيْطَلَةِ)

⁸⁴⁸ Tâhâ, 20/130.

⁸⁴⁹ İbn Kesîr, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddin, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1998, VII, 409.

⁸⁵⁰ Tâhâ 20/130; İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî**, IX, 675.

⁸⁵¹ İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 142.

anlattım. Bana şöyle dedi: “Onun Müslüman olacağını umuyor musun?” Ben: “evet” dedim. O: “Vallahi, Hattâb’ın eşiği Müslüman oluncaya kadar o Müslüman olmaz.”⁸⁵²

Bazı rivayetler, Ömer b. Hattâb’ın Müslüman oluşunun bi’setin altıncı yılında olduğuna işaret eder.⁸⁵³ Bu görüş tam doğru değildir. Çünkü İbn Sa’d’ın da dediği gibi Ömer’in Müslüman olduğu gün oğlu Abdullah altı yaşındaydı.⁸⁵⁴ Ömer’in oğlu Uhut Savaşı gününde dört yaşındaydı. Uhut savaşı ise Hicret’in üçüncü yılıdır. Buna göre Ömer Hicret’ten dört yıl kadar önce Müslüman olmalıdır. Bu ise bi’setin dokuzuncu yılına tekabül eder.⁸⁵⁵

Ömer b. Hattâb’ın 49 adamdan ve 23 kadından sonra Müslüman olduğu, 45 adam ve 21 kadından sonra Müslüman olduğu ya da 33 adamdan sonra Müslüman olduğu görüşleri de vardır.⁸⁵⁶

İbn Mes’ud, Ömer b. Hattâb’ı şu sözlerle güzel bir şekilde vasfetmiştir: “Ömer’in Müslüman olması bir fetih olmuş, hicreti zafer olmuş, halife olması da bir rahmet olmuştu. Vallahi, Ömer Müslüman oluncaya kadar Ka’be’nin etrafında açık açık namaz kılamadık.”⁸⁵⁷

İbn Hacer de şöyle demiştir: Sonra Ömer Müslüman oldu. Onun Müslüman oluşu Müslümanlar için bir fetih ve bunalımdan çıkışları için bir boşluk oldu.⁸⁵⁸

2.4.16. Sa’d b. Ebi Vakkas’ın Mekke’de Hastalanması

Kaynaklarda Sa’d b. Ebi Vakkas’ın Mekke Fethi ya da Veda Haccı esnasında ağır bir hastalık geçirdiği değişik şekillerde anlatılmaktadır. Bu konuda kızı Âişe’nin, babası Sa’d b. Ebi Vakkas’tan naklettiği rivayet ise şöyledir: “Mekke’de şiddetli bir hastalığa yakalandım. Hz. Peygamber (s.a.s.) beni ziyarete geldi. Ben dedim ki: “Ey Allah’ın Nebisi! Ben mal bırakıyorum ve geride bir kız çocuğundan başkasını bırakmadım. Malımın üçte ikisini vasiyet edip üçte birini bırakıyım mı?” O:

⁸⁵² İbn İshak, s. 181.

⁸⁵³ İbn Sa’d, III, 143.

⁸⁵⁴ İbn Sa’d, III, 143.

⁸⁵⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 89.

⁸⁵⁶ Makrîzî, I, 43.

⁸⁵⁷ İbn Hanbel, *Fedâilü’s-Sahâbe*, thk. Vasiyyullah Muhammed Abbas, Müessesetü’r-Risâle, 1. bs., Beyrut 1983, I, 335.

⁸⁵⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 484.

“Hayır.” dedi. Ben: “Yarısını vasiyet edip yarısını bırakıyım?” dedim. O: “Hayır.” dedi. Ben: “Üçte birini vasiyet edip üçte ikisini ona bırakıyım mı?” O: “Üçte bir, üçte bir de çok.” dedi. Sonra elini yüzüne koydu, sonra eli ile yüzümü ve karnımı sıvazladı. Daha sonra da şöyle dedi: “Allah’ım! Sa’d’a şifa ver. Onun hicretini tamamla.” Onun serinliğini şu ana kadar hâlâ karaciğerimin üzerinde hissediyorum.”⁸⁵⁹

2.4.17. Hatice bint Huveylid’in Vefatı

Zührî’nin Urve b. Zübeyr’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hatice namaz farz kılınmadan önce vefat etti. Bu da Hicretten üçyıl öncedir.⁸⁶⁰

Hz. Peygamber’in eşi Hz. Hatice ve amcası Ebu Talib aynı yılda vefat etmiştir. Her ikisinin de ölümü halktan kopuştan sekiz ay sonradır. Onların ölümleri Rasûlullah’a (s.a.s.) çok ağır gelmiştir. Bundan dolayı bu yıla “Hüzün Yılı” ismi verilmiştir.⁸⁶¹

2.4.18. İsrâ Hadisesi

Ümmü Seleme’nin Hz. Âişe’den, onun da Ümmü Hânî’den yapmış olduğu rivayete göre kendi aralarında konuşmaya girdiler ve şöyle dediler: Rasûlullah (s.a.s.) Rebiülevvel ayının onyedinci gecesini Hicret’ten bir sene önce Ebu Talib mahallesinden Beyt-i Makdis’e gece yürüyüşüne çıkarılmıştır. Rasûlullah şöyle dedi: Uyluklarında iki ayağını da kuşatan iki kanadı olan eşek ve katır arası beyaz bir hayvanın üzerine bindirildim. Binmek için ona yaklaşıncı tepki gösterdi. Bunun üzerine Cebrail elini onun üzerine koydu sonra şöyle dedi: “Ey Burak! Yapmış olduğun şeyden dolayı utanmıyor musun? Vallahi, senin üzerine Allah’ın en çok sevdiği Muhammed’den önce bir Allah’ın kulu binmedi. Utandı ve terledi...” Sırtı ve kulakları uzundu.

⁸⁵⁹ Buhârî, **el-Câmi**, VII, 118, Hadis No: 5659.

⁸⁶⁰ İbn Sa’d, VIII, 151.

⁸⁶¹ Makrîzî, I, 45.

Cebraile de benimle beraber çıktı. Ben onu geçmiyordum, o da beni geçmiyordu. Nihayet beni Beyt-i Makdis'e götürdü. Burak duracağı yere geldi. Onu orada bağladı. Orası Rasûlullah'tan (s.a.s.) önce peygamberlerin bağladıkları yerd. Hz. Peygamber şöyle dedi: "Peygamberleri gördüm, benim için toplandılar. İbrahim, Musa ve İsa'yı gördüm. Onların bir imamlarının olması gerektiğini zannettim. Cebrail beni öne geçirdi ve ben onlara namaz kıldırđım. Onlara sordum. Şöyle dediler: "Tevhitte gönderildik."

Bazıları şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) bu gece kayboldu. Abdülmuttalib'in oğulları onu bulmak istedikleri için aramaya çıktı ve değişik yerlere dağıldılar. Abbas b. Abdilmuttalib Zu Tuva vadisine kadar gitti. O, şöyle bağırmaya başladı: "Ey Muhammed! Ey Muhammed!" Rasûlullah (s.a.s.) şöyle cevap verdi: "Buyur." O da: "Ey kardeşimin oğlu! Bu gece kavmini yordun. Nerdeydin?" O: "Beyt-i Makdis'ten geldim." dedi. Amcası: "Bu gecede mi?" dedi. O: "Evet." dedi. Amcası: "İnşallah sana hep hayır dokunmuştur. Değil mi?" O: "Evet bana hayırdan başka bir şey dokunmadı." dedi.⁸⁶²

Ümmü Hânî bint Ebi Talib'den rivayete göre o şöyle dedi: Evimizden gece yürüşüne çıkmadan o gece yanımızda uyudu. Yatsı namazını kıldı sonra uyudu. Fecirden önce onu sabah için uyandırdık. Kalktı, sabah namazını kılınca şöyle dedi: "Ey Ümmü Hânî! Gördüğün gibi bu vadiye sizinle beraber yatsı namazını kıldım. Sonra Beyti'l-Makdis' geldim. Orada namaz kıldım. Sonra sabah namazını sizinle beraber kıldım." Sonra çıkmak için kalktı. Ben dedim ki: "İnsanlarla bunu konuşma. Sonra seninin bu sözlerine yalan derler ve sana eziyet ederler." O: "Vallahi onlarla konuşacağım ve anlatacağım." dedi. (İnsanlar) şaşırdılar ve şöyle dediler: "Böyle bir şey kesinlikle duymadık." Rasûlullah (s.a.s.) Cebrail'e şöyle dedi: "Kavmim bana inanmıyor." O da: "Hz. Ebu Bekir sana inanır. O "Sıddîk"tır." dedi. İbadet yapıp tamamlayan insanların yanına geldim ve Hicir'de kaldım. Beytü'l-Makdis gözümün önünde canlandırıldı. Ben ona bakarak onunla ilgili bilgileri haber verdim. Bazıları dedi ki: "Mescid'in kaç kapısı var?" Ben onun kapılarını saymamıştım. Ona baktım, kapı kapı saydım ve onlara bilgi verdim. Yoldaki deve kervanlarını ve onunla ilgili bilgileri haber verdim. Onu haber verdiğim gibi buldular. Allah (c.c.) şu ayeti indirdi:

⁸⁶² İbn Sa'd, I, 166-167.

“Sana gösterdiğimiz rüyayı ancak onları sınamak için meydana getirdik.”⁸⁶³ Ravi, “Bu, onun bizzat gözüyle gördüğü bir rüyaydı” dedi.⁸⁶⁴

Ümmü Hânî’den rivayete göre o şöyle dedi: Ben yatağımdayken sabaha doğru Rasûlullah (s.a.s.) yanıma geldi ve şöyle dedi: “Bu gece ben Mescid-i Haram’da uyuduğumu hissettim. Cebrail geldi beni Mescid’in kapısına götürdü. Bir de baktım ki eşek katır arası, katıra daha yakın kulakları dalgalı beyaz bir hayvan. Ona bindim. Adımlarını gözün gördüğü yere kadar atıyordu. İnişe geçtiği zaman ön ayakları uzuyor, arka ayakları kısalıyordu. Yükselişe geçtiği zaman ise arka ayakları uzuyor, ön ayakları kısalıyordu. Çok geçmedi Cebrail’le Beyt-i Makdis’e vardık. Peygamberlerin bağladığı halkaya onu bağladı. Aralarında İbrahim, Musa ve İsa’nın bulunduğu bir gurup peygamber benim için geldi. Ben onlara namaz kıldırıp ve onlarla konuştum. Kırmızı ve beyaz olmak üzere bana iki kap getirildi. Ben de beyaz olanı içtim. Bunun üzerine Cebrail bana: “Sütü içtin ve şarabı bıraktın. Şarabı içseydin ümmetin irtidat edecekti. Sonra ona binip Mescid-i Haram’a gittim. Orada sabah namazı kıldım.” Ümmü Hânî şöyle devam etti: Ridasını astı. Dedim ki: “Ey amcaoğlu! Allah adına sana yemin ediyorum. Kureyş’e bundan bahsedersen seni yalanlarlar.” Bunun üzerine eli ile ridasının üzerine vurdu ve onu elimden çekti... Cariyeme: “Vah sana! onu takip et ve bak.” dedim. Dönünce bana onun Kureyş’e gittiğini haber verdi. Onların içinde Mut’im b. Adiy, Amr b. Hişâm ve Velid b. Muğîre vardı. Onlara İsrâ olayını anlattı. Amr alay ederek: “Onları bana anlat.” dedi. O: “İsa’ya gelince o, orta boyun üstünde, geniş göğüslü, damarları görünen, kıvrıkcık saçlı, kumraldır. Sanki o, Urve b. Mes’ud es-Sakaffî’dir. Musa ise iri, teni buğday rengi, uzun... gür saçlı, basık gözlü, dişleri sık...sert yüzlüdür. Hz. İbrahim’e gelince vallahi hem ahlak hem de yaradılış bakımından insanların içinde bana en çok benzeyeni odur.” Bunun üzerine bir gürültü kopardılar, olayı büyüttüler. Mut’im: “Ben şahitlik ederim ki sen yalancısın.” dedi.⁸⁶⁵

Zührî’nin Urve b. Zübeyir’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Mescid-i Aksa’ya gece yürüyüşüne çıkarıldığımda insanlar bundan bahsetmeye başladı. İmanından dönenler oldu. Ebu Bekir’e koştular ve: “Arkadaşın hakkında ne dersin? Bu gece Beyt-i Makdis’e götürüldüğünü iddia ediyor.” dediler.

⁸⁶³ İsrâ, 17/60.

⁸⁶⁴ İbn Sa’d, I, 166-167.

⁸⁶⁵ Zehebî, **Siyer**, I, 200-201.

O: “Bunu o mu söyledi?” dedi. Onlar: “Evet” dediler. O: “Eğer bunu o söylediyse doğrudur.” dedi. Onlar: “İnanıyor musun?” dediler. O: “Evet, bundan daha ötesine de inanıyorum. Gökyüzünden gelen habere inandım...” dedi. Bu sebeple ona “Sıddîk” ünvanı verildi.⁸⁶⁶

Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’ın (s.a.s.) cesedi kaybolmadı ancak, Allah (c.c.) onu ruhuyla gece yürüyüşüne çıkardı. Sonra onu arkadaşları İbrahim, İsa vediğer peygamberleri anlattı, kendisine verilen su, şarap ve sütü vafsetti. Cebrail ve İsa b. Meryem’in (a.s.) kabından onu içti ve: “Cennet ve Cehennem bana gösterildi, gökyüzünde şunları şunları gördüm.” dedi ve: “Bana namaz farz kılındı.” dedi.⁸⁶⁷

Şüphe yok ki bu rivayetler hakkında düşünen kişi, bunların içinde açık bir çelişki ve farklılıklar görür. Yine tarih kaynakları da İsrâ olayının birçok ayrıntısında da ihtilâf etmiştir. Görülen ihtilâfların en barizleri; İsrâ’nın ruhen mi yoksa bedenlen mi olduğu, ya da uyanırken mi uykuda iken mi olduğu veya Hicret’ten bir, iki yahut üç sene önce mi olduğu gibi hususlardır.

Taberî şöyle der: Şüphe yok ki bize göre bu konuda doğru olan görüş şöyle demektir: Şüphesiz ki Allah kullarına bildirdiği gibi kulu Muhammed’i (s.a.s.) Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya gece yürüyüşüne çıkarmıştır.

Aynı şekilde Rasûlullah (s.a.s.) ile ilgili haberlerde de farklılıklar vardır. Allah Teâlâ, onu gideceği yere Burak’la taşımıştır. Orada nebi ve resûllere namaz kıldırılmıştır. Ona ayetler göstermiştir. Şöyle diyen bir kimsenin sözünün manası yoktur: İsrâ, cesetle değil de ruhuyla gerçekleşmiştir. Şayet öyle olsaydı bunda onun nübüvvetine ve elçiliğine delil olmasını gerektirecek bir şey olmazdı. Müşriklerden bunun hakikatini inkâr edenler de olmazdı. Bunun gerçek olduğu konusunda onu savunurlardı. Onlardan bunu inkâr eden olmazdı ya da Âdemoğullarından doğru fitrata sahip kişilerin rüyada bir yıllık mesafeye gittiklerini görmelerini inkâr eden olmazdı. Kaldı ki bir aylık veya daha az bir mesafeye gittiğini görmesini niye inkâr etsinler.

Allah (c.c.) yüce kitabında sadece ruhuyla değil, kulunu gece yürüyüşüne çıkardığını haber vermektedir. Kimsenin Allah’ın bu dediği şeyin ötesine gitmesi söz konusu değildir. Allah’ın “kulunu gece yürüyüşüne çıkardı” sözünden muradın onu

⁸⁶⁶ Zehebî, **Siyer**, I, 202.

⁸⁶⁷ İbn İshak, s. 295.

ruhu ile gece yürüyüşüne çıkardığına işaret eden bir delil yoktur. Aksine Rasûlullah (s.a.s.) hakkında peşpeşe gelen haberler ve açık işaretler Allah'ın kulunu bir hayvanın üzerinde gece yürüyüşüne çıkardığı yönündenir ki bu hayvanın adı da Burak'tır. İsrâ olayı ruh ile olsaydı, ruhun bir binek üzerinde taşınmasına gerek olmazdı. Zira binek bedenleri taşır.⁸⁶⁸

Bu konuda İbn Kesîr, Taberî ile aynı görüştedir. O şöyle der: Âlimlerin çoğu İsrâ olayının hem bedenen, hem de rûhen, uykuda değil uyanıkken gerçekleştiği görüşündedirler. Bunun delili şu ayettir: “Kulunu bir gece vakti gece yürüyüşüne çıkaran Allah her türlü eksiklikten münezzehtir.” Eksiklikten münezzehe olma durumu da ancak büyük şeylerde olur. Bu olay, hiçbir şeyin gerçekleşmediği rüyada olsaydı şayet, büyük bir olay olmazdı. Kureyş'in inkârcıları onu yalanlamaya giriştiler ve Müslüman olanlardan da irtidat edenler oldu. Ayrıca “kul” ifadesi, beden ve ruhtan müteşekkildir. Şanı yüce olan Allah: “Kulunu, bir gece yürüyüşüne çıkardı.” diye buyurmuştur. Ayrıca “Sana gösterdiğimiz rüyayı sadece insanlar için bir imtihan yaptık.” demiştir.⁸⁶⁹

İbn Kesîr de şunu zikreder: Allah Teâlâ: “Muhammed'in gözü ne yana kaydı ve ne de öteye geçti”⁸⁷⁰ Burda geçen göz ruh değildir. Aynı şekilde o, Burak'ın üzerinde taşınmıştır. O, iki parıltısı olan beyaz ve parlak bir hayvandır. Bu da ancak ruh için değil, beden için söz konusu olabilir. Ruhun ise hareket etmesi için bineceği bir araca ihtiyacı yoktur.⁸⁷¹

İbn Hacer de İsrâ olayını şu sözlerle yorumlar: “Selef gelen haberlerin farklılıklarına göre ihtilâf etmiştir. İçlerinde, İsrâ ve Mîrâc'ın bi'setten sonra uyanıkken, Hz. Peygamber'in bedeniyle bir gece içerisinde gerçekleştiği görüşünde olanlar vardır. Hadis, fıkıh ve kelâm âlimlerinin çoğunluğu bu görüştedir. Bu hususta farklı görüşe sapmayı gerektirmeyecek şekilde birçok sahih haberler vardır.”⁸⁷²

⁸⁶⁸ Taberî, **Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân**, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü'r-Risâle, 1. bsk. Beyrut, 2000, VIII, 16.

⁸⁶⁹ Taberî, **Câmi'**, V, 43-44.

⁸⁷⁰ Necm, 53/17.

⁸⁷¹ İbn Kesîr, **Tefsîr**, V, 44.

⁸⁷² İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî** VII, 595.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın görülmesi meselesi de âlimlerin ihtilâf ettiği hususlardandır. İbn Abbas Rasûlullah'ın onu kalbiyle gördüğünü zikreder. Hz. Âişe ise onun Allah Teala'yı değil, Cebrail'i gördüğünü zikreder.⁸⁷³

İsrâ hâdisesi meselesi ile ilgili olarak sözün özü şudur: O, Rasûlullah (s.a.s.) için bir teselli ve mutmain olma durumudur. Kâfirler için de inatlarını ve inkârlarını artıran bir fitne ve bu olaydan imanları sarsılan bir kısım zayıf imanlılar için de imtihandır. Bu zayıf imanlı kimseler inkâr ettiler ve imana geri dönmediler.⁸⁷⁴

2.4.19. Namazın Farz Kılınması

Urve b. Zübeyir'in Âişe'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Namaz Rasûlullah'a (s.a.s.) her namaz ikişer ikişer rekât olacak şekilde farz kılındı. Sonra Allah Teâlâ onu hizada iken dört rekât olarak tamamladı, seferde ise ilk iki rekâtını farz olarak bıraktı.⁸⁷⁵

2.4.20. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Sevde bint Zem'a ve Âişe bint Ebî Bekir İle Nişanlanması

Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hatice vefat edince Havle bint Hakîm şöyle dedi⁸⁷⁶: “Ey Allah'ın Resûlü! Evlenmiyor musun?” O: “Kiminle?” dedi. Havle: “Dilersen bâkire birisiyle, dilersen de dul birisiyle.” dedi. O: “Bâkire kim?” dedi. Havle: “Sana Allah'ın yarattıkları içinde en sevimli gelenin kızı Âişe bint Ebi Bekir” dedi. O: “Dul kim?” diye sordu. Havle: “Sevde bint Zem'a b. Kays. Sana iman etti ve üzerinde olduğun şeye tabi oldu” dedi. O: “Git, onlara beni söyle.” dedi. O da gitti Ebu Bekir'in evine girdi. Orada Ümmü Rûmân'ı buldu ve ona: “Ey ÜmmüRûmân! Allah size hayır ve bereketten ne verdiğini biliyor musun?” dedi: O: “Bu nedir?” dedi. Havle: “Beni Rasûlullah Âişe'yi kendisine istemem için gönderdi.” dedi. O: “Keşke! Ebu Bekir'i bekle, o gelecek”dedi. Hz. Ebu Bekir geldi. Ona: “Ey

⁸⁷³ İbn Kesîr, **el-Fusûl**, s. 106

⁸⁷⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, I, 349.

⁸⁷⁵ İbn Hişâm, I, 243.

⁸⁷⁶ Havle bint Hakîm es-Sülemiyye Sahabe olan Osman b. Mez'ûn'un eşidir. Künyesi Ümmü Şüreyk'tir. Faziletli ve Saliha bir hanımdı. Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayette bulunmuş ve kendisinden de Sa'd b. Ebi Vakkasrivayet etmiştir. İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 116.

Ebu Bekir! Allah size hayır ve bereketten ne verdi, biliyor musun? Beni Rasûlullah Âişe'yi kendisine istemem için gönderdi" dedi. O: "Bu onun için uygun olur mu? O, ancak kardeşinin kızı" dedi. Havle Rasûlullah'a (s.a.s.) döndü ve bunu ona söyledi. O: "Ona git ve de ki: Sen benim İslâm'da kardeşimsin, ben de senin kardeşimim. Kızın benim için uygun olur"

O da Ebu Bekir'e gitti ve bunu ona söyledi. O da: "Beni bekle, döneceğim." dedi. Ümmü Rûmân: "Mut'im b. Adiy oğluna ondan bahsetmişti. Hayır, vallahi hiçbir şeye söz vermedi ki sözünü bozmuş olsun." Hz. Ebu Bekir Mut'im'in yanına gitti. Bahsetmiş olduğu oğlunun annesi de onun yanındaydı. Yaşlı kadın şöyle dedi: "Ey Ebu Kuhâfe'nin oğlu! Biz oğlumuzu senin kızınla evlendiririz, bundan sonra belki sen oğlumuzu üzerinde bulduğün dinine girmesi konusunda etkilersin." Hz. Ebu Bekir kadının kocası Mut'im'e yöneldi ve şöyle dedi: "Bu ne diyor?" Mutim: "O bunu söylüyor" dedi. Hz. Ebu Bekir oradan ayrıldı. Havle'ye: "Bana Rasûlullah'ı çağır." dedi. O da onu çağırdı. Rasûlullah geldi ve Âişe'yi ona nikâhladı. Âişe, o gün altı yaşındaydı. Havle şöyle devam etti: Sonra çıktım, Sevde'nin yanına girdim ve ona şöyle dedim: "Ey Sevde! Allah sana hayır ve bereketten ne verdiğini biliyor musun?" O: "Nedir o?" Havle: "Rasûlullah seni kendisine istemem için beni sana gönderdi." O da: "İsterim. Babamın yanına git, bunu ona söyle." dedi. O: "O yaşlı birisidir. Hacdân geri kaldı." dedi. Onun yanına girdim. Onu câhiliye ehlinin selâmıyla selamladım. Sonra: "Muhammed b. Abdillâh b. Abdilmuttakib beni Sevde'yi kendisine istemem için gönderdi." dedim. O: "Münasip. Peki arkadaş ne diyor?" O: "O bunu istiyor." dedi. O: "Onu bana çağır." dedi. Çağırdım ve ona şöyle dedi: "Ey Sevde! Bu kendisini, Muhammed b. Abdillâh b. Abdilmuttalib'in seni istemesi için gönderdiğini söyledi. Münasip birisidir. Seni onunla evlendirmemi ister misin?" O: "Evet." dedi. O: "Onu bana çağır" dedi. Ben de onu çağırdım O da geldi ve evlendiler."⁸⁷⁷

Sîret-i Nebile ilgili bazı kaynaklar Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Hz. Âişe ve Hz. Sevde ile evlilik tarihi meselesinde ve hangisinin diğerinden önce olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ancak sabit olan şudur ki, Rasûlullah önce Hz. Âişe ile

⁸⁷⁷ Taberî, **Târîh**, III, 162-163; Zehebî, **Siyer**, I, 229-230.

nişanlanmış, sonra da Sevde ile nişanlanmıştır. Bundan sonra da Sevde ile Mekke’de Hicretten önce evlenmiş, daha sonra da Âişe ile Medine’de evlenmiştir.⁸⁷⁸

2.5. HABEŞİSTAN’A HİCRET

2.5.1. Müslümanların Habeşistan’a Hicret Etmeleri

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) eşi Ümmü Seleme’den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Mekke bize dar gelip, Rasûlullah’ın (s.a.s.) ashabı eziyet görünce, onlar, dinleri konusunda bela ve fitneye uğradılar. Buna Rasûlullah (s.a.s.) da engel olamayınca Hz. Peygamber onlara, “Habeşistan topraklarında bir melik var, onun yanında kimse zulme uğramaz. Onun ülkesine gidin ki Allah da sizin için, içinde bulunduğunuz durumdan bir çıkış yolu kılsın ve rahatlık versin” dedi. Biz de oraya doğru parça parça çıktık ve orada bir araya geldik. Dinimizden güven içinde hayırlı bir diyarda, hayırlı bir komşuya geldik. Ondan yana hiçbir zulümden endişe etmedik. Kureyş bizim güvenli bir yurda sığındığımızı görünce, Kırâla bizi memleketinden çıkarıp kendilerine iade etmesi için elçi göndermeye karar verdiler. Amr b. Âs ve Abdullah b. Ebi Rabîa’yı onun için ve patrikliği için toplamış oldukları hediyelerle birlikte ona gönderdiler. Teker teker herkesten hediye topladılar ve bu ikisine şöyle dediler: “Onlar hakkında konuşmadan önce her bir patriğe hediyesini verin. Sonra ona hediyesini verin. (Melik) onlarla (Müslümanlarla) konuşmadan önce onları size vermelerini sağlarsanız öyle yapın.”

Bunun üzerine ona gittiler. Yolda karşılaştıkları patriklerden hediye vermedik kimseyi bırakmadılar. Onunla konuştular ve şöyle dediler: “Kavimlerinin dinini terk eden ve sizin dininize de girmeyen beyinsizlerimiz hakkında bu meliğe geldik. Onlarla ilgili olarak melik kendilerine iade etsin diye elçi olarak geldik. Bunu yapması için bize onu gösterin de onunla konuşalım.”. Onlar: “Yapalım.” dediler. Sonra Necaşi’ye hdiyelerle gittiler. Mekke’den ona gelen en güzel hediye tabaklanmış derilerdi.⁸⁷⁹ Hediyeleri onun yanına getirince ona şöyle dediler: Ey

⁸⁷⁸ Zehebî, **Siyer**, II, 265.

⁸⁷⁹ Edem (deriler): Hayvan derilerinin iç kısmıdır. Askerî, Hasan b. Abdillâh b. Sehl (ö. 395/1004) **et-Telhîs fî Ma’rifeti Esmâ’i’l-Eşyâ**, thk. İzze Hasan, Dâru Talâs, 2. bs., Dımaşk 1996, s. 163; İbn Manzûr, XII, 10.

Melik! Bir gurup ahmak genç kavimlerinin dinini terk etti. Senin dinine de girmediler. Bilmediğimiz uydurma bir dine getirdiler. Senin ÷lkene sığındılar. Aşiretlerinin de içinde bulunduğu babaları, amcaları ve kavimleri onları bize iade etmen için bizi sana gönderdi. Patrikleri şöyle dediler: “Doğru söylediler ey Melik! İsterseniz onları bunlara iade edin... Şüphesiz ki onlar senin dinine girmediler ki engel olasın. Bunun üzerine o duraksadı sonra şöyle dedi: “Hayır, Allah’a andolsun ki, onları çağırıp konuşmadan bunlara geri vermeyeceğim. Durumlarının ne olduğuna bakacağım. Bunlar benim ÷lkeme sığınan bir topluluktur. Çevremdeki komşuların yerine beni komşu olarak tercih ettiler. Şayet dedikleri gibiyse onları iade ederim. Aksi takdirde onları himaye edeceğim. İki gurubun arasına girmeyeceğim... Necaşi onları çağırttı ve diğerleriyle bir araya getirdi. Amr b. As ve Abdullah b. Ebi Rabîa’ya onların sözlerini duymaktan daha nefret veren bir şey yoktu. Necaşi’nin elçisi onlara gelince topluluk bir araya geldi ve: “Ne diyorsunuz?” diye sordular. Onlar: “Ne diyoruz? Vallahi bildiğimiz şeyleri ve üzerinde bulunduğumuz dinle ilgili şeyleri söylüyoruz. Bu konuda peygamberimizin getirdiğı şeyi söylüyoruz.” dediler. Onun yanına girince onlar adına konuşan kişi Cafer b. Ebi Talib’ti. Necaşi ona şöyle dedi: “Üzerinde bulunduğunuz bu din nedir de kavminizin dinini terk ettiniz ve Yahudiliğe veya Hristiyanlığa girmediniz? Nedir bu din?” dedi. Ca’fer: “Ey Melik! Bir şirk üzere bir topluluktuk. Putlara tapar, leş yedik. Komşuya kötü davranırdık...” dedi. Necaşi: Onların hediyelerini iade edin. Bizim onlara ihtiyacımız yoktur. ÷lkemden çıkın” dedi. Bunun üzerine istekleri geri çevirilmiş ve kötü bir durumda Habeşistan’dan ayrıldılar.

İyi bir yurttan iyi bir komşuyla bereber ikamet ettik. Çok geçmeden onun yanına Habeşli bir adam çıkageldi. Melikliği konusunda onunla tartıştı. Vallahi kesinlikle bu kişinin meliki alt etmesinden ve bizim hakkımızda bilinenlerden daha fazla bir şey bilmeyen bir melikin gelmesinden korktuk. Bundan daha ağır bir üzüntü bilmiyoruz. Allah’a dua etmeye ve Necaşi için yardım dilemeye başladık. Necaşi ona doğru gitti. Rasûlullah’ın (s.a.s.) ashâbı birbirlerine: “Hangi adam çıkıp çatışmaya varıp olayla ilgili adama bakacak? dediler. Zübeyir -ki yaşça en küçük olanlarıydı: “Ben” dedi. Bunun üzerine onun için bir kırba şişirdiler. Onu göğsüne koydular, sonra Nil’de onun üzerinde yüzerek gitti. Nehrin diğer yakasına insanların toplandığı yere çıktı. Olay yerine geldi. Allah bu meliki hezimete uğrattı ve onu öldürdü. Necaşi

ona karşı galip geldi. Bunun üzerine Zübeyir bize geldi. Şöyle diyerek ridasını bize doğru sallamaya başladı: “Sevinin! Allah Necaşı’yi galip kıldı.” Vallahi biz Necaşı’nın zaferine sevindiğimiz gibi başka hiçbir şeye sevindiğimizi bilmiyoruz. Daha sonra bizden Mekke’ye dönenler dönünceye, kalanlar da kalıncaya kadar onun yanında ikamet ettik.⁸⁸⁰

Ümmü Halit bint Said b. Âs’tan rivayete göre o şöyle dedi: Amcam Amr b. Saîd, babamın gelişinden kısa bir süre sonra Habeşistan’a bize geldi. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ashabıyla beraber iki gemide götürülünceye kadar orada kalmaya devam ettiler. Hicret’in yedinci yılında Hayber’de iken O’nun (Hz. Peygamber’in) yanına geldiler. Amr, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber Mekke fethi, Huneyn savaşı, Taif kuşatması ve Tebuk seferinde bulunmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) onu Hayber’in meyveleri konusunda görevlendirmiştir.⁸⁸¹

Âişe bint Ebi Bekir’den rivayete göre Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme, Habeşistan’da gördükleri, içinde tasvirler bulunan bir kiliseden bahsettiler. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “Onlar, içlerinde Salih bir adam olup da öldüğü zaman onun kabri üzerine bir mescid yaptılar. Onun içine de bu resimleri tasvir ettiler. Onlar Kıyamet gününde Allah katında yaratıkların şerhileridir.”⁸⁸²

İbn İshak Mekke’den Habeşistan’a gidenlerin isimlerini zikretmiştir. Onun bu listede Ebu Mûse’l-Eş’ârî ve Abdullah b. Kays’ı muhacirler arasında zikretmesi garip bir şeydir. Bu kaydı İbn Kesîr şöyle yorumlamaktadır: “Onu buna sevk eden şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü Ebu Mûse’l-Eş’ârî’nin Mekke’den değil, Yemen’den hicret ettiği hususunda ihtilâf yoktur vebu başkaları için de gizli olmayan açık bir bilgidir.”⁸⁸³

Habeşistan’a hicret ile ilgili olarak kaydedilenlerden Necaşı’nın akl-ı selim ve olgun bir insan olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Allah Teala hakkında doğru bir bilgiye sahipti. Aynı şekilde Allah’ın kulu ve elçisi Hz. İsa (a.s.) hakkında da sağlıklı bir inanca sahipti. Necaşı’nın konulara yaklaşımı, doğru düşünceye sahip olması ve adaletli davranması, dinleri sebebiyle baskı görüp kaçarak memleketine sığınan bu sığınmacılara karşı güzel davramasına sebep olmuştur diyebiliriz.⁸⁸⁴

⁸⁸⁰ İbn İshak, s. 213-216.

⁸⁸¹ İbnü’l-Esîr, IV, 218.

⁸⁸² İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 296.

⁸⁸³ İbn Kesîr, **el-Fusûl**, s. 101.

⁸⁸⁴ Gazâlî, s. 114.

2.5.2. Hz. Ebu Bekir'in Habeşistan'a Hicret Etmek İçin Hz. Peygamber'den İzin İstemesi

Zührî'nin Urve b. Zübeyir'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre; Ebu Bekir, Kureyşlilerin Rasûlullah ve ashabına karşı birleştiklerini görüp de eziyet ona da dokununca, Mekke ona dar geldi. Hicret konusunda Rasûlullah'tan (s.a.s.) izin istedi. O da ona izin verdi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir hicret etmek üzere yola çıktı. Mekke'den çıkışından itibaren bir-iki gün geçince Benî Hâris b. Abdî Menât b. Kinâne'nin kardeşi İbn Düğunne ile karşılaştı. O gün o, Ehâbîş'in lideriydi.⁸⁸⁵ İbn Düğunne şöyle dedi: "Nereye ey Ebu Bekir!?" O: "Kavmim beni çıkardı, bana eziyet ettiler. Üzerimde baskı uyguladılar." O: "Niçin? Vallahi sen, sıkıntıya düşenlere yardım edersin, iyilik yaparsın ve fakirlere bulamadıkları şeyleri verirsin. Benim emanıma gir." dedi. O da onunla beraber döndü. Nihayet Mekke'ye girdiklerinde İbn Düğunne kalktı ve şöyle dedi: "Ey Kureyşliler! Ben Ebu Kuhâfe'nin oğlunu emanıma aldım. Kimse ona hayır dışında bir tarizde bulunmasın." Âişe şöyle dedi: "Bunun üzerine ondan ellerini çektiler."

Ebu Bekir'in evinin kapısının yanında Benî Cumah'ta bir mescit vardı. Orada namaz kılıyordu. Yufka yürekli bir adamdı. Kur'ân okuduğu zaman ağlardı. Âişe şöyle dedi: Onun yanına iki çocuk, bir köle ve kadınlar dururdu. Onun bu durumunu gördüklerinde hoşlarına giderdi. Kureyş'ten bir grup adam İbn Düğunne'ye gitti ve ona şöyle dediler: "Ey İbn Düğunne! Sen bu adama bize eziyet etsin diye eman vermedin. O, namaz kıldığı ve Muhammed'in getirdiği şeyleri okuduğu zaman kalbi yumuşayan ve ağlayan bir adamdır. Biz çocuklarımızı, kadınlarımızı ve zayıflarımızı fitneye düşürmesinden korkuyoruz. Ona git ve evine girmesini emret. Orada dilediğini yapsın." İbn Düğunne ona gitti ve şöyle dedi: "Ey Ebu Bekir! Ben sana kavmine eziyet edesin diye eman vermedim. Onlar senin içinde bulunduğun bu durumdan hoşlanmıyorlar. Bu sebeple senden rahatsız oluyorlar. Evine gir, orada ne istersen onu yap." dedi. O: "Allah'ın emanına razı olup, senin emanını reddetsemde mi?" dedi. O: "Benim emanımı reddet." dedi. Hz. Ebu Bekir de: "Emanımı reddettim" dedi. Hz. Âişe'nin dediğine göre İbn Düğunne gitti ve şöyle dedi: "Ey

⁸⁸⁵ Ehâbîş: Bunlar, Haris b. Abdî Menât b. Kinâne ve Hûn b. Huzeyme b. Müdreke oğulları ve Huzaa'dan olan Mustalık oğullarıdır. Hepsisi de anlaşmalıdır. Mekke'nin altında Ahbeş denilen bir vadide anlaşma yaptıkları için Ehâbîş diye isimlendirilmişlerdir. İbn Hişâm, I, 372.

Kureyşliler! Ebu Kuhâfe'nin oğlu benim emanımı reddetti. Arkadaşınıza karşı ne yaparsanız yapın” dedi.⁸⁸⁶

Böylece Hz. Ebu Bekir Rasûlullah Habeşistan'a gitmek için kendisine izin verdikten sonra müşriklerin eziyetlerine tahammül ederek Mekke'de Rasûlullah'ın (s.a.s.) emanında kaldı.⁸⁸⁷

2.5.3. Amr b. Saîd b. Âs'ın Habeşistan'a Hicreti

Ümmü Halid bint Halid b. Saîd'den rivayetedildiğine göre o şöyle dedi: Babam geldikten sonra Amr b. Saîd, Habeşistan'da bize geldi. İki gemide Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashabıyla beraber taşınmaya kadar orada kaldı. Hicret'in yedinci yılında Hz. Peygamber Hayber'de iken onun yanına geldi. Amr, Hz. Peygamberle beraber Mekke fethi, Huneyn savaşı, Taif kuşatması ve Tebuk seferinde bulunmuştur ve Hicret'in 13. yılında Cemaziyelevvel ayında Hz. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde Ecnadeyn savaşında⁸⁸⁸ şehit düştü.⁸⁸⁹

2.5.4. Ömer b. Hattâb'ın Habeş Muhacirlerine Karşı Yumuşaklığı

Ümmü Abdillah bint Ebi Hasme'den rivayete göre o şöyle dedi: Vallahi biz Habeşistan'a hicret ettik. Hicret etmeden önce bazı ihtiyaçlarımız için Âmir gitmişti. O sırada Ömer b. Hattâb devesinin üzerindeyken bana doğru yöneldi ve yanımda durdu. Ümmü Abdillah şöyle devam etti: Biz ondan gelen eza ve şiddete karşı koyuyorduk. O (Ömer) dedi şöyle dedi: “Ey Ümmü Abdillah! Bir yolculuk mu var?” Ben: “Evet, vallahi bize eziyet ettiğiniz, zorbalık yaptığınız Allah arzından bize bir çıkış yolu göstermesi için buradan ayrılıyoruz.” O: “Allah yardımcınız olsun” dedi. Ben Ömer'de daha önce hiç görmediğim bir yumuşama gördüm. Sonra da Mekke'den çıkışımızdan dolayı üzölmüş halde ayrılıp gitti. Âmir, ihtiyacını alıp geldi ve ben ona şöyle dedim: “Ey Ebu Abdullah! Az önce Ömer'i, yumuşamasını ve

⁸⁸⁶ İbn Hişâm, I, 372-374.

⁸⁸⁷ İbn Hişâm, I, 372-375.

⁸⁸⁸ Ecnadeyn: Şam Bölgesi fetih savaşlarından birisidir. Hicrî 13 yılında Halit b. Velit komutasındaki Müslüman ordusuyla Rum ordusu arasında gerçekleşmiştir. Rumların hezimet ve Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştır. Belâzurî, **Futûhu'l-Büldân**, Dârü'l-Hilâl, Beyrut 1988, s. 116.

⁸⁸⁹ Hâkim, **el-Müstedrek**, III,s.266.

biza karşı duyduğu üzüntüyü bir görseydin!” O: “Onun Müslüman olması yönünde bir beklentin mi oldu?” dedi. Ben de: “Evet” dedim. O, onun İslâm’a karşı göstermiş olduğu katı tutumundan ve kabalığundan dolayı ümüt kesmiş bir vaziyette: “Bu gördüğüm kişi, Hattâb’ın eşiği Müslüman oluncaya kadar Müslüman olmaz.” dedi.⁸⁹⁰

Ömer’in Habeş muhacirlerinin halini ve karşılaştıkları zulmü ve işkenceyi görmesi ve dinleri uğruna Mekke’den kaçmak üzere yolculuğa hazırlandıklarını görmesi, ilerde de göreceğimiz gibi onun Müslüman olacağının ayak sesleridir.

2.5.5. Kureys, Muhacirleri Geri Getirmek İçin Habeşistan’a Bir Heyet Gönderiyor

Zührî’nin Ebu Bekir b. Abdirrahman’dan, onun da Ümmü Seleme’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Biz Habeş topraklarına gelince dinimize karşı güven duyarak orada hayırlı bir komşu olan Necaşî’nin komşusu olduk. Allah Teâlâ’ya ibadet ettik. Orada eziyet görmüyor ve kötü sözler duymuyorduk. Bu durum Kureys’in kulağına gidince Necaşî’ye iki deri ayakkabı gönderip onları Necaşî’ye hediye etmeyi görüştüler. Hediyeleri Abdullah b. Ebi Rabîa ve Amr b. Âs ile gönderdiler. Necaşî ile konuşmadan önce Necaşî’nin patriklerinden hediye vermedikleri hiç kimse kalmadı. Bu patriklere, Melik’in Müslümanları kendilerine iade etmelerinde destek vermelerini söylediler. Daha sonra hediyeleri Necaşî’nin yanına getirdiler, o da onları kabul etti. Bunun üzerine elçiler onunla konuşup şöyle dediler: “Ey Melik! Bizden akıllı ermeyen bir takım genç senin ülkeneye geldiler. Dinlerini terk ettiler ve senin dine de girmediler. Yeni bir din uydurdular. Onu biz de bilmiyoruz sen de bilmiyorsun. Bunlarla ilgili olarak akrabalarından olan kavimlerinin saygın kişileri onları bize iade etmen için bizi sana gönderdi. Onlar kendileri adına utanç verici olan durumu çok iyi biliyorlar.”

Abdullah b. Ebi Rabîa ve Amr b. As’a Necaşî’nin onların sözlerini dinlemesinden daha sinir edici bir şey yoktu. Etrafındaki patrikler şöyle dedi: “Doğru söylediler ey Melik! Kavimleri dinleri adına utanç verici olan durumu çok iyi biliyorlar. Onları bu ikisine teslim et.” Bunun üzerine o öfkeleni ve şöyle dedi:

⁸⁹⁰ İbn Hişam, I, 342-243; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXV, 29.

“Hayır. Vallahi o zaman onları bu ikisine teslim etmem. Benim emanıma sığınıp da bana misafir olan ve başkasına karşı beni tercih eden neredeyse kimse yoktur ki onları çağırıp söylemiş olduğunuz şeylerle ilgili olarak onlara sormuş olmayayım.” Muhacirlere haber gönderdi ve onları çağırdı. Geldiklerinde Necaşi de din adamlarını çağırdı, onlar da mushaflarını açtılar. Onlara şöyle sordu: “Dininiz nedir?” Bunun üzerine söz alan kişi Cafer oldu. O şöyle dedi: “Ey Melik! Biz Câhiliyye ehli bir kavimdik. Putlara tapar, leş yerdik. Fuhuş yapar, akraba ilişkisini keserdik. Komşuyu ihmal ederdik. Bizden güçlü olan zayıf olanı ezerdi. Biz bu hal üzereyken Allah bize soyunu, doğruluğunu, emanetini ve iffetini tanıdığımız bizden bir peygamber gönderdi. Bizi, Allah’ı birleyelim, ona ibadet edelim, babalarımızın taptığı taştan şeyleri terk edelim diye ona davet etti. Bize doğruluğu, emaneti ve akrabayla bağları koparmamayı emretti (Burada İslâm dininin emirlerini saydı). Biz de onu tasdik ettik ve ona tabi olduk. Bunun üzerine bize düşman oldular, işkence yaptılar, bizi dinimizden dönmeye zorladılar ve üzerimizde baskı oluşturdular. Bunun üzerine biz de senin ülkeneye geldik. Başkasını değil seni tercih ettik. Senden zulüm görmeyeceğimizi umut ettik ey Melik!”

Bunun üzerine o: “Allah’tan gelenlerden senin yanında bir şey var mı?” diye sordu. Cafer: “Evet” dedi ve Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd⁸⁹¹ suresinden bir miktar okudu. Bunun üzerine vallahi Necaşi ağladı. Hatta sakalları yaş oldu. Din adamları da ağladı, onların da Mushafları ıslandı. Sonra Necaşi şöyle dedi: “Şüphe yok ki bu, tek bir ışık kaynağından çıkıp yayılan Musa’nın getirdiği şeydir. Vallahi onları size kolay kolay teslim etmem.” Bu ikisi onun yanından çıkınca Amr dedi ki: “Vallahi yarın onlara gideceğim.” İbn Ebi Rabîa da -ki içimizde iki adamın en korkanıydı- ona şöyle dedi: “Yapma. Onların aralarında bir bağ var.” O: “Vallahi ona, onların İsa’nın kul olduğunu iddia ettiklerini haber vereceğim.” dedi. Sonra yarın onun yanına gitti ve bunu ona söyledi. Bunun üzerine bizi istedi. Bizi aynı şekilde karşılamadı. Kavim toplandı, sonra birbirlerine şöyle dediler: “Size onun hakkında sorduğu zaman İsa b. Meryem hakkında ne diyeceksiniz?” Onlar: “Vallahi Allah’ın dediği şeyi söyleriz, ne olacaksa olsun.” dediler. Onun huzuruna girince onlara şöyle dedi: “İsa b. Meryem hakkında ne diyorsunuz?” Cafer b. Ebi Talib ona şöyle cevap verdi: “Onun Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu, bakire ve pâk Meryem’e atmış olduğu kelimesi ve ruhu

⁸⁹¹ Meryem, 19/1.

olduğunu söylüyoruz.” dedi. Necaşi baştaki tavrına tekrar geri döndü sonra şöyle dedi: “İsa dediğinizden başka bir şey değildir... Gidiniz! Sizler benim topraklarımda güvendesiniz... bu ikisinin hediyelerini de iade ediniz! Benim onlara ihtiyacım yok.”⁸⁹²

Bazı rivayetler Kureyşlilerin Necaşi'ye elçi göndermelerinin tarihini belirleme konusunda örtüşmemektedir. Kureyş'in Amr b. Âs ve Abdullah b. Ebi Rabîa'yı Bedir savaşından sonra gönderdiği söylenmiştir. Rasûlullah (s.a.s.) Kureyş'in elçi gönderdiğini duyunca Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi elçi olarak göndermiş ve Necaşi'ye mektup yazmıştır. O da onu okumuş, sonra Cafer b. Ebi Talib'i çağırmış ve o da onlara Meryem Suresini okumuştur. Bunun üzerine onlar iman etmişlerdir.⁸⁹³

Başka bir rivayet de şöyledir: Kureyş Amr b. Âs'ı Muhacirler'in Habeşistan'a çıkışları sırasında elçi olarak göndermişlerdir. Muhacirler'in Habeşistan'a çıkışları ile Bedir savaşı arasında beş seneden fazla zaman vardır. Onların iki defa elçi gönderdikleri de söylenmiştir. Birisinde Ammâre b. Velîd ile beraber Amr b. Âs'ı gönderdiler, diğesinde de Amr'ı Abdullah b. Ebi Rabîa b. Muğîre ile beraber göndermişlerdir.⁸⁹⁴

Müslümanların Habeşistan'a hicretlerinin akabinde Rasûlullah'ın (s.a.s.) Mescid-i Haram'da namaz kıldığı, Necm Suresi'ni okuduğu, secde anında secde ettiği ve müstekbirlerden ikisi dışında orada hazır olan herkesin de secde ettiği ve Kureyş'in Müslüman olduğu şayiasının çıktığı konuşulmuştur.⁸⁹⁵

Taberî de Rasûlullah'ın (s.a.s.) Necim Suresi'ni okuduğu, “Lât ve Uzza'yı, diğer üçüncüleri olan Menat'ı gördün mü?”⁸⁹⁶ mealindeki ayete gelince şeytanın, onun diline “Bu yüce kuğular, Onların şefaati umulur.” mealindeki sözleri telkin ettiği, bunun üzerine de Kureyşlilerin sevindiği, sonra da secde ettikleri anlamında bir rivayet getirmiştir.⁸⁹⁷

⁸⁹² Ebu Nuaym, **Hilye**, I, 115; Zehebî, **Siyer**, I, 154,155, 234.

⁸⁹³ Makrîzî, I, 40-41.

⁸⁹⁴ Makrîzî, I, 41.

⁸⁹⁵ İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî** VIII, 439.

⁸⁹⁶ Necm, 53/19-20.

⁸⁹⁷ Taberî, **Târîh**, II, 338.

Fueck bazı müşriklerin kendi arzularına göre kıssayı tasdik ettiklerini, bazılarının da yalanladıklarını açıklamıştır.⁸⁹⁸ M. Watt ise bu hikâyenin gerçek olduğunu iddia eder. Çünkü o son derece gariptir. Özünde gerçek olması gerekir. Zira hiç kimsenin böyle bir hikâyeyi uydurması ve müslümanlardan büyük bir gurubun onu kabul etmeye ikna edilmesi mümkün değildir.⁸⁹⁹

Şüphe yok ki bu rivayetler reddedilmesi gereken çirkin rivayetlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân'a kasden bir şey eklemesi imkânsızdır. Aynı şekilde rivayette geçen şeyler tevhide aykırıdır.⁹⁰⁰

Belki bu rivayetin en yakın açıklaması şudur: Müşriklerin Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber secde etmeleri, geçmiş ümmetlerin helakıyla ilgili olarak duydukları şeyler sebebiyle başlarına gelecek korku ve dehşetten dolaydır.⁹⁰¹

İbn Sa'd ve Taberî gibi en eski İslâm tarihi müelliflerinin doğruluğunu araştırmadan eserlerine aldığı bu rivayeti, Müslüman âlimler, sözlerinin çelişkili, râvîlerinin zayıf, senetlerinin kopuk ve her şeyden önce tevhid inancına aykırı olması gibi çeşitli yönlerden eleştiriye tabi tutmuşlar ve uydurma olduğunu ortayakoymuşlardır. Hz. Peygamber'in, mücadele içinde bulunduğu putları övücü sözler söylemeyeceği ortadadır. Nitekim, Necm Sûresi'nin 19. ve 20. Ayetleri putları, putperestliği kötülemekte ve bunların anlamsızlığını açıklamaktadır. Bu rivayetlerin hemen peşinden Hz. Peygamber'in putları öven ifadeler kullanmış olması imkânsızdır. Belki bu ifadeleri müşriklerden birisi kullanmış olabilir. Nitekim sahîh rivayetlerde putları öven ibareler yer almamaktadır. Muhtemelen eskitarîh yazarları bu rivayeti, İlâhî vahyin şeytanların her türlü saldırılarına karşı korunduğunu ifade etmek gibi iyi niyetle kitaplarına almışlardır. Fakat pek çok batılı yazar, uzlaşma noktasından ve muhacirlerin geri dönmesinden hareketle Garânîk hikayesini doğru kabul ederek yeni yorumlarla sık sık gündeme getirmişler; İslâm'a saldırmak ve vahiy müessesesinde şüphe uyandırmak için malzeme olarak kullanmışlardır. Son olarak 1988 yılında Hint asıllı İngiltere vatandaşı Selman Rüşdi tarafından yazılan “Şeytan Âyetleri” kitabı ile konu tekrar gündeme gelmiştir.

⁸⁹⁸ Fueck, J, **The Role of traditionalism in Islam** in swarts, M. (ed. & transla), Studies On İslam, Oxford 1983, p.112.

⁸⁹⁹ Wat, Montcomre, **Muhammed fî Mekke**, çev. Şaban Berakât, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, s. 61.

⁹⁰⁰ İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî**, VIII, 439.

⁹⁰¹ Âlûsî, Şihabuddin Mahmud b. Abdillâh (ö. 1270/1854), **Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî**, thk. Ali Abdülbârî Atiyye, 1. bs., Beyrut 1994, IX, 174.

Garânîk meselesine açıklık getirmek amacıyla İslâm dünyasında çok sayıda araştırma yapılmıştır.⁹⁰²

2.5.6. Müslümanların Habeşistan'daki Durumları

Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcesi Ümmü Seleme'den rivayete göre o şöyle dedi: Habeşistan'a varınca dinimizden emin bir şekilde hayırlı komşu olan Necaşî'nin komşuluğuna girdik. Eziyete uğramadan ve kötü bir söz duymadan Allah Teâlâ'ya ibadet ettik.⁹⁰³

2.6. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) MEKKE DIŞINA DAVETİ

2.6.1. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Taif Yolculuğu

Taif şehri Mekke'nin güney-doğusuna yetmişbeş mil, yaklaşık 80 km.mesafede bulunur.⁹⁰⁴ Burası, Serât silsilesinden Gazvân dağının güney eteklerindeki dalgalı bir plato içine gömülmüş olan Vecc vadisinde kurulan,21-22 kuzey paralelleri, 40-41 doğu meridyenleri arasında denizden yüksekliği 1700 metre kadar bir yerleşim merkezidir.⁹⁰⁵ Taif, adını kendisini kuşatan surdan almıştır. Kureyş'in zenginleri ve saygın kişileri Taif'te saraylar edinmişlerdir. Onlar, sıcak yaz aylarını orada geçiriyorlardı. Abbas b. Abdilmuttalib'in de orada mülkleri vardı.⁹⁰⁶

Rasûlullah (s.a.s.) Taif'e ya Mekke'den sonra Hicaz'da ikinci güç ve egemenlik merkezi olduğu için, ya da Benî Sakif'ten dayıları olduğu için yöneldi. Kendisine Sakif'ten destek bulmak ve zafer arayışına girmek için Taif'e gitmeyi uygun gördü.⁹⁰⁷

⁹⁰² İbrahim Sarıçam, **Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, Ankara 2007, s. 103-104

⁹⁰³ İbn Hişâm, I, 334.

⁹⁰⁴ Ali, Cevad, IV, 142.

⁹⁰⁵ İstahrî, Ebu İshak İbrahim b. Muhammed (ö. 346/957), **el-Mesâlik ve'l-Memâlik**, Dâr-u Sâdır, 1. bs., Beyrut, 2004, s. 24; Rıza Savaş, "Hz. Peygamber'in Geldiği Dönemde Taif", Siyer Mektebi 2. Yıl, İstanbul 2014, s. 104

⁹⁰⁶ Belâzurî, **Futûhu'l-Buldan**, s. 68.

⁹⁰⁷ Taberî, **Târîh**, II, 80.

Hız. Âişe'den rivayete göre o şöyle dedi: Hız. Peygamber'e (s.a.s.) şöyle dedim: "Senin başına Uhut gününden daha ağır bir gün geldi mi?" O: "Senin kavminden gördüm. Akabe gününde gördüğüm eziyet onlardan gördüğümün en şiddetlisiydi. Kendimi İbn Abdi Yâlîl b. Abdi Kılâl'e takdim etmiştim ama istediğim hususta onlar bana cevap vermedi. Ben üzgün bir vaziyette yüz üstü kapandım. Ben ancak Karn-ı Se'âlib'de (Taif'ten gelenlerin uğradığı Necitlilere ait duraklar) kendime geldim.⁹⁰⁸ Başımı kaldırdım bir de baktım ki, bir bulut beni gölgelendiriyor. İçine göz atınca gördüm ki, Cebrail bana sesleniyor. Bana şöyle diyor: "Şüphe yok ki Allah kavminin sana karşı söylediklerini duydu ve seni geri çevirdiklerini gördü. Bu dağları onların içinde dilediklerine göndermen için sana gönderdi." Dağların meleği bana seslendi, selâm verdi ve: "Ey Muhammed! Dilersen bu senindir. Şayet dilersen şu Ahşebeyn dağlarını⁹⁰⁹ üzerlerine geçireyim." dedi. Hız. Peygamber (s.a.s.): "Hayır. Allah'ın onların neslinden Allah'a ibadet edecek ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseleri çıkaracağını umuyorum." dedi.⁹¹⁰

Rakîka'nın kızının annesinden yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: "Hız. Peygamber (s.a.s.) Taif'ten yardım almayı ümit ederek oraya gelince bana geldi. Onun için sevikten⁹¹¹ bir içecek çıkardı. Hız. Peygamber (s.a.s.): "Ey Rakîka! Onların tâğutlarına tapma ve onlar için namaz kılma." dedi. O: "Beni öldürürlerse." diye cevap verdi. Hız. Peygamber: "Sana laf ettikleri zaman onlara "Benim Rabb'im bu tâğutun Rabb'idir." de. Onu (Tağûtu) gördüğün zaman sırt çevir." dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.s.) yanımdan ayrıldı."⁹¹²

2.6.2. Hız. Peygamber'in (s.a.s) Hac Mevsiminde Evs ve Hazreç Kabilelerini Davet Etmesi

Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed'in babasından, onun da Hız. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi anlaşılmaktadır: Rasûlullah (s.a.s.)

⁹⁰⁸ Karn-ı Se'âlib: Mekke'ye bir gece-gündüz mesafede bulunan bir bölgedir. Fâkihî, Muhammed b. İshak b. Abbas (ö. 275/888), **Ahbâr Mekke fî Kadîmî'd-Dehr ve Hadîse**, thk. Abdülmelik Abdullah, Dâr Hadar 1994, IV, 282; Yâkût Hamevî, IV, 332.

⁹⁰⁹ Ahşebeyn: Mekke'de iki dağdır. Yâkût Hamevî, I, 122.

⁹¹⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 156.

⁹¹¹ Suveyk: Arpa veya buğdaydan yapılan bir içecektir. İbn Sîde, Ali b. İsmail (458/), **el-Muhassas**, thk. Halil İbrahim, Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabiyy, 1. bs., Beyrut 1996, I, 437; İbn Manzûr, X, 170.

⁹¹² Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 261.

Mekke’de ikamet ettiği dönemde her sene Mecenne, Ukaz ve Mina’da kendisini kabilelere tanıtıyor onları Allah’a davet ediyordu.⁹¹³ Onların cenneti kazanmaları için Rabbi’nin risâletini ulaştırıncaya kadar bunun sıkıntısını yaşıyordu. Hiçbir Arap kabilesi ona olumlu cevap vermedi. Ona eziyet ediyorlar ve küfrediyorlardı. Nihayet Allah dinini ortaya çıkarıp onu muzaffer kılmayı ve vaat etmiş olduğu şeyi yerine getirmeyi murad etti. Onu kendilerine ikrâmda bulunduğu bu Ensâr’ın bulunduğu bölgeye sevk etti. Onlardan bir guruba traş oldukları sırada gitti. Onların yanına oturdu ve onları Allah’a davet etti. Onlara Kur’ân okudu. Onlar da hemen Allah’ın ve Resûlü’nün çağrısına icabet ettiler. İman ettiler, tasdik ettiler, kapılarını açtılar, yardım ettiler ve ona teselli oldular. Vallahi insanların en uzun dillileri ve en keskin kılıçlıları oldular. Bize göre Ensâr’dan ilk Müslüman olan ve ilk icabet eden kişi ihtilâfıdır. Bunların tek bir kişi olduğunu zikredenlerin yanı sıra iki adam olduğunu söyleyenler de vardır. Bunun ilk altı kişiden birisi olmadığını söylediler. İlk Müslüman olanları sekiz kişi olduğunu da söylediler... Bir görüşe göre Ensâr’dan ilk Müslüman olan kişi Esad b. Zürâre ve Zekvan b. Abdi Kays’tır. Bu ikisi Mekke’ye Utbe b. Rabîa’ya giderek Medine’de rakipleriyle girişeceklerimücadelede kendilerine destek istediler. O da onlara şöyle dedi: “Şu namaz kılan adam – Rasûlullah’ı (s.a.s.) kastediyor- bizi her şeyden alıyordu. O kendisinin Allah’ın Rasûlü olduğunu iddia ediyor” Mekke’den bir destek alamayan Esad b. Zürâre ve Ebu’l-Heysem b. Tihân Yesrib’e döndüler ve orada artık tevhidi konuşuyorlardı.

Zekvan b. Abdi Kays, Utbe’nin sözünü işitince Esad b. Zürâre’ye şöyle demişti: “Bu senin dinindir.” Bunun üzerine ikisi beraber kalkıp Rasûlullah’a (s.a.s.) gittiler. O da onlara Müslüman olmalarını teklif etti. Müslüman olup daha sonra Medine’ye döndüler. Esad, Ebu’l-Heysem b. Teyyehân’la karşılaştı ve ona İslâm’ı haber verdi ve Rasûlullah’ın (s.a.s.) sözünü ve davet ettiği şeyi zikretti. Ebu’l-Heysem de: “Ben de seninle beraber, onun Allah’ın Resûlü olduğuna şahadet ettim.” dedi ve Müslüman oldu.⁹¹⁴

Ensârdan olan Esad b. Zürâre ve Zekvân b. Kays’tan her birisinin Müslüman olması, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) adının ve getirdiği dinin Yesrib’de yayılmasına sebep oldu. Sonra bu iki zatın Müslüman olmaları Birinci ve İkinci Akabe görüşmelerine sebep olan ilk işaretlerden oldu. Daha sonra da Mekke’den Medine’ye

⁹¹³ Mecenne, Ukaz ve Mina: Câhiliyye döneminde Arap pazarlarıdır. Yâkut Hamevî, V. s. 58.

⁹¹⁴ İbn Sa’d, I, 168-169.

hicrete, risâlet hayatında yeni bir aşamanın başlamasına ve Medine’de doğan İslâm devletinin tesisine yol açtı.

2.6.3. İkinci Akabe Biatı

Ümmü Umâre Nüseybe bint Ka’b’dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Akebe gecesinde yapmış olduğu akit ve biatte bulundum. Bu gece ben de kavmimle beraber biat ettim.⁹¹⁵

Ümmü Umâre Nüseybe bint Ka’b’dan rivayete göre o şöyle dedi: Adamlar Akabe gecesinde ellerini Rasûlullah’ın (s.a.s.) elinin üzerine koydular. Abbas b. Abdilmuttalib de Rasûlullah’ın elini tuttu. Geriye ben ve Ümmü Menî’ kalınca kocam Arfe b. Amr şöyle seslendi: “Yâ Resûlallah! Bu iki kadın bizimle beraberdir. Sana biat için geldiler.” O da: “Sizlerle biatleştığım şeyler üzere onlarla da biatleştim. Ben kadınlarla tokalaşmam” dedi. Ümmü Umâre şöyle devam etti: Bunun üzerine biz adamlarımıza döndük ve kavmimizden iki adamla karşılaştık. Selî b. Amr ve Ebu Davud b. Mâzenî de biatte hazır bulunmak istiyorlardı. Biatleşen bir topluluk gördüler. Bunlar uzaklaşınca Esad b. Zürrâ ile biatleştiler ki o, Akabe gecesinde yetmiş kişilik temsilcinin başıydı.⁹¹⁶

Urve b. Zübeyir’in Hz. Âişe’den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Bu yetmiş kişi Rasûlullah’ın (s.a.s.) yanından çıkınca onun içi rahatladı. Allah ona bir siper kıldı ve savaşçı bir kavim verdi.⁹¹⁷

İbn İshak bu biatle cihadın farz kılındığına ve şu ayete işaret eder: “Zulme uğramaları sebebiyle savaşan kimseler için izin verildi.”⁹¹⁸ O, cihadın bu ayetle nazil olduğuna işaret etti.⁹¹⁹ Ancak doğrusu şu ki; cihat, İkinci Akabe’de değil Hicret’in birinci yılında farz kılındı. Bunun delili Akabe’de Rasûlullah’a biat edenlerden birisi olan Abbas b. Ubâde b. Nahle’nin şu sözüdür: “Şayet sen dilersen yarın Mina’lılara kılıçlarımızla gideriz.” Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) ona şöyle dedi: “Buna emrolunmadık”.⁹²⁰

⁹¹⁵ İbn Sa’d, VIII, 303.

⁹¹⁶ İbn Sa’d, VIII, 7-8; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 136.

⁹¹⁷ İbn Sa’d, VIII, 175.

⁹¹⁸ Hac, 22/39.

⁹¹⁹ İbn Hişâm, II, 81.

⁹²⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 621.

2.6.4. Kureyşliler Rasûlullah'ı (s.a.s.) Öldürmeye Azmediyorlar

Âişe bint Kudâme'den rivayete göre o şöyle dedi: “Şüphe yok ki Kureyşliler Rasûlullah'ın (s.a.s.) Mekke'den ayrılacağından korktular ve Dâru'n-Nedve'de toplandılar. Görüşüne itibar edilenlerden kimse durumu aralarında görüşmek için bu toplantıdan geri kalmadı. İblis de Necid ehlinden yaşlı birisi görüntüsünde onların yanına geldi... Rasûlullah'ın (s.a.s.) durumunu dile getirdiler. Onlardan her bir adam bir görüş ortaya koydu. İblis de ortaya attıkları bu görüşlerin hepsini reddetti ve hoşnut olmadı. En sonunda Ebu Cehil şöyle dedi: “Her Kureyş kabilesinden bir delikanlıyı seçelim. Sonra ona keskin bir kılıç verelim ve onlar da ona aynı anda tek bir vuruş yapsınlar. Böylece onun kanı kabileler arasında dağılmış olur. Bu sebeple de Abdi Menaf oğulları bundan sonra bunu kimin yaptığını bilemez.” Necidli şöyle dedi: “Ne kadar da orijinal bir fikir! Vallahi fikir işte budur. Bu görüşten ayrılmayın. Bu düşünce üzerinde fikir birliği edin.” Cebrail, Rasûlullah'a (s.a.s.) geldi, durumu haber verdi. Ona bu gece yatağında uyumamasını emretti. Rasûlullah Ebu Bekir'e geldi ve şöyle dedi: “Şüphe yok ki Allah hicret konusunda bana izin verdi.” Ebu Bekir: “Annem babam sana feda olsun şu iki devemden birisini al.” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Ücret karşılığı..” dedi. Hz. Ali'ye o gece yatağında yatmasını emretti. Hz. Ali de kırmızı bir örtüye bürünerek geceyi geçirdi... Onu Rasûlullah örtünerek uyuyordu. Söz konusu Kureyş'li gurup kapının yanında bakıp gözetlemek üzere toplandı. Onun elbisesine dikkat ediyorlar ve yatağın sahibine yataktayken hangisinin hamle yapacağını aralarında görüşüyorlardı. Rasûlullah onlar kapının önünde oturlarken çıktı. Bir avuç toprak aldı ve “Yâ-Sîn, Ve'l-Kur'âni'l-hakîm”i “sevâün aleyhim eenzertehüm em lemtünzirhüm lâ yû'minûn” ⁹²¹ ayetine kadar okuyarak başlarına serpmeye başladı. ⁹²² Rasûlullah geçip gitti. Bunun akabinde onlara birisi şöyle dedi: “Neyi bekliyorsunuz?” Onlar: “Muhammed'i” O: “Başarısız oldunuz ve kaybettiniz. Vallahi o başınızın üzerine toprak saçarak yanınızdan geçip gitti.” dedi. Onlar: “Vallahi görmedik!” dediler ve toprağı başlarından temizlemeye başladılar. Bu kişiler şunlardır: Ebu Cehil, Hakem b. Ebi'l-Âs, Ukbe b. Ebi Muayt, Nadr b. Hâris, Ümeyye b. Halef, İbnü'l-Ğaytala, Zem'a b. Esved, Tueyme b. Adiy,

⁹²¹ Yâsîn, 36/10.

⁹²² Yâsîn, 36/1.

Ebu Leheb, Ubey b. Halef ve Haccâc'ın oğulları Nübeyh ve Münebbih. Onlar sabahlayınca Hz. Ali yataktan kalktı. Onlar ona Rasûlullah'ı (s.a.s.) sordular. O: "Onunla ilgili benim bir bilgim yok." dedi. Rasûlullah Ebu Bekir'in evine gitti. Gece oluncaya kadar orada kaldı. Sonra Ebu Bekir'le beraber çıktılar ve Sevr Mağarası'na gittiler.⁹²³

Ümmü Bekir bint Misver'den rivayete göre o şöyle dedi: Rukayka bint Sayfî b. Hâşim b. Abdi Menâf, Rasûlullah'ı (s.a.s.) şöyle diyerek uyardı: "Kureyş bu gece sana bir şey yapmak için toplandı." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) yatağından ayrıldı orada geceyi Ali b. Ebi Talib geçirdi.⁹²⁴

Bu iki rivayet arasındaki farklılık açıktır. Biz ikinci rivayetin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Âişe bint Kudâme'nin yapmış olduğu birinci rivayet Kureyş ileri gelenlerinin toplantısında geçen konuşmayı Rasûlullah'a (s.a.s.) bildiren kişinin Cebrail olduğunu ifade etmektedir. O, onların Hz. Peygamber'i (s.a.s.) öldürmek istediklerini kendisine haber veren kişidir. Ama Ümmü Bekir b. Misver'in aktardığı rivayet ise, Kureyş'in toplantısında geçen şeyleri ve onu öldürmek istediklerini Rasûlullah'a haber veren kişinin Rukayka bint Sayfî olduğunu belirtmektedir.

M. Watt, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye hicretinden önce maruz kaldığı ve Dâru'n-Nedve'de netleşen suikast girişimi ihtimalini uzak görmektedir. Bu toplantının yapıldığı konusunda ve toplantıya katılanların Hz. Muhammed'in kendileri için düşmanca projeler hazırladığını idrak ettiklerinde şüphe olmadığını zikrediyor. Ona göre, niyetten sonra ortaya çıkan olaylar, Muhammed'in öldürülmesi yönünde anlaşma yapılmadığını açıklıyor. Çünkü bu yönde yapılan bir ittifak, kaynakların da desteklediği gibi kesinlikle bir toplantı ile olmaz. Belki de tehlikenin yaklaşması Muhammed'in ve onun tabilerinin bir yolculuk yapmasını hızlandırmıştır. Hicret hikâyesine birçok şey de eklenmiştir. Sonuçta bizzat ilk kaynaklar da eklemelerden hâlî değildir.⁹²⁵

Şüphe yok ki bu bizi, bazı müsteşriklerin Sîret-i Nebikaynaklarının ilk temel kaynağı olarak Kur'ân'a karşı tutumlarını gözden geçirmeye sürüklüyor. Bu alanda Kur'ân'a duyulan güvenin çift taraflı bir bıçak olarak kullanılması mümkündür. Olumsuz yanı; Sanki Kur'ân Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatını ayrıntılı bir şekilde

⁹²³ İbn Sa'd, I, 175-177.

⁹²⁴ İbn Sa'd, VIII, 41.

⁹²⁵ Wat, M., **Muhammed**, s. 150.

veren bir tarih kitabıymış gibi, Kur'ân'da geçmediği sürece Sîret-i Nebile ilgili olayların birçoğunun reddedilebilmesinde ortaya çıkmaktadır. Bu onlara aksi yıkıcı bir tabiata sahip artniyetli bir çıkarım yapmalarına imkân vermektedir ki bu da şüpheyi düşürme ya da Kur'ân'ın desteklemediği her rivayeti reddetme işidir.⁹²⁶

Bunun yanı sıra, Kur'ân-ı Kerîm'in bu olguyu destekleyen bir ayet görüyoruz. Ayet şöyledir: *“Hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar bir plan yaptılar, Allah da bir plan yaptı. Allah, plan yapanların en hayırlısıdır.”*⁹²⁷

Kureyş'in Hz. Peygamber'i (s.a.s.) öldürme teşebbüsü ile ilgili Hadis çerçevesinde Âişe bint Kudâme'nin rivayetinde geçen ikinci mesele, İblis'in kılığına giren Necitli yaşlı kişi hakkındadır. Şöyle ki; biz akıl ve mantık süzgecinden geçirerek, bunun zayıf bir rivayet olduğunu görüyoruz. Zira soyu soppu bilinmeyen ve önceden kimsenin görmediği yabancı bir şahsın, soyu soppu belli ve tanınmış Kureyş'in ileri gelenleriyle Dâru'n-Nedve toplantılarına katılması nasıl olur? Bu toplantıda böyle birisinin varlığı hiç kimse tarafından niçin yadırganmaz? Keza, bu hikâye Allah'ın Kitabında gelenlere de aykırıdır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır: *“Oysa şeytanın onlar üzerinde hiçbir hâkimiyeti yoktu”*⁹²⁸, *“Benim kullarımın üzerinde senin hiçbir otoriten yoktur.”*⁹²⁹, *“Benim onlar üzerinde hiçbir nüfuzum yoktur”*⁹³⁰ Allah, İblis'in herhangi bir otoritesi olmadığını söylerken o nasıl oluyor da bir insanın vücuduna girip onun şahsiyetine bürünebiliyor?

Tantâvî de Kureyş liderlerinin insanlık tarihinde en büyük suç işlemek üzere anlaştıklarını, onun da Allah'ın Resûlü'nü (s.a.s.) öldürmek olduğunu ifade ediyor. Şayet bu suç gerçekleşseydi, tarihte ne Şam, Bağdat, Kahire, Kurtuba olurdu, ne de Hulefâi râşidîn, Emevîler ve Abbasîler dönemlerine ait devletler olurdu, ne Osmanlılar İstanbul'u fethederlerdi, ne de Emevî camii, Nizâmiye medresesi ve el-Hamrâ sarayı inşa edilirdi. Avrupa da Haçlı savaşlarında Şam'dan ve daha sonra da

⁹²⁶ Halil, İmâdüddin, *el-Müsteşrikûn ve's-Sîratü'n-Nebeviyye*, Dâru İbn Kesîr, 1. bs., Beyrut, 2005, s. 25.

⁹²⁷ Enfâl, 8/30.

⁹²⁸ Sebe, 34/21.

⁹²⁹ İsrâ, 17/65.

⁹³⁰ İbrahim, 14/22.

Endülüs'ten alıntı yaptığı medeniyetini inşa edemezdi. Tarihin yönü değişirdi. Ancak biz bu gün Allah'tan başka kimsenin bilmediği bir durum üzerindeyiz.⁹³¹

2.7. MEDİNE'YE HİCRET

2.7.1. Medine'ye Hicret'e İzin Verilmesi

Urve b. Zübeyir'in Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Müşriklerden gelen belâ Müslümanlar üzerindeki şiddetini artırdı ve Rasûlullah'ın ashabını sıkıntıya soktu. Müşrikler onlara küçümsediler, Müslümanlara her türlü hakarar ve eziyetler yaptılar. Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashâbı bu durumu Rasûlullah'a şikâyet ettiler ve hicret için ondan izin istediler. O da onlara: "Hicret yurdunuz bana gösterildi.." dedi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra ashâbının karşısına sevinç içinde çıktı ve şöyle dedi: "Bana hicret yurdunuzun Yesrib olduğu söylendi. Kim oraya gitmek isterse gitsin." Bunun üzerine topluluk aralarında gizlice anlaşıp hazırlıklarını yapmaya koyuldular. Gizli gizli, çıkmaya başladılar. Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashabından oraya ilk varan kişi Ebu Seleme b. Abdilesed idi. Daha sonra Âmir b. Rabîa eşi Leyla bint Ebi Hesme ile beraber geldi. Bu, Medine'ye gelen ilk kervandı. Sonra Rasûlullah'ın ashabı gurup gurup geldiler ve Ensar'ın evlerine konuk oldular. Ensar da onları bağrılarına bastı, onlara yardım etti ve onları teselli ettiler. Rasûlullah gelmeden önce Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim Kuba'da muhacirlere imamlik yaptı. Müslümanlar Medine'ye hicrete çıkınca onların üzerindeki baskıyı artırdılar. Çıkan gençleri baskı altına aldılar. Bir gurup Ensar son Akabe'de Rasûlullah'a biat etmişler, sonra Medine'ye geri dönmüşlerdi. İlk hicret eden kişi Kuba'ya ulaşınca bunlar Mekke'de Rasûlullah'a gittiler ve ashabıyla beraber hicrete çıktılar. Bunlar ensâr muhacirleri olup, Zekvân b. Abdi Kays, Ukbe b. Vehb b. Kelde, Abbas b. Abbâde b. Nahle ve Ziyad b. Lübeyd'dir. Müslümanların hepsi Medine'ye hicret ettiler. Rasûlullah, Ebu Bekir, Ali ve hapis tutulan veya hasta ya da çıkamayacak derecede zayıf Meftûn'un dışında Mekke'de kimse kalmadı.⁹³²

⁹³¹ Tantâvî, Ali, **Ricâl Mine't-Târîh**, Dâru'l-Beşîr, 1. bs., Kahire 1998, I, 17-18.

⁹³² İbn Sa'd, I, 175.

Âişe bint Kudâme'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Müşrikler Rasûlullah'ın ashabını görünce kadınları ve çocukları Evs ve Hazreç'e götürdüler. Onlar, bu kavimlerin ne derece korkusuz ve çetin olduklarını anladılar ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) çıkmasından korktular.⁹³³

2.7.2. Medine'ye Hicretin Başlaması

Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) gündüzün iki tarafından birinde, sabah veya akşam Ebu Bekir'in evine gitme hatası yapmıyordu. Rasûlullah'ın hicret etmesine ve kavminin arasında Mekke'den çıkmasına izin verildiği gün gelince Rasûlullah bize kimsenin çıkmayacağı bir zamanda öğlen sıcağında geldi.⁹³⁴ Onu Hz. Ebu Bekir görünce şöyle dedi: "Rasûlullah bu saatte ancak bir durum sebebiyle gelir." Hz. Peygamber girince Hz. Ebu Bekir minderini onun için açtı. Rasûlullah da oturdu. Ebu Bekir'in yanında sadece ben ve kardeşim Esmâ bint Ebi Bekir vardı. Rasûlullah ona dedi ki: "Yanıdakileri yanımdan çıkar." O: "Yâ Resûlallah! Onlar benim kızlarım. Anam - babam sana feda olsun. Ne oldu?" Hz. Peygamber: "Allah bana çıkmak ve hicret etmek için izin verdi." dedi. Ebu Bekir: "Refakatçın olacak mıyım ey Allah'ın Resûlü?" O: "Refakatçim olacaksın." dedi.

Hz. Âişe şöyle devam etti: "Vallahi o gün Ebu Bekir'i görünceye kadar, o günden önce sevinçten ağlayan kimseyi hiç görmedim" dedi ve şöyle devam etti: "Ey Allah'ın Nebisi! Bu ikisi binit develeridir. Onları bunun için hazırlamıştım." Abdullah b. Ureykî'ti ücret karşılığı tuttular.⁹³⁵ O, Sehm b. Amr oğullarından müşrik bir adam olup yolu onlara gösterecekti. Ona develerini teslim ettiler. Develer onun yanında kalacak ve onlara sözleştikleri yere gelinceye kadar bakacaktı.⁹³⁶

Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ın hicretiyle ilgili olarak benim bildiğim şeyi Ali b. Ebi Talib, Hz. Ebu Bekir Sıddîk ve Ebu Bekir'in ailesi dışında kimse bilmiyordu. Ali b. Ebi Talib'e

⁹³³ İbn Sa'd, I, 177.

⁹³⁴ Asıl metinde geçen "Hâcira" kelimesi öğlen saati anlamına gelmektedir. İbn Sükeyt, Ebu Yusuf Yakub (ö. 244/858), *Kitâbü'l-Elfâz*, thk. Fahrüddin Kabbâve, Mektebe Lübnan Nâşirûn, 1. bs., Beyrut 1998, s.309; İbn Manzûr, IV, 524.

⁹³⁵ Aynı şekilde Abdullah b. Ureykî adıyla da tanınır. Bu daha fazla tanınmış adıdır. İbn Sa'd, I, 177.

⁹³⁶ İbn Hişâm, I, 484-485.

gelince Rasûlullah benim bildiğim şeyle ilgili olarak ona çıkacağını haber verdi. Ona, insanlara ait olan yanındaki emanetleri sahiplerine teslim edinceye kadar kendisinden sonra Mekke’de geri kalmasını emretti. Mekke’de yanında bir şeyi olup da onun başına bir şey gelmesinden korkan herkes onu Rasûlullah’ın (s.a.s.) doğruluğunu ve güvenilirliğini bildiği için ona emanet ederdi. Rasûlullahicret kararı alınca Ebu Bekir b. Ebî Kuhâfe’ye geldi ve beraber çıktılar. Daha sonra Mekke’nin altında bir dağ olan Sevr mağarasına gittiler ve oraya girdiler. Hz. Ebu Bekir oğlu Abdullah b. Ebi Bekir’e gündüz kendileri hakkında insanların söyledikleri şeyleri kendileri için dinlemesini, sonra akşam olunca o gün olan haberleri kendilerine getirmesini emretti. Azatlısı Âmir b. Führeyre’ye de gündüz koyununu gütmesini, sonra akşam olunca da onları mağaraya doğru sürmesini emretti. Esmâ bint Ebi Bekir de akşam olduğu zaman uygun bir şekilde onlara yemek getiriyordu.

Rasûlullah mağarada Ebu Bekir’le beraber üç gün kaldı. Kureyşliler onu kaybedince onu bulup teslim edene yüz deve ödülü koydular. Abdullah b. Ebi Bekir Kureyş’in içinde onlarla beraber duruyordu. Rasûlullah ve Ebu Bekir’le ilgili olarak onların yaptıkları görüşmelerden haberi oluyordu. Sonra akşam olunca onlara gidip durumu haber veriyordu. Ebu Bekir’in azatlısı Âmir b. Führeyre de Mekke’lilerin merasında koyun güdüyor, akşam olunca da Ebu Bekir’in sürüsünü onlara doğru sürüyor, onlar için süt sağıyor ve koyun kesiyordu. Abdullah b. Ebi Bekir onların yanından Mekke’ye gidince, Âmir b. Führeyre de sürüyle onu takip ediyor, ayak izlerini kapatıyordu. Üç gün geçince insanların onlarla ilgili heyecanı dindi. Ücretle tuttıkları yol arkadaşları develerini getirdi. Hz. Ebu Bekir develeri Rasûlullah’a yaklaştırdı daha iyi olanı ona daha da yaklaştırdı sonra ona şöyle dedi: “Anam-babam sana feda olsun bin!” Rasûlullah da: “Ben, benim olmayan bir deveye binmem.” dedi. O: “Anam-babam sana feda olsun ey Allah’ın Resûlü! O senindir.” dedi. Hz. Peygamber: “Hayır, ama onun değeri nedir?” dedi. O da: “Şöyle şöyle” diye fiyatını söyledi. Hz. Peygamber de: “Bu fiyata onu satın aldım.” dedi. O: “O senindir ey Allah’ın Resûlü!” dedi ve develere binip ayrıldılar. Hz. Ebu Bekir de yolda kendilerine hizmet edecek olan azatlısı Âmir b. Führeyre’nin arkasına binmişti.⁹³⁷

⁹³⁷ Taberî, **Târîh**, II, 377-379.

Esmâ bint Ebî Bekir'den rivâyete göre o şöyle dedi: "Rasûlullah Ebu Bekir'le beraber çıkınca Hz. Ebu Bekir beş bin veya altı bin dirhem⁹³⁸ olan tüm parasını yanında götürdü. Bu sırada gözleri görmeyen dedem Ebu Kuhâfe bize geldi ve şöyle dedi: "Vallahi ben onun malının kendisiyle beraber size de acı vereceğini düşünüyorum." Ben de: "Hayır baba! O bizim için çok mal bıraktı." dedim. Bir miktar taş aldım, onları evin duvarındaki kovuğa koydum. Babam da parasını oraya koyardı. Sonra onun üzerine elbise koydum. Daha sonra da onun elini tuttum ve: "Büyük babacığım! Elini bu paranın üzerine koy!" dedim. O da elini onun üzerine koydu ve şöyle dedi: "Sıkıntı yok. Bunu sizin için bırakmışsa ihsanda bulunmuştur. Sizin için bunda yeteri kadar var." Esmâ şöyle dedi: "Hayır, vallahi bizim için bir şey bırakmadı. Ama ben, bu şekilde yaşlıyı teskin etmek istedim."⁹³⁹

Urve b. Zübeyir'in Esmâ bint Ebî Bekir'den yapmış olduğu rivâyete o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir yola çıktılar ve nereye yöneldiklerini bilemediğimiz üç, dört veya beş gün oyalandılar. Bize de bununla ilgili bir haber gelmedi.⁹⁴⁰

Esmâ bint Ebî Bekir'den rivâyete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir çıkınca bize aralarında Ebu Cehil b. Hişâm'ın da olduğu Kureyş'ten bir topluluk geldi. Ebu Bekir'in kapısına durdular. Ben de onların karşısına çıktım. Bana: "Ey Ebu Bekir'in kızı! Baban nerede?" dediler. Ben: "Vallahi babamın nerede olduğunu bilmiyorum." dedim. Ebu Cehil elini kaldırdı. Pis ve kötü biriydi. Yüzüme öyle bir tokat vurdu ki, onun etkisiyle küpem düştü.⁹⁴¹

Mü'minlerin annesi Hz. Âişe'den rivâyete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Medine'ye ulaşınca Kureyşliler Mekke'nin altından şöyle diyen bir ses işitti:

"İnsanların Rabbi Allah Ümmü Ma'bed'in çadırlarında konaklayan iki yoldaşı en iyi şekilde mükâfatlandırdı. O iki yoldaş iyilikle indiler, iyilikle yola koyuldular. Muhammed'in yoldaşı olan kurtuluşa erdi."⁹⁴²

Medine'ye ilk önce kimin hicret ettiği ihtilâflıdır. İlk hicret edenin Mus'ab b. Umeyr ve İbn Ümmü Mektûm olduğunu söyleyenler olduğu gibi Ebu Seleme b.

⁹³⁸27. Dipnota bakınız.

⁹³⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 519-520; Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 88.

⁹⁴⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 218.

⁹⁴¹ Metinde geçen "Kırt (küpe)" kelimesikadınların süs amacıyla kulaklarına taktıkları şeydir. İbn Sîde, **el-Muhkem ve'l-Muhîti'l-A'zam**, thk. Abdülhamid Hindâvî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 2000, IV, 268; İbn Hişâm, **es-Sîre**, I, 487.

⁹⁴² İbn Sa'd, I, 177.

Abdilesed olduğunu söyleyenler de vardır. İbn Hacer iki rivayetin arasını şu sözleriyle birleştirmiştir: Bir rivayetteki önce gitme hususunu özel bir duruma bağlayarak iki rivayetin arası birleştirilebilir. Bu da; Mus'ab'ın aksine Ebu Seleme'nin Medine'ye ikamet için değil de müşriklerden kaçmak için gelmesidir. Mus'ab, Peygamber'in emriyle oraya yerleşmek ve oradan Müslüman olanlara eğitim vermek için gitmiştir.⁹⁴³

Keza hanımların hicretle ilgili rivayet etmiş olduğu haberleri incelediğimiz zaman, bu konuda bazı zayıf rivayetlerin olduğunu görürüz. Mesela, bu rivayetlerden birisine göre, Allah ağaca Rasûlullah'ın ve Hz. Ebu Bekir'in gizlendiği mağaranın kapısında bitmesini emretmiştir. Yine başka bir rivayete göre de, mağaranın kapısında iki güvercinin varlığı müşriklerin mağaradan geri dönmelerine sebep olmuştur. Tüm bunun gibi rivayetler uydurmadır.⁹⁴⁴

Hicretle ilgili Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.s.) öğlen sıcağında Ebu Bekir'in evine geldi. Bu zaman, Rasûlullah'ın gelmediği bir zamandı. O, Mekke'den Yesrib'e gitme haberini verdi. Burada bazı sorular sormamız gerekir. Müşrikler Rasûlullah'ın evini ne zaman kuşattılar? Bu, Ebu Bekir'in evine gitmeden önce miydi? Böyleyse, Ebu Bekir'in evine gitmeden önce Rasûlullah o geceyi ertesi günü öğlene kadar nerede geçirdi? Yoksa Müşriklerin Rasûlullah'ın evini kuşatması Ebu Bekir'in evinden döndükten sonra mıydı? Rivayetin zahiri Ebu Bekir'in evinden çıktıktan sonra doğrudan mağaraya yönelmenin gerçekleştiğine işaret ediyor. Aynı şekilde şunlar da bu rivayetle ilgili akla gelen sorulardandır: Kılavuz İbn Uraykıt ne zaman kiralandı? Sonra Haşim oğulları bu suikastın neresindeydiler? Bununla ilgili olarak niçin sessiz kaldılar ve kayda değer bir şey yapmadılar? Biz, Abbas b. Abdilmuttalib'i İkinci Akabe Biati'nda konuşmaya başlayan kişi olarak ve orada bulunanlara Haşim oğullarının gücünü ve kuvvetini anlatırken gördüğümüz halde neden diğerleri kayda değer bir şey yapmadı?⁹⁴⁵

Şüphe yok ki Hz. Peygamber'in (s.a.s.) öğlen vaktinde Ebu Bekir'in evine girmesi ile ilgili Hz. Âişe'nin yapmış olduğu rivayet de Ebu Bekir'in Dâru'n-Nedve'de geçenlerle ve Kureyş'in Rasûlullah'ı öldürmeyi emretmesi ile ilgili

⁹⁴³ İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî** VII, 677.

⁹⁴⁴ Ömerî, I, 208.

⁹⁴⁵ Urcûn, Muhammed Sadık İbrahim, **Muhammed Resûlullah "Menhec ve Risâle"**, Dâru'l-Kalem, 2. bs., Dimaşk 1995, II, 512.

kesinlikle bilgisi olmadığını, Kureş'in Rasûlullah'ı öldürmeyi aralarında görüşüklerini düşündürmektedir. Çünkü o, Hz. Peygamber'in geldiğini haber alınca şaşırılmış ve tuhafına gitmiş, şöyle demişti: Anam-babam sana feda olsun! Bu saatte seni buraya getiren şey nedir? Sonra yolculuğa hazırlandılar. Esmâ da onlara su ve yemek hazırladı. Ebu Bekir'in evinden mağara'ya gittiler.⁹⁴⁶

Hz. Ebu Bekir Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye gitmeye hazırlanmasından itibaren kendisini hicrete hazırlamış ve ona şöyle demişti: "Ağır ol, acele etme, ben, bana hicret için izin verileceğini ümit ediyorum." Bu sevindirici haberden dolayı da Ebu Bekir: "Anam-babam sana feda olsun! Bunu umuyor musun?" deyince o: "Evet" dedi. Hz. Ebu Bekir kendisinin Rasûlullah'a yol arkadaşlığı yapacağını anladı.⁹⁴⁷

Bizim için de hicret olayı ile ilgili yapılan rivayetlerin çoğu Esmâ bint Ebi Bekir ve Âişe bint Ebi Bekir tarafından rivayet edilmiştir. Bu ikisi İslâm tarihinde dönüm noktası olan bu olayın ayrıntılarına bizzat şahit olmuş hanım sahabîlerdendir. Hatta bu büyük olayın anlatımını formüle etmede bir rol oynamışlardır diyebiliriz.

2.7.3. Esmâ bint Ebi Bekir'in Zâtü'n-Nâtıkeyn Diye İsimlendirilmesi

Esmâ bint Ebi Bekir'den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ve Ebu Bekir'in yolluğunu hazırladım. Medine'ye hicret etmeye karar verdikleri zaman ben babama şöyle dedim: Kuşağımdan başka onu bağlayacak bir şey bulamıyorum. O da: "Onu ikiye böl" dedi. Ben de öyle yaptım. Bunun üzerine "Zâtü'n-Nitâkayn (iki kuşaklı)" diye isimlendirildim.⁹⁴⁸

Bu rivayetler İbn İshak, İbn Hişam ve benzeri siyer kitaplarında geçmektedir. Esmâ'nın Rasûlullah'a (s.a.s.) ve Ebu Bekir'e mağarada gizlenirlerken yiyecek götüren kişi olduğu zikredilmektedir. İbn İshak şöyle der: "Akşam olduğu zaman Esmâ onlara uygun yiyecek getirirdi."⁹⁴⁹ Ancak bu rivayet, Esmâ'nın Zâtü'n-Nitâkeyn diye isimlendirilme sebebi konusunda getirdiğimiz rivayetle çelişmektedir. Zira, rivayet Esmâ'nın Ebu Bekir'in evinde onlar için yemek yaptığına

⁹⁴⁶ Urcûn, II, 517.

⁹⁴⁷ Urcûn, II, 517.

⁹⁴⁸ Buhârî, el-Câmi', V, 61, Hadis No: 3907.

⁹⁴⁹ Süheyli, IV, 183.

işaret etmektedir. Hz Âişe de birinci görüşümüzü destekleyecek şekilde şöyle demektedir: “Onları en güzelşekilde donattık, onlar için yolluk (azık) yaptık. Sonra Esmâ bint Ebi Bekir kuşağından bir parça kopardı ve onu bağladı. Bu sebeple Zâtü’n-Nitâkayn diye isimlendirildi. Daha sonra Rasûlullah ve Hz. Ebu Bekir Sevr Dağındaki mağaraya girdiler.”⁹⁵⁰

Mağarada kaldıkları üçgün boyunca Sevr Mağarasında Rasûlullah ve Ebu Bekir’in yiyeceklerine gelince, şurası açıktır ki bu, Ebu Bekir’in evinde hazırlanan söz konusu yolluktandır. Aynı şekilde zikretmiş olduğumuz geçen rivayetlerde de aşikâr olduğu gibi Âmir b. Führeyre de gece onlara yemek getiriyordu.

2.7.4. Kureyşliler Rasûlullah’ı (s.a.s.) Arıyorlar

Esmâ bint Ebi Bekir Sıddîk’ten rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) çıkınca aralarında Ebu Cehil b. Hişâm’ın da bulunduğu Kureyşlilerden bir grup bize geldi. Ebu Bekir’in kapısında durdular. Ben de onların karşısına çıktım. Bunun üzerine şöyle dediler: “Ey Ebu Bekir’in kızı! Baban nerede?” Ben: “Vallahi babamın nerede olduğunu bilmiyorum.” dedim. Kötü ve habis bir adam olan Ebu Cehil elini kaldırdı yüzüme öyle bir tokat attı ki onun etkisiyle küpem çıktı. Sonra dönüp gittiler. Aradan, Rasûlullah’ın ne tarafa doğru gittiğini bilemediğimiz üç gece geçti. Bir adam Mekke’nin altından Arapların söylediği beyitlerle şarkı söyleyerek yöneldi. İnsanlar onu takip ediyorlar, onun sesini ve rivayet ettiği şeyleri Mekke’nin en yüksek yerine çıkıncaya kadar dinliyorlardı. Şöyle diyordu:

"İnsanların Rabbi Allah Ümmü Ma'bed'in çadırlarında konaklayan iki yoldaşı en iyi şekilde mükâfatlandırdı. O iki yoldaş iyilikle indiler, iyilikle yola koyuldular. Muhammed'in yoldaşı olan kurtuluşu erdi."

جَزَى اللَّهُ حَيْرًا وَالْجَزَاءُ بِكَفِّهِ ... رَفِيقَيْنِ قَالَا حَيْمَيَّ أُمَّ مَعْبَدٍ

هُمَا رَحَلَا بِالْحَقِّ وَانْتَزَلَا بِهِ ... فَقَدْ فَارَ مَنْ أَمْسَى رَفِيقَ مُحَمَّدٍ

فَمَا حَمَلْتُ مِنْ نَاقَةٍ فَوْقَ رَحْلِهَا ... أَبَرَّ وَأَوْفَى ذِمَّةً مِنْ مُحَمَّدٍ

⁹⁵⁰ Buhârî, el-Câmi', VII, 232, Hadis No: 1376.

وأكسى لبرد الحال قبل ابتداله ... وأعطى برأس السابح المنجرد

ليهن بني كعب مكان فتاتهم ... ومقعدا للمؤمنين بمصر

Esmâ şöyle devam etti: Biz onun sözünü duyunca Rasûlullah'ın (s.a.s.) yöneldiği tarafı anladık⁹⁵¹

2.7.5. Medine Yolunda

Ömer b. Hizâm b. Hişâm'ın babasından, onun da Ümmü Mâbed'den yaptığı rivayete göre o şöyle dedi: İki deve üzerinde dört kişi bizim yanımıza çıkageldi. Benim yanıma indiler. Ben de Rasûlullah'a (s.a.s.) kesmeyi arzu ettiğim bir koyun getirdim. Bir de baktım ki, sütü var. Onu Rasûlullah'a yaklaştırdım. O da ona dokundu ve şöyle dedi: "Onu kesmeyin." Bunun üzerine ben de onu gönderdim. Bir başkasını getirdim ve onu kesip onlar için pişirdim. O ve ashâbı yedi. Ben dedim ki: "Peki onun yanındakiler kim?" O (Ümmü Ma'bed): "Ebu Kuhâfe'nin oğlu ve Ebu Kuhâfe'nin azatlısı ve İbn Uraykıt" dedi. Rasûlullah ve ashâbı ondan yediler ve yeteri kadar da ondan yolluk yaptılar. Etinden de bize fazlasıyla kaldı. Rasûlullah'ın dokunduğu koyun Ömer b. Hattab'ın zamanında hicret'in on ikinci senesindeki kıtlık yılına⁹⁵²kadar kaldı.⁹⁵³

2.7.6. Rasûlullah (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir'in Medine'ye Varışları

Safiyye bint Huyey b. Ahtab'tan nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Medine'ye gelince Kuba'da Amr b. Avf oğullarında konakladı. Babam Huyey b. Ahtab ve amcam Ebu Yâsir b. Ahtab ertesi gün onun yanına gitti. Güneş batıncaya kadar dönmediler. Üzerlerine bir ağırlık çökmüş gibi (yorgun argın bir şekilde) geldiler. Her zaman yaptığım gibi onları güler yüzle karşıladım, kendilerine getirmeye çalıştım. Vallahi, o ikisinden hiç birisi üzerlerindeki kasvet

⁹⁵¹ İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 218.

⁹⁵² Ramâde yılı (kıtlık yılı): Ömer b. Hattab'ın halifeliği döneminde açlığın ve kıtlığın yaygınlaştığı dönemdir. Makdisî, Mutahhar b. Tahir (ö. 355/966), **el-Bed' ve't-Târîh**, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Bur Said, V, 186-187.

⁹⁵³ İbn Sa'd, VIII, 225.

sebebiyle bana bakmadılar bile. Amcam Ebu Yâsir'i, babam Huyey b. Ahtab'a şöyle derken duydum: "O, bu mu?" O: "Evet Vallahi o" dedi. "Onu iyice tanıdın mı?" dedi. O: "Evet" Diğeri: "Peki ona karşı içinde ne var?" O: "Vallahi, düşmanlıktan başka bir şey yok."⁹⁵⁴

Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) Medine'ye varış tarihi ile ilgili olarak Rebiülevvel ayında pazartesi günü geldiği, mağaradan Rebiülevvel ayının ilk pazartesi günü çıktığı ve Medine'ye Rebiülevvel ayının on ikisinde Cuma günü girdiği görüşleri dile getirilmiştir.⁹⁵⁵

Mekke'den Medine'ye gerçekleşen hicret, doğmakta olan yeni İslâm devleti tarihinin başlangıcı olduğu gibi aynı şekilde sadece Müslümanlara mahsus yeni bir tarihin de başlangıcı olmuştur. Bu olay Hicrî takvimin de başlangıcıdır. Suyûtî şöyle der: Rasûlullah (s.a.s.) bu tarihi ilk getiren kişidir. Şöyle ki, Necran Hristiyanlarına bir yazı yazmış ve onun içine Hiz. Ali'ye şöyle yazdırmıştır: "Bu, Hicret'n beşinde yazılmıştır." Öyleyse tarihi belirleyen kişi Rasûlullah olup bu konuda onu takip eden kişi de Ömer b. Hattâb'tır.⁹⁵⁶

2.7.7. Hanım Sahabe Ümmü İshak ve Kardeşinin Hicreti

Ümmü Hakîm'in Ümmü İshak'tan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi. Erkek kardeşimle beraber Medine'de Rasûlullah'a hicret ettim. Yolun bir kısmını kat edince kardeşim bana şöyle dedi: "Otur ey Ümmü İshak! Ben nafakamı Mekke'de unuttum." O da: "Ben de fasıktan -kocasını kastediyor- korkuyorum." dedi. Kardeşim: "Hayır, Allah ne dilerse o olur." dedi. Birkaç gün oyalandım. Adımı vermeyeceğim, ama tanıdığım bir adam bana geldi ve: "Burada niye duruyorsun ey Ümmü İshak!" dedi. Ben: "İshak'ı bekliyorum. Nafakasını almaya gitti." dedim. O: "İshak senin için yok artık. Ona kocan fasık yetiştirdi ve onu öldürdü." dedi. Bunun üzerine ben gittim ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) huzuruna o abdest alırken girdim. Ona

⁹⁵⁴ İbn Hişâm, I, 518.

⁹⁵⁵ Makrîzî, I, 64.

⁹⁵⁶ Suyûtî, *eş-Şemârîh fî İlmi't-Târîh*, thk. Abdurrahman Hasan Mahmud, 1. bs., Mektebetü'l-Âdâb, Kahire Üniversitesi, Kahire 1987, s. 12.

şöyle dedim: “Ey Allah’ın Resûlü! İshak öldürüldü ben de ağlıyorum.” O bana baktı, bir avuç su aldı ve yüzüme serpti.⁹⁵⁷ Rasulullah’ın bu hanımı teselli ettiği anlaşılıyor.

2.7.8. Rasûlullah’ın (s.a.s.) Kızı Zeyneb Medine’ye Hicret Ediyor

Zeyneb, Hz. Muhammed’in Hatice’den doğan ilk kızıdır. Annesi ve kardeşleriyle birlikte müslüman oldu. Teyzesi Hâle bint Huveylid’in oğlu Ebü’l-Âs ile evlendi. Bu evlilikten Ali ve Ümâme adlı iki çocukları doğdu. Ebü’l-Âs, Zeyneb’in müslüman olması yönündeki teklifini kabul etmese de onun dinî inancına karışmadı. Hz. Peygamber ve diğer çocukları Medine’ye hicret edince Zeyneb kocası izin vermediği için Mekke’de kaldı. Kocasını Bedir Gazvesi’ne müşriklerin safında katılıp esir düştü. Müşrikler esirlerinin serbest bırakılması için fidye gönderdiklerinde Zeyneb de bir miktar mal ve annesinin evlenirken kendisine hediye ettiği gerdanlığı yolladı. Hz. Peygamber gerdanlığı görünce çok duygulandı ve ashabından gerdanlıkla birlikte kızının gönderdiği malın kendisine iade edilmesini, kocasının da serbest bırakılmasını istedi. Hz. Peygamber, damadını Mekke’ye vardığında Zeyneb’i Medine’ye göndermesi şartıyla serbest bıraktı. Ebü’l-Âs da dönüşünde Zeyneb’in Medine’ye hicretine izin verdi. Zeyneb kocasının kardeşi Kinâne ile Medine’ye doğru yola çıktı.

Konuyla ilgili Zeyneb bint Rasûlullah’tan (s.a.s.) nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Ben Mekke’de babama yetişmek için hazırlanırken Hint bint Utbe benim karşıma çıktı ve: “Ey Muhammed’in kızı! *İşittiğime göre babanın yanına gitmek istiyormuşsun?*” dedi. Ben de: “Hayır, yok böyle bir şey” O: “Ey amcamın kızı! Yapma” dedi. O: “*Eğer yolculuğun için senin bir şeye veya seni babana ulaştıracak bir mala ihtiyacın varsaimkânım var, sana yardımcı olabilirim. Benden gizleme, zîrâ erkekler arasındaki şeyler kadınları ilgilendirmez*” dedi. Vallahi, ben onun sadece dediğini yapacağına kanaat getirdim, ama korkumdan yine de maksadımı söylemedim. Hazırlığımı yaptım, hazırlığımdan korkuya kapılınca kayın pederim Kinane b. Rabî geldi. Eşimin erkek kardeşi bana bir deve verdi. Ben de ona bindim. Yayını aldı ve beni gündüz vaktinde deveyi sürerek çıkardı. Ben de mahfe içindeydim. Kureys’in adamları bundan bahsettiler. Bunun üzerine onu aramaya

⁹⁵⁷ Ebu Nuaym, Hilyetü’l-Evliyâ, II, 73.

çıktılar ve ona ulaştılar... Ona ilk yetişen kişi Hebbâr b. Esved b. Muttalib, Esed b. Abduluzza ve Nâfi b. Abdi Kays Fihri oldu.. O mahfesinde içindeyken Hebbâr onu mızrakla korkutuyordu. Söylendiğine göre kadın hamileydi. Korkunca karnının üzerine düştü. Akabinde kayınbabası onu kaldırdı.

Sonra (kayınbabası) şöyle dedi: Bir ok koyuncaya kadar bana hiçbir adam yaklaşmadı. İnsanlar geri durdular. Ebu Süfyan da bir gurup Kureyşlinin içinde geldi ve şöyle dedi: “Ey adam! Oklarını bizden çek ki konuşalım”. Ebu Süfyan ona yönelip karşısında durdu ve şöyle dedi: “Kadını insanların gözü önünde alenen götürdün. Sıkıntımızı, musibetimizi ve Muhammed’den dolayı başımıza gelen şeyleri anladın. İnsanlar kızını onların ve bizim gözlerimizin önünde ona gönderdiğimi zannedecek. Bunun da başımıza gelen zellilikten olduğunu zannedecekler. Bu bizim başımıza gelen bir zafiyet ve gevşeklik olur. Ömrüme yemin olsun ki, ihtiyaç duyduğumuz için babası sebebiyle bizim onu hapsedmemiz olmaz. Ama sen kadını geri götür. Ortalık sakinleşince biz onu sana geri verelim, sen de gizlice onu babasının yanına götür.” Bunun üzerine öyle yaptı. Birkaç gece kaldı, gürültü patırtı kesilince onu gece çıkardı ve Zeyd b. Hârise’ye teslim etti ve ona eşlik etti. Onu Rasûlullah’a (s.a.s.) getirdiler.⁹⁵⁸

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Medine’ye gelince kızı Zeyneb Kinâne ile beraber Mekke’den çıktı. Onun peşine düştüler. Hebbâr b. Esved ona yetişti. Yere düşünceye kadar mızrağıyla onun devesini dürtmeye devam etti. Karnındakini düşürdü ve kanama geçirdi.. Onunla ilgili olarak Hâşim oğulları ve Ümeyye oğulları tartıştılar. Ümeyye oğulları şöyle dedi: “Biz onu almaya daha layıgız.” O, oğulları Ebü’l-Âs’ın nikâhındaydı ve Hind bint Utbe b. Rabîa’nın yanındaydı. Hind ona şöyle diyordu: “Bu, senin baban yüzündendir.” Bunun üzerine Rasûlullah Zeyd b. Hârise’ye şöyle dedi: “Gidip Zeyneb’i getirmez misin?” O: “Tabi ki ey Allah’ın Resûlü!” dedi. Hz. Peygamber: “Şu yüzüğümü al, ona ver.” dedi. Bunun üzerine Zeyd yola koyuldu... Bir çobanla karşılaştı ve ona: “Bu koyunları kimin için güdüyorsun?” dedi. O: “Ebü’l-Âs için.” dedi. Zeyd: “Bu koyunlar kimin?” O: “Zeyneb bint Muhammedin.” dedi. Bunun üzerine Zeyd onunla beraber biraz yürüdü ve sonra: “Sana bir şey versem, onu ona verebilir misin? Ama kimseye bundan bahsetmeyeceksin.” dedi. O: “Evet” dedi.

⁹⁵⁸ Hâkim, el-Müstedrek, IV, 45.

Yüzüğü ona verdi ve çoban ayrıldı. Koyunlarını girdirdi ve yüzüğü Zeyneb'e verdi. Zeyneb onu hemen tanıdı ve: "Bunu sana kim verdi?" diye sordu. "Bir adam" diye cevap verdi. Zeyneb: "Onu nerde bıraktın?" dedi. O: "Filan filan yerde." diye vevap verdi. Bunun üzerine Zeyneb sustu. Gece olunca ona gitti. Onun yanına gelince o Zeyneb'e şöyle dedi: "Devenin ön tarafına bin." Zeyneb: "Hayır, ama sen ön tarafa bin." dedi. Zeyd de bindi. Zeyneb de onun arkasına bindi ve geldi.⁹⁵⁹

Rivayet edildiğine göre Zeyneb'in devesine vuran ve onun düşmesine sebep olan Hebbâr b. Esved kan dökmüştü. Rasûlullah (s.a.s.) da onun öldürülmesi için bir seriyye gönderdi. Onlara şöyle dedi: "Onu ele geçirirseniz yakın." Daha sonra ertesi gün onlara: "Onu sadece öldürün. Yakmayın. Çünkü ateşle ancak ateşin Rabbi olan azab eder." dedi.⁹⁶⁰

Daha sonra Hebbâr b. Esved Mekke fethinden sonra Medine'ye dönerken Rasûlullah'a geldi ve: "Es-Selâmü Aleyke yâ Resûlallâh. Ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin onun resûlü olduğuna şahitlik ederim." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah da onu affetti ve şöyle dedi: "İslâm, önceki şeyleri siler."⁹⁶¹

Kocasının müslüman olmaması bir araya gelmelerine engel teşkil ettiğinden altıncı yılın sonuna kadar Zeyneb Medine'de, kocası Mekke'de yaşadı. Ebü'l-Âs, Mekkeliler'e İslâmiyet'i kabul ettiğini bildirdi ve 7. yılın (629) Muharrem ayında Medine'ye hicret etti. Hz. Peygamber de onların daha önceki nikâhlarıyla evliliklerinin devamına izin verdi.⁹⁶²

2.7.9. Esmâ bint Ebî Bekir'in Medine'ye Hicreti

Fâtıma bint Münzir b. Zübeyir'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Esmâ bint Ebî Bekir, Abdullah b. Zübeyir'e hamileyken hicrete koyulunca Kuba'ya vardı. Kuba'da Abdullah'ı doğurdu. Doğum yapınca, daha sonra Rasûlullah'a (s.a.s.) gitti. Rasûlullah (s.a.s.) bebeği ondan aldı, kucağına bastı, sonra bir hurma istedi. . Onu ağzında çiğnedi sonra ağzından çıkardı. Onun karnına ilk giren şey Rasûlullah'ın ağzından çıkan bu şey olmuştur. Sonra Esmâ şöyle devam etti: Sonra

⁹⁵⁹ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XII, 432.

⁹⁶⁰ İbn Hişâm, I, 57.

⁹⁶¹ İbn Kudâme, Muvaffakü'd-Dîn Abdullah b. Ahmed Makdisî (ö. 620/1223), **et-Tevvâbîn**, Dâru İbn Hazm, 1. bsk, Beyrut, 2003, I, 77.

⁹⁶² Aynur Uraler, "Zeyneb", DİA, cilt: 44; sayfa: 356

onu sıvazladı, ona dua etti ve Abdullah adını verdi. Daha sonra o yedi-sekiz yaşlarındayken Rasûlullah'la (s.a.s.) biatleşmek için geldi. Bunu ona Zübeyir emretmişti. Rasûlullah onun kendisine doğru yöneldiğini görünce tebessüm etti sonra onunla biatleşti.⁹⁶³

Urve b. Zübeyir'in babasından, onun da Esmâ bint Ebî Bekir'den yapmış olduğu rivayete göre o, Mekke'de Abdullah b. Zübeyir'e hamile kaldı. O şöyle dedi: Doğumum yaklaşmışken çıktım. Medine'ye vardım. Kuba'ya geldim ve orada doğum yaptım. Sonra onu Rasûlullah'a (s.a.s.) getirdim ve onu kucağına verdim. Sonra o, bir hurma istedi ve onu ağzında çiğnedi. Sonra onu ağzından çıkardı. Onun boğazına giren ilk şey Rasûlullah'ın tükürüğüydü. Sonra hurmayı onunla yumuşattı. Sonra ona bereket duasında bulundu. O, İslâm'da doğan ilk çocuktur. Buna çok sevindiler. Çünkü onlara şöyle denilmişti: Yahudiler sizi büyülediler, sizin çocuğunuz olmaz.⁹⁶⁴

Bu bölümün sonunda şöyle diyebiliriz: Cahiliye devri, İslâm'ın ortaya çıkışı, vahyin inmesi ve bununla ilgili gelişmelerle başlayan tarihî süreçte özellikle de Rasûlullah'ın Mekke dönemi olaylarında ve daha sonra Medine'de İslâm devletinin doğuşu üzerinde doğrudan etkisi olan gelişmeler konusundakadınlardan nakledilen rivayetlerle genel ve ayrıntılı bir tablo sunduk.

Aynı şekilde bu rivayetlerin çoğunu aynı konudan bahseden başka rivayetlerle karşılaştırarak bu bölümde ele aldığımız birçok rivayet ile ilgili değerlendirme ve analizlerde bulunduk.

Şüphe yok ki, Mekke Dönemi tarihî olaylarıyla ilgili gelen rivayetlerin çoğu genelde bu dönemin olaylarına bizzat şahit olmuş kadın raviler tarafından aktarılmıştır. Bu hanım ravilerin sadece olaylara şahit olmakla kalmadıkları, bazı durumlarda olayların kahramanları olarak o hadiselerin meydana gelmesinde önemli roller aldıkları da anlaşılmaktadır. Ayrıca, Rasûlullah'ın halalarının bu dönemle ilgili rivayetlerde ve Mekke dönemi ile ilgili haberlerin nakledilmesinde önemli bir rolleri olduğu dikkat çekmektedir.

Şunu açık olarak ifade etmeliyiz ki, bu bölümde sunduğumuz kadınlara ait rivayetler, bu dönem olaylarının ayrıntılarının büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Konuyla ilgili bu ayrıntıların nesilden nesile aktararak günümüze kadar

⁹⁶³ Müslim, III, 1690, Hadis No:2146.

⁹⁶⁴ Buhârî, **el-Câmi'**, VII, 84, Hadis No: 5469.

gelmesininde bu dönem kadınlarının oynadığı büyük rolü görmek gerekir. Onların sayesinde Bu gün Sîret-i Nebi ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatı hakkında bazı konularda tüm ayrıntılarıyla kapsamlı bir tablo oluşturabiliyoruz. Aynı şekilde özel olarak da Mekke dönemi hakkında bazı detayları bu sayede öğrenmiş oluyoruz. Hatta bu ravayetlerden bazıları olmasa dönemin bazı olayları kapalı kalacaktır. Mesela Rakîka bint Ebi Sayfî b. Hâşim,Rasûlullah'ı (s.a.s.) öldürmek isteyen Kureyş'in suikast girişimini haber vermesi ile ilgili açıklamaları, farklı değerlendirmeler olsa da bize göre konuyu aydınlatan çok önemli bir rivayettir.⁹⁶⁵

⁹⁶⁵ İbn Sa'd, VIII, 178; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 137.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDİNE DÖNEMİ İLE İLGİLİ SÎRET-İ NEBİ ALANINDA KADINLARIN TÂRİH RİVAYETLERİ, BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ EDİLMESİ

3.1. BEDİR SAVAŞINA KADAR MEYDANA GELEN OLAYLAR

3.1.1. Buâs Savaşı

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: “Buâs savaşı, Allah'ın (c.c.) peygamberine verdiği bir gündü. Rasûlullah Medine'ye geldi. Onlar dağıldılar, efendileri ve liderleri öldürüldü”.⁹⁶⁶

Buâs savaşı Evs ve Hazrec'in çatışma yaşadığı bir gündür. O gün Evs, Hazrec'e karşı galip geldi.⁹⁶⁷

3.1.2. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Ebu Bekir İle Beraber Medine'ye Gelmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre Medine'de Müslümanlar, Rasûlullah'ın (s.a.s.) Mekke'den yola çıktığını duydular. Harre'ye⁹⁶⁸ gitmişler, onu bekliyorlardı. Güneşin sıcaklığı onlara dokunmaya başladı, o gün geri döndüler. Bir Yahudi yüksek bir eve⁹⁶⁹ çıktı. Rasûlullah'ı ve yol arkadaşlarını gördü. Yahudi kendini tutamadı ve şöyle bağırdı: “Ey Arap topluluğu! İşte beklediğiniz dedeniz.” Bunun üzerine Müslümanlar silahlarını koşanıp, Harre'nin sırtında onu karşıladılar. Onlarla sağ tarafa doğru gitti. Rebûlevvel ayı pazetesi günü Amr b. Avf oğullarının orada konakladı.⁹⁷⁰

⁹⁶⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 376.

⁹⁶⁷ Süheylî, IV, 251.

⁹⁶⁸ Harre: Medine'nin Mekke tarafından giriş kısımlarından birisidir. “Harretü vakım” diye de bilinir. bk. Himyerî, Muhammed b. Abdilmunim (ö. 900/1494), **er-Ravdu'l-Mi'târ fî Haberi'il-Aktâr**, thk. İhsan Abbas, Dâru's-Sirâc, 2. bs., Beyrut 1980, s. 192.

⁹⁶⁹ Arapça metinde geçen “Etam” kelimesi, taştan yapılan her eve verilen isimdir. bk. İbn Manzûr, XII, 19.

⁹⁷⁰ Zehebî, **Siyer**, I, 284.

3.1.3. Kuba Mescidinin İnşası

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.s.) devesine bindi. İnsanlar onun etrafında yürürlerken yola devam etti. Sonra deve mescidin bulunduğu yere çöktü. Burası Sehl ve Süheyl adında iki çocuğun hurma kurutma mekânıydı. Onları yanına çağırdı ve onlarla orayı mescide dönüştürmek için toprakları üzerinden pazarlık yaptı”. Onlar: “Yok yok! Onu sana hibe ediyoruz yâ Resûlallah” dediler. Sonra orayı mescid yaptı. Rasulullah, oraya, onlarla beraber kerpiç taşıyor ve şöyle diyordu:

“Ey Allah'ım! Muhakkakki ecir ahiret ecridir. Ensar ve Muhacir'e merhamet et”.⁹⁷¹ Şemmûs bint Numan'dan rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'i (s.a.s.) Kuba Mecdî'ni yaparken gördüm. Belki de onu büyük taşı taşıırken ve onu karnıma doğru kaldırırken gördüm. Bu sebeple yanıma gelince bize şöyle demişti: “*Onu bırak. Sen de başkasını al.*”⁹⁷²

Hz. Peygamber (s.a.s.) Amr b. Avf oğulları arasında pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri inşa çalışması yaptı. Sonra da Cuma namazı kıldı.⁹⁷³

3.1.4. Medine'de Bazı Muhacirlerin Hastalanması

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Biz Medine'ye gelince Hz. Ebu Bekir ve Bilal hastalığa yakalandılar. Onların yanına girdim ve şöyle dedim: “Ey Baba! Kendini nasıl hissediyorsun? Ey Bilâl! Kendini nasıl hissediyorsun?” Hz. Ebu Bekir ateşli hastalığa yakalandığı zaman şöyle derdi:

Herkes ailesi içinde sabahlar

Ölüm, nalinin ayağının altında gitmesinden daha yakındır.

Bilal de hastalık kendisinden gidince şöyle derdi:

Keşke şiirimi bir gece mi söyleseydim

Etrafımda İzher⁹⁷⁴ ve Celîl⁹⁷⁵ varken bir vadide?

⁹⁷¹ Zehebî, **Siyer**, VIII, 284.

⁹⁷² Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 317.

⁹⁷³ Makrîzî, I, 65.

Hiz. ÂiŖe der ki: Rasûlullah'a (s.a.s.) gelip ona haber verdim. O da Ŗöyle dedi: Allah'ım! Bize Mekke'ye karŖı olan sevgimiz veya daha fazlası gibi Medine'yi bize sevimli kıl.⁹⁷⁶

3.1.5. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ailesinin ve Hiz. Ebu Bekir Ailesinin Hicretleri

Amre bint Abdirrahman'ın müminlerin annesi Hiz. ÂiŖe'den yapmıŖ olduğu rivayete göre o Ŗöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Medine'ye hicret edince bizi ve kızlarını geride bıraktı. Medine'ye varınca Zeyd b. Hârise'yi azatlı kölesi Ebu Râfi' ile beraber bize gönderdi. Onlara iki deve ve ihtiyaçduydıkları Ŗeyleri almaları için Rasûlullah'ın Ebu Bekir'den aldığı beŖyüz dirhemi⁹⁷⁷ verdi. Hiz. Ebu Bekir de onların yanında klavuz Abdullah b. Ureykıt'ı iki-üç deve ile gönderdi. Abdullah b. Ebi Bekir'e, annem Ümmü Rûmân'ı, beni ve Zübeyir'in eŖi olan kız kardeŖim Esmâ'dan ibaret olan ailesini getirmesini emrettiği bir mektup yazdı. Böylece yola çıktılar, Kudeyd⁹⁷⁸'e varınca Zeyd b. Hârise söz konusu beŖ yüz dirheme üç deve satın aldı. Sonra hep beraber Mekke'den Medine'ye doğru yola çıktılar. Yolda Ebu Bekir'in ailesiyle yolculuk etmek isteyen Talha b. Ubeydullah'la karŖılaŖtılar. Böylece hep beraber yola devam ettik.

Zeyd b. Hârise ve Ebu Râfi', Fâtıma, Ümmü Gülsüm ve Sevde bint Zem'a ile beraber yola çıktılar, Zeyd aynı zaman Ümmü Eymen ve Üsâme b. Zeyd'i de beraberlerinde almıŖtı. Abdullah b. Ebi Bekir de Ümmü Rûmân ve iki kız kardeŖi ile beraber yola çıkmıŖtı.

Talha b. Ubeydullah da hicret için çıkmıŖtı. O da bizim hepimize eŖlik etti. ... Sonra biz Medine'ye geldik. Ben Ebu Bekir'in ailesi ile beraber konakladım. Rasûlullah'ın ailesi de konakladı. Oğün Rasulullah Mescidi ve Mescid'in

⁹⁷⁴ İzher: Mekke'ye bakan dağlardan birisinin adı. bk. Semhûdî, Ali b. Abdillâh (ö. 911/1505) **Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâr Dâri'l-Mustafa**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988, IV, 10; Harbî, Âtık b. Ėays, **Meâlimü Mekketi't-Târîhiyye ve'l-Eseriyye**, Dâru Mekke, 1. bs., Riyad 1980, s. 22.

⁹⁷⁵ Celîl: Mekke'nin vadilerinden birisi. bk. Harbî, s. 22.

⁹⁷⁶ Mâlik, İbn Enes b. Mâlik b. Âmir Medenî (ö. 179/795), **el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa A'zamî, Müessesese Zâhid b. Sultân, 1. bs., Abudabi 2004, I, 60.

⁹⁷⁷ 27. Dipnota bakınız.

⁹⁷⁸ Kudeyd: Mekke ve Medine arasında suyu ve bahçeleri bol bir köy. bk. Endelüsî, Abdullah b. Abdilaziz (ö. 487/1094), **Mu'cem Me'sta'ceme min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâdi**, Âlemü'l-Kütüb, 3. bs., Beyrut 1983, III, 1054.

etrafındakievleri inşa ediyordu. O, daha sonra ailesini bu evlere yerleştirdi. Biz Ebu Bekir’in evinde günlerce kaldık.⁹⁷⁹

3.1.6. Ensâr Kadınlarının Biatı

Selma bint Kays’tan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah’a (s.a.s.) geldim ve Ensar kadınlarının arasında ona biat ettim. Bize Allah’a (c.c.) hiçbir şeyi ortak koşmamamızı, çalmamamızı, zina yapmamamızı, çocuklarımızı öldürmememizi, hiç kimseye iftira atmamamızı ve hiçbir iyi işte ona karşı gelmememizi şart koşunca bize şöyle buyurdu: “Kocalarınızı aldatmayacaksınız.” Bunun üzerine biz de biat ettik ve oradan ayrıldık. Onlardan bir kadına şöyle dedim: “Dön ve Rasûlullah’a (s.a.s.) kocalarımızı aldatmanın ne olduğunu sor.” O da sordu. Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: “Kadının kocasının malını alması ve o malın sefasını başkalarıyla sürmesi”⁹⁸⁰

Ümmü Atiyye’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Medine’ye gelince Ensar’ın kadınları bir evde toplandı. Sonra Rasûlullah onlara Ömer b. Hattâb’ı gönderdi. O, gelip kapıda durdu, bize “es-Selâmü Aleykümne” diye selâm verdi, biz de selâmını aldık,o şöyle dedi: “Beni size Rasûlullah gönderdi.” Biz: “Rasûlullah’a ve Rasûlullah’ın elçisine merhaba” dedik. Hz. Ömer: “Allah’a (c.c.) hiçbir şeyi ortak koşmamanız, çalmamanız, zina yapmamanız, çocuklarımızı öldürmemeniz, hiç kimseye iftira atmamanız şartıyla biat eder misiniz? Biz: “Evet” dedik. O, evin dışından elini uzattı biz de ellerimizi evin içinden uzattık. Sonra şöyle dedi: “Allah’ım şahit ol!”⁹⁸¹

Ümmü Seleme Ensârî’den rivayete göre o şöyle dedi: Bir kadın dedi ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Sana karşı gelmememiz gereken maruf nedir?” O şöyle dedi: “Eğilip bükülmeyin”.⁹⁸²

Hafsa bint Sîrîn’in Ümmü Atiyye’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Biat’te bizden... cenazede ölü için yüksek sesle bağırp çağırılmaya söz

⁹⁷⁹ İbn Sa’d, VIII, 50; Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIII, 24.

⁹⁸⁰ İbn Hanbel, Müsned, XLV, 103-104; İbn Sa’d, VIII, 6-7; Ebu Nuaym, **Hilyetü’l-Evliyâ**, II, 78.

⁹⁸¹ İbn Sa’d, VIII, 4-5.

⁹⁸² İbn Sa’d, VIII, 5.

alındı. Beş kişi dışında vefa gösterildi. Bunlar: Ümmü Süleym, Ümmü Alâ bint Ebi Sebre, Muaz'ın eşi ve bir başkasının eşi.⁹⁸³

Ümmü Ömer Eşheliyye'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Ben, Leyla bint Hutaym ve Havvâ bint Yezid b. Seken beraberce gelip Hz. Peygamber'in (s.a.s.) huzuruna girdik... akşam ve yatsı arası. Selâm verdim... Bize "hoş geldiniz" dedi. Biz de: "Yâ Resûlallah! Biz sana İslâm üzere biat etmeye geldik. Biz seni tasdik ettik, getirmiş olduğun şeylerin hak olduğuna şahitlik ettik" dedik. Rasûlullah: "Sizi İslâm üzere hidayete erdiren Allah'a hamdolsun" buyurdu ve "Ben de sizlerle biatleştim" diye ekledi. Ümmü Âmir şöyle dedi: Ben ona yaklaştım. Bunun üzerine o: "Ben kadınlarla tokalaşmam. Bin kadının sözü, benim bir kadına olan sözüm gibidir" dedi. Ümmü Âmir şöyle der: "Biz Rasûlullah (s.a.s.) ile ilk biatleşenlerdeniz".⁹⁸⁴

Esmâ bint Yezid'den aktarılan bir rivayete göre o şöyle dedi: Ben, Rasûlullah'ın (s.a.s.) biatını ilk kabul ettiği kadınlardanım. Ben genç bir kız idim. Soru sorma hususunda cesurdum. Şöyle dedim: "Yâ Resûlallah! Elini uzat da musafaha yapayım." O: "Ben kadınlarla musafaha yapmam. Ancak Allah'ın onlardan aldıkları sözü ben onlardan alırım." Esma şöyle devam etti: Elinde altından iki bilezik olan bir teyzeme baktı. Yerden bir şey aldı. Onu ona attı ve şöyle dedi: "Allah'ın senin için cehennem ateşinden iki bilezik vermesini ister misin?" O: "Allah'a sığınırım." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): "Şayet Allah'a sığınırıyorsan, bu ikisini at.." dedi. Ben de bu konuda ona yardım ettim, o da onu çıkarıp attı. Şu ana kadar o ikisini kimin götürdüğünü bilmiyorum.⁹⁸⁵

Ümeyme bint Rakîka'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Biat ettiğim kadınların arasında Hz. Peygamber (s.a.s.)'e geldim. Bize Kur'ân'da geçen şeyleri şart kıldı: "Çalmayacaksınız, zina yapmayacaksınız, evlatlarınızı öldürmeyeceksiniz, hiçbir şekilde iftira etmeyeceksiniz." sonra şöyle dedi: "Yapabildiğiniz ve gücünüzün yettiği şeylerde". Biz de şöyle dedik: "Allah ve Rasûlü bize bizden daha merhametlidir." Sonra: "Yâ Resûlallah! Bizimle musafaha etsen olmaz mı?" dedik.

⁹⁸³ İbn Sa'd, VIII, 5.

⁹⁸⁴ İbn Sa'd, VIII, 8.

⁹⁸⁵ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XXIV, 163.

O da: “Şüphesiz ben kadınlarla musafaha etmem. Ancak benim bir kadın için söylediğim sözüm, yüz kadın için söylediğim sözüm gibidir” dedi.⁹⁸⁶

Âişe bint Kudâme b. Mez’ûn’dan rivayete göre o şöyle dedi: Annem Râyta bint Süfyân ile beraberdim... Hz. Peygamber (s.a.s.) de onlarla şöyle diyerek biatleşiyordu: “Sizlerle Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamanız, çalmamanız, zina yapmamanız, çocuklarınızı öldürmemeniz, hiçbir şekilde iftira etmemeniz, marufta bana karşı gelmemeniz... üzere biatleşiyorum...” Rasûlullah (s.a.s.): “Yapabildiğiniz hususlarda evet deyin” buyurdu. Ben de onların dediği gibi diyordum. Annem de: “Evet de, evet de” diyordu.⁹⁸⁷

Medine’de kadınların biatı çerçevesinde zikretmiş olduğumuz rivayetlerden Medine kadınlarının biatının tek bir biat olmadığı ancak, çeşitli zamanlarda guruplar halinde olduğu anlaşılmaktadır. Yine biz, bazı rivayetlerin Rasûlullah’ın (s.a.s.) kadınlarla musafaha etmesi konusu üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Bazı fakihler aksini gösteren diğer birçok delile ve olguya karşılık, kadınlarla tokalaşmanın haram olması konusunu bu rivayetlere dayandırmışlardır. Şöyle ki, Rasûlullah’ın ve sahabenini kadınlarla tokalaştığına işaret eden rivayetler de vardır. Ama bizim araştırma ve inceleme konumuz bu olmadığı için onları burada zikretmeyeceğiz. Esmâ b. Yezid’in yapmış olduğu Rasûlullah’ın yasakladığı altından iki bilezik meselesi ile ilgili rivayeti getirdik. Biz bu yasağın Hicretin başında Muhâcir’le Ensâr arasında mevcut olan sınıf farkını yok etmeye yönelik olarak belirli bir zaman dilimiyle ilgili olduğunu düşünüyoruz.

3.1.7. Kiblenin Mescid-i Aksa’dan Mescid-i Haram’a Çevrilmesi

Ümmü Nüveyle bint Müslim’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Öğle ve ikindi namazlarını Beni Hârise Mescidinde kıldık. İliya Mescidine döndük, iki rekât namaz kıldık. Sonra bize, Rasûlullah’ın (s.a.s.) Mescid-i Haram’a döndüğünü haber veren kişi geldi. Erkeklerle kadınlar yer değiştirdi. Kalan iki secdeyi Mescid-i Haram’a yönelmiş olarak yaptık. Hârise oğullarından bir adam

⁹⁸⁶ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIV, 186.

⁹⁸⁷ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIV, 261.

bana Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle dediğini söyledi: "İşte onlar, gayba iman eden adamlardır".⁹⁸⁸

Hiz. Peygamber (s.a.s.) hicretten önce Mekke'de iken namazında İbn Abbas'ın da rivayet ettiğı gibi Mescid-i Aksa'ya doğru yöneliyordu.⁹⁸⁹ Başka bir görüşe göre de Hiz. Peygamber Mekke'de iken Kâbe'ye yöneliyordu. Medine'ye hicret edince Mescid-i Aksa'ya yöneldi. Bu görüşü İbn Abdilberr benimsemiştir.⁹⁹⁰ İbn Hacer bu görüşü tenkit etmiş ve şu sözüyle zayıf bulmuştur: "Bu zayıftır... Birinci görüş daha doğrudur."⁹⁹¹ Saîd b. Müseyyeb Ensar'ın hicretten üç sene önce Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kıldıklarını açıklamıştır.⁹⁹²

Hiz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye hicret edince namazında on altı ay Mescid-i Aksa'ya yönelmeyi sürdürmüştür.⁹⁹³ Hicret'in ikinci yılında Receb ayının ortasında Allah Teâlâ namazında İbrahim ve İsmail'in kıblesi olan Kâbe'ye yönelmesini emretmiştir. Saîd b. Müseyyeb kiblenin Mekke'ye dönüştürölme tarihini Bedir savaşından iki ay öncesi olarak belirlemiştir.⁹⁹⁴

Kuşkusuz Hicretten sonra Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) namazda Mescid-i Aksa'ya yönelmeye devam etmesi, onunla anlaşma yapan Yahudilerin hoşuna gitti. Onlar bunu şu sözleriyle istismar ettiler: "Muhammed bizim kiblemize tabi olduğı halde bize muhalefet ediyor."⁹⁹⁵ Bazıları Medine'ye tapılan ilk hicretle kiblenin Mescid-i Aksa'ya çevrilmesinin Yahudiler'i İslam'a ısındırma amacını taşıdığı görüşündedirler.⁹⁹⁶ Ancak, doğru olanın bunun aksine olduğı açığa çıkıyor. Mescid-i Aksa'ya yönelik olarak kılınan namaz Hicretten önce Mekke'de olduğı hal üzere süreklilik arz etmiştir.⁹⁹⁷

Rasûlullah (s.a.s.), Allah'ı birlemek ve ona kulluk yapmak için inşa edilen ilk ev olan İbrahim (As.)'ın kiblesine tekrar dönmek için Kâbe'ye yönelmeyi arzu ederek vahiy bekliyordu. Yahudilerin propagandalarını ortadan kaldıracak şekilde Müslümanların kiblesini müstakil bir kible ile ayırmak istiyordu. Allah Teâlâ da ona

⁹⁸⁸ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 43.

⁹⁸⁹ İbn Sa'd, I, 243.

⁹⁹⁰ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, I, 97.

⁹⁹¹ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, I, 96.

⁹⁹² Taberî, **Tefsîr**, II, s. 4.

⁹⁹³ Müslim, **Müsned**, I, 374; Taberî, **Tefsîr**, II, s. 3.

⁹⁹⁴ İbn Hayyât, **Târîhu Halife b. Hayyât**, thk. Ekrem Ziya Ömerî, Dâru'l-Kalem, Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., Beyrut 1977, s. 64; İbn Sa'd, I, 242.

⁹⁹⁵ Taberî, **Tefsîr**, II, 20.

⁹⁹⁶ Taberî, **Tefsîr**, II, 4.

⁹⁹⁷ Ömerî, I, 351.

içinden geçirdiği bu düşünceyi gerçekleştirdi ve onun arzusunu yerine getirdi:“(Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. (Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin”⁹⁹⁸

3.1.8. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Aşure Günü Oruç Tutması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Aşure günü Câhiliyye döneminde Kureyşlilerin oruç tuttıkları bir gündü. O gün Rasûlullah (s.a.s.) da oruç tutuyordu. Medine’ye gelince de o gün oruç tuttu ve oruç tutulmasını emretti. Ramazan ayı orucunu farz kılan ayet nazil olunca, Ramazan, onun oruç tuttuğu ay oldu ve Aşure orucunu bıraktı. O günde dileyen oruç tuttu, dileyen de tutmadı.⁹⁹⁹

3.1.9. Rasûlullah’in (s.a.s.) Rüyasında Hz. Âişe’yi Görmesi

Hişâm b. Urve’nin babasından, onun da müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: Sen rüyada bana üç gece gösterildin. Melek seni bana kıymetli bir ipek parçası içinde şöyle diyerek getirdi: “Bu senin eşin.” Ben de yüzünü açıyorum ve seni görüyorum. Diyorum ki: “Bu Allah katındansa onu gerçekleştiresin.”¹⁰⁰⁰

3.1.10. Hz. Âişe’nin Mehri

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’ın mehri on iki ûkiyye ve bir neş idi. Bu da beş yüz dirhemdir.¹⁰⁰¹

⁹⁹⁸ Bakara, 2/144.

⁹⁹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, XLVI, 11.

¹⁰⁰⁰ Müslim, IV, 1889, Hadis No: 2438.

¹⁰⁰¹ İbn Sa’d, VIII, 128.

3.1.11. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Âişe İle Evlenmesi

Müminlerin Annesi Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) benimle Hatice vefat edince Medine'ye gidişinden iki-üç sene önce ben yedi yaşındayken evlendi. Bir gurup kadın bana geldiğinde ben salıncakla oynuyordum... Benimle beraber geldiler beni güzelce hazırladılar sonra Rasûlullah'a (s.a.s.) götürdüler. Ben dokuz yaşındayken benimle zifafa girdi.¹⁰⁰²

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den aktarılan bir rivayete göre o şöyle dedi: Ben çocuklarla oynarken Rasûlullah benimle evlendi. Rasûlullah benimle evlendiğini annem beni alıp evden dışarıya çıkmamı yasaklayıncaya kadar anlamadım. İşte o zaman kendime gelip evlendiğimi anladım. Annem bana haber verinceye kadar da ona sormadım.¹⁰⁰³

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'la (s.a.s.) evlendirmek için annem benimle ilgileniyor, biraz kilo almamı istiyordu. Salatayla beraber hurma yiyince durum biraz düzeldi.¹⁰⁰⁴ Bunun sonucunda kilo aldım. Olduğumdan daha fazla kilolu oldum.¹⁰⁰⁵

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Ben Ensâr'dan olan kız çocuklarıyla beraber iki hurmanın arasındaki bir salıncakta oynuyordum. O ara annem geldi, elimden tuttu. Bana ne yapacağını bilmiyordum. Bana ne olduğunu görsün diye kendimi geri çekmek için elimi karnıma koymaya başladım. Annem beni götürdü, hazırladı ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına koydu.¹⁰⁰⁶

Bir başka haberde Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Kızların içinde oynuyordum. Kız arkadaşlarım da yanıma gelmiş, benimle oyun oynuyorlardı. Rasûlullah'ı (s.a.s.) gördükleri zaman ondan korktular. Rasûlullah da benimle oynasın diye onları benim yanıma getiriyordu.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰² İbn Hanbel, **Müsned**, XLIII, 404.

¹⁰⁰³ İbn Sa'd, VIII, 47.

¹⁰⁰⁴ Arapça metinde geçen "kıssâ" kelimesi: Salatalık çeşitlerinin bir türü. bk. İbn Manzûr, XV, 171.

¹⁰⁰⁵ İbn İshâk, s. 255.

¹⁰⁰⁶ İbn İshâk, s. 255.

¹⁰⁰⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 340-341, Hadis No: 24298.

Esmâ bint Yezid b. Seken'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Âişe'yi Nebi (s.a.s.) için hazırladım ve onun yanına koydum. Onun yanına girince süt getirdik. Hz. Peygamber (s.a.s.) ondan içti, sonra onu Âişe'ye uzattı, o da yüz çevirdi. Ben de şöyle dedim: "Rasûlullah'tan al." O da ondan alıp içti. Sonra bana uzattı, ben de içtim."¹⁰⁰⁸

Müminlerin annesi Hz. Âişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.s.) benimle evlendi. Benimle evlenir evlenmez bende bir utanma duygusu oldu".¹⁰⁰⁹

Konuyla ilgili bir başka nakilde müminlerin annesi Hz. Âişe şöyle dedi: "Ben salıncak üzerindeyken Rasûlullah (s.a.s.) benimle evlendi".¹⁰¹⁰

Hız. Âişe'nin tam evlilik tarihi konusunda farklı bilgiler vardır. Bazı bilginler, Rasûlullah'ın Hız. Âişe ile Sevede bint Zem'a'dan önce evlendiğini söyler. Hadisçiler ise Sevede'nin Hız. Âişe'den önce evlendiğini söyler. Bu iki rivayetin arasını bulmak mümkündür. Buna göre, Hız. Peygamber Hız. Âişe ile nikâh akdi yapmıştır ama zifafa girmemiştir. Sevede ile zifafa girmiştir.¹⁰¹¹

Hız. Âişe'nin Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği sırada kaç yaşında olduğu konusu geniş bir tartışmaya ve büyük bir ihtilâfa yol açmıştır. Yaygın olan görüşe göre Rasûlullah onunla evlendiğinde o altı-yedi yaşlarındaydı, zifafa girdiğinde ise dokuz yaşındaydı. Mesela İmam Ahmed b. Hanbel'in **Müsned**'inden kaydettiği bir rivayet bu şekildedir.

Bu konuda farklı görüşlere sahip çağdaş araştırmacılar da vardır. Bu yazarlar, Hız. Âişe'nin Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği sırada on sekiz yaşında olduğunu yine kaynaklara dayanarak ifade etmişlerdir.¹⁰¹²

¹⁰⁰⁸ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 26.

¹⁰⁰⁹ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 26.

¹⁰¹⁰ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 26.

¹⁰¹¹ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, VII, 225.

¹⁰¹² bk. Doğrul, Ömer Rıza, **Asr-ı Saadet**, İstanbul 1978, II, 148, III, 259-267; Rıza Savas, **Hız. Âişe'nin Evlenme Yaşı İle İlgili Farklı Bir Yaklaşım**, "D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: IX, İzmir 1995, s. 139-144.

3.1.12. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Âişe'yi Diğer Kadınlardan Üstün Tutması

Kasım b. Muhammed'in Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Ben Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hanımlarına karşı on hususta üstün kıldım. Kendisine: "Onlar nelerdir ey Müminlerin annesi?" diye soruldu. O:

- 1- Rasulullah, benden başka bakire kadınla evlenmedi.
- 2- Anne ve babası benden başka muhacir olan bir kadınla evlenmedi,
- 3- Allah (c.c.) benim masumiyetimi semadan indirdi,
- 4- Cebrail ona gökyüzünden benim suretimle geldi... ve şöyle dedi: Onunla evlen, şüphesiz ki o senin eşindir.
- 5- Ben ve o tek bir kaptan banyo yapıyorduk. Bunu benim dışımda hiçbir hanımıyla yapmıyordu.
- 6- Ben önünde dururken o namaz kılıyordu. Bunu benim dışımda hiçbir hanımıyla yapmadı.
- 7- Benim yanıma bulunurken ona vahiy geliyordu. Benim dışımda hiçbir hanımıyla beraberken ona vahiy inmezdi.
- 8- Allah onun ruhunu o benim kucağımda, kollarımın arasındayken aldı.
- 9- O, daha önceden de benim yanıma geldiği gecede vefat etti ve
- 10- Benim evime defnedildi.¹⁰¹³

Hişâm b. Urve'nin babasından, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Ümmü Seleme'ye şöyle dedi: "Ey Ümmü Seleme! Âişe konusunda bana eziyet etme. Vallahi bana onun dışında sizden hiçbir kadının örtüsünün içindeyken vahiy gelmedi."¹⁰¹⁴

Müminlerin annesi Hz. Âişe şöyle dedi: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevceleri Fâtıma'yı Peygamber'e gönderdiler. O, benim yatağımda yanımda uyurken Fâtıma izin istedi. Ben sessiz dururken o da ona izin verdi. Şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Kuhâfe'nin kızı konusunda senden adil davranmanı istemek için beni gönderdiler." Rasûlullah ona: "Kızım! Sen benim sevdiğimi seviyor musun?" dedi.

¹⁰¹³ İbn Sa'd, VIII, 50-51.

¹⁰¹⁴ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XXIII, 40.

O: “Evet” dedi. Hz. Peygamber: “Sen de bunu sev” dedi.¹⁰¹⁵ Müminlerin annesi Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kendisine karşı duyduğu sevgiye mani olamadığını rivayet etmiştir.¹⁰¹⁶

Ümmü Seleme’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bana dedi ki: “Ey Ümmü Seleme! Âişe konusunda bana eziyet etme. Şüphesiz ki vahiy bana, ben Âişe’nin dışında hiçbir hanımımınla beraberken inmedi. Ben yatağımın içinde o yanımdayken bana vahiy geldi.”¹⁰¹⁷

Rasûlullah (s.a.s.) Hz. Âişe’yi şöyle diyecek kadar çok seviyordu: Erkeklerden kâmil olan çoktur. Kadınlardan ise kâmil olanlar sadece, Meryem bint İmrân ve Firavun’un eşi Asya. Âişe’nin kadınlara üstünlüğü ise, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.¹⁰¹⁸ Zehebî bu rivayeti şu sözlerle yorumlar: Bu üstünlüğün ilahî bir emirle olduğunu destekleyen deliller vardır.¹⁰¹⁹

3.1.13. Bayram Kutlaması

Urve b. Zübeyir’in Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Ebu Bekir Ramazan ya da Kurban bayramı gününde Âişe ve Rasûlullah’ın yanına girdi. Onun yanında iki küşük kız tef çalışıyorlardı. Hz. Ebu Bekir o ikisini azarladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) ona şöyle dedi: “Bırak onları! Her kavmin bir bayramı vardır. Bu gün de bizim bayramımızdır.”¹⁰²⁰

Bu rivayet müzik ve şarkının İslam’a aykırı olmadığına delildir. Bu mübah olan şeylerdendir. Bunlar, Arap gelenek ve görenekleri kapsamındadır.

3.1.14. Ümmü Sünbüle’nin Hediyesi

Ümmü Sünbüle’den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber’e (s.a.s.) bir hediye getirdim. Hz. Peygamber’in hanımları onu almaktan kaçındı ve: “Biz hediye

¹⁰¹⁵ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIII, 41.

¹⁰¹⁶ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIII, 45.

¹⁰¹⁷ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIII, 362.

¹⁰¹⁸ Buhârî, *el-Câmi*, IV, 1895, Hadis No: 3775.

¹⁰¹⁹ Zehebî, *Siyer*, II, 137.

¹⁰²⁰ İbn Hanbel, *Müsned*, XL, 54; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIII, 264.

almayız.” dediler. Rasûlullah geldi ve şöyle dedi: “Ümmü Sünbüle’nin hediyesini alınız. O bizim kırsalımızdandır, biz ise şehirliyiz.” dedi.¹⁰²¹

3.1.15. Osman b. Mazûn’un Vefatı

Ümmü Alâ Ensârî’den rivayete göre o şöyle dedi: Osman b. Mazûn ölünce şöyle dedim: Sana şahidim ey Ebu Sâib! Allah sana ikramda bulundu. Hicretin ikinci senesinde Bedir Savaşında bulunduktan sonra vefat etti. O, muhacirlerden Medine’de ilk vefat eden ve Baki mezarlığına ilk defnedilen kişidir.¹⁰²²

Âişe bint Kudâme b. Mazûn’dan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Osman b. Mazûn öldükten sonra onun yanağından öptü. Onun dışında başka kimi öptüğü bilinmiyor.¹⁰²³

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Osman b. Mazûn’u ölünce öptü. Hatta gözyaşlarını onun yüzüne akarken gördüm.¹⁰²⁴

Ümmü’l-Alâ el-Ensâriyye’den rivayete göre o şöyle dedi: Osman b. Mazûn evimizde vefat etti. Ben uyuyunca Osman b. Mazûn için gözyaşları akıtan bir göz gördüm. Bunu Hz. Peygamber’e (s.a.s.) zikrettim, o da şöyle dedi: “Bu onun işidir.(sağlığında yapıp ettikleri ameller sebebiyle kazandığı sevaptır)”¹⁰²⁵

3.1.16. Ebu Seleme’nin Vefatı

Zührî’nin Kubeysa b. Züeyb’den, onun da Ümmü Seleme’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Ölüm Ebu Seleme’ye gelince Rasûlullah (s.a.s.) ona geldi. Gözleri açık gidince, Rasûlullah onun gözlerini kapattı... Sonra şöyle dedi: “Şüphesiz ki ruh kabz olunduğu zaman göz onu takip eder.” Bunun üzerine onun ailesinden olan insanlar çılgık atarak bağrıştılar. Bunun üzerine Rasulullah şöyle dedi: “Birbirinize ancak hayır dua edin. Şüphe yok ki melekler amin derler.” Sonra

¹⁰²¹ İbnü’l-Esîr, VII, 336.

¹⁰²² İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 382.

¹⁰²³ Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIV, 343.

¹⁰²⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 54.

¹⁰²⁵ Hâkim, **el-Müstedrek**, II, 493; Ebu Nuaym, **Hilyetü’l-Evliyâ**, I, 104.

şöyle devam etti: “Allah’ım! Ebu Seleme’ye mağfiret eyle. Hidayete erenler arasında onun derecesini yükselt.*Onunizinden geride kalanlar içerisinde ona hayırlı halef bırak. Bize ve ona mağfiret et ey Âlemlerin Rabbi!*”¹⁰²⁶

3.1.17. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Ümmü Seleme İle Evlenmesi

Ümmü Seleme’den yapılan rivayete göre: Ebu Seleme vefat edip de onun iddeti sona erince Rasûlullah (s.a.s.) onunla nişanlandı. O da şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki bende üç özellik var. Ben yaşlı bir kadıyım.” Rasûlullah: “Ben senden daha büyüğüm.” dedi. O: “Ben kıskanç bir kadıyım.” Hz. Peygamber: “Allah’a (c.c.) dua ederim, senden kıskançlığını giderir” dedi. O: “Yâ Resûlallah! Ben çocuklara sahip bir kadıyım” dedi. Hz. Peygamber: “Onları Allah ve Resûlüne emanet et” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) onunla evlendi. Rasûlullah ona geldi, onu emzirirken buldu, bunun üzerine geri döndü. Bu durum Ammar b. Yâsir’in kulağına gitti. O da Ümmü Seleme’ye gitti ve: “Rasûlullah’ın ve onun ihtiyacının arasına girdin. Haydi, bebeği ver” dedi. Onu aldı. Onun için bir sütanne buldu. Rasûlullah Ümmü Seleme’ye geldi ve “Zünâb (Ümmü Seleme’nin kızı Zeyneb’i kastediyor) nerede?” dedi. O: “Yâ Resûlallah, onu Ammar aldı” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun yanına girdi.¹⁰²⁷

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Ümmü Seleme ile evlenince bize onun güzelliğinden bahsettiklerinde ben çok üzüldüm. Gizlice onu süzdüm vallahi, onda bana anlatılanlardan kat kat daha fazla güzellik ve iyilik gördüm. Bunu Hafsa’ya söyledim. Onlar birlik halindeydiler. Dedi ki: “Hayır vallahi, bu sadece kıskançlıktan ileri geliyor. O, dediğin gibi değil.” Onu görmek için Hafsa da gizlice ona baktı ve şöyle dedi: Onu gördüm. Hayır, vallahi dediğin gibi değil. Ona yakın bile değil. Ama o, güzeldir.” dedi. Daha sonra onu gördüm. Hayatım hakkı için o, Hafsa’nın dediği gibiydi. Ancak bu benim kıskançlığımdan kaynaklanmıştı.¹⁰²⁸

¹⁰²⁶ İbnü’l-Esîr, III, 295.

¹⁰²⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 311-312.

¹⁰²⁸ İbn Sa’d, VIII, 75.

Musa b. Ukbe'nin annesi Ümmü Gülsüm'den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Ümmü Seleme ile evlenince ona şöyle buyurdu: “Ben Necaşi'ye kaplarda misk/mis, ipek ve madenî kaplar hediye ettim. Şüphe yok ki ben onun öldüğünü görüyorum. Ona verilen hediyelerin de bana geri verileceğini görüyorum. Bana geri iade edildiği zaman onlar senindir. Hz. Peygamber'in dediği gibi Necaşi öldü. Hediyesi ona geri verildi. Hanımlarının hepsine miskten birer kap verdi. Geri kalanları ve ipek elbiseyi da Ümmü Seleme'ye verdi.¹⁰²⁹

Ümmü Seleme Akıllı olmakla ve dindar olmakla nitelendirilmiştir. Rasûlullah (s.a.s.) onun görüşünü takdir eder, zaman zaman da görüşünü alırdı.¹⁰³⁰

Fetva veren fakih sahabîlerden sayılmaktadır. Zira İbn Hazm onu ikinci dereceden yani, orta dereceli fakihlerden saymıştır.¹⁰³¹

Ümmü Seleme müminlerin annelerinden en son ölen kişidir. Hz. Hüseyin'nin öldürüldüğü haberi kendisine ulaşınca kadar yaşamıştır. Ondan kısa bir süre sonra da Hicrî 62 yılında vefat etmiştir. Yaklaşık doksan yıl yaşamıştır.¹⁰³²

3.2. BEDİR SAVAŞI

3.2.1. Âtike bint Abdilmuttalib'in Rüyası

Ümmü Abdillâh Âtike bint Abdilmuttalib b. Hâşim, Hz. Peygamber'in halasıdır. Âtike Hz. Peygamber'in zevcelerinden Ümmü Seleme'nin babası Ebû Ümeyye b. Mugire el-Mahzûmî ile evlendi. O Mekke'de Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir.

Âtike bint Abdülmuttalib'in Bedir Gazvesi'nden önce görmüş olduğu rüya kaynaklarda önemle üzerinde durulan bir konudur. Suriye'den dönmekte olan Ebû Süfyân'ın, Kureys kervanına müslümanların baskın yapacağını haber vermek ve yardım istemek üzere gönderdiği haberci Damdam b. Amr el-Gıfârî'nin Mekke'ye gelmesinden birkaç gün önce Âtike, kendisini korkutan ve Mekkeliler'i tedirgin eden bir rüya gördü. Deveye binmiş bir kişihızlı bir şekilde Mekke'ye gelerek önce

¹⁰²⁹ İbn Sa'd, VIII, 76.

¹⁰³⁰ Buhârî, *el-Câmi'*, II, 279.

¹⁰³¹ İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, s. 134.

¹⁰³² Zehebî, *Siyer*, II, 209.

Ebtah'ta, sonra Kâbe'de, daha sonra da Ebû Kubeys dağında, etrafında toplanan kimselere üç güne kadar savaşıacakları ve vurulup düşecekleri yere koşmalarını söylüyor, dağdan aldığı bir kayayı aşağı doğru yuvarlıyor, aşağıda parçalanan kaya Mekke'deki bütün evlere dağılıyordu.

Âtike, kimseye söylememesini tenbih ederek rüyasını kardeşi Abbas'a anlattı. Abbas da arkadaşı Velîd b. Ukbe'ye söyleyince rüya Mekke'de konuşulmaya başlandı. Mekkeliler'in morallerini bozan bu rüyanın konuşulması Ebû Cehil'i çok huzursuz etti ve bir gün Kâbe'de Abbas'a, soylarından gelen erkeklerin peygamberlik iddiasıyla yetinmeyip kadınların da aynı iddiada bulunduğunu, şayet üç güne kadar bir şey olmazsa onları Araplar'ın en yalancısı kabul edeceklerini söyledi. Üç gün sonra Damdam Mekke'ye gelip de kervanın başına gelen tehlikeyi haber verince Âtike'nin rüyası gerçekleşmiş oldu. Kardeşi Ebû Leheb, azılı İslâm düşmanlarından biri olmasına rağmen, bu rüyanın tesirindekalarak Bedir Savaşı'na katılmadı.¹⁰³³

Âtike, rüyası gerçekleştiği ve savaş olduğu zaman Kureys'e şöyle dedi: "Rüyam gerçek değilmiymiş, Onun doğruluğunu isbat için onun tabirini işte o kavimden kaçan ve bozguna uğrayan bir grup getirdi."¹⁰³⁴

3.2.2. Şehîde Ümmü Varaka b. Nevfel

Ümmü Varaka bint Abdillâh b. el-Hâris el-Ensâriyye, Medineli Hazrec kabilesinden Neccâr oğulları'na bağlı Benî Mâlik kolundandır.

Ümmü Varaka b. Nevfel'den gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.s.) Bedir savaşına çıkınca o şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana izin ver Bedir savaşında yanında olayım. Hastalarınıza bakarım. Allah (c.c.) belki bana şehadeti nasib eder." Hz. Peygamber ona şöyle dedi: "Evinde otur. Şüphe yok ki Allah sana şehadeti nasib eder." O, Şehîde lakabını almıştı. Kur'ân okumuş, evinde ezan okuyan bir müezzin edinmesi için Hz. Peygamber'den izin istemişti. Yanına tedbir olarak bir oğlan çocuğunu ve bir câriyesini almıştı. Gece onun için kalktılar. Onu kadifeden bezinin içine sardılar, bunun sonucunda öldü. Bu ikisi kaçıp gitti. Hz. Ömer bu konuda şöyle

¹⁰³³ Mustafa Fayda, "Âtike bint Abdülmuttalib", DİA, cilt: 04; sayfa: 73; Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 344.

¹⁰³⁴ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 348.

dedi: Kimin bu ikisi ile ilgili bir bilgisi varsa veya kim bunları görmüşse onları getirsin. Bunun üzerine onlar getirildi. Asılmalarını emretti ve asıldılar. Bunlar, Medine’de asılan ilk kişiler oldular.¹⁰³⁵

3.2.3. Bedir Savaşı

Urve b. Zübeyir’in müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Bedir günü Muhacirlerin parolasını “Yâ benî Abdırrahman”, Hazreç’in parolasını “Yâ benî Abdillâh”, Evs’in parolasını ise “Yâ benî Ubeydillâh” olarak belirledi.¹⁰³⁶

Dabâbe bint Zübeyir’in Mikdâd b. Amr’dan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Bedir günü benim yanımda Sebha adında bir at vardı.¹⁰³⁷

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Bedir gününde şu gurubun kuyuya atılmasını emretti ve kuyuya atıldılar: Utbe, Ebu Cehil ve arkadaşları. Hz. Peygamber (s.a.s.) onların yanına durdu ve şöyle dedi: “Allah size bir peygamberin kavminden daha kötü bir ceza verdi. Ne kötü bir kovma! Ne kötü bir yalanlama!” Dediler ki: Ölmüş bir toplulukla nasıl konuşuyorsun? O: “Onlar benim sözümü sizden daha iyi anladılar” buyurdu.¹⁰³⁸

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Bedir ehli öldürüldükten sonra Kureyşliler Mekke’ye döndüklerinde şöyle dediler: Ölülerinize ağlamayın. Yoksa Muhammed’e ve ashabına ulaşır ve sizin durumunuza sevinirler. Ölüleriniz için de kimseyi göndermeyin.¹⁰³⁹

3.2.4. Ümeyye b. Halef’in Öldürülmesi

Âişe bint Kudâme’den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Safvan b. Ümeyye b. Halef, Kudâme b. Mezûn’a şöyle dedi: Ey Kudâme! Babamı Bedir’de sen mi hedef gösterdin? Kudâme: “Hayır, vallahi ben yapmadım. Yapmış olsaydım bile

¹⁰³⁵ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, VI, 225.

¹⁰³⁶ Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd Sehmî, Ebu Abdillâh (ö. 207/822), **el-Megâzî**, thk. Marsden Gutter, Dâru’l-A’lemî, 3. bs., Beyrut 1898, I, 71.

¹⁰³⁷ Vâkıdî, I, 124.

¹⁰³⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, XXIV, 230.

¹⁰³⁹ Vâkıdî, I, 124.

bir müşriğin öldürülmesinden dolayı özür beyan etmezdim.” dedi. Safvân: “Ey Kudâme! Peki, babamı hedef gösteren kimdi?” dedi. O: “Ensar’dan ona doğru yönelen bir gurup genç görmüştüm, içlerinde kılıcını ona doğru sallayan Ma’mer b. Habib b. Ubeyd b. Hâris de vardı. Safvan şöyle der: “Vay maymun babası vay! Ma’mer çirkin bir adamdı.” Bunu Hâris b. Hâtıb duydu ve Safvân’a sinirlendi. Safvan’ın annesi Kerîme bint Muammer b. Habîb’in yanına gitti ve ona şöyle dedi: “Safvân ne Câhiliyye döneminde ve ne de İslâm döneminde bize eziyet etmeyi bırakmıyor.” Kadın: “Ne oldu?” dedi. Ona Safvan’ın Ma’mer için demiş olduğu “maymun babası” sözünü haber verdi. Safvan’ın annesi de şöyle dedi: “Ey Safvân! Sen Bedir ehlinden olan Ma’mer b. Habîb’i aşağılıyorsun ha? Vallahi bir sene boyunca sana yönrlip değer vermeyeceğim.” Safvan da şöyle dedi: “Ey anne! Ben de hiçbir zaman böyle bir şey yapmayacağım. Çünkü be düşüncesizce bir söz söyledim.”¹⁰⁴⁰

3.2.5. Ebu Cehil’in Öldürülmesi

Rubeyyi’ bint Muavviz’dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Bedir gününde savaş hafifleyip ortalık sakinleşince Rasûlullah (s.a.s.) Ebu Cehil’in aranmasını emretti. İbn Mesûd şöyle dedi: “Onu son nefesini verirken buldum. Ayağımı boynuna koydum ve şöyle dedim: “Seni rezil eden Allah’a hamdolsun.” O da: “Allah ancak bir köle oğlu köleyi rezil etsin. Sen zor bir yokuşa çıktın ey koyun çobancığı! Zafer kimindir?” Ben de şöyle dedim: “Allah’ın ve Resûlünündür.” Bunun üzerine miğferini kafasından çıkardı, İbn Mesûd “Ben senin kâtilinim ey Ebu Cehil!” dedi. O da: “Efendisini öldüren ilk köle sen değilsin, bugün karşılaştığım en ağır şey ise senin beni öldürmendir.. Abdullah ona öyle bir vurdu ki, kafası önüne düştü. Sonra üzerindekiyi aldı... Silahını ve zırhını götürdü.. Onları (ve kafasını) Rasûlullah’ın (s.a.s.) önüne koydu ve şöyle dedi: “Ey Allah’ın Nebisi! Allah’ın düşmanı Ebu Cehil’in öldürülmesine sevin!” Hz. Peygamber: “Gerçek mi ey Abdullah!? Canımı elinde tutana andolsun ki bu bana kızıl develerden daha sevimlidir” buyurdu.¹⁰⁴¹

¹⁰⁴⁰ Vâkıdî, I, 85.

¹⁰⁴¹ Makrîzî, I, 89-90.

Büyük Bedir savaşı tam olarak Ramazan ayının içinde Hicretin ikinci senesinde gerçekleşmiştir. O, Allah'ın hak ile batılın arasını ayırdığı, İslâm'ı aziz eylediği, küfrü de geçersiz kılıp mahvettiği büyük bir savaştır.¹⁰⁴²

Savaş esnasında Allah'ın (c.c.) Müslümanlara zafer bahşetmek ve Rasûl-ü Ekremi desteklemek için indirdiği birçok işaretler ve mucizeler gerçekleşmiştir. Makrîzî bunları ayrıntılı bir şekilde zikretmiştir.¹⁰⁴³

3.2.6. Bedir'de Zühre Oğullarının Müslümanlarla Savaşmaktan Vaz Geçmesi

Ümmü Bekir bint Misver'in babasından yapmış olduğu rivayete göre Zühre oğullarının anlaşmalı olan Ahnes b. Şerîk (شریک) şöyle dedi: “Ey Zühre oğulları! Allah kervanınızı ve mallarınızı kurtardı. Arkadaşınız Mahrame b. Nevfel'i de kurtardı. Siz sadece onu ve onun malını korumak için çıkmıştınız. Gerçekten de Muhammed sizden bir adamdır, kız kardeşinizin oğludur. Şayet peygamberse ne mutlu size! Yok, şayet yalancıysa, sizden başkasının onu öldürmesi, sizin kardeşinizin oğlunu öldürmenizden daha iyidir. Geri dönün! İşin kötü yanını bana bırakın. Menfaatinizin olmadığı bir şeye çıkmanızın bir anlamı yoktur. Bu adamın (Ebu Cehil) dedikleri doğru değildir. O kavmini yok edecek hızlı bir şekilde bozguna uğratacaktır. Zühre oğulları, Ahnes b. Şerîk'e uydular ve şöyle dediler: “Peki dönmek istediğimiz takdirde bunu nasıl yapacağız? Ahnes: “Toplulukla beraber çıkalım. Akşam olduğu zaman ben devemden düşerim, siz Ahnes bayıldı dersiniz, onlar size “Haydi, çıkın dedikleri zaman da “ölü mü diri mi olduğunu anlamadan, öldüyse de defnetmeden arkadaşımızdan ayrılmayız” deyin. Yola koyuldukları zaman da geri döneriz.”

Zühre oğulları da böyle yaptı. Onlar geri dönerlerken Ebva'da sabahlayınca Zühre oğullarının geri döndükleri insanlar tarafından fark edildi. Zühre oğullarından hiç kimse bu savaşta bulunmadılar. Dediklerine göre onlar yüz veya yüzden daha az kişiydiler ki bu daha doğrudur.¹⁰⁴⁴ Müslim b. Şihâb'ın iki amcası dışında Zühre

¹⁰⁴² Makrîzî, I, 80.

¹⁰⁴³ Makrîzî, I, 80.

¹⁰⁴⁴ Vâkıdî, I, 45.

oğullarından hiç kimse Bedir’de yer almamıştır. Bunlar da kâfir olarak öldürülmüşlerdir.¹⁰⁴⁵

3.2.7. Müşriklerin Ölülerinin Bedir’de Defnedilmesi

Urve b. Zübeyir’in Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Ümeyye b. Halef dışında öldürülenlerin kuyuya atılmasını emretti. Çünkü o, zırhının içinde şişmiş ve zırhını doldurmuştu. Onu hareket ettirmek için gittiler ama eti parçalanıyordu. Onu orada bıraktılar ve üzerine onu kapatacak kadar toprak ve taş attılar. Diğerlerini kuyuya atınca Rasûlullah (s.a.s.) onların yanında durdu ve şöyle dedi: “Ey kuyu ehli! Rabbinizin size vaat ettiği şeyin doğru olduğunu gördünüz mü? Muhakkak ki ben Rabbimin bana vaat ettiği şeyin gerçek olduğunu anladım.” Ashabı ona dedi ki: “Yâ Resûlallah! Ölü bir toplulukla mı konuşuyorsun?” O da onlara: “Rablerinin onlara vad ettiği şeyin hak olduğunu öğrendiler.” dedi.¹⁰⁴⁶

Bedir’de öldürülen müşrik erkeklerin sayısının yetmiş olduğu kaydedilmiştir.¹⁰⁴⁷ Bunların yirmi dördünün Mekke’nin ileri gelen en azılı İslam düşmanlarından oldukları anlaşılmaktadır.¹⁰⁴⁸

3.2.8. Muğîre b. Muaviye’nin Bedir Esirleri Arasından Kaçması

Hiz. Âişe’nin azatlısı Zekvân’ın Hiz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre Hiz. Peygamber, Hiz. Âişe’ye, “Bu esiri tut” dedi ve çıktı. Hiz. Âişe der ki: Bir kadınla lafa dalmışım, esir de ben farkında değilken kaçmış. Hiz. Peygamber içeri girdi, esiri göremeyince: “Esir nerede?” diye sordu. Ben de: “Vallahi bilmiyorum. Farkında değilim, az önce buradaydı.” dedim. O: “Allah elini kessin!” dedi. Sonra dışarı çıktı ve insanlara seslendi. İnsanlar da onu aramaya çıktılar ve onu buldular. Hiz. Peygamber’e getirildi. Ben elimi oğuştururken Hiz. Peygamber benim yanıma geldi ve: “Neyin var?” dedi. Ben de: “Elimin nasıl kesileceğine bakıyorum. Bana beddua etmiştin.” dedim. Bunun üzerine Hiz. Peygamber kibleye yöneldi, ellerini kaldırdı ve

¹⁰⁴⁵ İbn Kesîr, **el-Fusûl**, s. 132.

¹⁰⁴⁶ İbn Hişâm, I, 638-639; Taberî, **Târih**, II, 456.

¹⁰⁴⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, I, 232.

¹⁰⁴⁸ İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî**, VII, 300.

şöyle dedi: “Allah’ım! Ben insanım, diğer insanların öfkelenildiği gibi öfkelenirim ve üzüldürüm. Hangi mümin erkek veya kadına beddua etmişsem, onu onun için rahmet kıl.”¹⁰⁴⁹

Bu rivayet hakkında bazı sorular akla gelmektedir. Tehlikeli olabilecek bir savaşçı esir Hz. Peygamber, tek başına bir kadının (Hz. Âişe) yanına bırakır mı? Sonra Hz. Peygamber, onu Hz. Âişe bırakıp gidiyor ve Hz. Âişe, bir kadınla konuşuyor. Müslüman erkeklerin geri kalanları nerde? Niçin Hz. Peygamber onlardan birisini orada bırakmadı? Bu soruların ardından diyebiliriz ki, bu rivayette kapalılık vardır.

3.2.9. Zeyneb bint Resûlillah’ın (s.a.s.) Kocas Ebu’l-Âs İçin Fidyeye Vermesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Mekkeliler esirleri için fidye gönderince Rasûlullah’ın (s.a.s.) kızı Zeyneb de kocası Ebu’l-Âs b. Rabî için fidye gönderdi. Bunların içinde Hz. Hatice’ye ait olan damarlı akikden yapılmış bir gerdanlık da vardı. Zeyneb, Ebu’l-Âs’la evlendiği zaman annesi Hz. Hatice onu Zeyneb’e vermişti. Rasûlullah gerdanı görünce onu tanıdı ve duygulandı. Hz. Hatice’yi hatırladı ve ona karşı şefkat duydu. Şöyle dedi: “Keşke onun esirini serbest bıraksanız ve eşyasını da geri verseniz.” Onlar: “Evet yâ Resûlallah.” dediler. Ebu’l-Âs b. Rabî’i serbest bıraktılar ve Zeyneb’e eşyasını geri iade ettiler. Hz. Peygamber (s.a.s.) de Ebu’l-Âs’tan eşine yol vereceğine dair söz aldı. O da buna dair vaatte bulundu. Onun fidyesi ile ilgili olarak kardeşi Amr b. Rabî gelmişti. Ebu’l-Âs b. Rabî’i, Abdullah b. Cübeyir b. Numan’ın esir almıştı.¹⁰⁵⁰

3.3. UHUD SAVAŞI

Bu savaş Medine’nin kuzeyinde yer alan dağın yanında gerçekleştiği için bu adla bilinir. Dağın güney tarafında Ayneyn adında bir de tepe vardır. Savaştan sonra burası Rumât tepesi olarak tanınır olmuştur.

¹⁰⁴⁹ Vâkıdî, II, 554-555.

¹⁰⁵⁰ Vâkıdî, I, 130-131.

Bu savaş, Bedir savaşının üzerinden bir sene bir ay geçtikten sonra Kureyşlilerin Medine'ye yapmış oldukları saldırı sonrasında gerçekleşmiştir. Kureyş, Bedir'de ölenlerin intikamını almayı, Şam'a giden ticaret yolunu Müslümanların egemenliğinden kurtarmayı ve Bedir savaşında sarsılan Arapların nazarındaki itibarlarını geri almayı hedeflemişlerdir.¹⁰⁵¹

Bu savaşın tarihi ile ilgili olarak Sîret-i Nebiyazarları onun Hicretin üçüncü yılında Şevval ayında gerçekleştiği hususunda ittifak etmişlerdir. Savaşın hangi gün gerçekleştiği konusunda ise ihtilâf vardır. En meşhur olan görüşe göre savaş, Şevval ayının ortasında cumartesi günü gerçekleşmiştir.¹⁰⁵²

Ümmü Sa'd bint Sa'd b. Rabî'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Ümmü Umare Nüseybe bint Ka'b'ın yanına gittim ve ona şöyle dedim: "Ey Teyze! Bana kendi haberinden bahset." O da şöyle dedi: "Gündüzün başlangıcında Uhud'a vardım. Halk ne yapıyor bir bakayım dedim. Yanımda bir kırba ve içinde su vardı. Rasûlullah'ın yanına kadar gittim. Kendisi, o sırada Ashâbı arasında bulunuyordu. Bu sırada müslümanların savaştaki üstünlükleri devam ediyordu. Müslümanlar yenilmeye başlayınca, Rasûlullah'ın yanına vardım. Çarpışmağa koyuldum. Kılıçla, ve okla müşrikleri Rasûlullah'tan uzaklaştırmaya çalıştım, yaralandım. Rasûlullah'ın yanında on kişi kalmamıştı. Ben, oğullarım ve kocam, Rasûlullah'ın önünde çarpışıyor, müşrikleri ondan uzaklaştırıyorduk. Rasûlullah, benim yanımda kalkan bulunmadığını gördü. Yanında kalkan bulunanlardan birisine: "Ey kalkan sahibi kalkanını, çarpışana bırak" dedi. Bırakınca, onu Rasûlullah aldı. Ben de Rasûlullah'dan alıp onunla korundum. Ümmü Sa'd bint Sa'd b. er-Rebî' der ki: Ümmü Umara Nüseybe bint Ka'b'ın boynunda oyuk ve derin bir yara gördüm. Dedim ki: Bunu sana kim yaptı?" O, İbn Kamie (ابن قمنة) dedi ve şöyle devam etti: Halk Allah'ın elçisinden uzaklaşınca bu adam bana Muhammed'i gösterin, o kurtulursa ben kurtulmam diyerek ona doğru yöneldi. Ben, Mus'ab b. Umeyr ve Rasûlullah ile beraber direnenlerden bir grup insan ona karşı koyduk. Bunun üzerine bana bu darbeyi vurdu. Ancak buna karşılık ben de ona darbelerle karşılık verdim. Ama Allah'ın düşmanının üzerinde iki zırh vardı."¹⁰⁵³

¹⁰⁵¹ Ömerî, I, 378.

¹⁰⁵² Halîfe b. Hayyât, **Târîh**, s. 97.

¹⁰⁵³ İbn Hişâm, II, 81-82; İbn Sa'd, VIII, 304; İbn Seyyidi'n-Nâs, II, 22; Makdisî, Abdülğani b. Abdilvâhid (ö. 600/1204), **Min Menâkibi'n-Nisâi's-Sahâbiyyât**, thk. İbrahim Salih, Dûru'l-Beşâir, 1. bs., Beyrut 1994, s. 59.

Ümmü Bekir bint Mesver'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Babam Mesver b. Mahreme, Abdurrahman b. Avf'a şöyle dedi: "Bize Uhut'tan bahseder misin?" O şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Âl-i İmran suresinin yüz yirminci ayetinden sonrasını oku, böylece sanki sen bizimle beraber orada bulunmuş gibi olacaksın. "Hani sen mü'minleri savaş için (uygun) mevzilere yerleştirmek için sabah erkenden aileden ayrılmıştın. Allah en iyi işiten, en iyi bilendir."gelmişsin gibi bir duyguyla ..." O şöyle devam etti: Rasûlullah Uhut'a gitti ve ashabını savaş için saf halinde dizmeye koyuldu, adeta onları ok gibi doğrultuyordu. Safın dışına çıkmış bir göğüs görürse, hemen ona "geri çekil" derdi.¹⁰⁵⁴

Ümmü Urve bint Cafer b. Zübeyir'in babasından, onun da ninesi Safiyye bint Abdilmuttalib'den yapmış olduğu rivayete göre: Rasûlullah (s.a.s.) Uhud'a çıkınca hanımlarını Fâri' denilen bir kaleye koydu. Hassan b. Sabit'i de onların yanına bıraktı. Birgurup Yahudi geldi, onlardan birisi kaleye tırmandı ve bizi gördü. Ben, Hassan b. Sabit'e dedim ki: "Kalk da onu öldür." O: "Bende böyle bir özellik yok. Şayet böyle bir yeteneğim olsaydı, Rasûlullah'ın yanında olurdum"dedi. Bunun üzerine Safiyye onun başına vurdu ve onu kesti. Dedi ki: "Ey Hassan! Kalk da diğerleri kalenin altında dururken başını al onlara at." O: "Vallahi ben bunu da yapamam." dedi. Bunun üzerine ben başını aldım ve onların üzerine attım. Onlar da dediler ki: "Vallahi, Muhammed'in ailesini kendi başlarına bırakmadığını anladık." Bundan sonra ayrılıp gittiler.¹⁰⁵⁵

Âişe bint Sa'd'ın babasından, onun da babası Sa'd b. Ebi Vakkas'tan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Uhud günü insanlar Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanından kaçınca ona doğru yönelidim ve şöyle dedim: Kendimi korurum. Ya şehit olurum ya da kurtulurum ve sonuçta Rasûlullah'ın yanına varırım. Bu esnada bir de baktım ki, kim olduğunu bilemediğim yüzü kırmızı bir adam. Müşrikler o tarafa doğru yöneldi. Ben de nihayet dedim ki: "Onu muhakkak öldürdüler." O da eline taş doldurdu, sonra onları müşriklerin yüzlerine doğru attı, bunun üzerine onlar da geri kaçıştılar. Sonunda dağa geldiler. Bunu birkaç defa yaptılar. Ben onun kim olduğunu bilmiyorum. Benimle onun arasında Mikdad b. Esved vardı. Ben onu Mikdad'a sormak istediğim esnada o şöyle dedi: "Ey Sa'd! Şu Rasûlullah'tır. Seni çağırıyor. Ben: "Peki o nerdedir?" dedim. Mikdad onu bana gösterdi. Ben de kalktım. Sanki o

¹⁰⁵⁴ Vâkıdî, I, 316.

¹⁰⁵⁵ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV,321.

hiç eza görmemiş gibiydi. Rasûlullah şöyle dedi: “Bu gün nerdeydin ey Sa’d!” Ben: “Rasûlullah’ı gördüğüm yerde.” dedim. Bunun üzerine beni önüne oturttu. Ben de şöyle diyerek ok atmaya koyuldum: “Allah’ım! o senin okundur, onu senin ve Rasûlullah’ın (s.a.s.) düşmanına at.” Rasûlullah da şöyle diyordu: “Allah’ım Sa’d’induasını kabul et,okunu isabet ettir. Daha fazla at Sa’d!” Ben de: “Anam-babam sana feda olsun.” dedim. Her attığım sırada Rasûlullah da: “Allah’ım! Onun okunu isabet ettir. Onun duasına icabet et.” dedi.¹⁰⁵⁶

Ümmü İshak bint Talha’dan rivayete göre o şöyle dedi: Babamı şöyle derken işittim: “Uhud günü cinsel organıma varıncaya kadar vücudumun her tarafı yaralandı.”¹⁰⁵⁷

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Ebu Bekir Uhut gününden bahsedince şöyle demişti: Bu tamamı Talha’ya ait olan bir gündü.¹⁰⁵⁸

Ümmü Umâre Nesîbe bint Ka’b’dan rivayete göre o şöyle dedi: İnsanlar Rasûlullah’ı yalnız bıraktılar. Yanında çok az bir gurup, ben, iki oğlum ve onun önünde duran kocam kaldık. Biz onu koruyorduk, insanlar da hezimete uğramış bir şekilde geçip gidiyorlardı. Bende zırh¹⁰⁵⁹ olmadığını gördü. Yanında zırhlı olan sadık bir adam gördü ve zırh sahibine şöyle dedi: “Zırhını savaşan kişiye at.” O, onu attı ben de aldım ve zırhlanarak Rasûlullah’ı korumaya koyuldum. Ancak bize atlılar zarar veriyorlardı. Bizim gibi piyade olsalardı Allah’ın izniyle haklarından gelirdik. Bir atın üzerinde bir adam bana doğru yöneldi ve bana vurdu. Zırhımla korundum, kılıcı bana hiçbir şey yapamadı. Geri döndü, ben de atına vurdum. Bunun üzerine sırt üstü yere düştü. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle seslenmeye başladı: “Ey Ümmü Umâre’nin oğlu! Annen annen!”¹⁰⁶⁰

Ümmü Amr b. Yahya’nın Abdullah b. Zeyd’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: O gün sol kolumdan yara aldım,kan durmadan akıyordu. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: “Yaranı sar.” Annem yanındaki bez parçalarıyla bana doğru geliyordu. Onları yara için hazırladı. Nebi durup bana doğru bakarken, annem yarayı bağladı ve şöyle dedi: “Oğlum kalk ve toplulukla savaş!” Hz. Peygamber de şöyle diyordu: “Senin güç yetirdiğin şeye kim güç yetirebilir ey Ümmü Umâre!”

¹⁰⁵⁶ Hâkim, **Müstedrek**, III, 28.

¹⁰⁵⁷ Hâkim, **Müstedrek**, III, 42.

¹⁰⁵⁸ Ebu Nuaym, **Hilyetü’l-Evliyâ**, VIII, 174; İbn Kesîr, **el-Bidâye**, IV, 33.

¹⁰⁵⁹ Zırh: Savaş esnasında silahtan korur. bk. İbn Manzûr, VI, 32.

¹⁰⁶⁰ İbn Sa’d, VIII, 304.

ÜmmüUmâre şöyle devam etti: Oğluma vuran adam yöneldi. Rasûlullah: “Bu senin oğlunu vuran adam” dedi. O şöyle dedi: Onun karşısına çıktım ve bacağına vurdum. Adam yere çöktü. Rasûlullah’ın azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle dedi: “Seni muzaffer kılan Allah’a hamdolsun. Düşmanından dolayı gözün aydın olsun, sana intikamını gözlerinle gösterdi.”¹⁰⁶¹

Âişe bint Sa’d’ın babası Sa’d b. Ebi Vakkas’tan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Ben o gün ok atıyordum. Tanımadığım güzel yüzlü beyaz bir adam onları bana geri veriyordu. Öyle ki, daha sonra ben onun melek olduğunu zannettim.¹⁰⁶²

Müminlerin annesi Âişe’den rivayete göre o şöyle dedi: Ebu Bekir’i şöyle derken duydum: “Uhud günü Rasûlullah’ın (s.a.s.) yüzüne ok atıldı. Öyle ki, miğferinin iki halkasının bulunduğu yerden iki yanağına saplandı.”¹⁰⁶³ Koşarak Rasûlullah’a (s.a.s.) doğru yöneldim. Doğu tarafından da bir insan koşarak geldi. Bunun üzerine ben de dedim ki: “Ey Allah’ım! Onu Talha b. Ubeydullah kıl ki Rasûlullah’a yardım edelim. Bir de baktım ki Ebu Ubeyde b. Cerrah. Şöyle dedi: “Allah için senden beni bırakmanı istiyorum ki, Rasûlullah’ın yanağından onu çıkarayım.”¹⁰⁶⁴

Ümmü Abdirrahman bint Ebi Saîd Huzrî’nin babasından yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Uhud günü Rasûlullah’ın (s.a.s.) yüzü yaralandı. Ebu Malik b. Sinan yarayla ilgilendi, yüzündeki kanı ağzıyla yaladı sonra onu yuttu. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi: “Kanımın karıştığı şeye bakmak kimi sevindirirse Malik b. Sinan’a baksın.”¹⁰⁶⁵

Ümmü Âmir Eşheliyye’den rivayete göre o şöyle dedi: Biz ölülerimiz için ağıt yakarken Hz. Peygamber’in (s.a.s.) bize doğru yöneldiği söylendi. Bunun üzerine biz çıktık. Ben ona baktım ki, üzerinde kalkan olduğu gibi duruyordu. Ona bakıp şöyle dedim: “Her musibet senden uzak olsun.”¹⁰⁶⁶

¹⁰⁶¹ İbn Sa’d, VIII, 305.

¹⁰⁶² Vâkıdî, I, 234.

¹⁰⁶³ Miğfer: Savaş esnasında başı silahtan korumak için başa giyilen demirden bir koruyucu. Sebî, İyâd b. Musa (ö. 544/1149), *Meşârıku’l- Envâr Alâ Sahîhi’l-Âsâr*, Dâru’t-Türâs, Kahire 1978, II, 187.

¹⁰⁶⁴ Vâkıdî, I, 246-247.

¹⁰⁶⁵ Hâkim, *Müstedrek*, III, 649.

¹⁰⁶⁶ Hâkim, *Müstedrek*, III, 649.

Sudâ bint Sâbit'in babasından yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Uhud günü Râfi' b. Hudeyc Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber gelince sanki onu küçük olarak gördü ve: "Bu küçük bir çocuk" dedi. Onu geri çevirmeye karar verdi. Bunun üzerine Râfi' b. Hudeyc'in amcası şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Kardeşimin oğlu okçu bir adamdır." Rasûlullah ona izin verdi. O, Uhut günü göğsüne isabet eden bir ok ile yaralandı... Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle dedi: "Dilersen onu çıkarırız."¹⁰⁶⁷

Müslümanların imajı üzerinde Uhut savaşının kötü bir etkisi olmuştu. Gönüllerdeki heybetleri gitmiştir. Kabileler onlara gözlerini diktiler, Yahudiler ve münafıklar içlerinde gizlemiş oldukları¹⁰⁶⁸ buğz ve düşmanlığı açığa vurdular. Bu savaşın üzerinden iki ay geçmeden Esed oğulları Medine'ye saldırı düzenlemek için hazırlık yaptılar. Sonra Halit b. Süfyan aynı amaçla adam toplamaya başladı. Sonra Adal ve Kâra kabileleri bir gurup sahabenin öldürülmesine sebep olan bir tuzak kurdular. Aynı zamanda Âmir b. Tufeyl de yetmiş sahabenin öldürülmesine yol açan benzer bir tuzak kurdu. Daha sonra, Nadîr oğulları sözleşmeyi bozdular. Rasûlullah'ı (s.a.s.) öldürmeye azmettiler. Rasûlullah bu gelişmelerden ve emellerden gafil değildi. Aksine bunlara hikmetli bir şekilde karşı koyuyordu. Sonuçta, Müslümanların konumlarını ve prestijlerini tekrar kazandırabildi.

3.4. UHUD VE HENDEK GAZVELERİ ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLAR

3.4.1. Mudar Beldesine Heyet Gönderilmesi

Esmâ bint Yezid'den rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Mudar beldesine bir heyet gönderdi. Onların zikrettiğine göre bir yere vardılar, orada sabahladılar. Koyunların bulunduğu kendisine ait olan avluda bir kulübenin içinde bir adamla karşılaştılar. Gelip o adamın yanında durdular ve dediler ki: "Bizim için bir koyun kes." Bunun üzerine onlar için bir koyun kesti ve pişirdiler... Sonra adam şöyle dedi: "Sürümün içinde koyun kalmadı... Öğlen vakti olunca, gölgenin olmadığı sıcak yaz gününde sıcaktan yanıp kavruldular. Dediler ki: Onun sürüsü

¹⁰⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II, 28.

¹⁰⁶⁸ Arapça metinde geçen "İdmâr" kelimesi bir şeyi gizlemek anlamına gelmektedir. bk. İbn Manzûr, VIII, 85.

gölgede duruyor. Biz bu gölgeye bu sürüden daha layığız. Gelip şöyle dediler: “Bizim için sürünü çıkar da biz gölgelenelim.” O: “Siz onları şayet çıkarırsanız, telef olurlar, yavruları da ortada kalır. Ben ise Allah’a ve Resûlü’ne inanan bir adamım. Namaz kıldım ve zekât verdim.” dedi. Onlar onun sürüsünü çıkardılar. Gündüz aradan bir saat geçmeden onların yavruları ortada kaldı. Bunun üzerine adam derhal yola koyuldu, Hz. Peygamber’e (s.a.s.) geldi. Durumu ona haber verdi. Hz. Peygamber duruma son derece öfkeleni, sonra şöyle dedi: “Topluluk dönünceye kadar bekle.” Onlar dönünce onunla diğerlerini bir araya getirdi. Onlar dediler ki: “Yalan söylüyor yalan.” Hz. Peygamber bunu kabul etti. Arab bu durumu görünce: “Hayır vallahi, Allah biliyor ki ben doğru söylüyorum, onlar yalancılardır. Belki Allah sana haber verir yâ Resûlallah!” dedi. Rasûlullah’ın içinden adamın doğru olduğı geçiyordu. Onları teker teker çağırđı. Her adam söyleyeceğini söyledi. İçlerinden bir tanesi ise Arab’ın konuğuğı gibi konuğu. Bunun üzerine Hz. Peygamber kalktı ve şöyle dedi: “Sizi *kelebeğın* ateşe üşüşmesi gibi yalanın peşine takılmanıza sürükleyen şey nedir? Âdemoğluna üç haslet dışında yalan, günah olarak yazılır: Eşini hoşnut etmek, harpte (düşmanı) yanıltmak ve iki Müslümanın arasını düzeltmek için yalan söyleyen kimse”¹⁰⁶⁹

Bu haberde sahabîler tarafından özellikle de savaş dönemlerinde bir insan nefsinin arzusu doğrultusunda bir takım yanlışların yapıldığına dair ifadeler bulunmaktadır. İnsan hata da yapabilir, isabet de ettirebilir ancak, Allah’ın Resûlü daima ve her an onları yönlendiren, onlara öğretmenlik yapmaktadır. Bu sebeple onun tertemiz hayatı, günümüze kadan dersler ve hikmetler çıkarmamızı sağlamayı sürdürmüştür ve sürdürmeye devam edecektir.

3.4.2. Zâtü’r-Rika Gazvesinde Korku Namazı

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) zevcesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah Zâtü’r-Rika’da insanlara korku namazı kıldırđı... Onları iki guruba ayırdı. Bir gurup onun arkasında saf tuttu. Diğer gurup da düşmanın tarafında durdu. Rasûlullah tekbir alınca onun arkasında saf tutan gurup da tekbir aldı, o rukûya vardı, onlar da vardılar, o secdeye gitti, onlar da gittiler. Sonra secdeden başını kaldırdı,

¹⁰⁶⁹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIV, 164.

onlar da onunla beraber kaldırdılar. Sonra, Rasûlullah bir süre oturdu ve gurup kendileri için ikinci secdeye gittiler.. Sonra diğer gurup yöneldi, Rasûlullah'ın arkasında saf tuttular, tekbir getirdiler, sonra kendileri için rükuya vardılar, ondan sonra da Rasûlullah ikinci secdesini yaptı, onlar da onunla beraber secde ettiler. Sonra Rasûlullah (ikinci) rekâtı için kalktı, diğerleri de kendileri için ikinci secdelerini yaptılar. Sonra her iki gurup da kalkıp, Rasûlullah'ın arkasında saf tuttular, Resûlullah onlara rükû yaptırdı, hep beraber rükû yaptılar. Sonra o secde etti, diğerleri de hep beraber secde ettiler, sonra başını kaldırdı, onlar da kaldırdılar. Rasûlullah bütün bunları kısaltabildiği kadar kısaltıp seri bir şekilde gerçekleştirdi. Daha sonra Rasûlullah selâm verdi, onlar da selâm verdiler. Rasûlullah kalktı. Herkes onun namazının tamamına ortak olmuştu.¹⁰⁷⁰

Kaynaklar bu gazvenin tarihini belirleme hususunda ihtilâf etmişlerdir. Buhârî onun, Hayber¹⁰⁷¹'den sonra gerçekleştiği görüşündedir.¹⁰⁷² İbn İshak ise Beni Nadîr gazvesinden sonra gerçekleştiği görüşüne sahiptir. Hendek'ten dört sene sonra gerçekleştiği de söylenmiştir. Vâkıdî¹⁰⁷³ ve İbn Sa'd¹⁰⁷⁴,a göre ise Hicretin beşinci yılında Muharrem ayında olmuştur.

Bûtî de, onun Benî Nadîr'in sürülmesinin üzerinden yaklaşık bir buçuk ay geçtikten sonra Hicretin dördüncü yılında gerçekleştiğini zikreder ve şöyle der: Âlimlerin çoğu bu görüştedir, ben de bu görüşe vardım.¹⁰⁷⁵

Gazve'nin sebebi ise, Müslümanlara ihanet eden Necid kabilesinin ortaya çıkışından ve Allah Teâlâ için davette bulunmaya çıkan yetmişten fazla davetçinin öldürülmesinden sonra, Rasûlullah'ın (s.a.s.) savaşçı kabilelere ve Beni Sa'lebe Kabilesine karşı çıkmasıdır.¹⁰⁷⁶

Bu askerî hamle birçok askerî amacın gerçekleşmesini sağlamıştır. Medine'ye yapılacak saldırı için Gatafan kabilesinin oluşturduğu topluluğun dağılmasına yol açmış, bu kabilelerin gözünü yıldırmıştır. Müslümanların onlara, sadece Medine'ye saldırmayı diline dolayanları bertaraf etmeye kadir oldukları değil, aynı zamanda

¹⁰⁷⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIII, 374.

¹⁰⁷¹ Buhârî, **el-Câmi'**, V, 2, Hadis No: 4128.

¹⁰⁷² İbn Hişâm, III, 225.

¹⁰⁷³ Vâkıdî, I, 395.

¹⁰⁷⁴ İbn Sa'd, II, 61.

¹⁰⁷⁵ Bûtî, s. 194.

¹⁰⁷⁶ Bûtî, s. 194-195.

savaşı bizzat düşman topraklarına da taşıyabilmeye ve kendi yurtlarında onlara vurabilmeye kâdir oldukları dersini vermesini sağlamıştır.¹⁰⁷⁷

3.4.3. Zeyd b. Hârise Seriyyesinin Ümmü Kırfa'dan Dönmesi

Zührî'nin Urve'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) evimde iken Zeyd b. Hârise geldi. Zeyd geldi ve kapıyı çaldı. Rasûlullah çıplak bir vaziyette elbisesini üzerine çekerek onun karşısına çıktı. Daha önceden onu hiç çıplak görmemiştim. Onu kucaklayıp öptü. Sonra ona sordu. O da Allah'ın kendisine bahsettiği zaferi haber verdi.¹⁰⁷⁸

3.4.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Habbâb b. Eret'in Ailesini Gözetmesi

Zeyneb bint Habbâb b. Eret'ten rivayete göre o şöyle dedi: Babam bir gazveye çıkmış ve bize bir koyundan başka bir şey bırakmamıştı. O, bize şöyle demişti: "Koyunun sütünü sağmak istediğiniz zaman onu Suffe ehline götürün."¹⁰⁷⁹ Biz de bunun üzerine onu götürdük. Orada Rasûlullah'ın (s.a.s.) oturduğunu gördük. Hz. Peygamber, koyunu aldı ve sağdı. Sonra "Yanınızdaki en büyük kabı getirin." dedi. Ben de gittim va hamur yoğurduğumuz kaptan başkasını bulamadım. Onu getirdim. Hz. Peygamber kap doluncaya kadar sütü onun içine sağdı. Sonra şöyle dedi: "Gidin, onu için ve komşularınıza da yedin. Şayet sağmak isterseniz onu bana getirin." Biz de babam gelinceye kadar koyunu kadar ona götürüyorduk.¹⁰⁸⁰

Bu, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) savaşçıların ailelerine karşı gösterdiği tevazu ve onları gözetmesi kapsamındandır. Onun şerefli makamına rağmen, İslâm devleti ve daveti ile ilgilenmesine rağmen tüm bu işler onu bu ailelerle ilgilenmekten, çocuklarla oynamaktan ve şakalaşmaktan ve ev işlerini yapmaktan alıkoymamıştır. Müminlerin annesi Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Hz.

¹⁰⁷⁷ Başmîl, Muhammed Ahmed, **Gazvetü'l-Ahzâb**, Dâru'l-Fikr, 5. bs., Beyrut 1977, s. 249.

¹⁰⁷⁸ Vâkîdî, II, 565.

¹⁰⁷⁹ Suffe Ehli: Aşîretleri, malları ve mülkleri olmayan zayıf durumdaki insanlar. Bunlar Mescid'de uyuyan ve orada ikamet eden kişilerdir. bk. Halebî, Hasan b. Ömer (ö. 779/1377), **el-Muktefâ min Sîreti'l-Mustafa**, thk. Mustafa Muhammed, Dâru'l-Hadîs, 1. bs., Kahire 1996, s. 84.

¹⁰⁸⁰ İbn Sa'd, VIII, 226.

Peygamber elbisesini dikerdi, nalinini tamir ederdi ve erkeklerin evlerinde yapmadıkları işleri yapardı.¹⁰⁸¹

İnsanların en mütevazisi ve kibirden en uzak olanıydı. Krallara yapıldığı gibi kendi hizmetine kalkanlara izin vermiyordu. Miskinlerle ilgileniyor, yoksullarla oturuyordu. Kölelerin davetine icabet ediyordu. Ashabının arasında onlardan birisi olarak oturuyordu.¹⁰⁸²

3.4.5. Osman b. Affan'ın Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Ümmü Gülsüm'le Evlenmesi

Ümmü Ayyâş'tan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) şöyle derken işittim: "Osman'ı Ümmü Gülsüm'le ancak gökten gelen bir vahiy sebebiyle evlendirdim."¹⁰⁸³ Vahyin değişik anlamları olduğunu biliyoruz. Buradaki vahiyle de kastedilen hususun içe doğan duygu olduğu anlaşılmaktadır.

3.4.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kızı Ümmü Gülsüm'in Vefatı

Leyla bint Kânif Sakafiyye'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Ümmü Gülsüm vefat ettiğinde ben onu yıkayan kişiler arasındaydım. Rasûlullah'ın bize ilk verdiği şey peştemal(hikâ),¹⁰⁸⁴ sonra entari(dır'),¹⁰⁸⁵ daha sonra da vucudun tümünü saran bir dış örtü (milhafe)¹⁰⁸⁶ idi. En son olarak da başka bir elbise içine sarıldı. Rasûlullah onun kefeni yanında olduğu halde kapının yanında oturuyor ve onları sırayla veriyordu.¹⁰⁸⁷

Fâtıma Huzâiyye'nin Esmâ bint Umeys'ten yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Ben ve Safiyye bint Abdilmuttalib Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Ümmü Gülsüm'ü yıkadık. Naşının üzerini yapraksız hurma dallarıyla kapattım.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸¹ Ebu Ya'lâ, Ahmed b. Ali Mûsulî (ö. 307/919), **Müsnedü Ebi Ya'lâ**, thk. Hüseyin Salim, Dâru'l-Me'mûn, 1. bs., Şam 1984, VIII, 287.

¹⁰⁸² Mübârekfevrî, s. 478.

¹⁰⁸³ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXV, 92.

¹⁰⁸⁴ Hikâ: Karnın altından ayaklara kadar örten bez. bk. İbn Manzûr, XIV, 190.

¹⁰⁸⁵ Dir': Kadınların giyindiği bir gömlek. bk. İbn Manzûr, VIII, 82.

¹⁰⁸⁶ Milhafe: Kadının elbiselerinin üzerine giyindiği bir ridâ. bk. İbn Manzûr, IX, 314.

¹⁰⁸⁷ İbn Hanbel, **Müsned**, XLV, 106.

¹⁰⁸⁸ İbn Sa'd, VIII, 31.

3.4.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan İle Evlenmesi

Zührî'nin Urve'den, onun da Ümmü Habibe'den yapmış olduğu rivayete göre o, Ubeydullah b. Cahş'ın nikâhı altındaydı. Ümmü Habibe kocasının Habeşistan'a hicret ettikten sonra orada Hıristiyanlığa geçtiğini ve Habeşistan'da öldüğünü aktarır.¹⁰⁸⁹ Necaşi de Ümmü Habibe'yi dört bin dirhem mehir karşılığında Hz. Peygamber (s.a.s.) ile evlendirdi ve onu Şurabhîl b. Hasene ile Rasûlullah'a (s.a.s.) gönderdi.¹⁰⁹⁰

Rasûlullah'ın evlenirken bütün zevcelerine dörtyüz dirhem mehin ödediği kaynaklarımızın zikrettiği bir rivayettir.¹⁰⁹¹ Ancak Ümmü Habibe ile evlenirken Habesistan kralı Necaşi Rasûlullah (s.a.s.) adına onun mehrini dörtbin dirhem olarak ödemeye kefil olmuştur.¹⁰⁹² Ümmü Habîbe, Hatice, Sevde, Âişe ve Ümmü Seleme'den sonra zevcelerinin beşincisidir.

3.4.8. Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan'ın Vefatı

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşi Ümmü Habîbe, vefatından hemen önce beni çağırdı ve şöyle dedi: “Diğer zevceler arasında olanlar bizim aramızda da oluyordu. Bundan dolayı Allah beni ve seni mağfiret eylesin” Ben de şöyle dedim: “Allah tüm bunlardan dolayı sana mağfiret eylesin, bu yönden hatalarını affetsin... Ümmü Habîbe: “Sen beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin” dedi. Ümmü Seleme'yi çağırdı, ona da buna benzer şeyler söyleyerek ondan da helallik aldı. Ümmü Habîbe, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifeliği zamanında kırk dört yılında vefat etti.¹⁰⁹³

¹⁰⁸⁹ İbn Sa'd, VIII, 77.

¹⁰⁹⁰ Hâkim, *Müstedrek*, II, 198

¹⁰⁹¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIII, 219.

¹⁰⁹² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 164.

¹⁰⁹³ İbn Sa'd, VIII, 79-80.

3.4.9. Müreysî Gazvesi (Beni Mustalık)

Huzâa kabilesinin bir kolu olan Benî Mustalik, Mekke-Medine yolu üzerindeki Kudeyd bölgesinde, Mekke ile Medine arasında önemli bir liman şehri olan Râbiğ civarında oturuyorlardı.

Mustalikoğulları reisi Hâris b. Ebû Dırâr, kabileye ait Müreysî' suyunun başında karargâhını kurup çevredeki kabileleri de kışkırtarak Medine'ye saldırmak üzere asker toplamaya başlamıştı. Hz. Peygamber istihbarat neticesinde Mustalikoğullarının hazırlıkları hakkındaki haberin doğru olduğunu öğrendi ve tercih edilen görüşe göre Hicrî 5. Yılın Şâban ayında (Aralık 626) tarihinde otuzu süvari olmak üzere 700 kişilik bir orduyla sefere çıktı.

İslam ordusu Müreysî'ye gelince Mustalikoğulları savaşı tercih ettiler. Müşriklerden on kişi öldürüldü; geri kalan 600 veya 700 kişi esir alındı. Arasında 2.000 deve ve 5.000 koyunun da bulunduğu bol miktarda ganimet ele geçirildi.

Alınan esirler arasında kabilenin lideri Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızı Cüveyriye de bulunmaktaydı. Müslümanlığı kabul etmesi üzerine Hz. Peygamber, Cüveyriye'yi azad etti ve onunla evlendi. Bu evlilik, savaşın doğurduğu düşmanlığı hafifletti. Bütün esirler serbest bırakıldı. Benî Mustalik kabilesinin hemen tamamı Müslüman oldu; kabilenin reisi Hâris b. Ebû Dırâr Hz. Peygamber'in yanına gelerek İslam'ı kabul etti.

Cüveyriye bint Hâris'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Biz Müreysî'de bulunurken Rasûlullah (s.a.s.) ordusuyla bize gelmişti. Babam bunun üzerine şöyle demişti: “Gücümüzün yetmeyeceği ve karşı koyamayacağımız bir kuvvet bize geldi.” Bu sırada ben, anlatamayacağım sayıda çok insan ve at gördüm. Daha sonra Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s.a.s.) benimle evlendi. Döndük ve ben de Müslümanlara bakmaya koyuldum. Aslında olay benim daha önce gördüğüm gibi değildi. Bunun Allah'ın müşriklerin kalplerine saldıgı korku olduğunu anladım.¹⁰⁹⁴

Bu gazvenin tarihikonusunda kaynaklarda ihtilâf olduğu anlaşılmaktadır. İbn İshak'a göre bu gazve, Hicret'in altıncı yılı Şaban ayında gerçekleşmiştir.¹⁰⁹⁵ Tercih

¹⁰⁹⁴ Vâkıdî, I, 408-409.

¹⁰⁹⁵ İbn İshâk, III, 317.

edilen görüş ise Zührî'nin Urve b. Zübeyir'den rivayet ettiği görüştür.¹⁰⁹⁶ Bu görüşü, evvela Vâkıdî ve İbn Sa'd¹⁰⁹⁷, sonra gelenlerden ise İbnü'l-Kayyım ve Zehebî¹⁰⁹⁸ benimsemiştir. İbn İshak'ın görüşüne göre o, Hicret'in altıncı yılında gerçekleşmiştir ki bunun doğru olması mümkün değildir. Çünkü bu, Sa'd b. Muaz'ın bu gazveye katılması ile ilgili Buharî ve Müslim'in Sahîh'lerinde geçenlere aykırıdır. O, Hendek'ten sonra Benî Kurayza gazvesinde şehit olmuştur. Bu yüzden bu gazve ancak Hendek'ten önce gerçekleşmiş olabilir.¹⁰⁹⁹

3.4.10. Hz. Peygamber'in Cüveyriyye bint Hâris İle Evlenmesi

Urve b. Zübeyir'in müminlerin annesi Hz. Âişe'den naklettiği bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Mustalık oğulları esirlerini taksim edince Cüveyriyye bint Hâris, Sâbit b. Kays'ın ve onun amcaoğlunun hissesine düştü. Onunla serbest bırakmasına karşılık mükâtebe (anlaşma) yapıldı. Cüveyriyye'nin mükâtebe konusunda yardım istemek için Rasûlullah'a geldi. Âişe dedi ki: Vallahi onu görür görmez onu istemedim ve şöyle dedim: "Benim gördüğümü o da (Hz. Peygamber) görecek." Onun yanına girince Cüveyriyye şöyle dedi:

- Yâ Rasûlullah! Ben kavminin lideri olan el-Hâris'in kızı Cüveyriyye. Senin de bildiğin gibibir belaya maruz kaldım. Serbest kalmama karşılık mükâtebe yaptım. Benim serbest kalmama yardım et.

Rasûlullah da şöyle dedi:

- Bundan daha daha hayırlısı olsa nasıl olur? Senden mükâtebeyi alıp seninle evlenmemi ister misin?

Cüveyriyye de:

- Evet, yâ Rasûlallah! dedi.

Rasûlullah da onunla evlendi. Rasûlullah'ın onunla evlendiği bilgisi insanlara ulaşınca: "Bunlar Rasûlullah'ın dünürleridir" dediler ve Mustalık oğullarından ellerinde bulunanları geri gönderdiler. Cüveyriyye sebebiyle Mustalık oğullarından

¹⁰⁹⁶ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, XXX, 242.

¹⁰⁹⁷ Vâkıdî, I, 404; İbn Sa'd, II, 63.

¹⁰⁹⁸ İbn Kayyım, Muhammed b. Ebi Bekir b. Kayyım Cevziyye (ö. 751/1350), **Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd**, Müessesetü'r-Risâle, 27. bs., Beyrut 1994, III, 125; Taberî, **Târîh**, II, 275.

¹⁰⁹⁹ Müslim, VIII, 115; İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, VIII, 471-472.

yüz aile serbest bırakıldı. Ehl-i beytine karşı ondan daha bereketli olan bir kadın bilmiyorum.”¹¹⁰⁰

3.4.11. Cevriyye bint Hâris’in İsimlendirilmesi

Zeyneb bint Ebi Seleme’nin Cüveyriyye bint Hâris’ten yapmış olduğu rivayete göre onun adı Berre idi. Rasûlullah (s.a.s.), “Berre’nin yanından çıktı” denilmesinden hoşlanmadığı için onun adını Cevriyye ile değiştirdi.¹¹⁰¹

3.4.12. İfk (Hz. Âişe’ye atılan zinaiftirası) Hâdisesi

Adını, Kur’an’daki olaya ilişkin âyetlerde (en-Nûr 24/11-22) geçen ifk kelimesinden alır. İftiraya yol açan ve hemen hemen bütün kaynaklarca Hz. Âişe’den aynı şekilde nakledilen olay şöyle gelişmiştir:

Amre bint Abdurrahman’ın Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bir yolculuk yapmak istediği zaman zevceleri arasında kura çekerdi. Kura hangisine çıkarsa onu yanında götürürdü. Aynı şekilde Mustalık oğulları gazvesinde de zevceleri arasında kura çekti. Kura bana çıktı. Rasûlullah (s.a.s.) da beraberinde beni götürdü.¹¹⁰²

Hz. Peygamber, Mustalık (Müreysî) Gazvesi’nden dönerken beraberinde götürdüğü eşi Âişe, konakladıkları bir yerde sabaha karşı tekrar hareket emri verildiğinde tabii ihtiyacını gidermek üzere ordugâhtan uzaklaşır. Geri gelirken boynundaki Yemen (Zafâr) akiği gerdanlığın düşmüş olduğunu farkederek ve kendisini bekleyecekleri düşüncesiyle dönüp aramaya koyulur; ancak karanlıkta onu bulup el yordamıyla tanelerini toplayıncaya kadar çok vakit kaybeder. Konak yerine geldiğinde diğerlerinin hareket ettiğini görür ve yokluğunu anlayınca aramaya çıkacakları inancıyla orada beklemeye başlar; bu arada uyuyakalır. Ordunun artçılarından Safvân b. Muattal es-Sülemî görevi gereği kamp yerini kontrol ederken onu bulur ve devesine bindirip orduya yetiştirir. Kendisi yaya olduğu için kafiye

¹¹⁰⁰ İbn İshâk, s. 263; Vâkıdî, I, 411; İbn Hişâm, II, 294-295; İbn Sa’d, VIII, 93; Taberî, **Târîh**, II, 610; Hâkim, **Müstedrek**, IV, 28.

¹¹⁰¹ İbn Sa’d, VIII, 94; Hâkim, **Müstedrek**, IV, 29.

¹¹⁰² İbn Hişâm, II, 297.

ancak kuşluk sıcağında mola verdikleri zaman ulaşabilir.Söz konusu gecikme başlangıçta kötüye yorumlanmamış, hatta kimsenin dikkatini bile çekmemişken, hicretten önce Hazrec kabilesinin reisi olan ve Medine'nin yönetimi kendisine verilmek üzere iken Hz. Peygamber'in gelmesiyle bundan mahrum kalan Abdullah b. Übey b. Selûl'ün başlattığı dedikoduyla birlikte iç huzursuzluklara yol açan önemli bir olay halini almıştır.

İslâmiyet'i istemeyerek kabul ettiği için münafıkların reisi diye bilinen Abdullah b. Übey ile adamlarının Resûl-i Ekrem'i ve kayınpederi Hz. Ebû Bekir'i küçük düşürmeye ve aralarını açmaya yönelik sözleri, bazı müminlerin de katılmasıyla kısa zamanda yayılıştı.

Sefer dönüşü rahatsızlanarak bir ay kadar yatan Hz. Âişe ise bunu duymamış, sadece bu süre içerisinde daha önceki rahatsızlıklarında gösterdiği ilgiyi göstermeyen Resûlullah'ın odasına seyrek uğramasından bir şeyler olduğunu sezmişti. Hz. Âişe, hastalığının nekâhet döneminde bir tesadüfle babasının teyzekızı Ümmü Mistah'tan oğlunun bu dedikoduyu anlattığını duymuş ve üzüntüsünden tekrar hastalanmış, arkasından da Hz. Peygamber'den izin alıp babasının evine gitmişti.

Olaya çok üzülen ve nasıl bir yol izleyeceği hususunda uzunca bir süre tereddütte kalan Hz. Peygamber, sonunda konuyu bazı yakınlarıyla istişare etmeye karar verdi. Eşleri arasında Âişe'ye rakip olmasıyla tanınan Zeyneb bint Cahş'a, onun eski kocası ve kendi evlâtlığı Zeyd b. Hârîse'nin oğlu Üsâme'ye ve damadı Hz. Ali'ye düşüncelerini sordu. Bunlardan Zeyneb ile Üsâme, Âişe'den hiçbir şekilde şüphelenmediklerini söyledi.

Bu konuda Nûr sûresinin 11. âyetinden itibaren başlayıp devam eden ayetler nazil olunca çirkin iftirayı çıkaranın büyük bir azaba mâruz bırakılacağı ifade edilmekte, ona alet olup dedikoduyu yayanların bir avuç insandan ibaret olduğu bildirilmekte, bunun yanında söylentileri duyan kadın erkek bütün müslümanların duyarsız ve bilinçsiz davranışları da kınanmaktadır.

Hz. Âişe, kendisini fazlasıyla üzüp zor duruma düşüren iftira hadisesinin sonuç itibarıyla hakkında hayırlı olduğunu anlamış ve şahsı vesilesiyle on âyetin

birden inmesini ömrünün sonuna kadar hayatının en şerefli hadisesi olarak kabul etmiştir.¹¹⁰³

Hiz. ÂiŖe'den rivayete göre o Ŗöyle dedi: Gökyüzünden masum olduğun nazil olunca Hiz. Peygamber (s.a.s.) gelip bunu bana haber verdi. Ben de Ŗöyle dedim: "Hamd Azîz ve Celîl olan Allah'a mahsustur, Hamd sana ait değildir."¹¹⁰⁴

Hiz. ÂiŖe'den riveyete göre o Ŗöyle dedi: Masum olduğum gökten inince, Rasûlullah (s.a.s.) minbere çıktı, bunu zikretti ve Kur'ân okudu. İki adam ve bir kadın hakkında emir nazil olunca onarın yanaklarına vurdular.¹¹⁰⁵

Rasûlullah (s.a.s.), Übey b. Selûl'le beraber iftiraya dalan Mistah bin Üsâse, Hassan bin Sabit ve Hamne binti CahŖ'ın her birisine had cezası verdi. Bir görüşe göre de had cezası vermemiŖtir.¹¹⁰⁶

MüsteŖrikler İfk hadisesine de deėinmiŖlerdir. Brockelmann ve Watt bu konuyla ilgili olarak metaryalist batı akılcılığıyla uyumlu bir hadisten bahsetmiŖlerdir. Brockelmann ve Watt'ın getirdikleri hadis vuku bulan bir "skandal" (scandal) kelimesinde yoğunlaŖmıŖtır. Onlara göre, "olayın kahramanı, yakıŖıklı bir gençtir. Onun eŖi ise ondört yaŖında genç bir kadındır." Brockleman Ŗöyle demiŖtir: ÂiŖe gerdanlığını kaybeti. AkŖamleyin onu aramaya çıktı. Gazve kabilelerini kaçırdı. Kamp yerine ise bir gencin eŖliėinde ancak ertesini gün döndü. Onu daha önceden tanıyordu. Bu konuda Peygamberin içine gelen Ŗüpheye değindi.¹¹⁰⁷ Watt da etkileyici olsun diye birtakım ilavelerle Ŗöyle der: "Muhammed'in genç olan eŖi ÂiŖe Medine'ye ulaŖmadan önce geride kaldı. Sonra yakıŖıklı bir gencin eŖliėinde kabileye ulaŖtı. Abdullah b. Übey olayı büyütmeye geyret etti. Birkaç hafta içinde skandal sınır tanımadan yayılmaya baŖladı. Muhammed'in kararı ÂiŖe'nin lehine oldu."¹¹⁰⁸ Watt, kitabının başka bir yerinde ayrıntılar vermeyi sürdürerek Ŗöyle der: ÂiŖe'nin itibarını kötülemek için yayılan bu dedikoduların birisi de ÂiŖe'nin örtünme farz olmadan önce Medine'ye kendisini götüren bu gençle birkaç defa konuŖtuėu söylemidir.¹¹⁰⁹

¹¹⁰³ Vâkıdî, II, 432-434; Buhârî, **el-Câmi'**, III, 173-174, Hadis No: 2661; Taberî, **Târîh**, II, 611-612; Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", DİA, cilt: 21; sayfa: 508-509.

¹¹⁰⁴ İbn Hanbel, **MüŖned**, XL, 13.

¹¹⁰⁵ İbn Hanbel, **MüŖned**, XLIV, 77.

¹¹⁰⁶ Makrîzî, I, 216.

¹¹⁰⁷ Brockelmann, Carl, **History Of The Islamic Peoples**, London 1964, p. 26.

¹¹⁰⁸ Watt, W.M., **Muhammad At Medina**, Oxford at the Clarendon press, London 1966, p.26.

¹¹⁰⁹ Watt, Muhammad at Medina, p. 285.

Watt ve Brockelmann'ın arzu ettikleri şey, ahlâk suçunun olabilirliğine, bunun yanı sıra durumun skandal olduğuna ulaşmaktır. Suç unsurları ise tam olarak şunlardır: Öncelikle yakışıklı genç ve genç Âişe, ikinci olarak da onların samimi bir ilişki içinde olmaları. Bu, “Hz. Âişe ile Safvân b. Muattal arasında geçen çeşitli dostça konuşmalar sözünde açığa çıkmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere bunun Hz. Aişe'ye atılan çirkin bir iftira olduğu yapılan soruşturmalardan ve ardından da gelen ayetlerden açıkça anlaşılmıştır.

3.5. HENDEK SAVAŞI

Bu savaş, Ahzâb savaşı diye de isimlendirilir.¹¹¹⁰ Hicretin beşinci yılında Şevval ayında gerçekleşmiştir.¹¹¹¹

İbn Hazm, “Uhut ve Hendek arasında sadece bir sene vardır”¹¹¹² sözüyle farklı bir görüş beyan etmiştir. Görüşünü Abdullah b. Ömer'in yapmış olduğu bir rivayetin zahirine dayandırmaktadır. Bu rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) Uhut gününde onu ondört yaşında iken geri çevirmiş, Hendek gününde ise on beş yaşındayken izin vermiştir.¹¹¹³ Ama Beyhakî, İbn Kayyım, Zehebî ve İbn Hacer bunu, İbn Ömer'in Uhut günü ondördünün başında, Hendek günü ise onbeşinin sonunda olduğu¹¹¹⁴ şeklinde açıklamışlardır ki bu görüş Sîret-i Nebibilginlerinin çoğunluğunun görüşüne uygundur.

Bu gazvenin sebebi ise, Rasûlullah'ın (s.a.s.) Medine'den Hayber'e sürdüğü Beni Nadîr Yahudilerinin ileri gelenlerinden bir heyetin Mekke'ye gidip Kureyş'in ileri gelenleriyle toplantı yapmaları, onları Rasûlullah (s.a.s.) ile savaşa teşvik etmeleri ve onların da buna olumlu cevap vermeleridir.¹¹¹⁵

Ümmü Seleme'den nakledeilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hendek günü onun (Rasûlullah'ı kastediyor) göğsünün kılları toz olmuş vaziyette onlara süt

¹¹¹⁰ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, VIII, 148.

¹¹¹¹ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, IV, 476.

¹¹¹² İbn Hazm, **Cevâmiu's-Sîre**, s. 185.

¹¹¹³ Buhârî, **el-Câmi'**, V, 89, Hadis No: 1254.

¹¹¹⁴ Beyhakî, **Delâilü'n-Nübüvve**, s. 122; İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, V, 278.

¹¹¹⁵ İbn Hişâm, III, 237.

uzatmasını unutmuyorum. Şöyle diyordu: “Şüphe yok ki hayır, ahretin hayırır. Ensâr’a ve Muhâcir’e yardım et!”¹¹¹⁶

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre o, “*Hani onlar size hem üst tarafınızdan hem alt tarafınızdan gelmişlerdi. Hani gözler kaymış ve yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah’a karşı çeşitli zanlarda bulunuyordunuz*”.¹¹¹⁷ Ayeti ile ilgili şöyle dedi: “Bu Hendek günüydü”.¹¹¹⁸

Müminlerin annesi Ümmü Seleme’den rivayete göre o şöyle dedi: Vallahi, ben gecenin ortasında Hz. Peygamber’in (s.a.s.) odasında o uyurken bir gürültü duydum. Birisi şöyle diyordu: “Ey Allah’ın atları!”. Rasûlullah muhacirlerin parolası olarak “Yâ Haylullah! (Ey Allah’ın atları!)”nı belirlemişti. Rasûlullah tedirgin oldu... Odadan çıktı, bir de baktı ki odasının yanında bir grup sahabe onu koruyor. Abbâd b. Bişr de onlardan biriydi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Bu insanlar ne istiyor?” diye sordu. Abbâd: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu Ömer b. Hattâb’ın sesi. Bu gece onun nöbeti. “Ey Allah’ın atları!” diye sesleniyor. İnsanlar da ona yöneliyorlar... Rasûlullah (s.a.s.) Abbâd b. Bişr’e: “Git ve bak, sonra inşallah bana geri dönüp haber ver!” dedi. Ümmü Seleme dedi ki: Konuştukları her şeyi dinleyerek odanın kapısında dikildim. Rasûlullah gelinceye kadar ayakta durdu. Nihayet gelip şöyle dedi: “Yâ Resûlallah! Şu Amr b. Abd müşriklerin atlarının içinde duruyormuş, Mesud b. Rahîle de yanındaymış...Gatafan kabilesinin atlarının içinde. Müslümanlar da onlara ok ve taş atıyorlar.”

Rasûlullahiçeri girdi, zırhını ve miğferini giydi. Atına bindi. Ashabıyla beraber çıktı. Sonunda o gediğe geldi. Çok geçmeden sevinçli bir şekilde geri döndü ve şöyle dedi: “Allah onları geri çevirdi. İçlerinde çok fazla yaralanmalar oldu.” Bundan sonra uyudu, hatta horultusunu duydum.

Başka bir gürültü daha duydum. Rasûlullah da irkilip sıçradı. “Ey Abbâd b. Bişr!” diye bağırdı. O da: “Emrine amadeyim.” dedi. O: “Bak! Bu nedir?” dedi. O da gitti, sonra geri döndü ve: “Bu Dırâr b. Hattâb’dır. Müşriklerin atlarının içindedir. Yanında da Uyeyne b. Hısn var. Beni Ubeyd dağının yanında Gatafan kabilesinin atlarının içinde. Müslümanlar da onlara ok ve taş atıyor.” dedi. Rasûlullah da döndü,

¹¹¹⁶ Ebu Nuaym, **Hilyetü’l-Evliyâ**, III, 43.

¹¹¹⁷ Ahzâb, 33/10.

¹¹¹⁸ Buhârî, **el-Câmi**, IV, 2316, Hadis No: 3020; Ebu Dâvud, Abdullah b. Süleyman b. Eş’as Ezdî Sicistânî (ö. 316/928), **Müsnedü Âişe**, thk. Addülgâfûr Abdülhak Hüseyin, 1. bs., Matbbatü’l-Aksâ, Kuveyt 1985, s. 71.

zırhını giydi, atına bindi, sonra ashabıyla beraber bu gediğe gitti. Bize ancak seher vaktinde geldi. Şöyle diyerek döndü: “Hezimete uğramış olarak geri döndüler. İçlerinde çok fazla yaralanmalar oldu.” Sonra ashabına sabah namazını kıldırıp oturdu. Ümmü Seleme şöyle diyordu: Onun yanında içinde çatışmaların ve korkunun olduğu Müreysi, Hayber, Hudeybiye, Fetih ve Huneyn’indeki sahneler şahit oldum ama Rasûlullah’ı (s.a.s.) Hendek’ten daha fazla yorgun düşüren, bize de Hendek’ten daha fazla korku veren olmadı.¹¹¹⁹

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Bir gece biz Hendek’te iken Sa’d b. Ebi Vakkas’ı gördüm. Ona olan sevgim hiç bitmez. Rasûlullah Hendek’te bir yeri korumaya almak üzere oraya gidiyordu. Soğuk ona acı vermeye başlayınca onu kucağımda ısıttım. Isınınca bu mekânı korumak üzere şöyle diyerek tekrar gitti: “İnsanların ancak ordan (soğuktan) gelmelerinden korkuyorum”. Rasûlullah benim kucağımda ısınırken şöyle diyordu: “Keşke beni koruyan bir adam olsaydı!” derken bir silah sesi duydum... Rasûlullah (s.a.s.): “Kim o?” dedi: O: “Sa’d b. Ebi Vakkas” dedi. Hz. Peygamber: “Bu mekânın sorumluluğu sende, burayı koru” dedi. Rasûlullah horlamasını duyacak derecede uyudu.¹¹²⁰

Kuşatma onbeş gün, bir görüşe göre de yirmi gün, başka bir görüşe göre de bir aya yakın sürdü. Daha sonra sona erdi. Rasûlullah Müslümanlara evlerine gitmeleri için izin verdi.¹¹²¹

Gazzâlî şöyle der: “Hendek savaşı sadece zarara yol açma savaşı değil, aynı zamanda psikolojik bir savaş da olmuştur”.¹¹²²

Makrîzî Hendek savaşını şu sözleriyle vafeder: “O, Allah’ın (c.c.) mümin kullarını denediği ve sarstığı bir savaştır. Dostlarının kalplerindeki iman sabit kılınmış ve nifak ehlinin içindeki şeyleri açığa çıkarmış ve onları ifşa etmiştir... Sonra Allah (c.c.) yardımını indirmiş, kuluna zafer bahşetmiş ve karşı tarafta yer alanları hezimete uğratmıştır. Ordusunu aziz kılmış, kâfirleri ise kin ve öfkeleriyle geri çevirmiştir. Müminleri onların tuzaklarının şerrinden korumuştur. Bundan sonra onların müminlere saldırımları güç olmuş ve bir araya gelememişlerdir. Kendi taraftarını lütfü ve yardımıyla müminleri galip kılmıştır”.¹¹²³

¹¹¹⁹ Vâkıdî, II, 466-468.

¹¹²⁰ Vâkıdî, II, 463.

¹¹²¹ Makrîzî, I, 242.

¹¹²² Gazzâlî, s. 297.

¹¹²³ Makrîzî, I, 221.

3.6. BENÎ KUREYZA GAZVESİ

Bu gazve Medine'deki yahudi kabilesi Benî Kurayza'ya karşı yapılmıştır.Hz. Peygamber'in hicretten sonra Medine'deki Arap ve yahudi kabileleriyle yaptığı antlaşmaya Benî Kurayza yahudileri de katılmışlardı. Bu antlaşmada yahudilerin Kureyş ile ve müslümanların diğer düşmanlarıyla ittifaka girmemeleri öngörülmekteydi. Benî Kurayza Hendek Gazvesi sırasında Medine'yi kuşatan düşmana destek verdi.

Bu kritik günlerde Gatafân kabilesi ileri gelenlerinden Nuaym b. Mes'ûd'un müslüman olup Hz. Peygamber'in isteği doğrultusunda Benî Kurayza ile müttefiklerinin arasını açması ve Hendek Gazvesi'nin sona ermesiyle bu büyük tehlike atlatılmış oldu.

3.6.1. Beni Kureyza'ya Gidiş

Rasûlullah, Hendek Gazvesi'nden evine döndüğü gün öğle vakti Bilâl-i Habeşî'yi çağırarak ikindi namazının Benî Kurayza topraklarında kılınmasını emretti; ardından zırhını giyip silâhlarını kuşanarak atına bindi (23 Zilkade 5 / 15 Nisan 627).

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Ahzâb konusunu gündeminden çıkarınca, yıkanmak için banyoya girdi. Cebail gelip şöyle dedi: "Ey Muhammed! Siz silahlarınızı bıraktınız ama biz silahlarımızı henüz bırakmadık. Kureyza oğullarına git."¹¹²⁴

Rasûlullah'ın Kureyza oğullarına yönlendirilmesinin sebebi ile ilgili olarak, bazı müsteşriklerin Yahudilerin vermiş oldukları ahitleri ve sözleri çiğnedikleri söyleminden kaçındıklarını görüyoruz. Mesela, Brockleman çeşitli kesimlerin Medine'de bozgunculuk yapma ve düşmanlık besleme konusunda Yahudiler'in oynadıkları role işaret etmez. Kureyza oğullarının Rasûlullah'la (s.a.s.) yapmış oldukları ahitlerini onun en sıkıntılı zamanlarında bozmalarına da değinmez. Ama o

¹¹²⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, II, 458; Ebu Davud, **Müsned**, s. 82; Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIII, 38.

der ki: “Sonra Müslümanlar, davranışları her durumda gizemli olan Kureyza oğullarına saldırdı.”¹¹²⁵

3.6.2. Kureyza Oğulları Kuşatması

Âişe bint Sa’d’ın babasından yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah bana şöyle dedi: “Ey Sa’d! İleri çık ve onlara ok at.” Bunun üzerine ben de ilerledim... Bir saat onlara ok attık. Oklarımız sanki çekirgeler gibiydi. Onlar da hiç birisi görülmeyecek şekilde gizlendiler... Rasûlullah silahlı bir şekilde atının üzerinde, ashabı da atlarının üzerinde onun etrafında dururlarken biz ok attık. Sonra Rasûlullah bize emretti, biz de yerimize döndük. Kamp yaptık ve orada geceledik.”¹¹²⁶

Benî Kurayza, karşılıklı ok ve taş atışlarıyla on beş veya yirmi beş gün boyunca kuşatma altında tutuldu. Daha sonrateslim olan Benî Kurayza,haklarında hüküm vermesi için müttefikleri Evs’ten Sa’d b. Muâz’ın hakem yapılmasını istediler.

3.6.3. Kureyza Oğulları Hakkında Hükümün Uygulanması

Sa’d b. Muâz, kendisinin vereceği hükme razı olacaklarına dair hem Evsliler’le Benî Kurayza’dan hem de Hz. Peygamber’den söz aldıktan sonra kararını açıkladı. Savaşabilecek yaşta bulunan erkekler öldürülecek, kadın ve çocuklara esir muamelesi yapılacak, mallar müslümanlar arasında paylaştırılacaktı.¹¹²⁷

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: “Bir kadın dışında onların kadınlarından hiç biri öldürülmedi. Vallahi o benim yanımda benimle konuşuyor ve gülüyordu... Rasûlullah da onların erkeklerini çarşıda öldürüyordu ve onu da adıyla “Filan nerede!” diye bir görevli çağırdı. O: “Benim vallahi.” dedi. Ben ona: “Yazıklar olsun sana!” dedim. O da görevliye: “Öldür beni” dedi. Ben: “Niçin?” dedim. O: “Yapmış olduğum bir suç var.” dedi. Hz. Aişe şöyle

¹¹²⁵ Halil, s. 26.

¹¹²⁶ Vâkıdî, II, 500.

¹¹²⁷ Casim Avcı, “Kurayza (Benî Kurayza)”, DİA,cilt: 26; sayfa: 432.

dedi: “O çıkarıldı ve boynu vuruldu.” Hz. Âişe şöyle diyordu: “Ondan duyduğum şaşkınlığı hiç unutamıyorum. O hoş bir hanımdı ve çok gülerdi. Onun öldürüleceğini öğrendim”¹¹²⁸

İbn Kayyım Beni Kureyza ile ilgili hükmün uygulanması hakkında şöyle der: Kureyza ise, Rasûlullah’a (s.a.s.) karşı düşmanlık besleyenlerin en aşırıydı ve inkâr bakımından en katıydı. Bu sebeple bunların başına gelenler, diğer kardeşleri olan Kaynuka ve Nadîr oğullarının başına gelmedi.¹¹²⁹

3.6.4. Ebu Lübâbe’nin İhaneti

Müslümanların Beni Kureyza kalesini kuşatmaları sırasında onlar, Rasûlullah’tan anlaşmalı oldukları Ebu Lübabe b. Abdilmünzir’i kendilerine göndermesini istediler. Rasûlullah da onu onlara gönderdi. Ebu Lübâbe de onlara kesileceklerini söyledi. Daha sonra da pişmanlık duydu dedi ki: “Allah’a ve Resûlüne ihanet ettim.”¹¹³⁰ Sonra Mescid’e gittim ve kendimi orada bağladım.”¹¹³¹

Hind bint Hâris’in Ümmü Selem’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’ın (s.a.s.) onun bağını çözdüğünü gördüm. Rasûlullah konuşurken sesini yükseltti ve tövbe etmesini haber verdi. Söylediği şeylerin çoğu zayıflık ve gayretle ilgiliydi. Onbeş gün bağlı kaldığı söylenmektedir. Kızı ona gelir, yemesi için hurma getirirdi. O da onları çiğner ve atardı. Sonra şöyle derdi: “Vallahi tövbemin kabul olduğuna dair ayet nazil olmadığı sürece onları yemeye gücüm yok...”¹¹³²

3.6.5. Sa’d b. Muaz’ın Şehadeti

Sa’d b. Muaz Hendek günü İbnü’l-Araka denilen bir adamın attığı okla yaralandı. Rasûlullah (s.a.s.) onu mescide götürdü ve onunla yakından ilgilenmek için onun için bir çadır kurdu.¹¹³³

¹¹²⁸ Taberî, **Târîh**, II, 589; İbn Seyyidi’n-Nâs, II, 106.

¹¹²⁹ İbn Kayyım, III, 117.

¹¹³⁰ Vâkıdî, II, 506.

¹¹³¹ Vâkıdî, II, 507.

¹¹³² Vâkıdî, II, 508.

¹¹³³ Ebu Davud, **Müsned**, s. 79.

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Sa’d’ın kanaması pıhtılaştı... Sonra o gece tekrar açıldı ve ölünceye kadar da kanama devam etti.”¹¹³⁴

Esmâ bint Yezid b. Seken Ensâriyye'den rivayete göre o şöyle dedi: “Sa’d b. Muaz ölünce annesi bağırarak ağladı. Rasûlullah da onun annesine şöyle dedi: Gözyaşın dinsin, hüznün gitsin. Muhakkak ki senin oğlun Allah’ın kendisine güldüğü ve Arş’ın kensisi için titrediği ilk kişidir.”¹¹³⁵

Amre bint Abdirrahman’dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Âişe beraberinde Üseyd b. Hudayr olduğu halde Mekke’den geldi. Onun bir hanımı vefat etti. Ona biraz üzüldü. Hz. Âişe ona şöyle dedi: “Allah seni affetsin ey Ebu Yahya! Amcanın oğlu yaralanmışken ve onun için Arş titremişken bir kadına mı bu kadar üzülyyorsun?”¹¹³⁶

3.7. HUDEYBİYE ANLAŞMASI

3.7.1. Hudeybiye Anlaşması

Hicretin altıncı yılı Zilkade ayında siyercilerin çoğunluğunun görüşüne göre Hz. Peygamber (s.a.s.) ashabına umre yapmak istediğini haber verdi.¹¹³⁷

Rüyasında kendisinin ve ashabının güvenli bir şekilde, başlarını tıraş etmiş ve saçlarını kısaltmış bir şekilde Kâbe’ye girdiğini gördü.¹¹³⁸ Sahabîler bunu duyar duymaz sevinç içinde koşuştular, onunla beraber çıkmak için hazırlandılar. Bu yıl Mekke’ye gireceklerini düşündüler.¹¹³⁹

Kureyşliler Müslümanların Mekke’ye girmelerini reddettikten sonra, Kureyşliler Süheyl b. Amr’ı anlaşma yapmak üzere gönderdiler. Ümmü Umâre’dan yapılan rivayete göre o şöyle dedi: O gün Rasûlullah’ı (s.a.s.) otururken görmedim. Abbâd b. Bîşr ve İbn Seleme demir zırhlara bürünmüş vaziyette Hz. Peygamber’in

¹¹³⁴ Ebu Davud, **Müsned**, s. 77.

¹¹³⁵ Hâkim, **Müstedrek**, III, 228.

¹¹³⁶ İbn Hişâm, II, 251.

¹¹³⁷ İbn Sa’d, II, 287; Beyhakî, IV, 91; İbn Kayyım, III, 255; İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî** VIII, 207.

¹¹³⁸ Allah Teâlâ bu rüyayı şu ayette zikretmiştir: “*Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a gireceksiniz*” (Fetih,48/27).

¹¹³⁹ İbn Sa’d, II, 297.

(s.a.s.) başında dikiliyorlardı. Süheyl b. Amr sesini yükseltince onlar: “Rasûlullah’ın yanında sesini alçalt.” dediler. Süheyl, diz çökmüş vaziyette sesini yükseltiyordu... Müslümanlar da Rasûlullah’ın (s.a.s.) etrafında oturuyorlardı.”¹¹⁴⁰

Görüşmeler bittikten sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) saçını tıraş etmeye ve kurban kesmeye karar verdi. Ümmü Umâre’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Sanki ben, elinde bıçakla kurban kestiğini görüyor gibiyim.”¹¹⁴¹

Ümmü Umâre’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Ben, Rasûlullah (s.a.s.) kurban işini bitirdikten sonra ona bakıyordum. Çadırına girdi... Orada berber başını tıraş etti. Ben onun başını çadırdan çıkararak şöyle dediğini duyup gördüm: “Allah berberlere merhamet etsin.”¹¹⁴²

Ümmü Umâre’den aktarılan bir rivayete göre o şöyle dedi: “İnsanlar ağacın üzerinden saç kılırları almaya koyuldu. Onları paylaşıyorlardı. Ben de bir gayret sonucu saç kılından bir tane alabildim.” Bu saç kılı, o ölünceye kadar yanında kalmıştır.¹¹⁴³ Bu anlaşma Müslümanların en büyük fetihlerinden birisi olmuştur.¹¹⁴⁴

3.7.2. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Bedir ve Hudeybiye’de Bulunanlar Hakkındaki Sözü

Zeyd b. Hârise’nin hanımı Ümmü Mübeşşir’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah Hafsa’nın evinde iken şöyle dedi: “Bedir ve Hudeybiye’de bulunan hiç kimseyi ateş yakmaz.” Hafsa: “Allah (c.c.) şöyle buyurmuyor mu?: “Sizden herkes cehennem. Görecektir.”¹¹⁴⁵ Resûlulla da buna şöyle cevap verdi: “Sonra takva sahiplerini kurtaracağız.”¹¹⁴⁶

¹¹⁴⁰ Vâkıdî, II, 605-606.

¹¹⁴¹ Vâkıdî, II, 613.

¹¹⁴² Vâkıdî, II, 615.

¹¹⁴³ Vâkıdî, II, 615.

¹¹⁴⁴ İbn Kesîr, *el-Fusûl*, s. 185.

¹¹⁴⁵ Meryem, 19/71.

¹¹⁴⁶ Meryem, 19/72; İbn Hanbel, *Müsned*, XLIV, 590; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIII, s. 208.

3.8. HAYBER SAVAŞI

3.8.1. Hayber Savaşı

Hayber, Medine'nin yaklaşık 165 km. kuzeyinde yer alan bir tarım vahasıdır.¹¹⁴⁷ En büyük Arap şehirlerinden birisi sayılır. Verimli toprağıyla, suyunun bolluğıyla ve hurmasının çokluğuyla öne çıkmıştır.¹¹⁴⁸ Fetih'ten önce orada Araplar ve Yahudiler karışık olarak ikamet ediyorlardı. Medine Yahudilerinin sürgün edilmesinden sonra buradaki Yahudilerin sayısı arttı.¹¹⁴⁹ İçlerine Nadîr oğullarının liderleri girinceye kadar, Hayber Yahudileri Müslümanlara karşı açıktan düşmanlık göstermediler.¹¹⁵⁰ Hendek savaşında başarı elde edemeyen İslam karşıtı müttefik ordu Medine'den ayrılınca Rasûlullah, Müslümanlar için büyük bir tehlike kaynağı olan Hayber'deki konumunu iyileştirmeye önem verdi.¹¹⁵¹

Bu konuda Ümeyye bint Kays Ebi's-Salt Gıfâriyye'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: "Gıfâr oğullarının kadınları arasında Rasûlullah'a (s.a.s.) geldim. Dedik ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz de seninle beraber bu seferine -Yani Hayber'e- çıkmak istiyoruz. Yaralıları tedavi ederiz ve gücümüz yettiği oranda Müslümanlara yardım ederiz." Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: "Allah'ın bereketiyle katılın."¹¹⁵²

Bir başka hanım sahabî Ümmü Sinan Eslemiyye'den aktarılan bir rivayete göre o şöyle dedi: "Rasûlullah Hayber'e gitmek istediği zaman dedim ki: "Yâ Rasûlallah! Gideceğin yere ben de geleyim. Hastaları ve yaralıları tedavi ederim..." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): "Allah'ın bereketi üzere gel" dedi."¹¹⁵³

Hayber gazvesine katılan bir kadının torunu olan Haşrec b. Ziyad'ın annesinden o da ninesinden naklettiği bir habere göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber Hayber gazvesine çıktık. Ben bu savaşa katılan altı kadından biri idim. Hz. Peygamber'e orduda kadınların da olduğu bilgisi ulaştı. Bize haber gönderip

¹¹⁴⁷ Ömerî, I, 318.

¹¹⁴⁸ Câsir, Hamid, *Fî Şemâl Ğarbi'l-Cezîre (Nusûs Müşâhedât İntibâ'ât)*, Dâru'l-Fecr, 1. bs., Riyad 1970, s. 231.

¹¹⁴⁹ Câsir, s. 238-239.

¹¹⁵⁰ İbn Hişâm, III, 272.

¹¹⁵¹ Ömerî, I, 319.

¹¹⁵² İbn Sa'd, VIII, 227.

¹¹⁵³ İbn Sa'd, VIII, 227.

çağırdı. Biz, yanına varınca onun yüzünde öfke gördük. Dedi ki: “Bu sefere niçin ve kimin emriyle çıktınız?” Biz de şöyle cevap verdik: “Seninle beraber bu sefere,ok vermek ve çorba yapıp sunmak için çıktık. Yanımızda yaralıları için ilaç da var, ayrıca yünden dokumada yaparız ve böylece Allah yolunda yardımcı oluruz.” O bize: “Kalkın ve geri dönün.” dedi. Kadın şöyle dedi: “Allah ona Hayber’in fethini nasip edince bizim için erkeklerin (ganimetten) payları gibi paylar ver” dedi.¹¹⁵⁴

3.8.2. Hz. Peygamber’in Safiyye bint Huyey İle Evlenmesi

Sübeyte bint Hanzale’nin Ümmü Sinan Eslemiyye’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Hayber gazvesine çıkınca Allah onların mallarını ganimet olarak verdi. Safiyye bint Huyey ve onun amcasının kızı esir alındı... Safiyye Hayber günü seçtiği kimselerdendi. Hz. Peygamber ona Allah’ı ve Resûlü’nü seçerse serbest bırakmayı teklif etti. O da: “Allah’ı ve Resûlü’nü seçiyorum” dedi ve Müslüman oldu. Hz. Peygamber de onu azat etti ve onunla evlendi. Onun azat edilmesini de mehri saydı... Rasûlullah Hayber’den onunla düğün yapmadan çıktı. Bir eve varılınca ona Hayber’e altı mil mesafede oldukları söylendi. Rasûlullah oraya düğün yapma arzusuyla yöneldi. Safiyye de bundan kaçındı. Hz. Peygamber de aynı düşünceye meyletti. Sahbâ mıntikasına ulaşınca Rasûlullah Ümmü Süleym’e dedi ki: “Arkadaşınızla ilgilenin, onu tarayın.” Rasûlullah orada onunla düğün yapma arzusundaydı. Ümmü Süleym: “Yanımızda çadır¹¹⁵⁵ yok” dedi... İki aba (pelerin, önlük) aldı, bir ağaca kadar onlarla sütre yaptı. Sonra onu taradı ve ona koku sürdü.¹¹⁵⁶

Ümmü Sinan Eslemiyye’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’ın Safiyye ile düğününde hazır bulunan kimseler arasındaydım. Onun saçını taradık ve koku sürdük. Son derece güzel bir kadın oldu. O geceki kadar daha hoş bir koku koklamadım. Rasûlullah ona yürüyerek gitti. O da onun karşısında ayağa kalktı. Biz onu böyle tembih etmiştik. Onların yanından çıktık, Rasûlullah onunla zifafa girdi ve o geceyi yanında geçirdi.¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, XLV, 42.

¹¹⁵⁵ Metinde geçen “fustâd” kelimesi çadır anlamına gelmektedir. bk. İbn Manzûr, VII, 371.

¹¹⁵⁶ İbn Sa’d, VIII, 95-96.

¹¹⁵⁷ İbn Sa’d, VIII, 95-96.

Sübeyte bint Hanzale'nin Ümmü Sinan Eslemiyye'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Medine'ye gelince evlerimize girmeden Safiyye ile beraber onun evine girdik. Muhacir ve Ensar kadınları onu işitmişlerdi. Biz de gizlice ona gittik. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zevcelerinden dördünü tamamen örtünmüş bir şekilde gördüm. Bunlar: Zeyneb bint Cahş, Hafsa bint Ömer, Âişe ve Cüveyriyye idi. Zeyneb'in Cüveyriyye'ye şöyle dediğini duyuyordum: "Ey Binti Hâris! Bu cariyenin Rasûlullah'ın nikâhına girmesinden dolayı bize galip geleceğini düşünüyorum."¹¹⁵⁸

Ümne bint Ebi Kys Gıfâriyye'den rivayete göre o şöyle dedi: Ben, Rasûlullah'la Safiyye'nin zifasında Safiyye'yi hazırlayan kadınlardan biriyim. Onu şöyle derken duydum: Onyedisine varmadım.¹¹⁵⁹

Ebü'l Kayn el-Müzenî'nin kızıdan gelen bir rivayete göre Safiyye şöyle dedi: "Rasûlullah'ın (s.a.s.) eşlerinden hoş olmayan bazı sözler işitirdim. Beni küçümseyerek "Ey Yahudi'nin kızı!" diyip bana hakaret ediyorlardı. Fakat Rasulullah'ın bana karşı çok nazik davrandığını ve bana ikramda bulunduğunu görüyordum. Birgün ben ağlarken yanıma geldi ve "Neyin var?" dedi. Ben de, "Eşlerin beni küçümsüyor ve bana "Ey Yahudi'nin kızı!" diyorlar" dedim. Baktım ki Rasûlullah öfkelenmiş ve "Sana bir daha öyle söylerlerse onlara şöyle söyle: "Benim babam Harun, Amcam da Musa'dır" de."¹¹⁶⁰

3.8.3. Habeş Muhacirlerinin Geri Dönüşü

Ümmü Halit'ten rivayete göre o şöyle dedi: "Habeşistan'dan çıktığımız gün Necaşi'yi iki gemi ashabına şöyle derken işittim: Hepiniz Rasûlullah'a benden selâm söyleyin." Ümmü Halid: "Ben de Necaşi'nin selâmını Rasûlullah'a söyleyenler arasındaydım." dedi.¹¹⁶¹

¹¹⁵⁸ İbn Sa'd, VIII, 100.

¹¹⁵⁹ Hâkim, **Müstedrek**, IV, 31.

¹¹⁶⁰ Vâkıdî, s. 675.

¹¹⁶¹ İbn Sa'd, VIII, 186.

3.8.4. Habeş Ehli'nin İki Hicrette Bulunmaları

Esmâ bint Umeys'ten gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Ey Allah'ın Resûlü! Bir topluluk bizim muhacirlerden olmadığımızı iddia ediyor.” Bunun üzerine o şöyle buyurdu: “Bunu söyleyen kişi yalan söylemiştir. Sizin iki hicretiniz var: Necaşi'ye hicret ettiniz ve bana hicret ettiniz.”¹¹⁶²

3.9. RASÛLULLAH'IN (S.A.S.) DEVLET BAŞKANLARINI İSLAM'A DAVET ETMESİ

3.9.1. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kisra'ya Mektubu

Şifa bint Abdillâh'tan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Hudeybiye'den ayrıldıktan sonra Abdullah b. Huzâfe Sehmî'yi Kisra'ya gönderdi. Onun yanında da mühürlü bir mektup gönderdi: “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu mektup Allah'ın elçisi olan Muhammed'den Fars büyüğü (devlet başkanı) Kisra'ya (gönderilen İslâm'a davet mektubudur.) Selam, hidayete tabi olup Allah'a ve O'nun elçisine iman eden, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik edenlerin üzerine olsun. Ben, Allah'ın çağrısıyla seni İslâm'a davet ediyorum. Ben diri olanları uyarmak ve kâfirlere azabın gerçekleşmesi için Allah'ın tüm insanlara gönderdiği elçisiyim. Müslüman ol ki, kurtulasın. Şayet Müslüman olmazsan Mecusilerin günahı senin üzerinedir.” Abdullah b. Huzâfe dedi ki: “Mektubu kapısına kadar getirdim, ondan izin istedim ve yanına vardım. Rasûlullah'ın (s.a.s.) mektubunu ona verdim. Bu mektup kendisine okundu. O da onu alıp parçaladı. Bu Rasûlullah'a ulaşınca şöyle dedi: Saltanatı parçalansın.”¹¹⁶³

Müsteşriklerin çoğu Hz. Peygamber'in değişik ülkelere mektup göndermesinin gerçek olup olmadığından şüphe etmişlerdir. “**Muhammed'in Hayatı**” ve “**Hilafet**” adlı kitapların yazarı İngiliz William Meyer ve “**Muhammed**” adlı kitabın yazarı Yahudi müsteşrik Margoliouth bunlardandır. İtirazlarını şöyle özetleyebiliriz: Onlara göre, İslâm sadece Araplara has mahalli bir dindir. İslâm

¹¹⁶² Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 154.

¹¹⁶³ İbn Seyyidi'n-Nâs, II, 328.

devleti de zamanının küresel güçlerine karşı koyamayacak kadar zayıftı. Yine onlara göre İbn İshak da bunu zikretmemiştir. Keza, bu konuda efsaneye dayalı ayrıntılar vardır. Bu mektupların bir kısmı mektupların gönderilme tarihinden iki sene sonra nazil olduğu söylenen bir Kur'ân ayeti içermektedir. Tüm bu değerlendirmeler mektupların varlığının tarihî dayanağını yok edemez. Ayrıca elde edilen bu mektupların gerçek olup olmadıklarını kesin tespit etmek için bir laboratuvar ve belgesel çalışmasına ihtiyaç vardır.¹¹⁶⁴ Muhammed Hamidullah İslam Peygamberi adlı eserinde bu konuyu etraflıca tartışmıştır.

3.10. KAZA UMRESİ

3.10.1. Kaza Umresi

Müslümanların Hz. Peygamber'le beraber umre niyetiyle yola çıktıkları halde yerine getiremedikleri umrenin Hudeybiye Antlaşması'ndan bir yıl sonra yapılan kazâsı olduğu için “umretü'l-kazâ” diye adlandırılır.

Ümmü Umâre'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Ölenler veya öldürülenlerden başka Hudeybiye ehli içinde kaza umresinden geri kalan hiç kimse kalmadı. Bir gurup kadın benimle beraber Hudeybiye'ye gitti. Kâbe'ye varmadık. Hudeybiye'de saçlarını kısalttılar sonra, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber kaza umresi yaptılar. Rasûlullah (s.a.s.) da Safa-Merve arasında kurban kesti.¹¹⁶⁵

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Şevval ayında bir ve Zilkade ayında iki olmak üzere üç defa umre yapmıştır.¹¹⁶⁶

3.10.2. Umâme bint Hamza'nın Mekke'den Çıkarılması

Ümmü Habibe'den gelen bir rivayete göre Umâme bint Hamza¹¹⁶⁷ b. Abdilmuttalib ve annesi Selma bint Umeys Mekke'deydiler. Rasûlullah (s.a.s.) kaza

¹¹⁶⁴ Ömerî, XXII, 460.

¹¹⁶⁵ Vâkıdî, II, 737.

¹¹⁶⁶ İbn Sa'd, II, 130.

umresinde Mekke'ye gelince Ali b. Ebi Talib Hz. Peygamber'le konuştu ve şöyle dedi: "Amcamızın kızını müşriklerin arasında niçin terk ediyoruz?" Hz. Peygamber onun çıkarılmasını yasaklamadı. Bunun üzerine Hz. AlideUmâre bint Hamza'yı beraberinde Medine'ye götürdü.

Medine'ye vardıklarında Ümâme'nin himayesi konusunda Hz. Ali ile Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Zeyd b. Hârise (Rasûlullah, Zeyd b. Hârise ile Hz. Hamza arasında kardeşlik tesis etmişti) arasında anlaşmazlık çıktı. Hz. Ali, Ümâme'yi Mekke'den kendisinin getirdiğini, ayrıca onun amcasının kızı olduğunu, bundan dolayı kendi himayesinde kalması gerektiğini söyledi. Ca'fer ise Ümâme ile amca çocukları olmaları yanında eşi Esmâ bint Umeys'in onun teyzesi olduğunu söyledi ve Ümâme'nin kendisinin yanında kalmasını istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber teyzenin anne gibi olduğunu belirterek Ümâme'nin teyzesinin yanında kalmasını uygun gördü ve onu Cafer'e verdi.¹¹⁶⁸

3.11. KAZA UMRESİ İLE MEKKE FETHİ ARASINDA GEÇEN OLAYLAR

3.11.1. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Zevcesi Hz. Hatice'ye Olan Vefası

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: "Hz. Peygamber (s.a.s.) benim yanımdayken yaşlı bir kadın ona geldi. Rasûlullah ona, "Sen kimsin?" diye sordu. O, "Ben Cessame el-Müzeniyye'yim" dedi. Hz. Peygamber, "Hayır, senin adın Hassâne el-Müzeniyye'dir. Nasılsınız, ne var ne yok? Bizden sonra durumunuz nasıl oldu?" dedi: O, "İyiyiz. Annem-babam sana feda olsun yâ Resûlallah!" dedi. O çıkınca şöyle dedim: "Yâ Resûlallah! Bu kadını neden bu şekilde samimi karşıladın?" O, "O hanım bize Hatice'nin zamanında gelirdi. Bu sebeple ben onu iyi karşıladım. Çünkü ahde vefa imandan gelir!"¹¹⁶⁹

¹¹⁶⁷ Ümâme bint Hamza. İsmi karıştırılmıştır, İbn Sa'd'ın tercihi doğru kabul edilebilir. İbn Sa'd, VIII, 48.

¹¹⁶⁸ İbnü'l-Esîr, VII, 196, Ayşe Esra Şahyar, "Ümâme bint Hazma", DİA, Cild: 42, sayfa: 301-302

¹¹⁶⁹ Hâkim, el-Müstedrek, I, 62.

3.11.2. Örtünme (Hicab) Ayetinin İnmesi

Kadının örtünmesi ile ilgili olarak Kuran-ı Kerim’de birden fazla ayet-i kerime nazil olup bu ayet-i kerimelerde aralarında anlam bakımından yakınlık bulunan birkaç kelime kullanılmıştır. Kuran-ı Kerim’in kullandığı kelimelerden birisi “başörtüsü” anlamına gelen “himar”ın cemisi olan “humur”dur. Başka bir kelime “cılbab/bütün vücudu kaplayan elbise” kelimesidir. Diğer bir kelime ise “örtü” ve “perde” anlamına gelen “hicab” kelimesidir. Bizim burada zikredeceğimiz örtü budur.

Zührî’nin Urve b. Zübeyr’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: “Rasulullah’ın hanımları abdest ihtiyacı için gece dışarı çıkmaktaydılar. Ömer b. el-Hattab ise Rasulullah’a “Eşlerini gizle” derdi Rasulullah da bunu yapmazdı. Bir gece uzun boylu bir kadın olan Hz. Peygamber’in eşi Sevede bint Zem’a dışarı çıkmıştı. Kendisini Ömer örtünme (hicab) emrine dair vahiy nazil olması için çok istekli olduğu için: Ey Sevede! Seni tanıdık diye seslendi. Bu olayın akabinde Allah Teâlâ hicab/örtünme ayet-i kerimesini indirdi.”¹¹⁷⁰

“... Peygamber’in hanımlarından bir şey istediğiniz vakit hicab (örtü) arkasından isteyin. Böylesi hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha nezihtir...”¹¹⁷¹

Bu ayetin inmesinden sonra da buna benzer bir olay yaşandığı anlaşılmaktadır. Yine Âişe’den nakledilen bir haber şöyledir:

“Sevede “Hicab” emri geldikten sonra tuvalet ihtiyacını gidermek için geceleyin dışarı çıktı. Kendisi bütün kadınlardan uzun yapılı bir hanımdı. Onu tanıyanlar onu hemen fark ederdi. Ömer b. Hattâb onu gördü ve ona şöyle seslendi: Ey Sevede vallahi bizden gizlenemiyorsun, nasıl dışarı çıkacağını bir düşün. Bunun üzerine Sevede çekindi ve geri döndü. Rasûlullah da bu sırada benim yanımdaydı, akşam yemeği yiyordu, elinde de bir kemik vardı, Sevede içeri girdi ve şöyle dedi: “Ya Rasulellah ben dışarı çıkmıştım, Ömer bana şöyle şöyle dedi. Az sonra Rasulullah’a vahiy geldi, sonra vahyin ağırlığı kendisinden kaldırıldı, Kemiği

¹¹⁷⁰ Müslim, IV, 1709, Hadis No: 2170.

¹¹⁷¹ Ahzab, 53.

bırakmamıştı, hala elindeydi, “Gerçekten hal şu ki, hacetiniz için dışarı çıkmanıza izin verildi” dedi.”¹¹⁷²

3.11.3. Teyemmüm Ayetinin Nazil Olması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber onun bir seferine çıktık. Beydâ’¹¹⁷³ ya vardığımız zaman benim gerdanlığım koptu. Rasûlullah onu insanlarla beraber aramaya koyuldu. Herhangi bir subaşında değillerdi. Yanlarında da hiç su yoktu. İnsanlar Ebu Bekir’e geldiler ve şöyle dediler: “Âişe’nin ne yaptığını görmüyor musun? Hiçbir suyun bulunmadığı bir yerde ve yanlarında da hiç su yokken Rasûlullah’ı ve insanları alıkoydu.” Bunun üzerine Ebu Bekir, ben Rasûlullah’ın başını dizime koymuşken çıkıp geldi. Rasûlullah da uyuyordu. Dedi ki: “Hiçbir suyun bulunmadığı bir yerde ve yanlarında da hiç su yokken Rasûlullah’ı ve insanları alıkoydun.” Ebu Bekir beni azarladı ve Allah’ın söylemesini dilediği şeyleri söyledi. Eliyle böğrümü dürtmeye koyuldu. Rasûlullah’ın dizimin üzerindeki mekânını hariç hareket ettirmeme engel olmuyordu. Rasûlullah, insanlar susuz kalmış bir vaziyette uyudu. Allah (c.c.) de teyemmüm ayetini indirdi. Bunun üzerine teyemmüm ettiler. Üseyd b. Hudayr şöyle dedi: “Ey Ebu Bekir ailesi! Bu sizin ilk bereketiniz değildir.”¹¹⁷⁴

3.11.4. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Ümmü Hânî İle Nişanlanması

Ümmü Hânî’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bana evlik teklif etti, ancak ben özür beyan ettim. O da bu özrümü kabul etti.”¹¹⁷⁵

¹¹⁷² Müslim, IV, 1709, Hadis No: 2170.

¹¹⁷³ Beydâ: Mekke ve Medine arasında bir yer. bk. İbn Manzûr, III, 97.

¹¹⁷⁴ İbn Hanbel, **Müsned**, XLII, 286; Müslim, I, 279, Hadis No: 367; Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIII, 49.

¹¹⁷⁵ Taberî, **Târîh**, XI, 619; Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIV, 405.

3.11.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Zeyneb bint Caş ile Evlenmesi

Amre bint Abdırrahman'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Âişe'ye Rasûlullah'ın (s.a.s.) Zeyneb bint Caş ile ne zaman evlendiğini sordum. O: "Müreysî gazvesinden döndüğümüz zaman veya döndükten kısa bir süre sonra" diye cevap verdi.¹¹⁷⁶

Zeyneb bint Caş'tan nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Kureys'ten benimle evlenmek isteyenler oldu. Ben de kız kardeşim Hamne'yi Rasûlullah'la bu konuyu istişare etsin diye gönderdim. Rasûlullah ona şöyle dedi: "Kendisine Rabbinin kitabı ve peygamberinin sünnetini öğretecek kişi nerde?" Hamne, "Kimdir o yâ Resûlallah?" dedi. O: "Zeyd b. Hârise" dedi. Hamne çok sinirlendi ve: "Halanın kızı senin azatlıkla mı evlenecek yâ Resûlallah!" dedi. Bana geldi ve durumu bildirdi. Ben de ondan daha fazla sinirlendim ve onun söylediği sözden daha ağırını söyledim. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: *"Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendiışleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur"*.¹¹⁷⁷ Ben de Rasûlullah'a (s.a.s.) haber gönderdim ve: "Şüphe yok ki ben Allah'tan af diliyorum. Allah'a ve Resûlü'ne itaat ediyorum. Uygun gördüğün şeyi yapıyorum" dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah da beni Zeyd ile evlendirdi. Ben onu ayıplıyordum. O da beni Rasûlullah'a şikâyet etti. Bunun üzerine Rasûlullah beni azarladı. Sonra döndüm ve ona kızdım, azarladım. Bunun üzerine Rasûlullah'a beni şikâyet etti. Rasûlullah da şöyle dedi: *"Eşini nikâhında tut (onu boşama) ve Allah'tan sakın"*.¹¹⁷⁸ O da: "Yâ Rasûlallah! Ben onu boşayacağım." dedi. Beni boşadı. İddetim bitince Rasûlullah'tan başkasına bildirmedi. Rasûlullah ben evimde iken ve saçım açıkken yanıma geldi. Ben: "Semadan bir emirdir bu" dedim. Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Nişan ve şahit olmadan mı?" O, "Evlendiren Allah, şahit de Cebrail'dir" dedi.¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁶ İbn Sa'd, VIII, 90.

¹¹⁷⁷ Ahzâb, 33/36.

¹¹⁷⁸ Ahzâb, 33/37.

¹¹⁷⁹ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XXIV, 39; Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, II, 51.

Zeyneb Rasûlullah'ın (s.a.s.) zevcelerine karşı şöyle diyerek övünüyordu: “Sizleri aileleriniz evlendirdi. Beni de yedi kat semanın üzerinden Allah (c.c.) evlendirdi.”¹¹⁸⁰

Bu rivayetteki “İddetim bitince Rasûlullah'tan başkasına bildirmedi. Rasûlullah ben evimde iken ve saçım açıkken yanıma geldi” ifadesi hakkında şunu söyleyebiliriz: Burada bir yanlışlık olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu husus, Kur'ân'da geçen şu ayetle ters düşmektedir: “*Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor*”.¹¹⁸¹ Bu durumda Rasûlullah (s.a.s.) nasıl olur da Kur'ân'ı en iyi bildiği halde onunla çelişen bir adım atar?

3.11.6. Zeyneb bint Cahş'ın Vefatı

Amre bint Abdirrahman'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Zeyneb bint Cahş Ömer b. Hattâb'agelince, o da ona hazineden teker teker seçerek beş elbise verdi. Zeyneb bint Cahş da onları kendisi için kefen yaptı ve kefenlenmek için hazırlamış olduğu kefenini de kız kardeşi Himne'ye tasadduk etti. Amre bint Abdirrahman şöyle demiştir: Âişe'yi şöyle derken işittim: “Zeyneb bint Cahş, Yetim ve dulların sığınağı, övgüye layık birisi olarak aramızdan ayrılıp gitti”.¹¹⁸²

Zührî'nin Urve'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o, Zeyneb bint Cahş vefat edince Zeyneb'i hatırlayıp ona şefkat göstererek ağlamaya koyulduğunu ve onunsaliha bir kadın olduğunusöylemiştir.¹¹⁸³

Ümmü Ukkâşe b. Muhassin'e Zeyneb bint Cahş'ın kaç yaşında öldüğü sorulduğunda onun şöyle dediğiriveyet edilmiştir: Bir Medine'ye geldiğimizde Zeyneb bint Cahş, otuz küsur yaşlarındaydı. O, hicretin yirminci yılında 53 yaşında vefat etti.¹¹⁸⁴

¹¹⁸⁰ Buhârî, **el-Câmi'**, IX, 124.

¹¹⁸¹ Nûr, 24/27.

¹¹⁸² İbn Sa'd, VIII, 87.

¹¹⁸³ İbn Sa'd, VIII, 91.

¹¹⁸⁴ İbn Sa'd, VIII, 91.

3.11.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Safiyye bint Huyey İle Çekişmesi

Safiyye bint Huyey'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) zevceleriyle beraber haccetmek için yola çıktı. Biraz yol alınca... Safiyye bint Huyey'in devesi çöktü. Safiyye buna üzüлp ağladı. Bu durum Rasûlullah'a haber verilince geldi ve onun gözyaşlarını eliyle silmeye başladı. Safiyye daha fazla ağlamaya başladı. Hz. Peygamberona ağlamamasını söyledi. Safiyye ağlamasını artırınca, Hz. Peygamberona kızdı ve kafileye mola vermelerini emretti. Onlar da buraya konakladılar. Ama Rasûlullah inmek istemedi. Kafilе inip konakladı. Safiyye dedi ki “Bugün benim günümdü. Kifile indiğinde Hz. Peygamber'in çadırı kuruldu, o da çadıra geçti. Niçin Rasûlullah'ın bana kızdığını anlamadım, içinde bana karşı bir şey olmasından korktum. Âişe'ye gittim ve ona şöyle dedim: “Biliyorsun ki ben, Rasûlullah'la olan günümü asla bir şeyle değişmem, ama Rasûlullah'ı benden razı etmene karşılık günümü sana hibe ettim.” O da evet dedi.¹¹⁸⁵

3.11.8. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Meymûne bint Hâris İle Evlenmesi

Meymûne bint Hâris'ten rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) benimle biz Mekke'den döndükten sonra evlendi.¹¹⁸⁶

3.11.9. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ehl-i Beyt'i İçin Dua Etmesi

Ümmü Seleme'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kızı Fâtıma, elinde yiyecek olduğu halde Hasan ve Hüseyin'i taşıyarak geldi. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) onları getirdi. Onları önüne koyunca, ona Hz. Peygamber Hz. Ali'yi kasederek şöyle dedi: “Ebu'l-Hasen nerede?” O: “Evde” dedi. Bunun üzerine onu da çağırdı. Hz. Peygamber, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin yemek için oturdular. Ümmü Seleme şöyle dedi: “Beni davet etmedi... Yemek bitince onlara elbisesiyle

¹¹⁸⁵ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 435-436.

¹¹⁸⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 397.

sardı, sonra şöyle dedi: “Allah’ım! Onlara düşmanlık besleyenlere düşman ol! Onlara dostluk yapana dost ol!”¹¹⁸⁷

3.11. 10. Bakî Ehlinin Fazileti

Ümmü Kays bint Muhassin’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Resûlulla (s.a.s.) Bakî mezarlığına gelinceye kadar elimi tuttu ve: “Ey Ümmü kays! Bu kabirden yetmiş bin kişi kalkar, hesapsız bir şekilde Cennet’e girer”¹¹⁸⁸

3.11.11. Ali b. Ebi Tâlib’in Rasûlullah’ın Yanındaki Konumu

Ümmü Atıyye’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.), içlerinde Ali’nin de yer aldığı bir orduyu sefere gönderdi. Rasûlullah’ı şöyle derken işittim: “Allah’ım! Ali’yi bana gösterinceye kadar benim canımı alma.”¹¹⁸⁹

Ümmü Seleme’den yapılan rivayete göre Rasûlullah Ali’ye şöyle dedi: “Benim yanımda, Harun’un Musa’nın yanında sahip olduğu konuma sahip olmaktan hoşnut olmaz mısın? Ancak, benden sonra nebi yoktur.”¹¹⁹⁰

Esmâ bint Umeys’ten gelen bir rivayete göre o,Hz. Peygamber’i (s.a.s.) Ali ve Fâtıma için dua ederken gördüğünü vebu ikisine yaptığı duaya kimseyi katmadığını hatta onları kucakladığını söylemektedir.¹¹⁹¹

Ümmü Seleme’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Hz. Ali’ye şöyle dedi: “Hiçbir münafık seni sevmez, hiçbir mümin de sana buğz etmez.”¹¹⁹²

Ümmü Seleme’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) öfkelenildiği zaman onun karşısında Ali Kerremallâhü Vecchêhû’dan başka kimse çıkmaya cesaret edemezdi.¹¹⁹³

¹¹⁸⁷ Ebu Ya’lâ, XII, 383.

¹¹⁸⁸ İbn Hacer, **el-İsâbe**, IV, 440.

¹¹⁸⁹ İbnü’l-Esîr, IV, 87.

¹¹⁹⁰ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, VII, 378.

¹¹⁹¹ Ebu Nuaym, **Ma’rifetü’s-Sahâbe**, VI, 3256.

¹¹⁹² Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIII, 375.

¹¹⁹³ Ebu Nuaym, **Hilyetü’l-Evliyâ**, IX, 227.

3.11.12. Fâtıma bint Resûlillah'ın Rasûlullah'ın (s.a.s.) Yanındaki Konumu

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Söz ve kelâm bakımından Rasûlullah'a hiç kimsenin Fâtıma'dan daha benzer olduğunu görmedim. Onun yanına geldiği zaman onu hoş karşılıyordu, onun için ayağa kalkıyordu ve elinden tutup onu kendi yerine oturtuyordu.¹¹⁹⁴

3.11.13. Hişâm b. Muğîre ve Ebu Talib'in Ahiretteki Konumları

Ümmü Seleme'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hâris b. Hişâm Veda Haccı yılında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) geldi ve şöyle dedi: “Yâ Rasûlallah! Ben sıla-i rahim yapıyor, komşuya ihsanda bulunuyor, yetimleri barındırıyor ve zayıf ve miskinleri doyuruyordum. Tüm bunları Hişâm b. Muğîre de yapıyordu. Onunla ilgili zannın nedir ey Allah'ın Resûlü!?” O da şöyle dedi: “Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık yapmayan her kabir sahibi ateştedir. Amcam Ebu Talib'i de ateşin ortasında buldum. Benim yanımdaki konumu ve bana iyilik yapması sebebiyle onu erteledi ve onu ateşin başına koydu.”¹¹⁹⁵

3.11.14. Ali b. Ebi Talib'in Fâtıma bint Resûlillah (s.a.s.) İle Evlenmesi

Esmâ bint Umeys'ten aktarılan bir rivayete göre o şöyle dedi: Fâtıma bint Resûlillah'ın zifafındaydım. Sabah olunca Hz. Peygamber (s.a.s.) geldi. Kapıyı çaldı, onu Ümmü Eymen karşıladı, kapıyı açtı. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Ey Ümmü Eymen! Kardeşimi bana çağır.” O: “O senin kardeşinken, kızını ona mı nikâhlıyorsun?” Hz. Peygamber: “Ey Ümmü Eymen! Bana çağırın.” dedi. Kadınlar da Hz. Peygamber'in sesini duydular... Bir tarafta oturdular. Sonra Hz. Ali geldi, onun üzerine su serpti sonra: “Bana Fâtıma'yı çağırın.” dedi. O da utançtan

¹¹⁹⁴ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 141.

¹¹⁹⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 167.

terleyerek geldi. Ona şöyle dedi: “Sus! Ehl-i Beytimden bana en sevimli olanını sana nikâhladım.” dedi. Su getirtti, ona da su serpti.¹¹⁹⁶

3.11.15. Ümmü'l-Fadl'ın Rüyası

Ümmü'l-Fadl'dan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'a (s.a.s.) geldim ve şöyle dedim: “Ben rüyamda evimde, senin organlarından birisini gördüm.” O: “İnşallah Fatıma bir erkek çocuğu doğurur ve onu kucağına alır.” dedi. Bundan kısa bir süre sonra Fâtıma Hüseyini'i doğurdu. Onu kucağına alıp emzirdi.¹¹⁹⁷

3.11.16. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in İsimlendirilmesi

Sevde bint Misrah'tan rivayete göre o şöyle dedi: Rasulullah'ın kızı Fatıma'a doğum sancıları çekerken orada olanların içinde ben de vardım. Rasûlullah gelip: “O nasıl?” dedi. Ben: “Meşakkat çekiyor.” dedim. O: “O şayet doğum yaparsa onunla ilgili benden önce bir şey yapmayın.” dedi. Fatıma, Hasan'ı doğurdu, onu sarı bir hırkanın içine sardım. Rasûlullah tekrar geldi, “O nasıl?” dedi. Ben, “Bir oğlan doğurdu, buna sevindim, onusarı bir hırkanın içine sardım, hurma ezip damağına sürdüm” dedim. Bunun üzerine Rasûlullah: “Bana karşı mı geldiniz?” dedi. Ben de: “Allah'a ve Resûlüne karşı gelmekten Allah'a sığınırım. Bundan başka çare de bulamadım.” Dedim. Rasûlullah, “Onu bana getirin” dedi. Çocuğun üzerindeki sarı hırkayı attı, yerine beyaz bir hırka sardı ve biraz hurma ezip ağzına koydu. Sonra Ali geldi. Hz. Peygamber ona şöyle dedi: “Ona ne isim verdin ey Ali!” O: “Cafer adını koydum yâ Resûlallah!” dedi. Hz. Peygamber: “Hayır, o ancak Hasan'dır, ondan sonraki ise Hüseyin'dir, Sen de Ebü'l-Hasan'sın”¹¹⁹⁸ buyurdu.

¹¹⁹⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV, 136.

¹¹⁹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VI, 258.

¹¹⁹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV, 311.

3.11.17. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hüseyin'in Öldürüleceği Mekânı Haber Vermesi

Ümmü Seleme'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bir gün evimde otururken, "Yanıma kimse girmesin" dedi. Biraz sonra Hüseyin geldi ve Rasûlullah'ın yanına girdi, çocuktu ona engel olamadım. Ben de onun peşinden içeri girdim. Hüseyin'i Rasûlullah'ın kucağında gördüm, Rasûlullah ağlıyordu. Rasûlullah, "Cebrail, bu çocuğun öldürüleceğini haber verdi ve "senin ümmetin onu Kerbela denilen yerde öldürecek" dedi. Cebrail oranın toprağından alıp onu Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gösterdi.¹¹⁹⁹

Ümmü'l-Fadl bint Hâris'ten yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına girdim. Bir de gördüm ki, gözyaşlarına boğulmuş. Ona dedim ki: "Ey Allah'ın Nebisi! Anam-babam sana feda olsun. Neyin var?" O da şöyle dedi: "Cebrail (As) geldi ve bana ümmetimin şu oğlumu öldüreceğini haber verdi." Ben: "Bunu mu?" dedim. O da: "Evet. Bana Hamrâ toprağından bir toprak getirdi."¹²⁰⁰

3.11.18. Cebrail Hz. Âişe'ye Selâm Gönderiyor

Ümmü Selîm'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Âişe'nin yanına girdim ve "Rasûlullah (s.a.s.) nerde?" dedim. O: "Evde, kendisine vahyediliyor." dedi. Sonra bir müddet orada kaldım. Daha sonra Hz. Peygamber'i şöyle derken işittim: "Ey Âişe! Bu Cebraildir. Sana selâm söylüyor."¹²⁰¹

3.11.19. Cebrail'in Dihyetü'l-Kelbi Suretinde Gelmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Sanki ben Rasûlullah'ın Cebrail'in yüzünden toz sildiğini görüyorum. Ben dedim ki: Bu Dihyetü'l-Kelbî mi yâ Rasûlallah? O: "Bu Cebrail'dir."¹²⁰²

¹¹⁹⁹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 289.

¹²⁰⁰ Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 194.

¹²⁰¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV, 127.

¹²⁰² İbn İshak, s. 297.

3.11.20. Maide Suresi'nin Nüzulü

Ümmü Amr bint İsa'nın amcasından yapmış olduğu rivayete göre o, Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber yürürken Maide suresi nazil olduğunu, Hz. Peygamber'e vahyin geldiğini anladıklarını ve vahyin ağırlığından Rasûlullah'ın Adbâ isimli devesinin ayaklarının kırılacak gibi olduğunu söylemiştir.¹²⁰³

3.11.21. En'âm Suresini Nüzulü

Esmâ bint Yezîd'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: En'âm suresi, ben Peygamber'in devesinin yularını tutarken Hz. Peygamber'e (s.a.s.) bir defada inmiştir. Onun ağırlığından devenin kemikleri neredeyse kırılacaktı.¹²⁰⁴

3.11.22. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ensâr Kadınlarıyla Evlenmeyi Reddetmesi

Amre bint Abdîrrahman'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'a (s.a.s.) denildi ki: “Yâ Resûlallah! İçlerinde güzeller varken niçin Ensâr kadınlarıyla evlenmiyorsun?” Rasûlullah şöyle dedi: “Onlar, aşırı kıskançlığı olan ve kumalara sabredemeyen kadınlardır. Bense eşleri olan birisiyim ve onların kavminin içinde (Ensâr'a karşı) kötü olmak istemem.”¹²⁰⁵

¹²⁰³ İbnü'l-Esîr, VI, 364.

¹²⁰⁴ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XXIV, 178.

¹²⁰⁵ İbn Sa'd, VIII, 166.

3.11.23. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hansâ bint Huddâm'ın Evlenmesini Reddetmesi

Hansâ bint Huddâm'dan rivayete göre o şöyle dedi: Ben bekârken, istemediğim halde babam beni nikâhladı. Bunu Rasûlullah'a (s.a.s.) şikâyet ettim. Bunun üzerine bana şöyle dedi: "O istemediği halde onu nikâhlama."¹²⁰⁶

3.11.24. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ramazan Ayında Yolculuğa çıkması

Ümmü Derdâ'nın Ebu Derdâ'dan yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'la (s.a.s.) beraber Ramazan ayında aşırı sıcakta sefere çıktık. Aşırı sıcaktan dolayı her birimiz elimizi başımıza koyduk. Rasûlullah ve Abdullah b. Revâha'dan başka oruçlu olan da yoktu.¹²⁰⁷

3.11.25. Âişe bint Ebi Bekir'in Hatice bint Huveylid'i Kıskanması

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Hatice'nin kız kardeşi Hâle bint Huveylid Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına girmek için izin istedi. Rasûlullah, Hatice'nin izin isteyişini hatırladı ve: "Allahım, bu Huveylid kızını Hâle!" diyerek çok heyecanlandı. Ben de Hatice'yi kıskandım ve dedim ki: Geçmiş zamanlarda ölüp gitiş, ağzının etrafı kırmızı Kureyş'in kocakarılarından birkocakarının neisini hatırlıyorsun ki? Üstelik Allah sana onun yerine daha hayırlısını vermiş bulunuyor."¹²⁰⁸

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den nakledilen bir başka rivayete göre de onun şöyle dediği anlaşılmaktadır: Hatice'yi Rasûlullah'ın onunla ilgili zikretmiş olduğu şeyleri duyduğumdan dolayı kıskandığım kadar başka hiçbir kadını kıskanmadım. Rasûlullah, onun ölümünden üç yıl kadar sonra benimle evlendi.¹²⁰⁹

¹²⁰⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV, 251.

¹²⁰⁷ Müslim, II, 790, Hadis No: 1122.

¹²⁰⁸ Buhârî, *el-Câmi'*, VI, 39, Hadis No: 3821

¹²⁰⁹ Zehebî, *Siyer*, I, 195.

3.11. 26. Âişe bint Ebi Bekir'in Mariye'yi Kiskanması

Amre bint Abdirrahman'ın Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Mariye'yi kıskandığımın kadar başka bir kadını kıskanmadın. Bu da onun güzel bir kadın ve kıvrıcık saçlarının olmasından kaynaklanıyordu. Rasûlullah onu çok beğenmişti. Geldiği günde onu Hârise b. Numan'a ait bir eve yerleştirdi. Bize komşu idi. Rasûlullah tüm gün boyu ve gece onun yanında. Nihayet biz Mariye'yi rahatsız ettik, oda rahatsız oldu. Rasûlullah, onu el-Aliye bölgesine yerleştirdi. Rasûlullah, oraya ara sıra gidiyordu. Bu bize daha da ağır gelmeye başladı derken Allah ona erkek bir çocuk verdi ama biz ise bundan mahrum kaldık.¹²¹⁰

3.11.27. Cebrail (As.)'ın Hârise b. Numan'a Selâm Söylemesi

Zührî'nin Urve'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) Cebrail (a.s.) ile ayakta durup hemhal olurken Hârise b. Numan yanlarından selam verip geçti. Dha sonraları Rasûlullah Hârise b. Numan'a, "Bu adamı gördün mü?" dedi. Harise: "Evet, ama bunun kim olduğunu bilmiyorum." dedi. Rasûlullah: "O Cebrail aleyhisselamdır, senin selâmını aldı." buyurdu.¹²¹¹

Bu konuyla ilgili başka rivayetler de vardır. Huneyn savaşında İslam ordusunun bozulup kaçması ve kaçmayıp Rasulullah'ın yanında sebat edenlerle ilgili değişik haber ve anlatımlar,¹²¹² toplumda zamanla farklılaşmış, gerçek, abartı, hayal, övgü, efsane, kurgu birbirine karışmış gözükmektedir.

3.11.28. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Hassan b. Sabit İçin Mescidde Bir Minber Yapması

Urve b. Zübeyir'in Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre Rasûlullah (s.a.s.) Hassan için Mescide bir kürsü koydu. O, şiiriyle Rasûlullah'ı savunurdu.

¹²¹⁰ İbn Sa'd, VIII, 171.

¹²¹¹ Vâkıdî, III, 903.

¹²¹² Vâkıdî, III, 900-903.

Sonra da Rasûlullah şöyle derdi: “Şüphe yok ki Allah (c.c.) Hassan b. Sabit’i Rûhu’l-Kudüs ile desteklemektedir.”¹²¹³

3.11.29. Müminlerin Annesi Ümmü Habibe’nin Kız Kardeşini Rasûlullah’a Arz Etmesi

Zeyneb bint Ümmü Seleme’nin Ebu Süfyan’ın kızı Ümmü Habibe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’ın (s.a.s.) huzuruna girdim ve ona şöyle dedim: “Kız kardeşim Ebu Süfyan’ın kızı için ne dersin?” O: “Ne yapayım?” dedi. Ben: “Onu nikâhlarsın.” dedim. O: “Bunu istiyor musun?” dedi. Ben: “Sana mani olmam” dedim. O: “Artık bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyin” dedi.¹²¹⁴

Esasen bir ereğin iki kızkardeşi nikahında birleştirmesi yasaklanmıştır. “... iki kız kardeşli aynı anda nikahınız altında bulundurmanız size haram kılınmıştır”¹²¹⁵

Buna göre yukarıdaki rivayet değişik şekillerde yorumlanabilir. Hadis şarihleri de buna göre yorumlamışlardır.

3.12. MUTE SAVAŞI

3.12.1. Mute Savaşı Komutanlarının Şehit Olmaları

Mûte, Lût gölünün güneyinde Kudüs’e 50 km. uzaklıkta geniş tarım arazilerine sahip bir yerdir. Hz. Peygamber devrinde(8/629 yılı)Müslümanların Suriyeli hıristiyan Araplar ve Bizans ordusuyla yaptığı ilk savaştır.

Bu savaşın temel sebebi, Vakıdî’ye göre Rasûlullah’ın Busra melikine gönderdiği Hâris b. Umeyr Ezdî’yi Şurahbîl b. Amr Ğassânî’nin öldürmesidir. Halbuki elçiler öldürülmesi savaş sebebidir.Zaten bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) öfkелendi ve Mute’ye orduyu gönderdi.¹²¹⁶

¹²¹³ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 495.

¹²¹⁴ Müslim, II, 1072, Hadis No: 1449; Ebu Ya’lâ, XII, 433; İbn Kesîr, **el-Bidâye**, II, 332.

¹²¹⁵ Nisa 4/23.

¹²¹⁶ İbn Sa’d, I, 17; İbn Hacer, **el-İsâbe**, I, 589.

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Zeyd b. Hârise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revâha Mute'de şehid edilince Rasûlullah (s.a.s.) onlara ağlayarak oturdu. Üzüntüsü yüzünden okunuyordu.¹²¹⁷

Ümmü İsa bint Cezzâr'ın Ümmü Cafer bint Muhammed b. Cafer'den, onun da ninesi Esmâ bint Umeys'ten yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Cafer ve arkadaşlarının vurulduğu gün Rasûlullah (s.a.s.) bana geldi. Ben kırk deriyi tabaklamış, hamurumu yoğurmuş, çocuklarımın yüzünü yıkamış ve onlara yağla bakım yapmış dinleniyordum. Rasûlullah yanıma geldi ve şöyle dedi: "Ey Esmâ! Cafer'in oğulları nerede? Onları ona getirdim. Onları bağrına bastı ve kokladı. Sonra Gözleri yaşardı ve ağladı. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Sanırım sana Cafer'le ilgili bir şey ulaşmıştır." O: "Evet, bugün öldürüldü." dedi. Ben çılgık atmaya başladım. Bunun üzerine kadınlar başıma toplandı. Rasûlullah, "Ey Esmâ kötü saöz söyleme ve göğsüne vurma" dedi. Ardından Rasûlullah kızı Fatıma'nın yanına gitti. O, "Vah amcam" diyordu. Rasûlullah, "Ağlayanlar Cafer gibisine ağlasın" dedi. Sonra Rasûlullah, "Cafer ailesine yemek hazırlayın. Çünkü bu gün onlar meşguldürler" diye buyurdu.¹²¹⁸

Esmâ bint Umeys'ten rivayete göre o şöyle dedi: Cafer'in öldürülmesinin üçüncü günü Rasûlullah (s.a.s.) bana geldi ve şöyle dedi: "Bu gününden sonra yas tutma dedi."¹²¹⁹

3.12.2. Mute Savaşı Savaşçılarının "Kaçaklar" Diye İsimlendirilmesi

Ümmü Seleme'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Seleme b. Hişâm b. Muğîre'nin eşine dedim ki: "Niçin Seleme'nin Rasûlullah (s.a.s.) ve Müslümanlarla beraber namaza geldiğini görmüyorum?" O: "Vallahi çıkamıyor. Ne zaman çıksa insanlar ona, "Allah'ın (c.c.) yolunda saşmaktan kaçtınız mı?" diye bağırıyor. Bu sebeple o evinde oturuyor, dışarı çıkmıyor" dedi.¹²²⁰

İslâm ordusunun Mute'de sayıca kendisinden çok üstün olan düşmanla planlı şekilde vurularak geri çekilip Medine'ye ulaşmasını doğru bulmayanlar, bunun bir

¹²¹⁷ Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 237.

¹²¹⁸ İbn Sa'd, VIII, 220.

¹²¹⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, XLV, 42.

¹²²⁰ Taberî, **Târîh**, III, 42; Hâkim, **el-Müsterdek**, III, 45.

firar olduğunu söylemişler, ancak Rasulullah bunun toparlanıp düşmanla tekrar karşılaşmayı amaçlayan bir hareket olduğunu bildirmiştir.

3.13. MEKKE’NİN FETHİ

3.13.1. Mekke’nini Fethi

Kureyşliler ciddi bir yanlış yaptılar ve Hudetbiye antlaşmasını çiğneyerek Müslümanların antlaşmalısı olan Huzaalılara karşı kendi yanlarında bu antlaşmaya katılan Bekir oğullarına at, silah ve adam yardımında bulundular. Bir gece Huzaalılara baskın yaptılar ve onlardan yirmi kişiyi öldürdüler.

Huzaalı Amr b. Salim 40 kişilik bir heyetle Medine’ye geldi ve durumu Hz. Peygambere (S.A.) anlattı. Rasûlullah’ın (s.a.s.) karşısında yardım istediğine dair şiir beyitleri okudu. Rasûlullah da şöyle dedi: “Yardım edildin ey Amr b. Salim!”¹²²¹

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.s.) fetih günü Mekke’nin en yüksek yerinden girdi ve en alçak yerinden çıktı.”¹²²²

Ümmü Hânî bint Ebi Talib’den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Mekke’nin en yüksek yerine geldiği zaman benim kocam tarafından yakınım olan Mahzum oğullarından iki adam, bana sığındı. Ümmü Hânî, Mahzum oğullarından Hübeyre bin Ebivehb ile evliydi. Ümmü Hânî şöyle devam etti: Benim yanıma kardeşim Ali b. Ebi Talib geldi ve şöyle dedi: “Vallahi o ikisini öldüreceğim.” Bunun üzerine ben o ikisi için evimin kapısını kilitledim. Sonra da Rasûlullah’a Mekke’nin en yüksek yerinde iken geldim. Onu yıkanırken buldum... Kızı Fâtıma da onu elbisesiyle perdeliyordu. Banyo yapınca... Sekiz rekât kuşluk namazı kıldı. Sonra bana doğru geldi ve: Merhaba, hoş geldin ey Ümmü Hânî! Seni buraya getiren şey nedir?” dedi. Ben de iki adamla ve Ali ile ilgili durumu haber verdim. O: “Senin sığınma hakkı verdiğine biz de sığınma verdik, senin eman verdiğine biz de eman verdik, o, onları öldürmesin” dedi.¹²²³

¹²²¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 278.

¹²²² İbn Sa’d, II, 106.

¹²²³ İbn Hişâm, II, 411.

Safiyye bint Şeybe'den rivayete göre o şöyle dedi: İnsanlar Mekke'nin fethi gününde huzura erince Rasûlullah (s.a.s.) bir devenin üzerinde dolaştı... Sonra ben beklerken Kâbe'ye girdi.¹²²⁴

Ümmü Hânî'den rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Kâbe'ye gidince onunla beraber Müslümanlarla beraber ona (Kâbe'ye) baktı. Devesinin üzerinde ilerledi ve Rükne istilâmda bulundu... O tekbir getirdi, onun tekbirine karşılık Müslümanlar da tekbir getirdi. Tekrar tekrar tekbir getirdiler. Mekke tekbir sesleriyle çınladı. Rasûlullah onlara susmaları için işarette bulundu. Müşrikler de dağların üzerinde izliyorlardı.¹²²⁵

Ümmü Hânî'den rivayete göre o şöyle dedi: Sonra Hz. Peygamber, Bilal'ı Kâbe'nin anahtarını getirmesi için Osman b. Talha'ya gönderdi. Bilal, Osman'a geldi ve "Rasûlullah sana Kâbe'nin anahtarını getirmeni emrediyor" dedi. Osman, "Olur" dedi ve annesine gitti. Bilâl, Hz. Peygamber'e geri döndü ve ona. Osman'ın "evet" dediğini haber verdi. Bilâl sonra insanlarla beraber oturdu. Anahtar o gün Osman b. Talha'nın annesinin yanında idi. Osman annesine şöyle dedi: "Ey Anneciğim! Anahtarı bana ver. Rasûlullah bana haber gönderdi. Onu kendisine götürmemi emretti." Annesi, "Kavminin şereflendiği ve övüldüğü bir şeyi götürüp elinle teslim etmenden Allah'a sığınırım" dedi. Osman, "Vallahi ya onu vereceksin ya da benden başkası sana gelecek ve onu senden alacak" dedi. Annesi onu donuna koydu ve şöyle dedi: "Hangi adam elini buraya sokacak?" Onlar bu durumdayken ve Osman da annesi ile konuşurken evde Ebu Bekir ve Ömer'in sesi duyuldu. Osman'ın geç kaldığını görünce Ömer sesini yükselterek: "Ey Osman! Yanıma gel" dedi. Bunun üzerine annesi şöyle dedi: "Oğlum! Anahtarı al. Şüphe yok ki senin onu alman bana, Teym ve Adiy kabilesinden birinin almasından daha iyidir." Osman onu aldı, Rasûlullah'a gelip verdi.¹²²⁶

Safiyye bint Şeybe'den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah Kâbe'de iken onun bir elbiseyi ıslattığını gördüm. Sonra onunla Kâbe'deki tasvirleri silmeye koyuldu.¹²²⁷

¹²²⁴ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 322.

¹²²⁵ Vâkıdî, II, 832.

¹²²⁶ Vâkıdî, II, 833.

¹²²⁷ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 323.

Safiyye bint Şeybe'nin Berre bint Ebi Ticâre'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah Beytulla'tan çıkınca ben onu kapıda durup, kapının iki kanadını tutarken ve elinde anahtarla insanların karşına çıkarken gördüm.¹²²⁸

Esmâ bint Ebi Bekir'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Bir gün Ebu Kuhâfe en küçük kızı Kuraybe bint Ebi Kuhâfe ile birlikte çıktı. Kızı onu Ebu Kubeys'e kadar götürdü. Görme yetisini kaybetmişti. Ebu Kubeys'in tepesine çıkınca Ebu Kuhâfe şöyle dedi: "Ey Kızım! Ne görüyorsun?" O: "Şu karartının arasında koşarak gidip gelen bir adam görüyorum." O: "Bu komutandır kızım. Tekrar bak bakalım ne görüyorsun?" dedi. Kızı: "Karartı dağıldı" dedi. O: "Askerler dağıldı! Eve gidelim eve!" Kızı Kuraybe dedi ki "ben babamı indirdim." Ravi dedi ki, kız gördüğü şeylerden dolayı korkuya kapılmıştı. Ebu Kuhâfe, "Korkma kızım. Vallahi, erkek kardeşin Atik, Muhammed'in yanında onun ashabının en değerlisidir." Kızın üzerinde gümüşten bir kolye vardı. Mekke'ye girenlerden birisi onu aşırıldı. Rasûlullah Mekke'ye girince Hz. Ebu Bekir üç defa şöyle dedi: "Allah aşkına! Kız kardeşimin kolyesini ortaya çıkarın." Sonra şöyle dedi: "Ey kız kardeşim! Sen de kolye'ni araştır, çünkü insanlar içinde güven azdır."¹²²⁹

Vâkıdî'nin Mekke'nin fethi ile ilgili olayları ayrıntılı bir şekilde aktarırken kadınlar yoluyla gelen rivayetlere de genişçe yer verdiğini görüyoruz. Hz. Peygamber devri olayları içinde Mekke'nin fethiyle ilgili kadınlara ait rivayetlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu olayda özellikle fetihten sonra Mekkeliler İslam'a girdikleri süreçte kadınların ön planda olduklarını görmekteyiz. Kocaları savaşı kaybettikleri ve daha önceden Müslümanlara karşı yaptıklarından dolayı kaçan bazı erkeklerin geri dönmelerinde kadınların etkili oldukları anlaşılmaktadır.

Mekke'nin fethinden bahseden bu rivayetleri inceleyen bir kimse, bu rivayetlerin en ince ayrıntılarıyla önemli olaylarla beraber rivayet edildiğini görür. Yine Mekke'nin fethiyle ilgili en fazla rivayette bulunanların Ümmü Hânî bint Ebi Talib, Hz. Âişe ve Safiyye bint Şeybe olduğunu görüyoruz. Çünkü bunlar bu büyük vakanın olaylarına tanıklık etmişler ve bize tam ve ayrıntılı bir tablo çizmişlerdir. Sîret-i Nebi tarihinde bu önemli olayların etrafında önümüzde açık ve kapsamlı bir tablo bulunmaktadır.

¹²²⁸ Vâkıdî, II, 835.

¹²²⁹ Vâkıdî, II, 824.

3.13.2. Mekke'nin Fethinde Kadınların Biat Etmesi

Akîle bint Ubeyd b. Hâris'ten yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Annem Berîre bint Hâris Atvâriyye ve ben Muhâcir kadınların arasına girdik ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) o, Abtah'ta¹²³⁰ bir çadır kurmuşken biat ettik. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağımıza dair bizden söz aldı. Biz kabul edip de ellerimizi biat etmek üzere uzatınca şöyle dedi: “Şüphe yok ki ben kadınların eline temas etmem.” Bizim için istiğfarda bulundu. İşte bizim biatımız bu şekilde oldu.¹²³¹

3.13.3. Hind bint Utbe'nin Müslüman Olması

Zührî'nin Urve'den, Onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Hind bint Utbe gelip şöyle dedi: Yâ Resûlallah, yeryüzünde senin ailen kadar zillet ve hakarete uğramasını istediğim başka aile yoktu. Bu gün ise yeryüzünde senin ailen kadar izzet ve şeref içerisinde olmasını istediğim başka bir aile yoktur” dedi.¹²³²

3.13.4. Ebu Kuhâfe'nin Müslüman Olması

Esmâ bint Ebi Bekir'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) mescide girince Hz. Ebu Bekir çıkıp babasının yanına gitti ve onu alıp geldi. Rasûlullah onu görünce şöyle dedi: “Yaşlı adamı evinde bıraksaydın da ben ona gitseydim ya!” Ebu Bekir: “Onun sana yürüyüp gelmesi, senin ona yürüyüp gitmenden daha hayırlıdır yâ Resûlallah!” dedi. Onu Rasûlullah'ın karşısına oturttu, sonra Rasûlullah onun göğsünü sıvazladı ve: “Müslüman ol ki kurtulasın.” dedi, o da Müslüman oldu.¹²³³

¹²³⁰ Abtah: Mina ve Mekke arasında bir yer. Mina'ya daha yakındır. bk. Yâkût Hamevî, I, 74.

¹²³¹ Taberânî, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, XXIV, 342.

¹²³² Buhârî, **el-Câmi'**, V, 40, Hadis No: 3825; Zehebî, **Siyer**, II, 185-186.

¹²³³ Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 48; Zehebî, **Siyer**, II, 184.

3.13.5. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kızı Zeyneb'in Vefatı

Hafsa bint Sîrîn'in Ümmü Atıyye Ensârî'den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ın (s.a.a.) kızı Zeyneb vefat edince Rasûlullah (s.a.s.) bize şöyle dedi: “Onu üç, beşgibi tekli rakamla ifade edildiği kadar yıkayın, beşincisinde kâfûr sürün.”¹²³⁴

3.14. MEKKE’NİN FETHİ İLE VEDA HACCI ARASINDAKİ OLAYLAR

3.14.1. Huneyn Gazvesi

Bu gazveye Evtâs¹²³⁵ Gazvesi de denir. Bu isim, savaşın yapıldığı yerin adıdır. Aynı şekilde Hevâzin¹²³⁶ gazvesi de denir.

Bu gazvenin sebebi hakkında İbn Hişam'ın eserinde kaydettiği rivayetten anladığımıza göre Rasûlullah (s.a.s.) Mekke'yi fethedince ve Kureyşliler ona boyun eğince, Hevâzin ve Sakîf eşrâfı Rasûlullah'ın kendilerine de gazve yapacağı korkusuna kapıldı ve ordu toplayıp harbe hazırlandılar.¹²³⁷

Ümmü Umâre bu savaşı bir kişiden naklederek değil, bir görgü tanığı ve Müslüman ordunun yanında savaşan bir savaşçı olarak şöyle aktarıyor: “Huneyn savaşı olduğunda ve insanlar hezimete uğrayıp her tarafa çekilmiş iken be ve dört kadın oradaydık. Benim elimde keskin bir kılıç vardı. Ümmü Süleym'in beline kuşandığı hançeri vardı.-Ümmü Süleym Huneyn savaşı sırasında Abdullah b. Ebi Talha'ya hamileydi.- Bir de Ümmü Salîr ve Ümmü'l-Haris yanıımızdaydılar.”

Ümmü Umâre şöyle devam etti: “... Rasûlullah (s.a.s.) elinde yalın kılıç olduğu halde ayakta duruyordu. Kılıcın kınını atmış ve “Ey Bakara Suresi ashabı!” diye çağrıda bulunuyordu.”¹²³⁸

¹²³⁴ Müslim, II, 648, Hadis No: 939; İbn Hacer, **el-İsâbe**, VIII, 152.

¹²³⁵ Evtâs: Hevâzin diyarında bir vadi. bk. İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî** VIII, 362.

¹²³⁶ Hevâzin: Büyük bir Arap kabilesi olup, birkaç kola ayrılır. Hz. Peygamber'le savaşmak için toplanıp gelen kimseler olmaları sebebiyle bu şekilde isimlendirilmişlerdir. bk. Zerkânî, Ebu Abdillâh b. Abdilbâkî (ö. 1122/1710), **Şerhu'l-Mevâkibi'd-Dîniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1996, III, 497.

¹²³⁷ İbn Hişam, IV, 87.

¹²³⁸ Vâkıdî, II, 902-903.

Ümmü Umâre'den rivayete göre o şöyle dedi: “İnsanlar Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanından dağılıp da onu yalnız bırakınca yanında on kişiyi bulmayan bir gurup kaldı. Ben, iki oğlum, onun önünde eşim onu savunuyorduk. İnsanlar da bozguna uğramış bir vaziyette onun yanından geçip gidiyorlardı.”¹²³⁹

Hunyen gezvesi ile ilgili Ümmü Umâre'den gelen rivayetler, Rasûlullah (s.a.s.)devrinde kadının savaşlarda bile nasıl aktif olduklarını ortaya koymaktadır.

3.14.2. Kadınların Gazvelere Çıkması

Rubeyyi' bint Muavviz'dan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber gazveye çıkıyorduk. Millete su veriyor, onlara hizmet ediyorduk. Yaralananları ve öldürülenleri Medine'ye götürüyorduk.¹²⁴⁰

Ümmü Atıyye'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber yedi gazveye çıktım. Onlar için yemek yapıyordum, yaralıları tedavi ediyordum ve hastalarla ilgileniyordum.¹²⁴¹

Bu ve benzeri rivayetler Rasûlullah (s.a.s.)devrinde kadınların savaşlara katıldıkları orada önemli görevler icra ettiklerini göstermektedir.

3.14.3. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Ümâme bint Zeyneb'e Olan Sevgisi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'a (s.a.s.) içinde üç gerdanlığın bulunduğu bir hediye verildi. Bunun üzerine o şöyle dedi: “Bunları, ailemin içerisinde bana en sevimli gelene vereceğim.” Onları torunu Ümâme bint Zeyneb'e verdi ve onun boynuna astı.¹²⁴²

3.14.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Osman b. Affan'dan Hayâ Etmesi

Hafsa bint Ömer b. Hattâb'dan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bir gün elbisesini bacaklarının arasına koymuştu. Hz. Ebu Bekir geldi ve izin istedi.

¹²³⁹ Makdisî, Menâkibü'n-Nisâ, s. 63.

¹²⁴⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 567-568.

¹²⁴¹ İbn Sa'd, VIII, 333.

¹²⁴² İbnü'l-Esîr, VII, 20.

Ona izin verdi. Duruşunu hiç değıştirmedi. Sonra Ömer’le, daha sonra da Ali ile aynı durumu yaşadı. Sonra ashabından bir gurup insanla da aynı durumu yaşadı, duruşunu hiç değıştirmedi. Sonra Osman gelip izin istedi ve ona izin verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber elbiselerini alıp düzeltti. Konuştular ve daha sonra çıktılar. Hafsa dedi ki: “Yâ Resûlallah! Ebu Bekir, Ömer, Ali ve diğer ashabın geldi sen duruşunu değıştirmedin. Ama Osman gelince elbiseni düzelttin.” Bunun üzeri Rasûlullah: “Meleklerin hayâ ettiği bir kimseden ben hayâ etmeyeyim mi?”¹²⁴³

3.14.5. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Fâtıma Kılâbiyye İle Evlenmesi

İsminde ihtilaf vardır. Zührî’nin Urve b. Zübeyir’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Kılâbiyye ile evlendi. Bu hanım, Rasûlullah’ın yanına girince ona doğru yaklaşılmaya başlayınca Kılâbiyye Hz. Peygamber’e, “Ben senden allaha sağınırım” dedi. Hz. peygamber dedi ki “Muhakkak, sen bir yüceye sığındın, ohaldeailene geri dön.”¹²⁴⁴

3.14.6. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Zevcelerinin İki Guruba Ayrılması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hanımları iki guruba ayrılmış, bir gurubun içinde Âişe, Hafsa, Safiyye ve Sevide, diğer gurubun içinde de Ümmü Seleme ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) diğer hanımları vardı.¹²⁴⁵

3.14.7. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Bir Gecede Tüm Hanımlarını Dolaşması

Rasûlullah’ın (s.a.s.) azatlısı Selmâ’dan gelen bir rivayete göre; Hz. Peygamber, bir gece onlar kendisinin yanındayken vefat ettiği dokuz hanımını dolaşırdı. Her bir kadının yanından çıkınca: “Bana gusûl abdesti almam için su dök.”

¹²⁴³ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 66; Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIII, 205.

¹²⁴⁴ İbn Sa’d, VIII, 112.

¹²⁴⁵ Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIII, 50.

dedi ve diğerine gitmeden önce boy abdesti aldı. Ben dedim ki: “Yâ Resûlallah! Sana tek bir gusül yetmez mi?” O: “Bu daha temiz ve daha hoştur” dedi.¹²⁴⁶

Bu rivayetin içerik olarak akla ve mantığa ters bilgiler ihtiva ettiği görülmektedir. Tarihte peygamberleri ve kralları büyük ve güçlü göstermek için bu ve benzeri kayıtlara raslamatayız. Hz. Süleyman’ın bir gecede yüz kadar kadınla cinsel ilişkiye girdiği tarzındaki nakiller buna örnek olarak verilebilir. Diğer yandan bu ve benzeri rivayetler müsteşriklerin Rasûlullah’a (s.a.s.) ve onun risâletine saldırımları için birer malzemedir.

3.14.8. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Hanımlarından Uzaklaşıp Uzlete Çekilmesi

Her ailede olduğu gibi Hz. Peygamber’in ailesinde de bazen aile içi olumsuzluklar, tartışmalar ve bazı problemler yaşanırdı. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hanımlarından uzaklaşıp uzlete çekilmesini de bu çerçevede değerlendirmek uygun olacaktır.

Zührî’nin Urve’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre, Rasûlullah bir hayvan kesti, Hz. Âişe’ye hanımları arasında taksim etmesini emretti, o da bu görevi yaptı. Zeyneb bint Cahş’a da payını gönderdi, o bunu beyenmeyip geri çevirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber gönderdiği eti üç defa artırdı, Zeyneb bint Cahş her defasında reddetti. Sonunda Rasûlullah şöyle buyurdu: “Vallahi, sizlere bir ay yaklaşmayacağım.”¹²⁴⁷

Zührî’nin Urve’den, Onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre, Rasûlullah (s.a.s.) zevcelerine bir ay yaklaşmayacağına dair yemin etti. Yirmi dokuz gün geçtikten sonra o ayın 29 gün olduğunu söyleyerek döndü.¹²⁴⁸

Hind bint Hâris’in Ümmü Seleme’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah hanımlarından ayrılınca ben ağlamaya başladım. Yanıma gelenler, “Rasûlullah seni boşadı mı?” deyince ve “Bilmiyorum vallahi” dedim. Nihayet Ömer gelip Rasûlullah’ın yanına girdi ve ona: “Zevcelerini boşadın mı?” dedi. O da:

¹²⁴⁶ İbn Sa’d, VIII, 155.

¹²⁴⁷ İbn Sa’d, VIII, 154.

¹²⁴⁸ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 55.

“Hayır” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer öyle bir tekbir getirdi ki, biz onu evlerimizde duyduk.¹²⁴⁹

Bu konu aile içi bir mesele olduğu için Hz. Peygamber’in eşlerinden gelen rivayetler olaya ışık tutmaktadır. Bu konuda da en çok Hz. Peygamber’in eşlerinden rivayetler gelmiştir.

3.14.9. Abbas b. Abdilmuttalib’in Hastalanması

Hind bint Hâris’in Ümmü’l-Fadl’dan yapmış olduğu rivayete göre, Rasûlullah’ın amcası Abbâs rahatsızlanınca Rasûlullah (s.a.s.) onların yanına gitti. Abbas ölmeyi temenni etti. Bunun üzerine Rasûlullah ona şöyle dedi: “Ey amca! Ölümü temenni etme. Şüphe yok ki sen iyi olursan, ölümün de gecikirse iyiliklerine iyilik eklemen senin için daha hayırlıdır. Ama sen kötü olursan ve ölümün de gecikirse kötülüklerinden dolayı tövbe etmen senin için daha hayırlıdır. O zaman ölümü temenni etme.”¹²⁵⁰

3.14.10. Meymûne bint Hâris’in Rasûlullah’la (s.a.s.) Tartışması

Ümmü Zerre’nin Meymûne bint Hâris’ten yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bir gece benim yanımdan çıktı. Onun arkasından kapıyı kapattım. O, kapıyı açmak isteyerek geri geldi. Ben de ona kapıyı açmaktan kaçındım. Bunun üzerine o şöyle dedi: “Onu bana açmana yemin ettim.” Ben ona şöyle dedim: “Benim gecemde zevcelerine gidiyorsun, olur mu böyle!” O, “Söylediğin gibi değil, küçük abdestimi yapmak için dışarı çıktım” dedi.¹²⁵¹

3.14.11. Rasûlullah’ı (s.a.s.) Hz. Âişe İle Şakalaşması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: “Ben zayıf bünyeli ve yaşım küçük iken Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber onun bir

¹²⁴⁹ İbn Sa’d, VIII, 149.

¹²⁵⁰ Hâkim, el-Müstedrek, I, 489.

¹²⁵¹ İbn Sa’d, VIII, 109.

yolculuğa çıktım. O insanlara “İlerleyin!” dedi. Onlar da ilerlediler. Sonra bana: “Haydi gel seninle yarışalım.” dedi. Ben de onunla yarıştım ve onu geçtim. Benim hakkımda sessiz kaldı. Zaman geldi kilo aldım, (o olayı) unuttum. Yine onunla bir yolculuğa çıktım. O, İnsanlara: “İlerleyin!” dedi. Onlar da ilerlediler. Sonra bana: “Haydi gel seninle yarışalım.” dedi. Ben de onunla yarıştım, o beni geçti. Bunun üzerine o şöyle diyerek gülmeye durdu: “Bu da o önceki yarışın rövanşı.”¹²⁵²

3.14.12. Yemen’den Gelen Behrâ Heyeti

Kerîme bint Mikdâd’ın Dubâa bint Zübeyir b. Abdilmuttalib’den yapmış olduğu rivayete göre, Yemen’den on üç adamdan müteşekkil Behrâ heyeti geldi. Medine’de birkaç gün kaldılar. Sonra Rasûlullah’a (s.a.s.) gelip onunla vedalaştılar. Rasûlullah onlara hediyeler verilmesini emretti. Daha sonra da ailelerine döndüler.¹²⁵³

Behrâ heyeti, heyetler yılı olarak da bilinen Hicrî dokuzuncu yılda Medine’ye gelen heyetlerden biridir. Arap kabileler Arap yarımadasının her tarafından İslâm’a girdiklerini ilan etmek üzere geliyorlardı. İbn Sa’d bu elçilerle ilgili bilgileri toplayan en geniş kapsamlı kaynağın sahibidir.¹²⁵⁴ Kaynakların zikrettiği heyetlerin sayısı atmış geçmektedir.¹²⁵⁵

3.14.13. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Hanımlarını Muhayyer Bırakması

Müminlerin Annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Allah’ın Rsulü (s.a.s.) bana geldi ve şöyle dedi: “Sana bir şey teklif edeceğim. Acele etmen gerekmez, babana ve annene de danış.” Ben: “Bu şey nedir?” dedim. Bunun üzerine bana “*Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size nimetlerden vereyim ve sizi güzelce bırakayım”*¹²⁵⁶ ayetini “*Bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır*”¹²⁵⁷ ayetine

¹²⁵² İbn Hanbel, **Müsned**, XLIII, 313.

¹²⁵³ İbn Seyyidinnâs, VIII, 97.

¹²⁵⁴ İbn Sa’d, I, 291-360; İbn Hacer, **Fethü’l-Bârî** VIII, 97.

¹²⁵⁵ İbn Hişâm, IV, 221-222.

¹²⁵⁶ Ahzâb, 33/28.

¹²⁵⁷ Ahzâb 33/29.

kadar okudu. Âişe dedi ki: “Burada anne-babamla istişare etmemi mi emrediyor? Hayır, bilakis ben Allah’ı, Resûlünü ve ahret yurdunu istiyorum.” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) buna sevindi, durumu beğendi ve şöyle dedi: “Sana teklif ettiğim şeyleri arkadaşlarına da teklif edeceğim.”¹²⁵⁸

Ümmü Seleme’den gelen rivayete göre o şöyle dedi: Muhayyer bırakılma olayı hicretin dokuzuncu yılındaydı.¹²⁵⁹

3.14.14. Rasûlullah’ın (s.a.s.) Oğlu İbrahim’in Dünyaya Gelmesi

Zührî’nin Urve’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: İbrahim doğunca Rasûlullah (s.a.s.) onu bana getirdi ve şöyle dedi: “Bak bana benziyor.” Ben, “Bir benzerlik görmüyorum” dedim. Rasûlullah, “Beyazını ve etini görmüyor musun?” diye buyurdu.¹²⁶⁰

3.14.15. Rasûlullah’ın (s.a.s.) Oğlu İbrahim’in Vefatı

Sîrîn el-Kıptiyye’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah’ın (s.a.s.) oğlu İbrahim’in ölümüne şahit oldum. Ben ve kız kardeşim Mariye ne zaman sesimizi yükselterek ağlasak kadınlar da böyle ağlıyordu. Hz. Peygamber bizi bundan nehyetmedi. İbrahim ölünce bizim bağırıp çağırarak ağlamamızı engelledi. Yanında Abbas olduğu halde onu kabre götürdü. Ben İbrahim’in kabrine kabrinin yanında ağlarken onu kabre Fadl b. Abbas ve Üsame b. Zeyd koydu. Bu sırada Güneş tutuldu. Bunun üzerine insanlar: “Bu, İbrahim’in ölümü sebebiyle olmuştur” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah, şöyle buyurdu: “Şüphe yok ki güneş, hiç kimsenin ölümü ve yaşamı için tutulmaz” dedi. Rasûlullah, kabirde bir çukur gördü ve oranın düzeltilmesini istedi. “Ey Allah’ın Elçisi bunun ölüye ne faydası olacak” dendi. Rasûlullah, “Bu çukurun ölüye ne faydası ne de zararı dokunur, ancak bu dirileri rahatsız eder” der.”¹²⁶¹

¹²⁵⁸ İbn Sa’d, VIII, 52.

¹²⁵⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 394.

¹²⁶⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 109.

¹²⁶¹ Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, XXIV, 306.

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi. "Rasûlullah'ın (s.a.s.) oğlu İbrahim onsekiz aylıkken öldü. Hz. Peygamber onun cenaze namazını kıldırmadı.¹²⁶² Hicret'in onuncu yılında Rebiyülevvel ayının onunda Salı günü öldü.¹²⁶³

Gelen rivayetlere göre, İbrahim, Hicret'insekizinci yılı Zilhicceayı sonralarındaMedine'de doğdu. Rasulullah'ın cârîyesi Mâriye'den olma çocuğudur. On yedi veya on sekiz aylıkken Medine'degüneş tutulmasınınigerçekleştiği gün öldü. Bu tarihiApaydın, 29 Şevval 10 (27 Ocak 632) pazartesi olarak hesaplanmaktadır.¹²⁶⁴

3.14.16. "Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" Ayetinin Nüzülü

Müminlerin annesi Ümmü Seleme'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: *"Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"* ayeti¹²⁶⁵ evimde nazil oldu. Rasûlullah (s.a.s.), Fâtıma, Ali, Hasan ve Hüseyin'e haber gönderip: "Bunlar benim ehlimdir" dedi.¹²⁶⁶

3.14.17. Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Vefatı

Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Hz. Peygamber devrinde Medine'de yaşayan münafıkların reisi olduğu kabul edilir. Abdullah b. Übey'in hicretin dokuzuncu yılı şevval ayda öldüğü nakledilmiştir. Bu konuyla ilgiliÜmmü Umâre'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: İbn Übey'in matemine şahit olduk. Evs ve Hazreç'ten onun kızı Cemile bint Abdillab b. Übey'e gelmeyen hiçbir kadın kalmadı.¹²⁶⁷

¹²⁶² İbn İshak, s. 270.

¹²⁶³ İbn Sa'd, I, 115.

¹²⁶⁴ Mehmet Apaydın, Hadislerin Tesbitinde Bütünsel Yaklaşım, İstanbul 2018, s. 427.

¹²⁶⁵ Ahzab, 33/33.

¹²⁶⁶ İbnü'l-Esîr, VII, 216.

¹²⁶⁷ Vâkıdî, III, 1053.

3.15. VEDA HACCI

Bu haccın birkaç adı vardır. Buhârî **Sahîh**'inde şöyle aktarmıştır: Hz. Peygamber (s.a.s.) yapmış olduğu hacda cemreler arasındaki kurban günü vakfe yaptı ve şöyle dedi: “Bu Hacc-ı Ekber günüdür. Allah'ım şahit ol!” İnsanlara veda etti. Bu sebeple buna Veda Haccı dediler.¹²⁶⁸ İslâm Haccı diye de adlandırılır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) hac farz olduktan sonra bunun dışında Medine'den hacca gitmemiştir.

Yine Haccetü'l-Belâğ ve't-Temâm diye de adlandırılır. Çünkü Rasûlullah (s.a.s.) Allah'ın şeriatını sözlü ve fiili olarak bu hacda tebliğ etmiş, sonra da Allah şu ayeti indirmiştir: “*Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim. Sizin üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak da sizin için İslâm'dan razı oldum*”.¹²⁶⁹

Ümmü Cündüb Ezdiyye'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'i (s.a.s.) Batn-ı Vadi'de Akabe cemresini taşlarken gördüm.¹²⁷⁰

Ümmü'l-Husayn'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) Mina'da elbisesine bürünmüş vaziyette insanlara hutbe verirken gördüm. Şöyle derken pazusunun kası titriyordu: “Ey insanlar! Allah'tan korkun, onu dinleyin ve ona itaat edin. Size Habeşli bir köle emir tayin edilse dahi Allah'ın Kitabı'na uyduğu sürece onu dinleyip itaat edin.”¹²⁷¹

Ümmü Cündüb'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) katırının üzerinde Akabe cemresini taşlarken gördüm.¹²⁷²

Ümmü Husayn'dan nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber Veda Haccında bulundum. Üsame ve Bilal'i gördüm. O ikisinden birisi Rasûlullah'ın devesini tutuyor, diğeri ise Akabe cemresini taşılayıncaya kadar sıcaktan korusun diye elbisesini kaldırıyor.¹²⁷³

Serrâ bint Nebhân'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) Veda Haccında şöyle derken işittim: “Bu günün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?” Onlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dediler. O: “Bu, teşrik günlerinin

¹²⁶⁸ Buhârî, **el-Câmi**, I, 177, Hadis No: 1742.

¹²⁶⁹ Mâide 5/2.

¹²⁷⁰ İbn Sa'd, VIII, 236-237.

¹²⁷¹ İbn Sa'd, VIII, 236.

¹²⁷² İbn Sa'd, VIII, 237.

¹²⁷³ Müslim, II, 944, Hadis No: 1298; İbnü'l-Esîr, VII, 306.

tam ortasıdır. Bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?” dedi. Onlar: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dediler. O: “Bu, Meş’ari’l-Haram’dır.” dedi. Sonra şöyle dedi: “Ben bilmiyorum, belki de bundan sonra sizinle karşılaşmayacağım. Ancak, şüphe yok ki şu beldenizde bu gününüz nasıl haramsa sizin kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız da aynı şekilde birbirinize haramdır. Sonuçta Rabbinizle karşılaşacaksınız ve yapmış olduğunuz amellerinizden sorguya çekileceksiniz. Burada bulunanlarınız, bulunmayanlarınıza tebliğ etsin.”¹²⁷⁴

Kadın ve erkek raviler bu haccın her anını, kralların, büyük insanların ve âlimlerin yapmış oldukları yolculuklarda benzeri olmayan bir şekilde küçük detaylarına kadar kaydetmişlerdir.¹²⁷⁵

3.16. RASÛLULLAH’IN (S.A.S.) HASTALANMASI VE VEFAT ETMESİ

3.16.1. Rasûlullah’a (s.a.s.) Büyü Yapılması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah’a (s.a.s.) büyü yapıldı. Öyle ki, yapmadığı bir şey ona yapıyormuş gibi geliyordu.¹²⁷⁶

Hz. Âişe’nin rivayet etmesine rağmen bu rivayet Kur’ân-ı Kerîm’e açıkça aykırılıklar barındırması ve zalimlerin iddialarını ve sözlerini desteklemesi sebebiyle tekrar gözden geçirilmeye muhtaçtır. Zira, Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*Zira zalimler, ‘sizler ancak büyülenmiş bir adama tabi oluyorsunuz’, demektedirler.*”¹²⁷⁷ Kur’ân onları yalanlarken Hz. Âişe onların sözlerini ve iddialarını nasıl destekleyebilir?!

3.16.2. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Hastalanması

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Bakî mezarlığından döndü. Beni başım ağrırken buldu. Ben de

¹²⁷⁴ İbn Sa’d, VIII, 237; Taberânî, **el-Mu’cemü’l-Kebîr**, XXIV, 307.

¹²⁷⁵ Nedvî, Ebu’L-Hasen Ali Hüsnî, **es-Sîretü’n-Nebeviyye**, Dâru’s-Şurûk, 8. bs., Cidde 1989, s. 394.

¹²⁷⁶ İbn Sa’d, II, 151; İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 406.

¹²⁷⁷ İsrâ, 17/47.

“vay başım!” diyordum. O: “Bilakis ben Vallahi ey Âişe! Vay başım!” dedi ve devamla: “Benden önce ölürsen ne zararı olur?! Ben senin için kalkar, seni kefenler, namazını kılar ve defnederim!” dedi. Ben: “Vallahi sanki dediğin gibi olsaydım da sen de bunu yapsaydın, evime döner ve bir hanımına hemen koşardın” dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) tebessüm etti.¹²⁷⁸

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) Meymûne’nin evinde hastalandı. Hastalığını benim evimde geçirmesi konusunda hanımlarından izin istedi ve ona izin verdiler.¹²⁷⁹

Ümmü’l-Fadl bint Hâris’den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hastalığında iken Hz. Peygamber’e (s.a.s.) geldim ve ağlamaya başladım. Bunun üzerine o başını kaldırdı ve: “Seni ağlatan nedir?” dedi. Ben: “Senin için endişelendik. Senden sonra insanlardan karşılaşacağımız şeyleri bilmiyoruz yâ Resûlallah!” dedim. O: “Benden sonra siz zayıf konuma düşersiniz (mustaz’af olursunuz)”¹²⁸⁰ dedi.

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den nakledilen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) bize onun üzerine su dökmemizi istedi. Biz de öyle yaptık. Yıkanınca rahatladı. İnsanlara namaz kıldırды. Sonra onlara hitab etti ve Uhud ashâbı şehitleri için istiğfarda bulundu, onlar için dua etti. Daha sonra Onların kerim olanlarına ikramda bulunun, kötülük yapanları da geçin, diye Ensâr hakkında tavsiyede bulundu.¹²⁸¹

3.16.3. Müminlerin Annesi Hz. Âişe’nin Ruyası

Amre bint Abdirrahman’ın Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre o şöyle dedi: Rüyada sanki ben üç Ay’ın odama düştüğünü gördüm. Bunun üzerine rüyamı Ebu Bekir’e anlattım. Hz. Peygamber (s.a.s.) evime defnedilince Hz. Ebu Bekir bana şöyle dedi: “Bu, Ay’larının birisi ve en hayırlısıdır.”¹²⁸²

¹²⁷⁸ İbn Hişâm, II, 643; Taberî, **Târîh**, III, 188; Zehebî, **Siyer**, II, 455.

¹²⁷⁹ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 67.

¹²⁸⁰ İbn Hanbel, **Müsned**, XLIV, 448

¹²⁸¹ İbn Sa’d, II, 193.

¹²⁸² Hâkim, **el-Müstedrek**, IV, 437.

3.16.4. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Bakî Ehline Gitmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Bir gece Rasûlullah (s.a.s.) kalktı, elbisesini giyindi, daha sonra çıktı. Hizmetlim Berire'ye emrettim, Bakî mezarlığına gelinceye kadar onu takip etti. Allah'ın durmasını dilediği kadar ona yakın durdu. Hz. Peygamber daha sonra ayrıldı. Berire de ondan önce gelip durumu bana haber verdi. Sabah oluncaya kadar ona hiçbir şey söylemedim. Daha sonra ona bundan bahsettim. O da bana şöyle dedi: "Ben Bakî ehline dua etmek için gönderildim."¹²⁸³

3.16.5. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Fâtıma'yla Sırrını Paylaşması

Ümmü Seleme'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Fâtıma Hz. Peygamber'e (s.a.s.) geldi ve onun kulağına bir şey söyledi, o da ağladı. Sonra kulağına bir şey daha söyledi o da güldü. Bununla ilgili olarak ona sordum. O da şöyle dedi: "O bana, bu yıl öleceğini haber verdi, ben de ağladım. Bunun üzerine bana şöyle dedi: 'Cennet kadınlarının efendisi olmak seni sevindirmez mi?' Bunun üzerine ben de güldüm."¹²⁸⁴

3.16.6. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e Mirası

Zeyneb bint Ebi Râfi'in Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma'dan yapmış olduğu rivayete göre o, Rasûlullah ölüm hastalığına yakalandığı zaman Hasan ve Hüseyin'i onun yanına götürdü ve şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Bunlar senin oğulların. Bunlara bir şey miras bırak." Hz. Peygamber: "Heybetim ve seyyidliğim Hasan'ındır. Hüseyin'e gelince, cesaretim ve cömertliğim onundur."¹²⁸⁵

¹²⁸³ İbn Sa'd, II, 156.

¹²⁸⁴ Ebu Ya'lâ, XII, 312.

¹²⁸⁵ Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, XXII, 423.

3.16.7. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Ebu Bekir'e Namazda Müslümanlara İmamlık Yapmasını Emretmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) hastalığında şöyle dedi: "Ebu Bekir'e söyleyin insanlara namaz kıldırın." Ben: "Muhakkak Hz. Ebu Bekir senin yerine geçerse, ağlamaktan insanlar duymazlar. Ömer'e emret de insanlara namazı o kıldırın." Hz. Âişe devamla: Hafsa'ya şöyle dedim: Ona (Hz. Peygamber'e) söyle ki: "Muhakkak Ebu Bekir senin yerine geçerse, ağlamaktan insanlar duymazlar. Ömer'e emret de insanlara namazı o kıldırın." Hafsa da öyle yaptı. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi: "Sizler Yusuf'un arkadaşlarısınız. Ebu Bekir'e söyleyin insanlara namaz kıldırın."¹²⁸⁶

3.16.8. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Kur'ân'dan En Son Okuduğu Ayetler

Ümmü'l-Fadl'dan gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'tan (s.a.s.) en son duyduğum şey akşam namazında okuduğu Mürselât suresidir.¹²⁸⁷

3.16.9. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Bir Yazı Yazmak İstemesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) ölüm hastalığında bana şöyle dedi: "Ebu Bekir'in oğlu Abdullah'ı bana çağır, Ebu Bekir'e bir yazı yazayım da benden sonra ihtilâfa düşülmesin." Sonra şöyle dedi: "Onu çağır, Ebu Bekir hakkında müminlerin ihtilâfa düşmesinden Allah'a sığınırım."¹²⁸⁸

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e bağlı hukuk ekolü, Ebu Bekir'in imâmeti ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) halifesi olması meselesindeki hükümlerini şu iki hususa dayandırmaktadır: Birincisi; Rasûlullah'ın namaz kıldırma görevini Ebu Bekir'e vermesi ile ilgili emri, ikincisi de; Rasûlullah'ın Ebu Bekir'e bir yazı yazma

¹²⁸⁶ Buhârî, *el-Câmi'*, I, 136, Hadis No: 679.

¹²⁸⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV, 18.

¹²⁸⁸ Ebu Davud, *Müsned*, III, 104.

arzusunu ifade eden rivayet. Bu iki husus, İslâm tarihinde geniş bir tartışmaya sahne olmuştur. Bu bizim araştırma konumuz olmadığı için bu konuya dalmayacağız.

Ancak Rasûlullah'ın vefatı sırasında meydana gelen “Kırtas Olayı” hakkında farklı siyasî temayülleri olan kesimlerin değerlendirmeleri kaynaklara yansımıştır. Bu rivâyetlerde, Şîî tarih yorumunun izlerini görmek de mümkündür. Hz. Ali'nin hilâfetine delil olarak ileri sürülen önemli delillerden biri olan Kırtâs haberleri tenkide açıktır.

Şîî tarih yorumu birçok tarihî olguda olduğu gibi, bu hâdiseyi de mezhebî kabuller doğrultusunda istediği forma sokmuştur diyebiliriz.¹²⁸⁹

3.16.10. İnsanların Rasûlullah'ı (s.a.s.) Son Görüşleri

Ümmü Seleme'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Ali b. Ebi Talib sözüne bağlılık bakımından Rasûlullah'a insanların en yakınıdır. Ertesi gün Rasûlullah'a döndük. Bize şöyle diyordu: “Ali geldi mi?” Bunu birkaç defa tekrarladı. Ben de onu bir ihtiyaç için gönderdiğini zannediyordum. Daha sonra geldi. Ben Hz. Peygamber'in ona ihtiyacı olduğunu zannettim. Evden kapının yanına çıktık ve kapının yanına oturduk. Ben, onların içinde kapıya en yakın olanıydım. Ali ona doğru yöneldi. Hz. Peygamber onunla gizli konuşmaya başladı. Sonra bu gününde ruhu kabzolundu. Bu sebeple Hz. Ali, Hz. Peygamber'le en son konuşan kimse oldu.¹²⁹⁰

Bu rivayet, Hz. Âişe'nin İbn Hişâm'ın eserinde yer alan rivayetiyle çelişmektedir. Bu rivayete göre Rasûlullah Hz. Âişe'nin odasında ve ona bakıp “Bilakis, Cennetten en Yüce Dost” derken göğsünde vefat etmiştir.¹²⁹¹ Bu konuda şöyle diyebiliriz: Erkeklerden ahit bakımından Hz. Peygamber'e en yakınının Ali b. Ebi Talib, kadınlardan da Âişe bint Ebi Bekr olduğu şeklinde bir değerlendirme yaparsak her iki rivayeti birleştirebiliriz.

¹²⁸⁹ Şaban Öz, “Kırtâs Hadisesi ve İlgili Rivayetlerin Tenkîdi –İbn Sa'd Özelinde–”, Hikmet Yurdu, Yıl: 2, S.3 (Ocak-Haziran 2009), ss. 275 – 286.

¹²⁹⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 397.

¹²⁹¹ İbn Hişâm, II, 654.

3.16.11. Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ölüm Esnasında Muhayyer Bırakılması

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: “Ben dünya ve ahret arasında muhayyer bırakılmadan hiçbir nebinin ölmeyeceğini duyuyordum. Ölüm hastalığında iken... Hz. Peygamber'i (s.a.s.) de şöyle derken işittim: “İşte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, dosdoğru olanlar, şehitler ve iyi insanlarla birlikte olurlar...” Bu sebeple o vakit ben onun muhayyer bırakıldığını tahmin ettim.”¹²⁹²

3.16.12. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Vefatı

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah pazartesi günü vefat etti, çarşamba gecesi de defnedildi.”¹²⁹³ Ümmü Seleme ise şöyle der: “Pazartesi günü vefat etti, salı günü de defnedildi.”¹²⁹⁴

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan başka bir rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.s.) vefat edince Ebu Bekir geldi ve onun yanına girdi. Ben de örtüyü kaldırdım. O da yüzündeki örtüyü açtı ve “La havle vela kuvvete illa billah” dedi. Ardından şöyle konuştu: “Vallahi Rasûlullah öldü!” Daha sonra başının tarafından onu çevirdi ve şöyle dedi: “Vah Peygamberim!” Sonra ağzını sıvazladı. Yüzünü öptü, sonra başını kaldırıp şöyle dedi: “Vah dostum!” Sonra ağzını sıvazladı ve alnından öptü, başını kaldırdı ve: “Vah benim güzidem, seçkinim!” dedi. Sonra ağzını sıvazladı ve alnından öptü, sonra üzerine örtüyü örttü. Sonra da çıktı.”¹²⁹⁵

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.s.) ölmüşken Hz. Ebu Bekir onu öptü.¹²⁹⁶

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den gelen bir rivayete göre o şöyle dedi: Rasûlullah'ı (s.a.s.) ölmeden önce göğsüme yaslanmış olduğu halde şöyle derken işittim: “Allahım! Bana mağfiret et, bana merhamet et, beni dostla ilhak et.”¹²⁹⁷

¹²⁹² Müslim, IV, 1892, Hadis No: 2444.

¹²⁹³ İbn Hanbel, **Müsned**, XLII, 300.

¹²⁹⁴ İbn Kesîr, **el-Bidâye**, V, 292.

¹²⁹⁵ İbn Sa'd, II, 325.

¹²⁹⁶ İbn Hanbel, **Müsned**, XL, 323.

¹²⁹⁷ İbn Sa'd, II, 177.

İbn Sa'd Abdullah b. Abbas'tan Rasûlullah'ın (s.a.s.) Âişe'nin göğsü üzerinde vefat ettiğini nefyeden bir rivayet zikrediyor. Bu rivayete göre o, Ali b. Ebi Talib'in göğsü üzerinde vefat etmiştir.¹²⁹⁸ Bu rivayet tarih kaynaklarında geçen onlarca rivayetin karşısında delil kabul edilemez. Bu kaynaklar, Rasûlullah'ın Hz. Âişe'nin evinde ve onun göğsünde öldüğüne vurgu yapmaktadırlar. İçlerinde bu rivayeti İbn Sa'd'dan başka zikreden yoktur.

Onun defnedildiği gün meselesine gelince, ifade ettiğimiz gibi biz, Hz. Âişe'nin 'onun Çarşamba gecesi defnedildiğini' söylediğini, Ümmü Seleme'nin ise 'onun Salı gecesi defnedildiğini' söylediğini görüyoruz. Doğruya en yakın olanı ise onun Salı gecesi defnedildiğidir. Allah-ü a'lem bunun sebebi ise, böyle sıcak bir ortamda ölünün defnedilmesinin üç gün sonrasına ertelenmesinin zor olmasıdır.

Mehmet Apaydın da yaptığı hesaplamada Rasulullah'ın vefat tarihini şöyle tesbit etmiştir: Vefatı: Hicrî 11. Yılın Rebiulevvel ayının 14 Pazartesi, Miladî 632 yılı Haziran ayı Pazartesi. Defni:Hicrî 11. Yılın Rebiulevvel ayının 15 Salı, Miladî 632 yılı Haziran ayının 9 Salı.¹²⁹⁹

3.16.13. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Yıkanması

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den nakledilen bir rivayete göre, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) yıkamak istedikleri zaman insanların arasında ihtilâf çıktı. Dediler ki: Vallahi ölülerimizi soyduğumuz gibi Rasûlullah'ın elbisesini çıkaralım mı, yoksa çıkarmayalım mı veya elbiseleriyle beraber mi yıkayalım, bilmiyoruz... Sonra Ehl-i Beyt tarafından kim olduğu bilinmeyen birisi söz aldı ve şöyle dedi: "Hz. Peygamber'i elbiseleriyle beraber yıkayın." Rasûlullah için kalktılar, gömleğinin üzerinden su dökerek elbisesi ile beraber yıkadılar.¹³⁰⁰

¹²⁹⁸ İbn Sa'd, II, 202.

¹²⁹⁹ Mehmet Apaydın, **Rasûlullah'ın Günlüğü**, s.132.

¹³⁰⁰ Taberî, **Târîh**, III, 212.

3.16. 14. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Keflenmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ruhu kabzolununca üç beyaz Yemen kefeniyle kefenlendi.¹³⁰¹

3.16.15. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cenaze Namazı ve Defni

Zührî'nin Urve'den, onun da Hz. Âişe'den yapmış olduğu rivayete göre, Onun namazını ilk kılan kişiler Abbas b. Abdilmuttalib ve Haşim oğullarıdır. Onlar çıktıktan sonra Muhacirler ve Ensâr girdi. Sonra diğer insanlar... İnsanlar dağıldıktan sonra saflar halinde çocuklar ve kadınlar girdi.¹³⁰²

Ümmü Enes'ten rivayete göre o şöyle dedi: “Yatağındayken Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanına girenlerin içindeydim. Kadınlar olarak saflar halinde kalkıp dua ediyor ve namaz kılıyorduk.”¹³⁰³

3.16.16. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Defnedildiği Yerin Zikredilmesi

Müminlerin annesi Hz. Âişe'den yapılan rivayete göre, Nebi (s.a.s.) vefat edince: “Nereye defnedilecek?” diye sordular. Ebu Bekir “Öldükleri mekâna.” dedi.¹³⁰⁴

3.16.17. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Vefat Sebebi

Ümmü Mübeşşir'den yapılan rivayete göre o şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.s.) ruhunun kabzedildiği rahatsızlığa yakalanınca onun yanına girdim ve: “Babam sana feda olsun yâ Resûlallah! Niçin kendini suçluyorsun? Ben de oğlumu suçlamıyorum.

¹³⁰¹ İbn Sa'd, II, 215.

¹³⁰² İbn Sa'd, II, 222.

¹³⁰³ İbn Sa'd, II, 221.

¹³⁰⁴ İbn Sa'd, II, 223.

Ancak Hayber’de seninle beraber yediği yemekten oldu...”¹³⁰⁵ Bunun üzerine Rasûlullah şöyle dedi: “Ben de ondan başkasını suçlamıyorum.”¹³⁰⁶

3.16. 18. Hz. Peygamber (s.a.s.) Vefat Ettiğinde Yaşı

Zührî’nin Urve’den, onun da Hz. Âişe’den yapmış olduğu rivayete göre,Rasûlullah (s.a.s.) atmış üç yaşındayken vefat etti.¹³⁰⁷ Atmış ve atmış beş yaşında vefat ettiği görüşleri de vardır. En doğru olanı atmış üç yaşıdır.¹³⁰⁸

3.16.19. Rasûlullah’ın (s.a.s.) Vefatından Sonra Geride Bıraktığı Şeyler

Hz peygamber vefat etmeden önce buyur ki :’’peygamberler ne dinar ne de dirhem mal bırakmıyorlar ancak sadece ilim olarak bırakıyorlar. kim onu alırsa iyi birşey aldı’’¹³⁰⁹. Ve aynı konu ile ilgili Hz peygamber buyur ; ‘’bizkimseye malbriakmıyoruzancak bırktığımız şeyleri sadakadır’’¹³¹⁰. Buna göre hz peygamber vefat etikten sonra hiç bir şey bırakmadı.

Cüveyriyye bint Hâris’ten yapılan rivayete göre,Rasûlullah (s.a.s.) ölünce geride bir dinar ve bir dirhem bırakmadı. Katırı, silahı ve sadaka olarak bıraktığı bir arazisi dışında ne bir köle bırakmıştır, nede bir carieye.¹³¹¹

Müminlerin annesi Hz. Âişe’den yapılan rivayete göre,Rasûlullah (s.a.s) herhangi bir dinar, dirhem, koyun ya da deve bırakmamıştır.¹³¹² Bütün bunlara rağmen hz peygamber vefat ettikten sonra miras ile ilgili bir kaç sorun ortaya çıktı.

Bu son bölüm değişik konu ve olaylardanoluşmuştur. Bunun sonucu olarak, Mekke döneminde rivayetlerini görmediğimiz yeni rivayet sahipleri ortaya çıkmıştır. Bu da Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Medine’ye hicretinden sonra İslâm’a Ensâr’dan olan

¹³⁰⁵ Onun oğlu Bişr b. Berrâ idi. Hayber gazvesinde yemek yedikten sonra Hz. Peygamber’den önce ölmüştür. bk. Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 242.

¹³⁰⁶ Hâkim, **el-Müstedrek**, III, 242.

¹³⁰⁷ Taberî, **Târîh**, III, 216.

¹³⁰⁸ Makrîzî, II, 138.

¹³⁰⁹ Tirmizî,**el-Câmi**, VI,48.

¹³¹⁰ Ebu Davud,**Sünen**,III,594.

¹³¹¹ Hâkim, **el-Müstedrek**, I, 580.

¹³¹² Tirmizî, **eş-Şemâil**, s. 230.

kadınların girmesi, Peygamber hanımlarının çoğalması ve davet sınırlarının genişlemesi ve yayılmasıyla olmuştur.

Bu dönemde olayların çeşitlenmesi, çoğalması ve kadınların bu dönemdeki askerî harekâtlara katılmaları, sosyal olayların içinde olmaları ve dinî hayata iştirak etmeleri, kadın rivayetlerini Sîret-i Nebî'nin tedvininin temel bir parçası haline getirmiştir. Bu sebeple hemen hemen hiçbir İslâm tarihi kaynağı özellikle de Sîret-i Nebî kaynakları, daha sonra siyer ilminin temel bir parçasını teşkil eden bu rivayetlerden hâli değildir.

Bunun yanı sıra, Medine döneminde Hz. Peygamber'in eşlerinin çokluğu, Sîret-i Nebî'deki rivayetlerin çeşitlenmesini sağlamıştır. Çünkü bu hanımlar, Rasûlullah'ın (s.a.s.) aile hayatı, toplum içindeki tutumları ve insanlarla ilişkileri konularında hassas ve ayrıntılı bir birikimi sonraki nesillere aktarmışlardır. Sadece bu değil, evlenmiş olduğu hanımlarının hepsi bize onun hakkında çeşitli ve farklı tablolar sunar. Onlardan her birisi, evinde ve evinin dışında onunla ilgili ne olmuşsa rivayet etmişlerdir. Bunun neticesi olarak da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatı ve şahsiyeti hakkında kapsamlı bir birikime sahibiz. Eğer bu hanımların rivayetleri olmasaydı biz Hz. Peygamber'in hayatının bazı kısımlarının bilmeyecektik.

Hz. Peygamber'in eşleri arasında çıkan ihtilaflar ve bu konuda Rasûlullah'ın çözüm önerileri de bize yeni bakış açıları yakalama imkânı sağlamıştır.

SONUÇ

Kadınlar genelde tarihsel rivayetlerde ve özelde ise Siret-i Nebi rivayetlerinde etkili ve önemli katkılarda bulunarak söz konusu rivayetleri sonraki nesillere aktarmış ve yaymıştır. Rivayetlerin aktarımı sayesinde tarih kaynakları ve özellikle Siret-i Nebi kaynakları ve tabakat kitapları kadınların rivayetleriyle dolmuştur. Sadece bununla kalmayıp kadın ravilerin rivayetleri güvenilirlik bakımından erkek rivayetlerinden geride kalmamıştır. Zehebî, Şevkanî ve diğer bazı âlimler tarafından kadın ravilerin rivayetleri övülmüş, kadınlar ve rivayetlerine fasıllar ve ciltler tahsis edilmiştir. Nitekim bu durumu Tabakt ve Biyografi kaynaklarında örneğin; İbn Sad'ın Tabakat'ı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Taberânî, İbn Mende, Hâkim, Ebu Nuaym el-İsfahanî ve diğerlerinin Mucem'lerinde görebiliriz.

Kadınlar arasında en çok rivayette bulunan Hz. Aişe bint Ebi Bekir ve Ümmü Seleme bint Abdilesed'dir. Bunun sebebi ise onların Hz. Peygamber'in yakınında bulunmaları, onun evinde hayatı ile ilgili tam bilgiye sahip olmaları ve önemli olaylara bizzat şahit olmalarıdır. Bu sebeplerle onların rivayetlerinin en kapsamlı ve çeşitli olmasına neden olmuştur.

Siret-i Nebi alanında rivayeti bulunan bizim tesbit ettiğimiz kadınların sayısı 98'dir. Bu sayıya Hz. Peygamber'in annesi, zevceleri, kızları, halaları, Muhacir ve Ensardan kadın Sahabîler, Ensar ve Muhacirler dışındaki diğer kadın raviler, tâbiundan kadın raviler ve tebeu't-tabiînden kadın raviler dâhildir.

Şüphesiz kadınların rivayet ettiği haberlerin büyük çoğunluğu canlı gözlemleri ve gazvelerden hicrete kadar söz konusu olayların içinde bizzat bulunmalarıydı. Rasulullah'ın hayatıyla ilgili olan bazı olaylarda olayın kahramanı bazen kadın veya kadınlar olabilmiştir. Çünkü kadın toplumun yarısını teşkil etmektedir. Bu konularda kadınların olaylarda öne çıkmasının bir başka sebebi de İslam'ın ilk dönemlerinde kadınlar hayatın her alanında aktif roller almış olmalarıdır.

Kadınların rivayetleri siret, tabakat ve biyografi gibi çoğu temel kaynak ve diğer genel tarih kitaplarında, hatta hadis kitapları ve özellikle kütüb-i sitte'de neşredilmiştir.

Kadınların rivayetlerinin çoğu canlı gözlemler olarak belirginleşmiştir. Daha sonra kadınlar bu gözlemlerini aktarılmıştır ki; bu durum bu rivayetleri üstün ve bilimsel açıdan yüksek değerli kılmıştır.

Tamamladığımız bu doktora tez çalışmasıyla siret alanında kadın raviler tarafından aktarılan rivayetlerin siret-i nebi'nin tüm kesitleri ve olaylarını içine almadığı, belirli olaylar ve bazen ise birbiriyle ilişkili olmayan konularla sınırlı olduğu, siret-i nebi'nin kronolojik çizgisi bakımından birbirini izlemeyen rivayetler olduğu tarafımızdan tespit edilmiştir. Nitekim bazen sire-i nebi alanında ortaya çıkan çok sayıda olayda kadınlardan bir rivayet bile bulamıyoruz.

Kadın rivayetleri Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinin vefatından sonra yavaş yavaş azalmıştır ki; onların sonuncusu hicrî 61 yılında vefat eden Ümmü Seleme'dir. Daha sonra bu durum hicri 3. Yüzyıla kadar devam ederek belli sayıdaki kadın ravilerle sınırlı hale gelmiştir.

Bu rivayetlerin azalmasının sebeplerinden biri ise; erkek ravilerin rivayetlerinin kadın ravilerin rivayetlerine nazaren çokluğu, siret ilminin tedvin edilmesi, aynı şekilde hadis ilminin canlanması, yayılışı ve ona ilginin artmasıdır. Bu durum bazı kadın ravileri siret ile ilgili rivayetlerden uzak durmalarına ve rivayetlerinin hadisle sınırlı kalmasına yol açtı.

Tabakat ve biyografi kitapları kadın raviler hakkında sınırlı ve basit bilgilere vererek onları geniş çaplı tanıtmamaktadır. Bu durum çoğu kadın ravinin vefat tarihleri ve aynı şekilde söz konusu ravilerin hayatı ile ilgili bilgilerimizin eksik olmasına neden olmuştur. Bütün bunlar, kadın raviler hakkında bütüncül ve net bir görünüm/vizyon verememeye yol açmıştır.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinin rivayetlerinin büyük çoğunluğu Rasulullah'ın ev içindeki hayatını oluşturan giyimi kuşamı, yemesi içmesi, yatması kalkması, eşleriyle ilgilenmesi ve onlarla ilişkileri, ebdeki ibadet hayatı, misafir karşılaması, akrabalarıyla ilişkileri vb. özel hayatı etrafında dönmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in özel hayatı hakkında tarih ve siret kaynaklarında net bir tasavvurun oluşmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in özel hayatı ve evinin dışındaki hayatı bakımından nakledilen rivayetler arasında bir tür dengenin meydana gelmesine de neden olmuştur.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinin tümünün vefatından sonra bile kadın ravilerin rivayetleri devam etmiştir. Kadın ravilerin kahir ekseriyeti kadın sahibilerden özellikle Hız. Aişe'nin talebelerinden oluşurdu. Örneğin; Aişe bint Talha, Amre bint Abdırrahman, Aişe bint Sad, Hafsa bint Sirîn ve diğerleri bunlardandı.

Daha önce sınırlı sayıda olan kadın ravilerin Medine döneminde kadın rivayetlerinin kapsamının genişlemesi İslam'ın yayılması ve çok sayıda insanın Müslüman olmasına bağlıdır. Buna ilaveten Medine döneminde olayların çeşitliliği ve artması kadın ravilerin rivayetlerinin daha fazla çeşitlenmesine ve kapsamının genişlemesine neden olmuştur.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) çocukluğu, İslam davetinin ilk yılları ve vahyin indirilmesine kadar Mekke'nin durumu ile ilgili bize kadar ulaşan rivayetlerin çoğu Hız. Peygamber'in halaları sayesinde olmuş ve söz konusu olaylarla ilgili çokça rivayet kaynaklara yansımıştır.

Bilindiği üzere Rasulullah devrinde Bedir hariç diğer savaşların hepisinde kadınların bazı görevler üstlendikleri kaynaklarımızda yer almıştır. Kadınların Hız. Peygamber (s.a.s.) ve Müslüman Ordular ile birlikte farklı bölgelere savaşlara çıkmaları söz konusu savaşlar ile alakalı görgü tanıkları olarak detaylı ve doğru bilgileri aktarmalarına neden olmuştur.

Hicrî üçüncü yüzyılda siret-i nebiyi ile ilgili kadınların rivayetleri önemli ölçüde azalmıştır. İlgili rivayetlerin aktarımı sadece 4 kadın raviyle sınırlı hale gelmiştir. Bunun sebebi ise siret-i nebi'nin çoğu detaylarının tedvin edilmesi, hadis, fıkıh ve diğer ilimlerin gelişmesidir.

Araştırmamızda senet bakımından değil, metin açısından bazı zayıf rivayetleri de incelemeye tabi tuttuk. Bu rivayetler Kur'ân-ı Kerim'in açık ayetleri ve bazı diğer rivayetlerle çelişmekte olup akıl ve mantıkla bağdaşmamaktadır. Nitekim Zehebî ve İbn Hacer el-Askalanî gibi büyük tarihçiler ve diğer âlimler bu rivayetleri tenkit etmişlerdir. Örnek olarak Hız. Peygamber'in sünnet edilmesi, Şam'a gitmesi, intihara kalkışması, sihire maruz kalması ve diğer bazı rivayetleri zikredebiliriz. Bu konulardaki rivayetler hakkında yapılan tartışmalara yer verip kendi görüşümüzü de kaydettik.

Kadın ve erkek arasında önemli ölçüde eşitliği öngören ve Cahiliye döneminde büyük ölçüde her şeyden mahrum edilen kadına haklarını veren, kadını eğitime teşvik eden İslam öğretilerinin yayılmasından sonra kadının statüsünde değişiklik meydana geldi. Tüm bunlar genel olarak kadını ilim öğrenmeye yönlendirdi. Doğru bilginin gelişp aktarılması ve özelde ise sîret-i nebiyi rivayet etme ve yaymaya yönelik kadınlar kaynaklara yansımıştır.

KAYNAKÇA

Ali, Cevad, **el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Gable'l-İslâm**, Dâru's-Sâkî, 4. bs., Dımaşk 2001.

Âlûsî, Şihabuddin Mahmud b. Abdillâh (ö. 1270/1854), **Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî**, thk. Ali Abdülbârî Atıyye, 1. bs., Beyrut 1994.

Âmilî, Zeyneb bint Ai b. Hüseyin b. Ubeydullah (ö. 1332/1913), **ed-Dürerü'l-Mensure fî Tabakati Rabbatî'l-Hudur**, el-Matbaatü'l-Kübra, 1. bs., Kahire 1984.

Arcun, Muhammed es-Sadık **Muhammed Rasûlullah, Menhec ve Risale**, Daru'l-Kalem, 2. bs., Dımaşk 1995.

Askerî, el-Hasan b. Abdillâh b. Sehl (ö. 395/1004) **et-Telhîs fî Ma'rifeti Esmâi'l-Eşyâ**, thk. İzze Hasan, Dâru Talâs, 2. bs., Dımaşk 1996.

Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedruddin (ö. 855/1451), **Meğânî'l-Ahyâr fî Şerhi Esâmî Ricâli Meân'l-Âsâr**, thk. Muhammed Hasan, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 2006.

Âzimî, Musa b. Râşid, **el-Lü'lü'l-Meknûn fî Sîreti'n-Nebıyyi'l-Me'mûn: Dirâse Muhakkaka li's-Sîreti'n-Nebeviyye**, Dâru's-Sumeyd'î li'n-Neşr ve't-Tevzî, Riyad 2013.

Bagavî, Abdullâh b. Muhammed b. Abdilaziz (ö. 317/929), **Mu'cemü's-Sahâbe**, thk. Muhammed Emin, Dâru'l-Beyân, 1.bs., Kuveyt 2000.

Başmîl, Muhammed Ahmed, **Ğazvetü'l-Ahzâb**, Dâru'l-Fikr, 5. bs., Beyrut 1977.

Bekrî, Ebu Ubeydullah Abdullâh b. Abdilaziz (ö. 487/1094), **el-Mesâlik ve'l-Memâlik**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Rıyad 1992.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud (ö. 279/892), **Ensabü'l-Eşrâf**,thk. Süheyl Zekkâr ve Riyad ez-Ziriklî, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1996.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud (ö. 279/892), **Futûhu'l-Büldân**, Dâru'l-Hilâl, Beyrut 1988.

Beyhâkî, Ahmed b. el-Hasan b. Ali (ö. 458/1065), **Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerîa**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.bs., Beyrut 1985.

Bin Nebi, Malik, **ez-Zâhiratü'l-Kur'âniyye**, Dâru'l-Fikir, Dımaşk 2000.

Brockelmann, Carl (ö. 1956), **History Of The Islamic Peoples**, London 1964.

Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), **el-Câmi'u'l-Müsnedü's-Sahîh el-Muhtasar min Umûri Resûlillâh ve Sünenihî ve Eyyâmihî**,thk. Muhamed Züheyr b. Nasır, Dâru Tavkı'n-Necât, 1. bs., Dımaşk 2001.

Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), **et-Târîhu'l-Evsat**, thk. İbrahim Zaid, Dâru'l-Va'y, 1. bs., Kahire 1977.

Bakiy b. Muhalled, **Adedü mâ Liküllî Vâhidin mine'r-Ruvvât mine's-Sahâbe**, thk. Ekrem Ziya Ömerî, Muhakkikin mukaddimesi.

Bûtî, Muhammed Said Ramazan (ö. 2013), **Fıkhu's-Sîre Maa Mûcez li Târîhi'l-Hilâfeti'r-Râşide**, 25. bs., Dâru'l-Fikr, Dımaşk 2005.

Câsir, Hamd, **Fî Şemâl Ğarbi'l-Cezîre (Nusûs Müşâhedât İntubâ'ât)**, Dâru'l-Fecr, 1. bs., Riyad 1970.

Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad (ö. 393/1003), **es-Sihâh Tâcü'l-Lüga ve Sihâhü'l-Arabiyye**, thk. Ahmed Abdülğafûr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2. bsk. Beyrut 1987.

Dırâz, Muhammed Abdullah, **Medhal İle'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dâru'l-Kalem, Kuveyt 1980.

Doğrul, Ömer Rıza, **Asr-ı Saadet**, İstanbul 1978.

Dûlâbî, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd (ö. 310/922), **ez-Zürriyyetü'd-Tâhîratü'n-Nebeviyye**, thk. Sa'd el-Mübârek el-Hasan, ed-Dâru's-Selefiyye, 1. bs., Kuveyt 1984.

Ebu Dâvud, Abdullah b. Süleyman b. Eş'as Ezdî Sicistânî (ö. 316/928), **Müsnedü Âişe**, thk. Addülğafûr Abdülhak Hüseyin, 1. bs., Matbbatü'l-Aksâ, Kuveyt 1985.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshak (ö. 275/888), **Sünenü Ebi Davud**, thk. Şuayb el-Arnâvud, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 2009.

Ebu Nuaym el-İsfehânî, Ahmed b. Abdillâh (ö. 430/1038), **Delâilü'n-Nübüvve**, thk. Muhammed Ravvâs Kal'acî ve Abdülber Abbas, Dâru'n-Nefâis, 2.bs., Beyrut 1986.

Ebu Nuaym el-İsfehânî, Ahmed b. Abdillâh (ö. 430/1038), **Hilyetü'l-Evliyâ' ve Tabakâtü'l- Esfiyâ**, Dâru's-Saâde, Kahire 1974.

Ebu Nuaym el-İsfehânî, Ahmed b. Abdillâh (ö. 430/1038), **Ma'rifetü's-Sahâbe**, thk. Adil b. Yusuf el-Azâzî, Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, 1. bs, Riyad 1998.

Ebu Şühbe Muhammed, **es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Kur'ân**, Dâru'l-Kalem, 8. bs., Dımaşk 2006.

Ebu Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsılî (ö. 307/919), **Müsnedü Ebi Ya'lâ**, thk. Hüseyin Salim, Dâru'l-Me'mûn, 1. bs., Dımaşk 1984.

Endelûsî, Abdullah b. Abdilaziz (ö. 487/1112), **M'ucemü mâ İst'eceme min Esmâi'l-Biladi ve'l-Mevazi**, Alemü'l-kütüb, 3. bs., Beyrut 1983.

Ezdî, Ebu Bekir Muhammed b. Hasan (ö. 321/933), **Cemheratü'l-Lüga**, thk. Remzi Münîr, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1. bs., Beyrut 1987.

Ezherî, Muhammed b. Ahmed (ö. 370/980), **Tehzîbü'l-Lüga**, thk. Muhammed Ivaz, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabîy, 1. bs., Beyrut 2001.

Fâkihî, Muhammed b. İshak b. Abbas (ö. 275/888), **Ahbâr Mekke fî Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsihi**, thk. Abdülmelik Abdullah, Dâr Hadar, Dımaşk 1994.

Fâlücî, Ekrem b. Muhammed, **el-Mu'cemü's-Sağîr li Ruvâti'l-İmâm İbn Cerîr et-Taberî**, Dâru İbn Affân, Kahire 2002.

Ferâhîdî, Halil b. Ahmed (ö. 170/786), **Kitâbü'l-Ayn**, thk. Mehdî Mahzûmî, Dâru'l-Hilâl, Bağdat 1985.

Fettenî, Muhammed Tahir b. Ali (ö. 986/1578), **Mecme'u Bihâri'l-Envâr fî Garâibi't-Tenzîl ve Letâifi'l-Ahbâr**, Matbaatü Meclisi Dâirati'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 3. bs. 1967.

Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali (ö. 770/1368), **el-Misbâhu'l-Munîr fî Garîbi's-Şerhi'l-Kebîr**, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 2010.

Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakub (ö. 817/1415), **el-Kâmûsü'l-Muhît**, thk. Mektebu tahkiku't-türas fî Müesseseti'r-Risâle, Müessesetü'r-Risâle, 8. bs., Beyrut 2005.

Fueck. J, **The Role Of Traditionalism In Islam**, (ed. & trans. by Swartz, Merlin L.), Studies On Islam, Oxford 1983.

Gazzâlî, Muhammed (ö. 1996), **Fıkhu's-Sîre**, thk. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, Dâru'l-Kalem, 7. bs., Dımaşk 1998.

Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), **el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn**, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), **Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs**, thk. es-Seyyid Muazzam Hüseyin, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. bs., Beyrut, 1977.

Halebî, Hasan b. Ömer (ö. 779/1377), **el-Muktefâ min Sîreti'l-Mustafa**, thk. Mustafa Muhammed, Dâru'l-Hadîs, 1. bs., Kahire 1996.

Halife b. Hayyât, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Tabakât-ü Halîfe b. Hayyat**, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî, Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., Beyrut 1967.

Halife b. Hayyât, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Târîhu Halîfe b. Hayyât**, thk. Ekrem Ziya Ömerî, Dâru'l-Kalem, Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., Beyrut 1977.

Halil, İmadüddin, **el-Müsteşrikûn ve's-Siretü'n-Nebeviyye**, Daru İbn Kesir, 1. bs., Beyrut 2005.

Hammade, Faruk, "A'lâmü's-Sîreti'n-Nebeviyye fi'l-Karni's-Sânî Musannafâtühüm ve Menâhicühüm", Sünnet ve sîret hakkında Suudi Arabistan İnayet Sempozyumuna sunulan bir tebliğ, Medine 2004.

Harâitî, Ebu Bekir Muhammed b. Cafer (ö. 327/938), **Hevâtifü'l-Cân**, thk. İbrahim Salih, Dâru'l-Beşâir li't-Tibâa ve'n-Neşr ve't-Tevzî, 1. bs., Dımaşk 2001.

Harbî, Âtık b. Ğays, **Meâlimü Mekketi't-Târîhiyye ve'l-Eseriyye**, Dâru Mekke, 1. bs., Riyad 1980.

Hatîb Bağdadî, Ahmed b. Ali b. Sabit (ö. 462/1069), **el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî ve Âdâbi's-Sâmi'**, thk. Mahmud et-Tamman, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyad 1983.

Hatîb Bağdadî, Ahmed b. Ali b. Sabit (ö. 462/1069), **Telhîsü'l-Müteşâbih fi'r-Resm**, thk. Sükeyne eş-Şihâbî, Talas li'd-Dirâsât ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1. bs., Dimaşk 1986.

Hâzimî, Ebu Bekir Muhammed b. Musa (ö. 584/1188), **el-Emâkin**, thk. Hamd b. Muhammed el-Câsir, Dâru'l-Yemâme, Riyad 1995.

Hazrecî, Ahmed b. Abdillâh b. Ebi'l-Hayr (ö. 923/1517), **Hulâsa Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl**, thk. Abdülfettah Ebu Ğudde, Dâru'l-Beşâir, 5. bs., Halep 1995.

Himyerî, Muhammed b. Abdullah b. Abdilmunim (ö. 900/1494), **er-Ravdu'l-Mi'târ fi Haberi'il-Aktâr**, thk. İhsan Abbas, Dâru's-Sirâc, 2. bs., Beyrut 1986.

Himyerî, Neşvân b. Saîd (ö. 573/1177), **Şemsü'l-Ulûm ve Devâü Kelâmi'l-Arab Mine'l-Külûm**, thk. Hüseyin b. Abdillâh el-Ömerî, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Dimaşk 1999.

Irâkî, Ebu'l-Fadl Abdürrahîm b. el-Hüseyin (ö. 806/1403), **et-Takyid ve'l-Îzâh Şerhu Mukaddimeti İbni's-Salâh**, thk. Abdurrahman Muhammed, el-Mektebetü's-Selefiyye, 1. bs., Medine 1969.

İbn Abdi Rabbih, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed (ö. 328/939), **el-'İkdü'l-Ferîd**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1982.

İbn Abdilber, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî (ö. 463/1070), **el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb**, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-Cîl, 1. bs., Beyrut, 1992.

İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer (ö. 1252/1836), **Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr**, Dâr-u Âlemi'l-Kütüb, Riyad 2003.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah (571/1175), **Târîhu Dımaşk**, thk. Amr b. Ğarâme el-Amrevî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.

İbn Battûta, Muhammed b. Abdillâh et-Tancî (ö. 779/1378), **Tuhfetü'n-Nizâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr**, Akâdemiyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, Ribat 1996.

İbn Ebi Heyseme, Ebu Bekir Ahmed (ö. 279/892), **Târîh-u İbn Ebî Heyseme**, thk. Salâh b. Fethi Hilâl, Daru'l-Fârûk, 1. bs., Kahire 2006.

İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris (ö. 395/1004), **Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lüga**, thk. Abdüsselâm Muhammed Harun, Dâru'l-Fikir, Dımaşk 1979.

İbn Habîb, Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Bağdâdî (ö. 245/860), **el-Münemmik fî Ahbâri Kureyş**, th. Hurşid Ahmed Fârûk, Âlemü'l-Kütüb, 1. bs., Beyrut 1985.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, thk., Adil Ahmed Abdülmevcûd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Tehzîbü't-Tehzîb**, Matbaatü Dâirati'l-Meârifî'n-Nizâmiyye, 1. bs., Hindistan 1908.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîh-i'l-Buhârî**, thk. Muhibbuddin el-Hatîb, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1959.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Nüzhetü'n-Nazar fî Tevzîhi Nuhbeti'l-Fikr fî Müstalahı Ehli'l-eser**, thk. Abdullah b. Dayfullah er-Rahîlî, Matbaatü Sefîr, 1.bs, Riyad 2001.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Ta'cîlü'l-Menfaa bi Zevâidi Ricâli'l-Eimmeti'l-Erbâa**, thk. İkrâmullah İmdâü'l-Hak, Dâru'l-Beşâir, 1. bs., Beyrut 1996.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Takrîbü't-Tehzîb**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'r-Reşîd, 1. bs., Dimaşk 1988.

İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebu Abdullah (ö. 241/855), **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnaut - Adil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2001.

İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebu Abdullah (ö. 241/855), **Fedâilü's-Sahâbe**, thk. Vasiyyullah Muhammed Abbas, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 1983.

İbn Hanbel, Ahmed b. Hanbel Ebu Abdullah (ö. 241/855), **el-Müsned**, thk. Seyyid b. Abbas, el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1. bs., Mekke 1993.

İbn Havkal, Muhammed b. Havkal el-Mevsılî (ö. 367/967), **Sûretü'l-Arz**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1938.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'd b. el-Endülüsî (ö. 456/1064), **Cemheretü Ensabi'l-Arab**, thk. Alimlerden bir grup, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1. bs., Beyrut 1983.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'd b. el-Endülüsî (ö. 456/1064), **Cevâmiu's-Sireti'n-Nebeviyye**, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1996.

İbn Hibban, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban (ö. 354/965), **es-Sikat**, thk. Muhammed Abdülmueyyid Han, Dairetü'l-Mearifi'l-İslamiyye, 1. bs., Haydarabad 1973.

İbn Hişam, Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Meâfirî (ö. 213/828), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Mustafa es-Saka - İbrahim el-Îbârî - Abdülhafîz Çelebi, Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Babî el-Halebî, 2. bs., Kahire 1955.

İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr el-Medenî (ö. 151/768), **el-Mübtede ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî**, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1978.

İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed b. Ebi Bekir (ö. 751/1350), **Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-Ibâd**, Müessesetü'r-Risâle, 27. bs., Beyrut 1994.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), **el-Fusûl fi's-Sîre**, thk. Muhammed el-İd ve Muhyiddin Müstev, Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 3. bs., Dımaşk 1983.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), **et-Tekmîl fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl ve Ma'rifetü's-Sikât ve'd-Duafâ ve'l-Mecâhîl**, thk. Şadi b. Muhammed, en-Numan li'l-Buhûs ve'd-Dîrâsâtü'l-İslâmiyye, 1. bs., Yemen 2011.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, thk. Ali Şîrî, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1.bs., Beyrut 1988.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddin, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1998.

İbn Kudâme, Muvaffakü'd-Dîn Abdullah b. Ahmed el-Makdisî (ö. 620/1223), **et-Tevvâbîn**, Dâru İbn Hazm, 1. bs., Beyrut 2003.

İbn Kuteybe, Muhammed b. Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (ö. 276/889), **el-Maarif**, thk. Servet Ukkâşe, el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 2. bs., Kahire 1992.

İbn Makula, Ebu Nasr Ali b. Hibetullah (ö. 475/1082), **el-İkmâl fi'l-İrtiyâb ani'l-Mü'telif ve'l-Muhtelif fi'l-Esmâ ve'l-Künâ ve'l-Ensâb**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali (ö. 711/1311), **Lisânü'l-Arab**, Dâru Sâdır, 3. bs., Beyrut 1992.

İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1004), **Ma'rifetü's-Sahâbe**, thk. Âmir Hasan Sabri, Matbûât Câmiati'l-İmârâti'l-Arabiyyeti'l-Müttehida, 1. bs., Abudabi 2005.

İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1004), **el-Müstehrec min Kütübi'n-Nâs li't-Tezkire ve'l-Müstatref min Ahvâli'r-Ricâl li'l-Ma'rife**, thk. Âmir et-Temîmî, Vizâratü'l-Adl ve's-Şuûni'd-Diniyyeti'l-Bahreyniyye, el-Menâme 1996.

İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Bağdâdî (ö. 230/844), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, thk. Muhammed b. Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî (ö. 734/1333), **Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**, thk. İbrahim Muhammed Ramadan, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Beyrut 1993.

İbn Sîde, Ali b. İsmail (458/1065), **el-Muhassas**, thk. Halil İbrahim, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, 1. bs., Beyrut 1996.

İbn Sîde, Ali b. İsmail (458/1065), **el-Muhkem ve'l-Muhîti'l-A'zam**, thk. Abdülhamid Hindâvî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut, 2000.

İbn Şemâil, Abdü'l-Mü'min b. Abdülhak (ö. 739/1338), **Merâsidü'l-İttîlâ' alâ Esmâi'l-Emkine ve'l-Bukâ**, Dâru'l-Cîl, I, Beyrut 1992.

İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ahmed b. Abdülhalîm el-Harrânî (ö. 728/1327), **es-Sârimü'l-Meslûl 'alâ Şâtimi'-Resûl**, thk. Muhammed Abdullah Ömer el-Halvânî, Dâru İbn Hazm, 1. bs., Beyrut 1996.

İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddin Ebi'l-Ferec Abdirrahman (ö. 597/1200), **el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem**, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ ve Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1992.

İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddin Ebi'l-Ferec Abdirrahman (ö. 597/1200), **Telkîh Fuhûmi Ehli'l-Eser fî Uyûni't-Târîh ve's-Siyer**, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut 1997.

İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî (ö. 630/1232), **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, thk. Ali Muhammed Muavvez- Adil Ahmed Abdülmevcud, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişam b. Muhammed b. es-Sâib (ö. 254/868), **Cemheratü'n-Neseb**, thk. Naci Hasan, Mektebeü'n-Nahda, 1. bs., Beyrut 1986.

İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişam b. Muhammed b. es-Sâib (ö. 254/868), **el-Esnam**, thk. Ahmed Zeki Başa, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 4. bs., Kahire 2000.

İbnü's-Sikkît, Ebu Yusuf Yakub (ö. 244/858), **Kitâbü'l-Elfâz**, thk. Fahrüddin Kabbâve, nşr. Mektebe Lübnan, 1. bs., Beyrut 1998.

İbrahim Sarıçam, **Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, Ankara 2007

İstahrî, Ebu İshak İbrahim b. Muhammed (ö. 346/957), **el-Mesâlik ve'l-Memâlik**, Dâr-u Sâdır, 1. bs., Beyrut, 2004.

Kazvînî, Zekerîyya b. Muhammed (ö. 682/1283), **Âsâru'l-Bilâd ve Ahbâu'l-İbâd**, Dâru Sâdır, Beyrut 1982.

Kehhâle, Ömer Rıza (ö. 1987), **A'lâmü'n-Nisâ fî Âlemeyi'l-Arab ve'l-İslâm**, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2006.

Kelâbâzî, Ahmed b. Muhammed el-Hüseyn Ebu Nasr (ö. 398/1007), **el-Hidâye ve'l-İrşâd fî Ma'rifeti Ehli's-Sikati ve's-Sidâd**, thk. Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rife, 1. bs., Beyrut 1986.

Kurtubî, Ebu'l-Velîd Sükeyman b. Halef (ö. 474/1082), **et-Ta'dîl ve't-Tecrîh Limen Harece Lehu'l-Buhârî fî'l-Câmi'is-Sahîh**, thk. Ebu Lübâbe Hüseyin, Dâru'l-Livâ, 1. bs., Riyad 1986.

Makdisî, Abdülğani b. Abdilvâhid (ö. 600/1204), **Min Menâkibi'n-Nisâi's-Sahâbiyyât**, thk. İbrahim Salih, Dâru'l-Beşâir, 1. bs., Beyrut 1994.

Makdisî, Mutahhar b. Tahir (ö. 355/966), **el-Bed' ve't-Târîh**, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Bur Said 1985.

Makrîzî, Ahmed b. Ali Takiyyüddîn (ö. 845/1441), **İmtâu'l-Esmâ' Bimâ li'n-Nebîyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Metâ'**, thk. Muhammed b. Abdilhamîd Nümeysi, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1999.

Mâlik b. Enes (ö. 179/795), **el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa A'zamî, Müessese Zâyd b. Sultân, 1. bs., Abudabi 2004.

Mecme'ul-Lügati'l-Arabiyye bi'l-Kâhire, **el-Vasît**, Mektebetü's-Şurûki'd-Devliyye, 4. bs., Kahire 2005.

Mehmet Apaydın, Hadislerin Tesbitinde Bütünsel Yaklaşım, İstanbul 2018.

Merginânî, Ali b. Ebi Bekir b. Abdilcelîl (ö. 593/1197), **el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedi**, thk. Tılâl Yusuf, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, Beyrut 1982.

Mes'ûdî, Ali b. Hasan b. Ali (ö. 346/957), **Murûcü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Dâru'l-Fikr, 3. bs., Beyrut 1992.

Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Abdirrahman (ö. 742/1341), **Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**, thk. Beşşar Avvad Maruf, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 1980.

Mizzî, Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Abdirrahman (ö. 742/1341), **Tuhfetü'l-Eşrâf bi Ma'rifeti'l-Etrâf**, thk. Abdüssamed Şerefüddin, el-Mektebü'l-İslâmî, 2. bs., Beyrut 1983.

Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Türk. Çeviri: Salih Tuğ, İstanbul 1980.

Mübârekfûrî, Safiyyürrahman (ö. 2006), **er-Rahîku'l-Mahtûm**, Mektebetü'n-Nûri'l-İslâmiyye, Kahire 1976.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed (ö. 1031/1622), **et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr**, Mektebetü'l-İmâmi'ş-Şâfi, 3. bs., Riyad 1988.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc en-Nisâbü'rî (ö. 261/874), **el-Müsnedü's-Sahîhü'l-Muhtasar bi Nakli'l-Adl ani'l-Adl İla Rasûlillâh**, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyy, Beyrut 1977.

Nedevî, Ebü'l-Hasan Ali el-Hüseynî (ö. 1999), **es-Siretü'n-Nebeviyye**, Daru's-şurûk, 8. bs., Cidde 1989.

Ömerî, Ekrem Ziya, **es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Sahîha**, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 6. bs., Medine 1994.

Râzî, Zeynüddin Ebu Abdillâh Muhammed el-Hanefî (ö. 666/1268), **Muhtâru's-Sihâh**, thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetü'l-Asriye, 5. bs., Beyrut 1999.

Rıza, Ahmed, **Mu'cem Metni'l-Lüga, Mevsua Lugaviyye Hadise**, Dâru'l-Hayat, Beyrut 1960.

Ruveyfî, Muhammed b. Mükrrrem b. Ali (ö. 711/1311), **Muhtasaru Târîhi Dimaşk**, thk. Ruhi el-Ye's ve diğerleri, Dâru'l-Fikr, 1. bs, Dimaşk 1984.

Safedî, Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdillâh (ö. 764/1362), **el-Vâfî bi'l-Vefeyât**, thk. Ahmed el-Arnaut ve Türkî Mustafa, Dâru İhyâi't-Turâs, Beyrut 2000.

Savaş, Rıza, “Hz. Âişe'nin Evlenme Yaşı İle İlgili Farklı Bir Yaklaşım”, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: IX, İzmir 1995.

Savaş, Rıza, “Hz. Peygamber'in Geldiği Dönemde Taif”, Siyer Mektebi 2. Yıl, İstanbul 2014,

Sebtî, İyâd b. Musa (ö. 544/1149), **Meşârıku'l-Envâr Alâ Sahîhi'l-Âsâr**, Dâru't-Turâs, Kahire 1978.

Sehâvî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân (ö. 902/1496), **Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfıyeti'l-Hadîs li'l-İrâkî**, thk. Ali Hüseyin Ali, Mektebetü's-Sünne, 1. bs., Kahire 2003.

Sekâkînî, Vedad, **Ümmehâtü'l-Müminin ve Benâti'r-Resûl**, Daru'l-Meârif, Kahire 1969.

Semhûdî, Ali b. Abdillâh (ö. 911/1505) **Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâr Dâri'l-Mustafa**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Sezgin, Fuad (ö. 2018), **Tarihü't-Türasi'l-Arabî**, Ar. çev. Mahmut Fehmi Hicâzî, İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi, Riyad 1991.

Sıbtü İbnü'l-Cevzî, el-Muzaffer Yusuf b. Kuzoğlu (ö. 654/1256), **Mir'âtü'z-Zemân fî Târîhi'l-A'yân**, thk. Muhammed Berakât ve Ammar Rihâvî, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1. bs., Dimaşk 2013.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **el-Hasâisu'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, el-Mektebetü's-Sekâfiyye, Beyrut 1992.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **eş-Şemârîh fî İlmi't-Târîh**, thk. Abdurrahman Hasan Mahmud, 1. bs., Mektebetü'l-Âdâb, Kahire Üniversitesi, Kahire 1987.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **İs'âfü'l-Mübatta bi Ricâli'l-Muvatta**, el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, Kahire ts.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **Tarihu'l-Hulefa**, thk. Hamdi ed-Demirdaş, Mektebetü Nizar, 1. bs., Kahire 2004.

Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekir (ö. 911/ 1505), **Tedribü'r-Râvî fî Şerhi'n-Nevâvî**, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîse, Rıyad 1998.

Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185), **er-Ravdu'l-Enf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye li İbn Hişâm**, thk. Ömer Abdüsselam es-Selamî, Daru İhyai't-türasi'l-Arabî, 1. bs., Beyrut 2006.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed(ö. 1250/1834), **Neylü'l-Evtâr**, thk. İsâmuddin es-Sabâbatî, Dâru'l-Hadîs, 1. bs., Mısır 1993.

Şurâb, Muhammed b. Muhammed Hasan, **el-Meâlimü'l-Esîra fi's-Sünne ve's-Sîre**, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Dimaşk 1991.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub (360/970), **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiye, 2. bs., Kahire 1987.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub (360/970), **el-Mu'cemü'l-Evsat**, thk. Tarık b. Ivazullah ve Abdülmuhisin İbrahim, Dâru'l-Harameyn, Kahire 1994.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub (360/970), **el-Mu'cemü's-Sağîr**, thk. Muhammed Şekûr, el-Mektebü'l-İslâmî, 1.bs., Amman 1985.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezid (ö. 310/922), **Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân**, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Beyrut 2000.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezid (ö. 310/922), **el-Müntehab min Zeyli'l-Müzîl**, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbûât, Beyrut 1939.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezid (ö. 310/922), **Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk**, Dâru't-Türâs, Beyrut 1967.

Tantâvî, Ali (ö. 1999), **Ricâl Mime't-Târîh**, Dâru'l-Beşîr, 1. bs., Kahire 1998.

Tayâlisî, Ebu Davud Süleyman (ö. 204/819), **Müsned Ebu Davud et-Tayâlisî**, thk. Muhammed b. Abdülmuhisin et-Türkî, Dâr-u Hicr, 1.bs., Kahire 1999.

Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevde (ö. 279/892), **el-Câmi'u'l-Kebîr**, thk. Beşşar Avvad Maruf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1988.

Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevede (ö. 279/892), **eş-Şemâilü'l-Muhammediyye ve'l-Hasâilü'l-Mustafeviyye**, thk. Seyyid b. Abbas, el-Mektebetü't-ticariyye, 1. bs., Mekke 1993.

Urcûn, Muhammed Sadık İbrahim, **Muhammed Rasûlullah “Menhec ve Risâle”**, Dâru'l-Kalem, 2. bs., Dımaşk 1995.

Vakıdî, Muhammed b. Ömer b. Vakıd es-Sehmî (ö. 207/822), **el-Megâzî**, thk. Marsden Johns, Daru'l-alemî, 3. bs., Beyrut 1989.

Vâsıtî, Eslem b. Sehl b. Eslem (ö. 292/904), **Târîhu Vâsıt**, thk. Korkîs Avvad, Âlemü'l-Kütüb, 1. bs., Beyrut 1986.

Watt, W. Montgomery (ö. 2006), **Muhammad At Medîna**, Oxford at the Clarendon Press, London 1966.

Watt, W. Montgomery (ö. 2006), **Muhammed fî Mekke**, Ar. Çev. Şaban Berekât, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2002.

Yakut el-Hamevî, Şihabüddin Ebu Abdillâh (ö. 626/1248), **Mucemü'l-Büldan**, Daru Sadır, 2. bs., Beyrut 1995.

Yakup b. Süfyan el-Fesevî, **el-Ma'rife ve't-Tarîh**, Beyrut 1981, I, 489.

Zebidî, Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif eş-Şerci (ö. 893/1488), **et-Tecrîdü's-Sarîh li Ahdâsi'l-Câmi'i's-Sahîh**, thk. Hasan Abdülmün'im Şelebî, ve Kesre Salih el-Alî, Müessesetü'r-Risâle, 1. bs., Dımaşk 2009.

Zebidî, Muhammed b. Muhammed (ö. 1205/1790) **Tacü'l-Arus min Cevâhirü'l-Kâmus**, thk. Bir grup araştırmacı, Darü'l-Hidaye, 2. bs., Dımaşk 1986.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **el-Kâşif fî Ma'rifeti Men lehû Rivâye fî'l-Kütübi's-Sitte**, thk. Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1. bs., Cidde 1992.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **el-Muktenâ fî Serdi'l-Künâ**, thk. Muhammed Salih, el-Meclisü'l-İlmî el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 1.bs., Medine 1988.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl**, thk. Muhammed Ali el-Becâvî, Dâru'l-Ma'rife, 1. bs., Beyrut 1963.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ**, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, 3. bs., Beyrut 1985.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Tezkiratü'l-Huffâz**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1998.

Zehebî, şmsüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm**, thk. Beşşar Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. bs., Beyrut 2003.

Zemahşerî, Mahmud b. Amr (ö. 538/1144), **el-Cibâl ve'l-Emkine ve'l-Miyâh**, thk. Ahmed Abdüttevâb, Dâru'l-Fadîle, Kahire 1999.

Zerkânî, Ebu Abdillâh b. Abdilbâkî (ö. 1122/1710), **Şerhu'l-Mevâkibi'd-Dîniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1996.

Zerkeşî, Ebu Abdillâh Bedruddin Muhammed b. Abdillâh (ö. 794/1391), **el-İcâbe li İrâdi Me'stedrekethü Âişe ale's-Sahâbe**, thk. Refat Fevzi Abdülmuttalib, Mektebetü'l-Hancî, 1. bs. Kahire 2001.

Ziriklî, Hayruddin Mahmud b. Muhammed (ö. 1396/1976), **el-A'lâm**, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. bs., Dımaşk 2002.

